

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 25, junij 2017
shtevilka 133 – 134

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Stane Kregar: <i>Sonata</i> , 1940
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitev za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniski odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Naročila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Josip Premk</i>	Iz zhalosti smeh	4
<i>Luka Hrovat</i>	Confiteor	6
<i>Adam Shuligoj</i>	Stransvet V.	10
<i>Lev Detela</i>	Nevesela obvestila iz demokratične realnosti (Pesniški minimalizmi)	12
<i>Matjažb Jarc</i>	Nekaj zarimanih zgodb	16
<i>Bogdan Novak</i>	Cvetni prah	34
<i>Ivo Antich</i>	(Og)raja do raja (epigramizmi)	40
<i>Marinka Marija Miklich</i>	Malo in črno delo	44
<i>Andrej Lutman</i>	Primer zadeve (hlinjenje spomina in berljevosti)	53
<i>Bojan Foršček</i>	Vstajnik	56
<i>Peter Amalietti</i>	Tri krotke zgodbe	72
<i>Ivo Antich</i>	Gostoljubje (horror dvogovor)	80
<i>Andrej Lutman</i>	Prisluhi (igra za glas)	82
Prevajalnica		
<i>Anonim</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Knjiga Deda Korkuta	85
<i>Roberto Marino Masini</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Sence in svetloba	93
<i>Roberto Ferrari</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Binarno drevje	97
<i>Dante Alighieri</i> <i>prev.: Nadja Jarc</i>	Banket (prvo in četrto poglavje)	105
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Govorica chistega slikarstva	110
<i>Stane Kregar</i>	Likovna dela /reprodukcije/	112
<i>Damir Globochnik</i>	Karikature grbov v dnevniku »Dan«	121

Esejnica

Peter Amalietti Praslovenshchina – Adamov jezik 124

Andrej Lutman Zadushno obzorje ali obzorje pred trki poti
(spis z zastavkoma) 130

Za zgodovinski spomin

Božidar Raich Prekmurski knjižniki pa knjige 134

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globochnik Prva ilustrirana izdaja Preslernovih Poezij 146

Damir Globochnik Spomenik Juriju Vegi 159

Milan Shturc Najstarejshe slovensko Sveto pismo 170

Vprashalnica

Jolka Milich Jezikovni in ... vsakršni dvomi (toliko chasa
sprashuj, dokler ne zvesh) 177

Jolka Milich Dva odgovora / Alenki Puhar, Martinu
Breclju/ 181

Bogdan Novak Med shportnimi kolichki 184

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich Nagrada za ustvarjalno delo (Zadeva:
uveljavljanje sodnega varstva pravic) 186

Dokument 2

Rajko Shushtarshich Administrativna stvarnost /Ob njej pa she
paralelna stvarnost/ (Zadeva: Odgovor na
Odgovor ZPIZ) 188

Dokument 3

Rajko Shushtarshich Birokratsko shikaniranje za primer ... 190

Dokument 4

Rajko Shushtarshich Kratka zgodovina Zavoda Revija SRP
(1998-2015) 193

Josip Premk

IZ ZHALOSTI SMEH

POMLAD

Iz zhalosti se je porodil smeh:
ochi so lepoto novo zrle ...
Spet so vzcvetele rozhe po vrteh
in v dushah so temne misli umrle ...

Kdo zdaj she misli na turobni chas,
ko pisana plan je pesem zapela,
ko prej beseda plaha se naglas
je deklicam nashim zdaj razodela!?

She jaz postal bom zhalosti nezvest
in tvoj bom na veke, svetla deklina,
cheprav je greh, kot pravi moja vest,
ljubiti s teboj se – majolchica vina!

LZ 1909

PRI BOZHJEM GROBU

Mrak je skrivnostno plul med oltarji,
tiha svechanost je bila v očeh,
dushe so romale v temno davnino ...
ustnic obkrozhil ni sladek nasmeh:

tiho nad Tebe klonila so lica,
solze so krizhev oshkropile les –
she ona prishla je, she ona je dala
biserno solzo iz chrnih oches ...

Nezhna in plaha vsa – se je sklonila,
petkrat, o Kriste, si chutil sladkost
ustnic presladkih, a meni je dala
v trenutku slovesnem – slovesno bridkost ...

Mrak je skrivnostno plul med oltarji,
 Kriste je lezhal svechano na tleh,
 jaz pa sem videl v vseh kretnjah in gibih
 davno hinavstvo – ochetovski greh! ...

LZ 1909

JOSIP PREMK (1889, Ljubljana – 1913, ib.), pisatelj, pesnik, chasnikar. Iz delavske družine, po dveh razredih klasične gimn. v Lj. (1900–1902) je od 1905 dalje v liberalni periodiki objavljал pesmi, chrtice, novele in dva romana. Zhelel si je izobrazbe v tujini; nemir ga je gnal na potovanje po Balkanu (1909). V glavnem zhivel v Lj. kot reven, bolehen (menda tudi psihichno labilen), bohemski literat. Oktobra 1912 vojak v Kanalu (Socha), kmalu odpushchen; julija nasl. leto umrl (tbc).

Premkove pesmi so na prvi pogled ne posebno izvirne »popevke« v solidni vezani formi; v njih pa je ob tradicionalnem tematskem stereotipu prisotna fina (avto)ironija, uchinkovito poantirana zlasti v dveh – *Pomlad* in *Pri bozhjem grobu*. Sicer je poezija le obrobje njegovega opusa, saj je predvsem prozaist, plodovit in nedvomno izjemno talentiran, chetudi zaradi mladosti in tezhkih razmer she v fazi zorenja med razlicnimi vplivi (Cankar, Jurchich, Kersnik, ruski pisci) in lastno avtentichno ekspresijo, za katero se zdi znachilno iritantno presechishche med (novo)romantichno konvencijo in lucidnim naturalizmom. Ob neizenachenosti so v njegovi prozi tudi izvrstne psiholoshke in socioloshke observacije (problemi bohemstva, nasprotja med spoloma, med sloji, kmetom in mestom, domachijo in tujino ipd.); novela *Et resurrexit* (LZ, 1911/11) o blodnji samomorilca v agoniji je celo svojevrsten zasnitek »magichnega realizma«. Do danes je njegova edina samostojna knjizhna izdaja cheshki prevod romana *Krona v vishavi* (*Koruna ve vyshině*, Praga, 1913; mojstrsko napisan izvirnik v LZ, 1912).

Kuriozum: ob smrti zhupnika-pesnika Antona Medveda marca 1910 je dnevnik *Jutro* objavil insinvacijo, da je (so)krivec »chasnikar-pisatelj« (neimenovan), ki je pisal o razmerju med »zhupnikom Antonom« in njegovo lepo gospodinjo Katinko (osebi v Premkovi noveli *Sorodni dushi*, LZ, 1910; ime dekleta pri Medvedu: Kati; Premk naj bi se tako mashcheval, ker jo je Medved preprichal, naj se odreche poroki »s pijancem«.

Tukaj pod chrto je v celoti citiran zapis o knjigi Mihaila Arcibasheva, provokativnega ruskega pisca, kot ilustracija Premkove afinitete in kritichnega posluha (tudi do groze ruskih razmer):

LZ 1912/3: Knjizhevena porochila.

M. Arcibashev, *Slike iz revolucije*. Poslovenil Anton Melik. Zalozhil Shtefan Klavs. Ljubljana, 1912. 8°. 167 str. Cena brosh. 1 K 60 v.

Arcibashev je med drugimi Slovani zhe precej znan, tudi Nemci ga zhe imajo v prevodu, zato se mi zdi misel prav srechna, da je Melik seznanil tudi Slovence z mladim ruskim talentom. Najboljshe njegovo delo je roman »Sanin«, ki je vzbudil mnogo zanimanja; a tudi v tej zbirki »Slik iz revolucije« chitamo dve novelici, ki so po mnenju avtorja samega med njegovimi krajshimi spisi najbolj dovrsheni, namrech »Senca jutra« in »Krvava lisa«. Ostali dve: »Na belem snegu« in »Na vasi« sta medlejshi, in menda je chutil to prevajalec sam, kajti jezik je posebno v zadnji chudno okoren, nekaj stavkov skoraj nerazumljivih. Arcibashev, ki slika grozne ruske razmere s pretresljivo realistikom in plastikom, bi zasluzhil, da ga imamo v dovrshenem prevodu.

J. Premk.

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

CONFITEOR

a)

V izrazih ochesnih lokov berem temne
postave z velikimi, krilatimi rokami in
krempljastimi nogami, ki stopajo na mojo
krvavo telo. Grabijo ga z zhreli
nepoteshenosti, trgajo ga kot lachni volkovi,
ki se ne ozirajo na bolechine in stoke in
krike joka, ki jih ne morem vech zadržati.
Plavam kot napihnjjen kos lesa v
pozabljenem potoku, kjer sonce ne pozna
jutra in sanje ne poznajo topline. V
hladu telesa ne zaznavam zhivljenja,
vse je utopljeno kot v chasu povodnji.
Samo odprte ribje oči pomnijo bozhanja
in hudomushno beganje, ki sem ga kot
otrok občutil na sebi – : tiste
majhne, igrive in srchkaste poljubchke!

b)

Zhelezne solze techejo po krvavih strugah
obraza. Lichnice so razbite, chelo razpraskano,
brada presekana, nos zlomljen in ushesa
odtrgana kot bolni zobje, ko zachnejo
odpadati. Obrazne rane se vechajo in
napihujejo, dokler brazgotine ne pochiyo.
Iz njih iztechejo udarci in ukazi mochi, ki
zhivijo nad mano kot krokarji, ki napovedujejo
smrt. Ne zmorem vech ustaviti krvavenja:
pozhiram svojo lastno kri. Dushim se. V
konchnem trzanju se mi izrishe slika neke
nochi, ko sem v dihanju zraka okushal
tvoje ustnice diha. V preveliki drznosti,
v lastni nechimrnosti sem zaslutil bodochi
padec: in nich vech ni bilo ne tvojega in ne
mojega obraza in ne zavrzhjenih poljubov.

c)

Z bozhjastnimi napadi vidim temne silhuete razprshene zore. Hodijo kot kovachi, z nabitimi vratovi, močnimi rameni in težkimi dlanmi. Njihova telesa so majhna, a trdna. Pleshejo kot črni medvedi, ki iščejo ostanke noči. Nich jim ne uide – : hlepijo po pepelnatih in zasmrajenih kadavrih, ki so jih tisočletja nazaj zakopali kot zavrzhene kosti, ki nikomur ne služijo več. A ostanki so govorili: besedichili so v novorekih in izzivali v svoji lahkotni prepushčenosti. Takrat sem jih nashel in z nebesnimi poljubi, ob koncu dneva, za vedno pokopal.

ch)

Z drhtechimi rokami sem skrival tvoje oči. Bile so mokre in solzne. Z jokanjem sem priganjal bolechino do konca utrujenosti in jeze. V svojih dlaneh sem iskal zharke sonca, a iz njih so tekli potoki krvi. Umazan sem! V mojem naročju si lezhala, bil sem ti zadnji pristan. Razburjen in nepazljiv v tvojem smrtnem izdihu. Prepozno sem zagledal tvojo bledico in strah me je prevzel, skrchil sem prste in te zadnjih prijel: a bila si zhe hladna in tiha in lepa. V tishini tega večera sem te končno poljubil in zbežhal na streho sveta. S tabo v svojem obledelem naročju.

d)

Z jeziki so me umorili. V njihovih besedah in chrnih napovedih zločinov se je izrazilo bojno sovrashtvo. Klali in rezali so mi zhivo telo. Me muchili in se mi hkrati smejali. Na koncu so me spravili v majhne plastichne vrechke, me nepredushno zaprli in zavrgli na tisoč koncev sveta. Razsekan sem bil s sekiro in nozhem. Meso se mi tako pochasi preobrazha v tihi krik nemochi. Trpljenje je moje zadnje dejanje zhivljenja – : mrtev sem. Katalogiziran brez diha. In brez groba. V tej pozabi, v tem breznu nicha pa zasije krvava pot velikanov: teh rabljev, najblizhjih ljubimcev krvi.

e)

V razkoshni sobi tisocherih pogledov gledam v isto točko na stropu. Gre za majhno rumeno piko na beli podlagi. V barvi stropa ishchem druge oči, a jih ne vidim. V tem madezhu izgubljam svet zhivih. Lezhanje pod belezhem zrcala ni nikoli zhivljenje, je le pochasna smrt, umiranje, ki se ne dokoncha. To je muchenje, ki obdaja moje stene sveta. Nihche ne govori o tej umazani točki neba. Ljudje vedno gledajo naravnost pred sebe ali pa dol pod sebe, nikoli pa gor nad sebe, kjer se izigrava zhivljenje. Gor, gor v packo nebes, kjer se glava utrudi in telo zaspi. Ob smrtni uri na vrhu klinike pa me vidish le ti.

f)

V malem samostanskem refektoriju
nad celicami je visela glava. Oprta
v usnje, stara kot cunje, v katere je
bila zavita. Ochi so bile prestrashene,
usta zashita, nos zmalichen kot izrabljen
srednjeveshki kljuch, lichnice pochene kot
izprashena ogledala in chelo nagubano
kot opustoshene njive v chasih lakote.
Jezik je bil zasushen, molitve ni bilo
vech slishati: tishina se je zapirala vase.
Nihche se je ni vech mogel dotakniti.
Vrata so se dokonchno zaklenila; vsi
prostori so utihnili. Prevzela jih je
smrtna noch. Po kapiteljski dvorani
so odmevali prazni hodniki, na koncu
luchi pa so se zasvetile tvoje mrtve ochi.

STRANSVET V.

JAMBOR

Ni strohnela kariatida,
jambor je, v zrak se dviga,
nekoch chashchen in sposhtovan,
danes v usodo vdan.

Po sedmih morjih iz zrcal
lovil nekoch je maestral,
zdaj s smetishcha ladje shteje,
zleknjene v alineje.

Dalech, dalech so spomini –
zrak smrdi po zhagovini –
iz njega bo shest vrech pelet ...
ostalo vzel bo Ogenjcvet.

CVILEZH

Vchasih splava prek dolin
zvok brez spremstva violin,
cvilech kot droben netopir,
ujet med luno in vecher.

Kot letalska eskadrilja,
ki se v somrak postilja,
vijuga tiho, brez sledi
nad mesti, trgi in vasmi ...

Nato spusti se – cvilezh kljuk (!)
kot jata strasnih nemshkih shtuk (!),
nakar utihne zvok preklet
in vrne se nazaj v Stransvet.

BRSHLJAN

Kot pozhreshen kormoran,
krvav, vzpenja se brshljan,
po votlem stebłu iz kosti
raste s tisoč listichi.

Ga ne ustavi okostnjak,
ne oster jezik dveh alpak,
niti skupaj spajkan zid
z zhivim apnom v mozaik.

Pod chrno roso Stransveta
brshljan je prvi rak sveta,
ki mrliche v prst gosti
in svezh kot lokvanj ... zelení.

BIBAVICA

Kot da vstaja hurikan,
od vsepovsod vzvalovan,
pne v telo se súpersila
bibavice iz chrnila.

Nihche ne ve, od kod in kje
ne kam odhaja, kam prispe
ta ocean, ki valovi,
po biserni belochnici ...

Pljuska v eno? Mar v obe?
Ochi so chrne – crème brûlée! –
in naenkrat izgine svet,
ker Arke ni, a je Stransvet.

NEVESELA OBVESTILA IZ DEMOKRATICHNE REALNOSTI

(Pesnishki minimalizmi)

Kultura in omika

10 novih domasih del
120 let godbe na pihala
strah v kapitalizmu
dinamichno razvrednotenje ljubezni
ljudstvo brez imena
in chlovek
hudo bolan
umrl je
blagoslovljeni napredek

Poletni chas

Stvarnost shepa
v senci terorizma
ni resnichne svobode
po ovinkih pogumno
v zimski chas

Nujnost

Obiskali smo
zaprta vrata
papezh ni obupal
pred vojnim sodishchem
drznil si je iti
nekoliko drugache

Odprta vrata: Da ali ne?

Rahitichni konec

Nesrečni bolnik dobro odrashča
vzpon in padec najcenejša naložba
slovenske zgodovine
zato zdaj solze stran!
vremena bodo se zjasnila
absolutno orožje:
ljudstvo z imenom
Poravnajte naročnino!

Komu izstaviti rachun?

Debel denar
iz rok v usta
cheprav kupčija brez glave
in boj za oblast
usoden za padce vlad

Malo za shalo, malo zares

Pri Shentjurju bi naj pokopali
zadnjega zhivega Slovenca
ker je hodil v spalnico
na zabavo k nepravi
na zatozhni klopi
zdaj ljudske množice
vendar nadaljevati konstruktivno politiko
nezlomljiva je zhivljenska moch
delovnega ljudstva
bratje naprej
z rožnim vencem v roki

Ne, tako pa ne bo shlo!
Nismo vech v enoumnem socializmu!
Zdaj gospoduje vsesplošna Demokracija!

Marsikaj dobrega

Izreden uspeh za ohranitev
kulturne dedishchine
Ilirija ozhivljena
pokorshchina in snazhnost
delavnost in nramnost
za razvedrilo pa hudich in zhegnana voda
nato strip-tease v hotelu Slovenija
in zdruzha pisateljev pri zadnji vecherji
vedno sem bil in sem ponosen
da sem Slovenec

Polnochnica strahov

Mater je zatajil!
Kdo?
Prezirano neznachajni
brezdelnezh Horst
zaslepljeni brat
nasha kri onstran Karavank
ta nova zvezda
avstrijskega nacizma

V duhu chasa

Pijani kurent in druge norosti
novega trikrat vech v Afriki
dvakrat vech v Aziji
nich v Evropi
in kosilo na Polhovcu! Ja!
Pri nas ni prostora
za isto mizo!

Cilji

Nujna predanost
izvajanim delom
se umika iz bazena

shtirje drzhavni strokovnjaki
v duhu chasa in nashih jedi
pachijo podatke
kratkovidnost pa taka
lumparija pred sodishchem brez odmeva
zaradi pomanjkanja neoporechnosti
pomiloshcheni za vse vechne chase

Operetne vojske

Si videl nagrajeno pero?
Pisatelji zavzemajo nezlomljivo
zhivljensko moch.
Toda kako pisati?
Ne bo prodr!l!
Ne zna gospodariti!
Se ne zna uveljaviti!
Mi smo mi!
Vi ste pa nashe kosti!
Oprosite, to je vse!

Computer v maternici (molitev nashe sodobnosti)

Zhelezna mati, ostri avtomat,
iz bronastih prsi dojish mehaniko,
tvoj monitor je bliskoviti tat,
podira porcelan, ljubkuje fiziko.

Ponochi spish s kovinskim rachunalnikom,
svinchena strast predira sistematiko,
vchasih lezhish z eksplozijo, drugih z likalnikom,
v potenciranem norenju uhajash v avtomatiko.

Program te zhene v enodimenzionalnost,
computer ti tiktaka v maternici,
iz srca ti brenchi kemichna banalnost,
energetichna norost ti zhari v prerachunani zenici.

NEKAJ ZARIMANIH ZGODB

Prva zgodba

Belo sonce nad Ljubljano
zbuja mestece zaspano
zhe meshchani se veselo
v avtih vozijo na delo
ljubke mestne lepotic
zhene, matere, device
ozke plochnike krasijo
svetijo z ochmi, dishijo
in vznemirjajo okolje
da so moshki dobre volje
kot chebelice brencheche
mrejo, blazheni od sreche

pod Evropo pa letala
Sirijo so razdejala
pred morilskimi so droni
razbezhali se milijoni
ki se nochejo boriti
zmagovati in moriti
ampak hochejo zhiveti
v miru ali pa umreti
in bezhijo v tuje kraje
kjer jih chakajo ograje
azilantska zatochishcha
in katolishka svetishcha

dolgi, zhalostni sprevodi
mnozhica, ki slepo blodi
ishche novo domovino
skozi meglo in sivino
zhe prihaja v nashe kraje
nekateri bi jo raje
zavrnili in pobili
drugi pa bi jo gostili
in ji rajshi pomagali

che bi mogli, bi ji dali
vsaj za hrano in pijacho
stanovanje, delo, placho

tale zgodba se v Ljubljani
je zgodila lepi Jani
ko iz avta je stopila
je na hrbtu zachutila
vroch pogled in utionila
v chrni zenici Khalila
ki jo gledal je iskrivo
in jo z roko radozhivo
pogladil tik pod ushesom
da pod svojim ni telesom
vech chutila vlazhne trave
ampak pesek iz pushchave

zhe zvecher sta se ljubila
Jana pa je zanosila
kar je prav, lepo in fino
zanjo, ne pa za družhino
mamo in ocheta, brata
pokazali so ji vrata
rekli, da se je skurbala
ker begunca ni nagnala
in izbrala ni kristjana
ampak zlega muslimana
sedem dni so jo hrulili
preden so jo napodili

hkrati so se birokrati
odlochili zapisati
da za njenega Khalila
v tej drzhavi ni azila
ne shiiti ne suniti
ga ne kanijo ubiti
torej mora se vrniti
za Asada se boriti
proti Islamski drzhavi
boj pravichni in krvavi
potlej pa so ga zvezali
in chez mejo odpeljali

Jana je ostala sama
in je kakor dobra mama
skromen dom si uredila
s starshi ni vech govorila
skrbno vzgajala je sina
chnolasega Martina
in nikdar ni pozabila
na preljubega Khalila
vsako noch se je jokala
preko spleta ga iskala
v svojem srcu pa verjela
da se bosta spet objela

ko je sedem let minilo
je prispelo sporočilo
da je vojna dokončana
Sirija je razdejana
treba jo je prenoviti
narod mora se vrniti
banke dajejo kredite
za šiite in sunit
letos bodo spet volitve
in shtevilne usmrčitve
te, ki vojno so zgubili
bodo slavnostno pobili

zdaj se vrachajo skupine
k prsim rodne domovine
chakajo jih rushevine
trupla svojcev, kri in mine
mir jih chaka in svoboda
na oblasti pa gospôda
znana iz bogatih slojev
ne pa iz nedavnih bojev
spet nadzirajo jo sile
ki so vojno povzrochile
raja pa je izvolila
za predsednika - Khalila

vest, ko prileti v Ljubljano
preseneti nasho Jano
gleda ga na internetu
ko smeji se vsemu svetu

zenice pa mu zharijo
spodaj mnozhice krichijo
Jana pa od sreche joka
se solzi in milo stoka
potlej pa odpelje sina
chnolasega Martina
od zheleznice ljubljanske
do postaje damashchanske

ko je v Siriji Khalila
nashla, je ugotovila
da bogat je in premozhen
zraven pa voditi zmozhen
je unicheno drzhavo
she ima srce sanjavo
she jo ceni in sposhtuje
strastno ljubi in miluje
kmalu sta se porochila
ona pa mu je rodila
hcherko, pravo lepotico
za princesko in kraljico

vsi presrechni in veseli
v miru bozhjem so zhiveli
in uzhili blagostanje
kot poznajo ga le sanje
stara starsha iz Ljubljane
pa ostala sta brez hrane
in zgubila stanovanje
(skratka, eno samo sranje
saj v Sloveniji vse mine
tudi dobre pokojnine)
Jano sta zaman prosila
da bi k njej se preselila

in sta praznih src ostala
ker sta se sovrashtvu vdala
le Martin, ta dusha mila
pa cheprav sta ga spodila
in izgnala iz družhine
jima redno iz zhepnine
znatno rento nakazuje
in se z njima dopisuje

sícer pa Arabke mlade
s kozho kot iz chokolade
po peshchinah rad preganja
mirno spi in sladko sanja.

Ljubezenska zgodba

Tik pred Brusljem, za ograjo
v marchev dan se lesketajo
shipe *Natove* palache
okrog nje stoje igrache
generalov, admiralov
nadpolkovnikov, marshalov
tu oklepna so vozila
radarji in eskadrila
helikopterjev zelenih

izpod stekel zamegljenih
diplomati v limuzinah
kot v limoninih lupinah
stiskajo privid smehljajev
pod nadzorom policajev
ko prihajajo na sejo
da devet vprashanj odprejo
a deseto bo vprashanje
kritichno strateshko stanje
tam na grshko-turshki meji
in pa *catering* po seji

nash predstavnik iz Ljubljane
vitki, rjavooki Stane
zhe pripravlja se na krizo
drema za okroglo mizo
spod trepalnic pogleduje
ko se Ingrid približuje
Dunajchanka svetlolasa
ki nikoli nima chasa
da bi z njim vsaj spila kavo
med odmorom, med razpravo
namrech Avstrijo zastopa
in je njena vsa Evropa
ki ji tiho asistira

ko se Avstrija zapira
in begunski val ustavlja
Ingrid pa o tem razpravlja

Stane si rahlja kravato
v hlačah bitje mu kosmato
zhge v mednarodne odnose

slika Dunajchanke bose
sonchi se mu v domishljiji
gola gre po aveniji
on pa s topom paradira
rushki meje in odpira
nove opcije premirja
ko za lepo Ingrid dirja
o, kako pod njim vzdihuje
ko nachrt mirovni kuje

diplomati, generali
so ji vso podporo dali
zdaj chez makedonsko mejo
emigranti vech ne smejo

končno konec je aplavza
in na vrsti dolga pavza

ko gre Ingrid na stranishche
Stane pa jo v avli ishche
se mu vendarle posveti
da je ona v toaleti
kjer se veseli uspeha
vzbunjena in zheljna greha

in tako se je zachelo
da med pavzami veselo
sta iskala skrite kote
in uzhivala dobrote
ki zhivljenje jih ponuja
che je diplomatska nuja

kar je Avstrija zhelela
je Slovenija povzela
in Hrvati in Bosanci

pa she Srbi in Albanci
kmalu bo she zid betonski
stal na meji makedonski

sedem tednov evforije
sklenjene so vse kupchije
konferenca se končuje
Ingrid v spalnici vzdihuje
a nenadoma utihne
in pod Stanetom zavzdihne
»res ne vem, a je to sreča
sedem tednov sem noseča
zdaj sem se pa odločila
da se bova poročila
nich ne skrbi, vse bo v redu
saj kupila sem na Bledu
otok, grad in tri gozdove
za tri najine sinove«

Nato pa she vedno seje:
treba bo zapreti meje
she na turshko-grshki chrti
drugi vhodi so zaprti

s chim cunami zaježiti
kam begunce naseliti
da ne bodo vech bezhali
k nam pred nashimi letali
naj kar troshimo strelivo
ljudstvo pa ostaja zhivo?

atashejka Violeta
je she najbolj prizadeta
iz Gevgelije prihaja
tam pa zbirna je postaja
pravi, da na grshki strani
tisoči ljudi so zbrani
v dezhju brez shotorov zhdijo
lachni, zhejni pobesnijo
ko jim zhivci popustijo
ruvajo se s policijo
in nazaj si ne zhelijo
a naprej jih ne pustijo

Violeta, zvita tica
je resnična lepotica
temnolasa, seksapilna
in pragmatična, agilna
diplomatka prve klase
dobro zna skrbeti zase
in za interese Skopja
prav iz tegale poslopja
kjer razgreta od naslade
z Yanisom iz grške vlade
strastno sta se zarotila
da bi sporazum razbila

Ingrid pa medtem in Stane
ki ob njej mu vech ne vstane
sta totalno prestreljena
kot da sta zhe poročena
drugi dan ne govorita
vsak v svoji sobi spita
tu pa vskochi Violeta
urno loti se zmeneta
ki visi mu pod trebuhom
prav s pretanjenim posluhom
za mednarodne dotike
zhe vzpostavi dobre stike
med Atenami, Tirano
pa med Skopjem in Ljubljano
in na Staneta pritiska
da mozhak krichi in vriska

ko ga stiska med nogami
vpliva nanj v osebni drami
da prepricha zaročenko
naj pozhre izkushnjo grenko
che ga hoche spet imeti
mora meja se odpreti
v Dobovo in prek Shentilja
da bila bi prav do cilja
od Egeja prek Balkana
pot beguncem tlakovana

ko ga tri dni naskakuje
jo nash Stane moleduje

naj za vedno z njim ostane
ona pa brezbrizhno vstane
in gre k Yanisu v Atene
tam pa chaka, kaj ukrene
Ingrid na avstrijski strani

v Grchiji begunci zbrani
tretji dan od tega dneva
tulijo, da vse odmeva
saj odprejo se zarana
vrata mrzlega Balkana

Ingrid pa na blejskem gradu
drema v matichnem uradu
vmes se prenazhira hrane
ki jo pridno nosi Stane
»najprej se bo pach zredila
potlej sina bo rodila
to je zdaj zhe splošno znano«
reche, pride z novo hrano
vmes opravi dve poroki
tu ali pa v Shkofji Loki
saj v trebuhih domachinke
nosijo beguncem sinke
preden pa jih ti dobijo
se za vedno porochijo.

Neverjetna zgodba

Zraven opere, muzeja
banke, bivshega liceja
(kjer so vchasih delegati
znali roke dvigovati
kot so shefi ukazali
ne da bi premishljevali)
danes parlament domuje
in baje, da je she huje
ker poslanec v rog zatrobi
kar mu narekuje lobi
stranka ga disciplinira
sama nekaj pokasira
nekaj pa si razdelijo
in zakljuchijo kupchijo

toda nash poslanec Rino
dobro ve, da to ni fino
in da nam drzhava tone
ker forsirajo zakone
skorumpirani bedaki
ki iz banke s tovarnjaki
vozijo si imovino
in drzhavno srebrnino
bashejo v globoke zhepe
to ve she sosedov Pepe
ki od Rina prichakuje
da preprechil bo najhuje
v parlamentu pa povedal,
da tegá ne bo vech gledal

Rino tuhta, kaj storiti
in pogrunta: ukrotiti
mora hudo si zverino
ki naj reshi domovino
in zhe sluzhbeno potuje
v Capetown, kjer baje stanuje
vrach, ki reshil je Mandelo
hvali ga chloveshtvo celo
zna obvladati rasiste
pa fashiste in naciste
ne nazadnje komuniste
in vse druge s chrne liste

ko do njega pripotuje
vrach mu ta nachrt zasnuje:
»pojdi v dzhunglo, skrij obleko
srkni kokosovo mleko
prej mu vmeshaj tale zvarek
ko te v glavo pichi zharek
bosh pozabil, da si Rino
in uzrl bosh zverino
vedi pa, da je previdna
in ostala bo nevidna
za vse druge, razen zate
v gobec ji daj list solate
potlej jo na vrh privezhi
in ji brchice odrezhi
che ne kradesh in ne lazhes
bo storila, kar ukazhesh«

ko je nekaj dni minilo
se je točno to zgodilo
in zhe v torek drzni Rino
se pripelje z limuzino
na Beethovnovi parkira
v parlament priparadira
zraven njega pa prozorna
a poslušna in pokorna
zver, podobna je gorili
jezik ji iz gobca sili
kazhe kremplje in chekane
v parlamentu sred Ljubljane

pred govornico se zlekne
gleda, kdo ji najbolj tekne
esdeesovko stasito
ki ima okusno rito
bi v trenutku pouzhila
a je Rinu obljubila
da pochaka do kosila
ko prashicha bo dobila
pach nevidna polezhava
gobezdanje jo uspava
saj poslanci govorijo
a nichesar ne storijo

vsak po svoje nekaj lapa
zlasti neka tolsta trapa
pitno vodo bi prodala
monopol nad njo predala
nizozemskemu trgovcu
ki jo srechal je v Celovcu
in ji plachal eno pivo
jo pogledal ljubeznivo
ji odrinil podkupnino
pa jo she nategnil fino
da rjovela je v hotelu
kot bila bi na razpelu
med poslance svoje stranke
razdelila je ostanke
Rinu pa je prekipelo
in tedaj se je zachelo

strashna zver na oder skoči
se najezhi in uslochi
babi ritnico odgrizne
jo pozhre in se oblizne
tolsta trapa pade v komo
in tedaj poslanec Momo
Rinu v hrbet nozh zarine
saj mu v bolno pamet shine
da je on zadal poslanki
bol pri krvavechi danki
panika vrshi v dvorani
vsi poslanci so presrani
ne razumejo, ne vejo
kaj prekinilo je sejo

ranjenca so odpeljali
ritnico bi poiskali
che bi videli nevidno
zver, ki je previdno
v bolnici obmirovala
zraven Rinota lezhala
ko so rano mu zashili
ga nasichili z zdravili
zdaj je pach na terapiji
spodaj pa, na kirurgiji
je poslanka zaprosila
da bi novo rit dobila

»klavec Momo je v zaporu
ker je klal v drzhavnem zboru«
pishe levi chasnik Delo
kjer klanfá se na debelo
o sovrazhnikih sistema
Dnevnik zvesto ga povzema
a Reporter in Druzhina
prav nasprotno kot Mladina
pa trdíta, da so revi
rit odgriznili ta levi
udbovci in kanibali
ki so hujshi od zhivali
shefi strank skrbno molchijo
kdove chesa se bojijo

ko pozdravi se nash Rino
s svojo chudezhno zverino
spet se v parlament odpravi
in prijavi se k razpravi

konchno le dobi besedo
stopi pred poslansko chredo
gledajo ga kakor chudo
chakajo na uro hudo
»tule,« reche »poleg mene
zver! pozhre vse neposhtene
skorumpirane barabe
zvoha vse namene slabe
in chetudi je prozorna
vedite, da je pozorna
prav na vsako goljufijo
barabijo, traparijo
ki v tem zboru se mnozhijo
kvarijo demokracijo«

strah zaleze se v dvorano
vsi poslanci poklapano
prichakujejo dokaze
in ko skrivajo obraze
jim predsednik parlamenta
ki ni vreden komplimenta
v hipu spred oči izgine
v trebuh Rinove zverine
in za njim she podpredsednik
znani biznismen in bednik
se v trenutku je razblinil
ne da bi besedo zinil
kot poniknil bi v neznano
zanj je vse bilo konchano
vsi v en glas so zakrichali
v paniki se razbezhali
vsak je hotel le uiti
in se nikdar vech vrniti

zdaj nazaj ni vech vrnitve
za predchasne pa volitve
ni nobenih kandidatov
lopovov in psihopatov

kajti krozhi govorica
da resnica in pravica
sta se v parlament vrnili
in zverino tam spustili
da nevidna se sprehaja
zhre ljudi, rjovi in laja
najbolj pade na plenilce
pa kradljivce in lazhnivce
kandidati s to okuzhbo
ishchite si drugo sluzhbo
kdor pa te okuzhbe nima
in ta sluzhba ga zanima
mirno v parlament naj sede
modre naj pove besede

a zverina naj ostane
lachna, brez poslanske hrane

Kulturnishka zgodba

Za slepimi tiri, kjer spijo vagoni
so v nepremichnine vloženi milijoni
v teh bajtah so vchasih zhiveli vojaki
razlichni po srcih, na videz enaki
a danes so tukaj muzej, galerije
pisarne za alter-ideologije
pred njimi se barvasto rushi stavbishche
kjer zbor narkomanov zavetje si ishche
– kulturno sredishche Metelkova Mesto
in ko si zhe tam, gresh samo she chez cesto
pa pridesh do stavbe, kjer prej trgovina
smrdljiva od ostrih vonjav terpentina
(ker v njej so prodajali barve in lake
pa kit in vse polno podobne navlake)
je preurejena v kulturne urade
pod strumno komando ministrice mlade

prihaja iz kraja v Poljanski dolini
ime je dobila po sveti Martini
iz stranke modernega centra izhaja
je sestra zhupana in hchi policaja
pravichno deli prorachunske dobrote

en del za zavode, en del za sirote
ker pravi umetnik sestradan je kruha
a prava umetnica lachna in suha
ob tem pa milijoni letijo v nebesa
pozira jih sita kulturna noblesa
za reprezentanco, vrhunske podvige
Martina obvlada nevarne intrige
ko srenja kulturna na sredstva pikira
umetnikom lachnim od ust jih odzhira

med drugim Martinini meljejo mlini
shtipendije za rezidence v tujini
Boshtjanchich Matica v Berlin je poslala
pogodbo sklenila in jo podpisala
Matic se je namrech za svoje zasluge
postavil na listi visoko pred druge
ko se bo sprehajal po rdechem Berlinu
bo shiril kulturo, predajal se vinu
spodbujal mednarodno sodelovanje
ponochi chakálo ga bo stanovanje
v katerem bo spal, deloval in ustvarjal
cel mesec se – skratka – s kulturo ukvarjal
morda bo vrhunsko zvaril umetnino
pomembno je le, da imel se bo fino
umetnica lepa bo z njim delovala
a zhená z otrokom doma bo ostala
pospravljala, chistila, likala, prala
osamljena v spalnici mlo jokala

na Prenzlauer Berg se pripelje Damjana
umetnica, zmeraj lepo nasmejána
namazana in nalakirana dama
si seksi oblekce seshila je sama
koshati lasje jo s chrnino krasijo
chez modre oči, ki ji strastno zharijo
nihche ne bi zbezhál pred tako lepoto
svezhino in neustavljivo pohoto
ji oblo telo izpod nog izzhareva
kot machka si prede, ko tiho popeva
se vzpenja zadihana v drugo nadstropje
za njo pa sopiha kot njeno nasprotje
boem, bledolichen kot kakshna prikazen
na videz nevaren, v resnici prijazen

kot osel tovari vso njeno prtljago
in komaj zhe chaka, da vidi jo nago

Damjana z goloto pach nima problema
ljubezen je njena omiljena tema
se sleche, stushira, lase si razvezhe
she mokra zhe chaka, da fant ji postrezhe
z uzhitki, zanosno jo dvigne v nebesa
ji kapljice vroche polizhe s telesa
tedaj pa v ključavnici ključ zavrti se
»le hitro, bedak, tja v omaro, daj, skrij se!«
je siknila, fanta v omaro je dala
obleko njegovo chez okno zmetala
in zhe se smehlja pred Boshtjanchich Maticem
ki stopil je v sobo z razdrnjenim shlicem
Damjana, she vedno razgreta, ga vzame
strokovno v roké, da kot bakla se vname
se nanj zavihti in konjichek zhe plane
jo nosi na shirne nebeshke poljane

med plashchi v omari pa muko brezdanjo
trpi njen boemchek, ko kuka chez shpranjo
in slishi Damjano glasno vzdihovati
ko sam bi zhelel njeno brazdo orati
pa v njej ta hudich se peklenski izgublja
in ona ga vzhichena strastno poljublja
namesto da zlodeju bi se uprla
mu pravkar je trichetrt uda pozhrla
potem pa ponovno zajezdi jo vrag
prav nich ni prijazen ne nezhen ne blag
grobó jo je s postelje sunil na tla
tedaj pa v en glas zakrichita oba
a tudi boemu se isto zgodi
da v polni omari njen plashch poshkropi
namesto da srechen bi bil, poteshen
od jeze nevzdrzhne je skoraj zelen
omaro sesuje, ko skoči iz nje
kaj zdaj bo naredil, nobeden ne ve

na tepihu spláshena greshnika zhdita
zadihana, skushtrana, s potom oblita
in tik za vrhuncem te zmeshane scene
boem si Matícheve gate nadene

z Damjaninim mobijem slika prizor
 (Maticu se ud she kar vzpenja navzgor
 Damjana pa v krchu chvrstó ga drzhi)
 boem kot vihar skozi vrata zbezhi
 pred hisho se v svojo obleko obleche
 in spet se zave, da v ljubezni ni sreche
 le kruta prevara, boleost in trpljenje
 preklinja Damjano, preklinja zhivljenje
 se v srcu mu lepe razblinjajo sanje
 v mozhganih pa kuha se mu mashchevanje

poishche shtevilko Maticheve zhene
 ji vse, kar zgodilo se je, razodene
 v Ljubljani gospo sveta jeza obhaja
 neznosna krivica ji v srcu razgraja
 vsa besna zazrta je v fotografije
 cheprav je zhe slishala za kurbarije
 Maticheve, chesar doslej ni verjela
 chez to pach ne more in je ponorela
 kot bivsha novinarka je zapisala
 vso zgodbo in s fotkami vred jo poslala
 na trinajst naslovov, doma in na tujem
 zvecher so ji zhe nakazali predujem
 za njeno objavo v hrvashki reviji
 she isti vecher pa na televiziji
 kazali so fotke, shkandal so razkrili
 cheprav so Matichev organ zameglili

in zjutraj se takile chlanki vrstijo:
umetniki v svetu nas le sramotijo
blatijo drzhavo in narod slovenski
tako kot Matic, ki je skakal po zhbenski
in zanjo drzhavni denar je zapravljaj
pri tem pa se ni chisto nich obotavljaj
in kaj je ministrica nasba storila?
mar ni ravno ona pogodbo sklenila?!
ni chudno da nasba drzhava propada
ker kriv je predsednik in kriva je vlada!
 tako so to zgodbo napihnili v tisku
 premier pa je konchno podlelel pritisku
 okaral ministrico v javni izjavi
 nobene besede pa o zamenjavi
 le to, da bo najbrzh Boshtjanchich Matica

pri zheni doma doletela pravica
in res so pred hisho ga kovchki chakali
a zhena in hcherka, obe sta jokali
Boshtjanchicha sta se na hitro lochila
imetje in hcherko na pol razdelila

zdaj vchasih ministrica nasha, Martina
na krajshi izlet se poda do Berlina
ko spi v rezidenci izbrani umetnik
zbudi ga, ga zvezhe, zdaj njen je ujetnik
preveri, che prav je pogodbo sklenila
na javnem razpisu se prav odlochila
ko sleche mu hlache, se hitro izkazhe
che fant je resnichno umetnishke bazhe
v vechletnem mandatu she ni se zmotila
je vedno s ta pravim pogodbo sklenila
doslej je she vsakega v diru ugnala
kot divjega konja v vesolje pognala
na nekem razpisu pa ni uganila
in ko v rezidenco je voljna stopila
dva fanta sta v sobi objeta smrchala
ministrici nashi sta riti kazala
adijo umetnost, adijo kultura
za vaju odbila she zadnja bo ura
ministrica vech ne odhaja na tuje
in sredstva za vse rezidence zmanjshuje
adijo, mednarodno sodelovanje
adijo, vesele umetnishke sanje
Martina za postmodernizem navija
ki srechni navdih, optimizem ubija
realne razmere postajajo take
da skachejo mladi talenti pod vlake
kulturnishka smetana sveti se v zlatu
in spi v dekadenci, umira v razvratu
ministrstvo je trgovina postala
na cesti, ki nosi ime generala

*(ne vem, che so pametni tisti, ki vejo
da temu, kar pisbem, verjeti ne smejo.)*

Bogdan Novak

CVETNI PRAH

Vrtnica, metulj rdech
na dolgi, tenki zhici
do neba letech;
rdecha buba
v okrvavljeni plenici.

Trobentica, pomladi rozha,
shopek zharke rumenine,
ki jo marchno sonce bozha:
na zlati cvet zapiskam
v mladostnih dni spomine.

Shmarnica dehtecha,
lat kraguljchkov belih,
ti si srecha opotecha,
strup svoj z vonjem skrivash,
vsak tvoj cvet je smrtni kelih.

Kapucinar, chepica za shkrata,
ki se znova tihotapi
skoz spomina vrata:
gospod kapcinar kapco zgubil
sem se rad preshteval z brati.

Vetrnica bleđa
se je razcvetela
izpod leđa;
zdaj povешa glavo,
vse prezgodaj dozorela.

Magnolija je rozhnat svechnik,
kot da sveche chakajo cvetovi:
nisem jaz bil tisti srechnik,
ki bi ogenj v njih prizhigal,
iz oblakov so sesuli se gradovi.

Nagelj, cof karmina,
s sulico naboden,
rdecha bolechina:
ta mi bo na prsih,
ko bo svet svoboden.

Pekocha je **kopriva**,
med listi cveti so vabechi:
tako te lahkozhiva
z lepoto k sebi zvabi,
a njeni listi so srbechi.

Macheha barvita,
kakor tvoj obraz:
v belo al chrnino si zavita,
rdechica in bledica,
chisto vse mu je v okras.

Planika, rozha iz klobuchevine,
sred skalovja le uspeva;
k tebi gledam tja v vishine,
kjer na varnem skrita
se smejiš mi, deva.

So **orlice**
kakor modre krone
za device,
ki bi rad posadil
jih na zlate trone.

Zvonchnica je kot široko krilo:
nad kolenom je шумelo,
ko je njeno modro svilo
vetrich ji spodrecal,
da sem videl nje nozhico belo.

Begonije so sklonjene,
a niso se zlomile,
tebi so naklonjene:
ko si mimo shla,
so se priklonile.

Korchek, rozha petelinja,
nezhno občutljiva,
sramezhljivo se ogrinja,
che ji tiho rechesh,
da je ocharljiva.

Slez je kakor tvoja kozha,
blede barve in prosojen:
ti si moja rozha,
le jaz, revezh,
nisem te dostojen.

Trop metuljev je **ciklama**,
ki na steblih se igrajo;
ti tako si razigrana,
ko si v igri med dekleti,
ki od cveta k cvetu frfotajo.

Hijacinta, zvezde modre,
iz katerih je pricheska:
vsak je shopek las zvit v kodre,
skrbno spét, razmeshchen,
takshne nosish ti, princeska.

Pelargonije viseche,
mushkatni cveti pisani,
rozhe so disheche:
vem, da tod si mimo shla,
cheprav so vonji zhe zabrisani.

Bleda je kot vosek ***kala***,
krhko dela jo bledica,
tudi ti tako si zala,
vsa si krhka, bleda,
moja lepotica.

Ivanjshchica se v vetru maje,
kosharica na dolgem stebłu.
Na konju prechkala si gaje:
trepetava, vitka, ozka v pasu
in vzravnana v konjskem sedlu.

Lokvanj, vodna lepotica,
zate krona je skovana:
zlata je sredica
s srebrom okrashena
in s smaragdi je obdana.

Astra je zvezda
nedosegljiva,
ptichka iz gnezda,
ki letash pred mano,
neulovljiva.

Srchki, kich narave,
tebi jih je v roke dala,
da jih spremenish v uhane prave;
vse si v prid obrnesh,
da bi mene zapeljala.

Oleandrov cvet strupen
si v kotu ust grizljala,
razsipala si smeh grlen,
a jaz prepozno sem spoznal,
da si s poljubi mi zavdala.

Perunika, ponosna iris,
rozha egipchanska,
naj bom tvoj Oziris,
ki ti dih bozhanski vdahne,
ljubica ciganska.

Lilija je bela
rozhica devishka,
a bo kmalu ovenela,
v gube spremenila
se lepota bo deklishka.

V venček si **marjetke** spletla,
glavo z njim si okrasila,
potlej si pred mano stekla;
venček ovenel je,
ker slabó si ga pazila.

Dalijo kot usta vroča
si zatâknila si za ushesa,
strast mi vzbujačocha:
o, che smel bi na uho te poljubiti,
bi odprla meni se nebesa.

Mak pri maku na poljani,
kri je polje oshkropila,
ko devici zapeljani
je postalo jasno,
da sva se ljubila.

Sredi polja je *plavica*,
nanjo me spominja:
se mi je devica
sredi polja vdala,
pa me zdaj preklinja.

Mehki popek je *zlatica*,
skrito raste ob potoku:
zlat je gumbek bradavica,
z njim se slast prebuja,
ki potihne v stoku.

Murka kakor chmrlj v travi,
cvet v dlani si vzamem:
glas mi v srcu pravi,
naj she tebe se oklenem
in z rokami te objamem.

Kakor chipka *bezgov cvet*,
nezhno bela in prosojna:
dal bi ti pred noge svet,
pa imam le rozhe zate,
da ljubezen bo opojna.

Ti *petunije* v lase zatikam,
ves pijan od sreče,
s prsti se te rad dotikam,
ishchem slastni nektar
in ustnice drhteče.

Azaleji bi iz cveta roso pil,
saj so kot iz svile chashe,
rad obraz bi vanje skril,
saj so kakor spodnja krila,
ki skrivajo nozhice vashe.

Pesmi so iz she nenatisnjene zbirke *Cvetni prab*. (Op. avt.)

(OG)RAJA DO RAJA

(epigramizmi)

IRON(IC) CURTAIN

Na koncu tranzicije
stare west-east pozicije:
sredi EU telesa
spet raste bratska zavesa.

ZAREZA

Temeljna zaveza
je varnostna zavesa.
Chetudi ni zhelezna,
je kot meč dvorezna.

ZHICE ZA ZHIVCE

Sanjska »Evropa brez meja«
sama sebe vech ne prepozna.
Ograje zhivchne ali zhichne
so v praksi vse bolj resnichne.

Z OGRAJO ZOPER RAJO

Evrovzhodnjak postavlja
ograjo zoper Vzhodnjaka,
Evrozahodnjak ograjo
zoper Evrovzhodnjaka.

(OG)RAJA DO RAJA

Raja hoche do raja,
zato za raj ta raja
problem postaj postaja.
Reshitev je – ograja.

(O)GRAJA

Vsaka ograja
kot chast in graja:
obramba kraja
in zemlje kraja.

GLOBAL DEXTERISATION

»Nikakor nismo fashisti,«
trdijo populist.
»Smo le nacij zlati listi –
chisti socialisti!«

(C)OLD POKER
(poker of /c/old war)

Ta amerishka dilema
je v bistvu poker med telebajski:
s Kitajsko proti Rusiji
ali z Rusijo proti Kitajski.

PEKLENSKI PA(R)KET
(infernai machine)

Kitajski sistem: komunizem
kot praktichni kapitalizem.
Bo Konfucij funkcionalno
izigral to past infernalno?

POGOVOR V KREMLJU
(pred obiskom v SLO)

Skochimo za hip v to prarusko vas,
v zvito podalpsko mikrodrzhavo:
je ena od lukenj za Natov pas,
vchasih se shlepa na rusko slavo.

(NE)SKRITI PARAZITI

Zdravstvo vztrajno skrbi
za daljshe zhivljenje ljudi,
a kdor dolgo zhivi,
vse bolj kot parazit shterli.

P(R)OSLAVLJANJE

Ko rojstne dni zvishuje
in jih proslavlja,
chlovek v bistvu praznuje,
da se poslavlja.

PREMENE SCENE

(v vasi Potemkinovo)

Iste kulise
za nove frise –
prastare krinke,
novejshe shminke.

IDENTITY

Tudi domachijsko vneta
identiteta
je lahko le etiketa,
v tujstvo ujeta.

ZMAGA

Che zmaga ni
besno okrutna,
pach tudi ni
resno obchutna.

SVETINJE

Za svetinje se je zavzemal
v skladu s chasom in za hip zadremal.
Ko pa se je zbudil, je opazil,
da je svetinje chas pregazil.

(SH)TEM(P)ELJ

Kruta pest pripravi
najprej temelj,
slaba vest postavi
na njem (sh)tempelj.

PSYCHOEXISTENCE

Kaj je pomen pojma
»shizoidna zadrega«?
Kopun pleshe vrh gnoja,
sam s sabo se krega.

(april 2017)

Marinka Marija Miklich

MALO IN CHRNO DELO

Spoved je bila pred cerkvenimi prazniki obvezna, a kot osemletno dekletce nisem imela pojma, kakšne grehe delam in kaj naj v spovednici, ki je spominjala na staro zatoхло omaro, sploh povem. Klechalnik v njej je bil preniko in reshetke previsoko. Enkrat nisem pokleknila, a me je glas na drugi strani opomnil, da se v spovednici klechi. V tistih otroških letih sem si boga she predstavljala kot bradatega starca, ki sedi na prestolu; včasih pa se mi je zdelo, da bi lahko bil tudi tak kot kakshen ravnatelj s shibo v roki.

V sholi so v razredu v zadnji klopi sedeli fantichki, ki so nam spodmikali stole in deklice vlekli za lase. Ure dolgo sem v njihove zvezke pisala lepopisje samo zato, da bi mi povedali, kakshne grehe delajo. Smejali so se mi, potem pa se me je le usmilil sosedov Ludvik:

»V spovednici rechem, da se ne uchim rad, da ne okopavam rad koruze, da najraje pohajkujem ob potoku.«

Naslednjih sem tudi sama povedala, da se nochem učiti, in glas na drugi strani mi je nalozhil za pokoro ne vem koliko zdravamarij na klechalniku. Pri nas doma klechalnika sploh nismo imeli, jaz pa v svojem sprichevalu same petice. Gotovo se je bog za reshetkami v spovednici zmotil in me zamenjal za kakshnega fantichka. Tako sem si to takrat razlozhila in pokore nisem naredila.

Vas je bila v pripravah in prichakovanju birme. Zhenske so trle in mlele orehe, pekle potice in jagenchke, oblite z belim sladkorjem. Iz moke »nularce« so mesile in na roke rezale popolnoma enake rezance. Otroci smo s cikcakastimi shkarjami izdelovali vzorchaste papirnatе prtichke in delali okraske iz rozhmarina in vijolic. Moshki so bili zadolzhени za pijacho.

»Za birmo ne bomo pili shmarnice, treba je v Vinji Vrh po taboljshe vino,« je odločil oche.

Zapregel je konja v federvagen, nanj smo nalozhili domache in sosedove sode in zgodaj zjutraj sva se odpravila po stranskih poteh proti vinskim goricam. Opoldne smo v hramu natočili sode, jih prekrili s senom ter se najedli domachega kruha, shpeha ter mlade chebule. Proti domu sva krenila shele v trdni temi. Takrat je namrech veljala neke vrste prohibicija. Promet z alkoholom je bil tako visoko obdavchen, da se je zaradi trosharine prodaja vina skoraj ustavila. Na krizhishchih je bila vechkrat postavljena zaseda dacarjev, ki so vino obdavčili in kupca oglobili. Birti so ga zato tihotapili ponoči in po skrivnih poteh. Tudi oche je vedel, kje je postavljena mitnica, zato sva z glavne poti zavila globoko v gozd, kjer so poshevna drevesa ustvarjala grozljive sence. Podoba ocheta se je spreminjala v Martina Krpana, sodi vina so se meshali z vrechami soli, dokler mi ni tishina in enakomerno

pozibavanje zaprlo oči. She pred zoro sva bila doma v topli postelji, konj v hlevu, na federvagnu pod kozolcem pa je bila vidna le kopica sena.

Zjutraj je oče vino razdelil po vasi. Na birmanskem slavu so ob vsaki kupici kar naprej ponavljali: »Mmm, kako dobro vino! Pa kako pocenil!« so hvalili ocheta.

»Jezuskristusinmarija, kako je to vino dobro!« je rekla Brezljanka, ki je bila vajena shmarnice in »pitjota«. Bila sem ponosna, kot da gre hvala tudi meni.

Spoved birmancev, botrov in seveda starshev je bila pred birmo obvezna, a o ochetovem tihotapstvu vina, o prodaji jajc, o črnih skokih nashega krshkopeljca ali gotovo she o chem, tega pri spovedi nihche ni omenjal.

Vsako zimo je mati sedela za svojo staro singerico in shivala srajce in hlache za vashko otrochad. V Sevnici je nabavila toplo karirasto blago in iz njega so pod njenimi rokami nastajale prav lepe in tople flanelaste srajce razlicnih velikosti, od otroshkih do moshkih vseh shtevilk. Prodajala jih je po vsej fari, pravzaprav so kar same sosede prishle k njej z vprashanjem: »Imash za moje fante kaj srajc?« Ni bil velik zasluhek, a v tistem predalchku, kjer sta z ochetom hranila gotovino, se je le nabral kakshen dinar. Nikoli nisem nikogar slishala, da bi bilo to delo na črno ali da mati tega ne bi smela pocheti. Bila je to nasha kmechka dopolnilna dejavnost, neobdavchena. Mati, globoko verna zhenska, o svojem shiviljskem shushmarstvu pri spovedi zagotovo ni govorila.

Rupar je chevljaril, pravzaprav je chevljaril le pozimi, poleti je kmetoval. A che je bilo potrebno, in smo ga poprosili, je tudi spomladi potempljal nashe chevlje, to je pomenilo, da je obnovil sprednji, shirshi del usnjenega podplata, ki so bili predvsem pri otroshkih chevljih kar naprej izrabljeni.

Lojze je kolaril in sodaril, hvalil se je s svedrom za vrtanje chepnih lukenj in s svojo kovinsko sodarsko kljuko, ki jo je uporabljal za vstavljanje dna v sod. Blizhnji sosedje so mu navadno pri tem opraviu pomagali, sicer pa so mu v popravilo nosili tudi polomljene dele za leseni voz in kar pochakali, da je kolo popravil.

Slavi je imela v Zagrebu sorodnico zaposleno v lekarni, ki ji je dobavljala zdravila, v glavnem aspirine in nekakshno kremo, da so se rane hitreje celile. Na zalogi je imela tudi oblizhe in »ferbante«. Kupovali smo pri njej, nasha najblizhja lekarna je bila v dvajset km oddaljenem Krshkem.

Tonche je kovachil, Dolfe je montiral pipe v kopalnico in Milka je skrbela za semena. Novak je vsako zimo na obronku Krakovskega gozda postavil oglarsko kopo, zhgal oglje in ga prodajal kovachem po vsej fari. Obrti ni imel nihche prijavljene, she celo vashki gostilnichar se je zgovarjal, da ima le pushishank. Drobne storitve, popravila in usluge smo plachevali z gotovino, brez kakrshnih koli rachunov in nihche ni pomislil, da je s tem kaj narobe. To takrat ni bil greh.

Moj oče je po sejmi redno meshetaril. Pogosto sem hodila z njim, pridrzhala sem mu kakshno zhivinche ali pa me je pustil ob kakshnem vozu, da sem mu povedala, kakshno ceno prichakuje lastnik ali che so zhivali zhe prodali, sam pa se je medtem she drugod razgledal, kot je imel navado rechi. A so ga kar vlekli za rokav s proshnjo: »Daj she meni pomagaj prodati telico, imam doma she dovolj

glav zhivine, pa denar rabim za davke.« Oče je nashel kupca, glasen plosk v dlani je nadomestil kupoprodajno pogodbo. Od sklenjenega posla je oče prejel posredniško provizijo, ki so ji takrat rekli meshetarina.

Rada sem shla z njim, po sejmu me je peljal v gostilno, mi naročil malinovec, malico in svezhe zhemljice, ki so tako lepo hrustljale. Za dobljeno meshetarino sva proti koncu dneva v trgovini nabavila polno »necko« olja, cukra in soli, naložila vse na voz kakshnega soseda in se zadovoljna popeljala proti domu. Za tisti mesec smo imeli »fasunge« dovolj. Nihche takrat ni govoril, da je ochetova provizija od sejemске prodaje obdavchljiva.

Bilo je pred petdesetimi leti, ko sem odshla v mesto, v sholo. Pri politichni ekonomiji se je za kateder postavil »prav prikupno zmeden« mlad profesor, v katerega je strmelo dvajset parov zaljubljenih dekliskih oči. In ta tip nam je govoril o nekem shkotskem razsvetljencu, o Adamu Smithu, o ochetu sodobne ekonomske misli. Govoril je o tem, da nobena družba, v kateri so ljudje revni, ne more biti uspešna. Govoril je o pravni drzhavi, o delitvi dela, o delitvi kapitala. Govoril je o Bogastvu narodov. Tega ni bilo v nobenem uchbeniku, ker takrat Smithovo Bogastvo narodov v slovenski jezik še ni bilo prevedeno. Tako predavanje je bilo zato v strogih okvirjih shestdesetih let gotovo pogumno dejanje. Ker sem prihajala iz revnega podezhelja, se je tisto Bogastvo narodov vgnezdilo globoko vame.

Domov sem se vrachala za pochitnice in praznike. Vse poletje sem kelnarila po gostilnah in gasilskih veselicah. Nihche me ni uradno zaposlil, delala sem kot črna delavka, besed dopolnilno, malo ali študentsko delo nismo poznali. Zasluzhek, še bolj pa tringeld, je zadoshchal za chevlje, zvezke, plashch in maskaro za oči. Na vasi ni bilo bogastva narodov, bilo je le plachilo za trdo delo.

Na majhnih sabejniskih kmetijah je bilo pach treba prezhiveti, po možnosti tudi izsholati otroke. Vishja izobrazba je takrat pomenila vishji standard.

Sholo sem konchala, naredila maturo, dobila diplomo in se zaposlila - mladostnih sanj je bilo konec, pristala sem na realnih tleh. Zhivljenje po njivah, hlevih in domovih je utiralo svojo pot, moja se je nadaljevala v mestu. Stanovala sem pri družini, ki jim je povojna oblast nacionalizirala elektrarno. Zase in za sorodnike so lahko obdržali le vechjo hisho, pravzaprav vilo v mestnem jedru in tako sem jaz pach postala njihova sorodnica. Namesto najemne pogodbe smo sklenili ustni dogovor, denar za najemnino sem jim dala vsak mesec na roke, prav tako ostali stanovalci. Oddaje stanovanj niso prijavili, če bi to storili, bi jim nacionalizirali še hisho. Bili so dobri ljudje, vsi stanovalci smo molchali. Napovedi za odmero dohodnine od dohodka iz oddajanja premoženja v najem takrat nismo poznali.

Kako velika je bila najemnina, se ne spomnim, a vem, da so takrat v Novem mestu odprli Ribjo restavracijo in je porcija sardelic stala stoshestdeset dinarjev.

Zaposlena sem bila v tekstilni tovarni, delala sem nekakshne drzhavne centralno planske analize, ki so jih za mano vedno spreminjali in naprej poshiljali, kar je bilo vshechno Beogradu. Ne vem, kako jim je prishlo na uho, da tu pa tam kaj napisem.

In kar naenkrat sem morala pisati govore za tovarnishkega sekretarja. Pisala sem doma in na skrivaj, tega nisem smela povedati nikomur.

Moje govore je kar naprej popravljal, chesh da so premalo partijski. Za uvod je vedno dodajal nekaj svojega v stilu »bratstva i jedinstva« in podobne njemu vshechne floskule, ki jih je prepisoval iz beograjskih navodil. Vsebine pa le ni popravljal. Med govorom sem se pomeshala med delavce, skupaj smo poslušali o spacani rizhoti, ki nam jo kuhajo za malico v menzi, o tovarnishkem vrtcu, ki je premajhen, o stanovanjih za mlade, ki jih ni, o težkem in zdravju škodljivem delu v apreturi. Delavci so kimali in govorili: »Kako prav je povedall«

A tu pa tam se je sekretarju le zazdelo, da bi se mi kako oddolžil, zato mi je napisane govore placheval s knjigami, ki jih je nabavljal s tovarnishko naročilnico. Bila so to zbrana dela Edvarda Kardelja, Borisa Kidricha, Lenina, Marksa in Engelsa. Sem ter tja sem dobila tudi kakshnega Tolstoja, Andricha, Kajuha in celo pesnishko zbirko Desanke Maksimovich. Za takratne razmere sem imela zato zelo bogato domacho knjižnico, ki danes v zapršenih shkatlah dela napoto na podstreshju. Tiste rdeche knjige so bile moj avtorski honorar, ki ga takrat v tovarni nismo poznali.

Prostovoljno smo v pisarni podali izjavo, da nam lahko pri plachi odtegujejo krajevni samoprispevek, ki so ga nakazovali v krajevne skupnosti, kjer smo imeli stalno bivalishche. Iz zbranega denarja so se v mestih gradile shole, na vaseh pa so si urejali poti, vodovod ali le zamenjali okna na stari sholi.

Imeli smo pet dnevni delavnik, a smo shli navadno prvo soboto v mesecu v tovarno prostovoljno na delo. To smo imenovali solidarnostne sobote. Zasluzhek tega dne je bil namenjen ljudem na nerazvitih podrochjih ali kot pomoch ob potresih in poplavax, precej pa ga je shlo tudi v druge jugoslovanske republike; v Novoteksu, kjer sem delala, smo denar nakazovali v Bosno, oziroma v Trebinje v Hercegovino, kjer smo odprli tekstilno tovarno.

Ustvarila sem si družhino. Otroci so rasli, blokovsko stanovanje je postalo pretesno, zacheli smo graditi hisho. Celo naselje novih hish, nove ulice, sami mladi ljudje. Moshki so na roke kopali temelje, betonirali, zidali, pokrivali strehe. Zdaj pri enem, drugih pri drugem sosedu. Pri skupnem delu so se pobratili, bila je iskrena in nesebichna sosedska pomoch. Za zakljuchna dela smo rabili prave mojstre. Sprehodila sem se po proizvodnji, najraje sem shla v tkalnico, stari sulcerji so ropotali, za njimi so stali delavci resnih obrazov. Vse oči so se uprle vame, le najblizhjemu sem povedala, da rabim elektrikarja, a so vsi razumeli, v tistem ropotu so se nauchili branja iz ustnic. Zhe isti dan se je enkrat po chetrthi uri pri hishi pojavil mojster, ki je delal dolgo v noch. Na tak nachin smo napeljevali elektriko, vodovod, polagali parket, belili, sestavljali pohishtvo. Plachali smo na roke. Nekateri mojstri so bili globoko verni, saj so ob nedeljah zjutraj hodili k mashi, a sem preprichana, da svojega popoldanskega fushanja niso imeli za greh. Nasprotno, veljali so za delavne in pridne, ki lepo skrbijo za svoje družhine.

»Delo se zhe najde,« so govorili.

V tistih chasih so bili lachni le leni in pijanci.

Ves vesel je nash sholarchek nosil v sholo star papir. Ko je bil kontejner poln, so poklicali komunalo, ki je otrokom plachala in papir odpeljala. Pri pouku so izdelovali voshchilnice, organizirali novoletni bazar in jih prodajali. Spomladi so z gozdarji sadili jelke in smreke in s pogozdovanjem lepo zaslužili. Za ves zbrani denar so si privoshchili konchni izlet. Da bi bile take sholske dejavnosti obdavchljive, to v takratnem sistemu gotovo ne bi drzhalo vode.

Vina nismo tihotapili. Iz Vojvodine so nam za martinovo tovarnishki shoferji pripeljali goske, iz Chrne gore pomaranche in iz Makedonije papriko za vlaganje. Enkrat mesečno smo v rob obleke skrili dinarje, v Trstu v prtljazhnik nalozhili pralni prasehek, olje in banane, plenice in wc papir, chevlje ter lego kocke. Pod stare kavbojke smo oblekli nove italijanske, na meji lachno, utrujeno in prav nedolzhno zrl v carinike, nato planili po bananah in kar v avtu slekli vishke oblachil ter obchudovali ure in tranzistorje, ki so bili v shkatlah s pralnim prashkom.

Prihranke smo menjali v nemshke marke, jih prodajali, s shiticengo pa v Beljaku kupili barvni televizor in prvi rachunalnik.

»Bohsenasusmili, da moramo to skrivati,« bi rekla Zefka, che bi she zhivela.

»Nich ni v kamen vklesano, noben sistem ni vechen, minilo bo, minilo!« nas je tolazhil oche.

Ni me pekla vest. O spovedi zhe zdavnaj nisem vech razmishljala. Oche tudi ne!

»Z Bogom se bom zhe sam zmenil!« je povedal.

Sin in njegovi glasbeni prijatelji so trenirali v garazhi, da je odmevalo po vsej ulici. Najprej so igrali zastonj na domachih zhurkah in zabavah. Potem je prishlo prvo vabilo naj igrajo na poroki. Oh kakshno veselje, kako so se pripravljali! Ne vem, kaj je storil s prvim zasluzhkom od glasbe, a bil ga je tako zelo vesel. Zadovoljni so bili tudi svatje, zheninov oche mu je predal denar v kuverti in nihche niti pomislil ni na shudentsko napotnico.

Hchi si je ves chas shtudija pomagala z inshtrukcijami. Vsak dan so k nam prihajali shtudentje, potem pa navdusheni po telefonu povedali, da so izpit naredili. Plachali so ji sproti v gotovini.

Otroka sta pustila kitaro, kolesa in zhoge v garazhi ter odshla. V vechja mesta, v velika mesta, v Evropo, najprej na shtudij, nato na delo. S materinskim blagoslovom sem ju pospremila v svet. V zachetku sem zelo pogreshala odpiranje hladilnika, zasedeno kopalnico, razmetane knjige in prazne vrechke chipsa, a chas zaceli bolechino in samoto.

Shla sem v Cankarjev dom in na referendum. Vsa navdushena sem postala osamosvojena demokraticna slovenska Evropejka. Verjela sem! A verjeti vendarle ne more biti greh! Navdushenje je plahnelo vsak dan znova, ko so krave obdavchenih tlachanov postajale iz dneva v dan bolj rebraste. Zdaj zbiramo zamashke, da bo mali Naj lahko shel na operacijo, ker ni denarja zanj. Pozhreshne zdravstvene blagajne tudi Dopolnilno zdravstveno zavarovanje, ki ga plachujemo

vsak mesec, ne napolni. Biti lachen in bolan vendarle ne more biti greh. A najbrž to greh nekoga je, a ne moj, moj zagotovo ne. Kdo naj gre v spovednico?

Tista strast, da kaj napisšem, je she vedno v meni. Nekoch me je nekaj razjezilo, napisala sem, poslala v uredništvo in zamislite: pripravljeni so bili objaviti. Napisali so, da bom dobila v podpis pogodbo o avtorskem delu, naj podpisšem, potem pa bo denar nakazan. Gledam tisto pogodbo, jo podpisujem v šest izvodih, v paragrafih komaj najdem, da bo moj bruto honorar osemdeset evrov. To bo lep pribolshek k moji pokojnini, lahko bom šla v gledalishche ali v muzej, sem se veselila. Figo! Na rachun so mi nakazali le devetintrideset evrov, drugo je za drzhavo, so rekli. Desetletja nazaj, ko so mi tiste govore plachevali s knjigami, sem zaslužila bistveno vech. No, v gledalishche nisem šla, v muzej pa grem vsako leto na dan odprtih vrat zastonj.

V mojem otroshtvu in mladosti je izobrazba pomenila vse. Nekateri v vasi so prodajali njive, da so lahko izsholali svoje »brihtne« otroke. Napisala sem knjigo, prodala vinograd in z ochetovo dedishchino plachala izdajo knjige. Na grob sem nesla velik shopek rdechih nageljnov.

»Stati inu obstati!« je pred stoletji rekel vrli slovenski mozh. Za tisti »obstati« gre, zato si pomagamo z delom na chrno.

»Bohsenasusmili!« bi rekla Zefka, che bi she zhivela.

Po operacije kolena sem z berglo krevsala po hishi. Zavrtela sem telefon in poprosila svojo frizerko, naj pride urediti moj sivi narastek. In je prishla. V dveh vrechkah je prinesla vso svojo kramo. Na moje vprashanje, kaj vse to nosi, je odgovorila, da to she ni nich, da se bo naslednjih pripeljala s kombijem, ker bo s sabo vozila davchno blagajno. Ves chas, ko je sharila po mojih laseh, je razlagala, kako smo to kopirali pri Hrvatih, ki nas menda prehitevajo po levi in po desni. Da zdaj s paragonskimi bloki she lahko kaj mimo zaslužhi, pa tudi che se prikazhe kakshen inshpektor, se lahko kaj zmeni, saj tudi inshpektorjeve zhene potrebujejo frizure.

»S tistimi trapastimi blagajnami bomo pa vsi na davkarijo prikljucheni, kot da bi nam chipe v glavo vgradili,« se je hudovala.

No, lase mi je lepo uredila, paragona mi pa ni napisala, chesh da ga je v naglici pozabila doma. Celo poduchila me je, da je davek na dodano vrednost petindvajset procentov, da bo meni dala deset odstotkov popusta, petnajst bo pa njenih. Plachala sem ji na roke, a menda imam po zakonu enak greh kot ona.

Chasopisi pishejo samo she o sivi ekonomiji, pa o tem, da nimamo nobene davchne kulture, ker ne zahtevamo rachuna. Menda lahko le z rachunom reklamiramo storitev, che z njo nismo zadovoljni. Zdaj nimam rachuna. Le kako bom jutri, ko bo iz moje volumenske trajne ostalo le she shtrenasto strashilo, zahtevala reklamacijo? Frizerka je na moje vprashanje o garanciji njene storitve naredila posmehljiv obraz in rekla, da tega niso she nikomur dali. Le zakaj naj se potem davchno vishje kultiviram?

V tistih mesecih okrevanja sem potrebovala snazhilko. Poklicala sem chistilni servis. Naslednji dan se je pred hisho ustavil trafik, iz njega je stopila Metka, hchi

moje prijateljice. S chistili, metlo, vedrom in vsem drugim se je napotila proti mojim vratom. Nisem mogla verjeti! Saj je konchala kmetijsko sholo, bila sem na njenem maturantskem plesu?!

»Jaz sem, prav vidite, prav. Prezhiveti moram, nekaj moram delati, cvetlicharna je propadla, z zavodom pa ni nich,« se je opravičevala, a ne meni, bolj sebi.

Brisala je prah, drgnila kopalnico, vmes s tresochim glasom povedala, da ima le za krajshi chas pogodbo, da nima nobenih pravic, da je prekerka. She nikoli nisem slishala te besede, skrivaj sem polistala po SSKJ, a tam je ni bilo. Konchno se na googlu pokazhe prekerno delo, a nisem dobro razumela, ali je zakonito ali ne. Pokojninska doba ji ne teče, zdravstveno ni zavarovana, dopusta nima, niti malice. Ojej, se mi je zasmililo dekle!

»Pridi ti naslednjih k meni mimo tvojega shefa!« sem ji rekla ob odhodu in ji v zhep stisnila tringeld.

»Drzhite zame pesti, da bom na zavodu dobila vsaj shest urno javno delo!« je rekla ob slovesu.

Moj sosed na drugi strani ulice je bil vse zhivljenje krojach, najprej v tekstilni tovarni, ko je propadla, je odprl obrt in popravljaj oblachila, tu pa tam seshil tudi kakshne nove hlache. Nosili smo mu hlache v krajshanje, dobro je naredil, poceni je bilo. Po dolgem chasu kupim spet ene hlache in ajd k sosedu z njimi.

»Sem dal obrt nazaj,« je rekel, »sicer bi mi vzeli pokojnino. Tudi popoldanske obrti ne smem imeti. Nich ne smem delati, mashine so pa vse she dobre!« je potozhil.

Soseda mi je ponudila kavico, Tone pa je skoraj neopazno vzel vrechko s hlachami in se umaknil v sobo, kjer je imel vchasih delavnico. Klepetava s sosedo o vremenu, pa o ishijasu, ki bi ga toplice gotovo pozdravile. Naenkrat je bila vrechka spet na mizi. Vzela sem jo, se zahvalila za kavo, v hodniku pa v shparovchek, ki je bil tam na polichki, potisnila pet evrov. Smo se zarotnishko nasmehnili drug drugemu.

»Za toplice shparam!« je dodal.

A v teh letih nimam samo shkripajochih kolen, imam tudi shkripajoche zobe. Naivno sem she verjela v nashe javno zdravstvo, a sem na vrsto prishla shele chez dva meseca. Konchno sedim na tistem stolu in lepo obrazlozhim: »Moja petnajst let stara proteza skache po cheljstih, paradentoza je vse hujsha, zobje se majejo, izpadajo. Saj vidite, kako mi zgoraj in spodaj vse roshklja, che hochem kaj povedati. Naredite mi vsadke in porcelanaste zobe, tako kot zdaj to delate!«

Vtaknil mi je nekega vruga v usta, da so ostala na shiroko odprta, lahko sem le krakala in se slinila, on pa je nakladal, da spodnjih zob ne morem dobiti na socialno, zgornje pa le delno, a mora prej poslati zahtevo na zavod, da odobrijo.

»Che zhelite implatante in fiksne zobe, je vse samoplachnishko!« Povedal je ceno, ki je bila vechja od moje celoletne pokojnine.

»Kaaaj, zob mi ne morete popraviti na socialno?« sem odprtih ust vsa zachudena zategnila tisti kaaaj.

»Ali naj potem s slamco le chokoleshnik jem?«

Samo skomignil je.

Zbezhala sem iz ordinacije. Doma sem sluhajno nekaj stikala po rachunalniku in prikazhe se film, kako v Opatiji popravljajo zobe. To se menda zdaj imenuje dentalni turizem. Nobenih chakalnih vrst, stanujesh v hotelu z bazenom in savno, brez bolechin je v shtirih dneh vse konchano, domov odidesh na shiroko nasmejan in vse to za samo tri moje penzije. Seveda je plachilo v kunah in brez rachuna, a dobila bom garancijo za petnajst let, so povedali. Za petnajst let? In to pri mojih letih? Ne morem verjeti! V ponedeljek zhe potujem, boste videli, kako veselo se bom konec tedna smejala in brez skrbi poklepetala!

Pozimi smo dobili metersko poshiljko snega. Sploh nisem mogla iz hishe, po dveh dnevih sem skushala narediti vsaj ozko gaz do ceste. Muchi lopata mene, muchin jaz njo, snega je veliko, skoraj se ne vidim ven. A tam pri sosedu pleshe nova lopata, kot da je iz papirja, lahkotno poskakuje, v mojem enem zamahu se gotovo trikrat zavrti. Nekako prilopatim in prigazim do ceste, tam pa sosedov Gregor, prijazen fant, ves nasmejan in poln energije. Kar sam se je ponudil, da she meni skida sneg.

»O boh,« si mislim, »sam angel Gabrijel te je poslal!«

Seveda sem mu skuhala čaj in v zhep sem mu stisnila nekaj evrov.

Nisem she povedala, da se je lani v nasho ulico prizhenil sam vase zagledan moshki. Z majhnim shchenetom vohljata po ulici. Ustavi se, che le zagleda koga in samo sprashuje in poizveduje. Ampak che izusti le en stavek, v njem zagotovo dvakrat reche »pri nas na inshpektoratu«, zato njegovega imena niti ne vem, vsi v ulici mu rechemo kar Inshpektorat.

Mladenich se je z lopato ravno lotil parkirishcha, ko se je prihulil izza zhive meje; najprej tisti cucek, za njim pa she gorilasta postava Inshpektorata. Takoj se je zapodil v Gregorja, chesh da je kidanje snega malo delo, da mora imeti shtudentsko napotnico, je nakladal. A se mu moj shtudent ni dal.

»To je prostovoljno delo. She ti poprimi za lopato!« ga je napichil.

To pa ne! Takoj sem vedela, da se bo zdaj spravil name. In res!

»Kako pa kaj zdravje vashega sosedu krojacha? Sem slisal, da se je pozdravil, da spet lahko dela. A kaj veste?« se je slinil in prilizoval.

»O, ne bosh me, kanalja, ne bosh!« namesto odgovora ga vprasham po Vladislavu Vladislavu. Vsi v nashem mestu vemo, da si je z denarjem, ki so ga na slabi banki odpisali, polastnil vso tovarno, delavce odpustil, denar pa naložil v tujini, pravijo, da v oazi davchni.

»Ali je res, da se sredi zime na Tariffi sonchi? Zhe leto, dve ga nismo videli! A veste, kako je z njim?« mu vrnem.

»Ne, to ni pristojnost nashega inshpektorata,« izjeclja.

Njegov cucek se napihuje in v moji zhivi meji dela kupchek. Zhe sem mislila z metlo nadenj, ko se z lopato v roki oglasi moj shtudent: »A izlochkov pa na inshpektoratu ne pobirate za sabo?« Ga je kar odneslo naprej!

Mladi, mladi, ti ga pihnejo, a ne? Imam nechaka, ravno toliko je star kot nasha drzhava. Zdaj preko Erazmusa shtudira v Stockholmu; ko pride v Slovenijo, me vedno obishche. Malo mi posodobi rachunalnik, na kljuchke mi posname nove

filme in stare popevke in me pouči o telefonu na dotik. Medtem mu spechem potico in natočim ta boljšega vina. A vnos alkohola na Shvedsko je prepovedan, pa se na carini zgovarja, da je dolenjski cvichek le dzhus, ki ima komaj toliko alkohola kot njihovo pivo. Njegovi tuji prijatelji potem uzhivajo ob potici in z cvichkom zalijejo uspešno opravljen izpit.

Ves navdushen mi je ob zadnjem obisku razlagal, da zdaj skupaj s Pablom in Aleksisom združujejo sirtaki, polko in flamenko, da bo nastal tak ples, da ga Evropa še ni videla. Rada ga poslušam, kar kipi od idej in energije, ob njem se še sama nalezem navdushenja in znova verjamem.

Zhe dolgo vem, da ni nih vечно, ker ni nih v kamen vklesano. In zamrmram mu refren »Enkrat pa vse mine...«, ki ga je v obdobju zlate slovenske popevke prepevala moja sosholka Tatjana Gros.

Nato se zresnim: »Prav, prav, samo jaz tega ne bom vech dochakala.«

Me zavrti v ritmu polke in prav prepričljivo ponavlja: »Bosh, tetka, bosh!«

»Da bi le res dochakala ta vash novi ples! In kakshen bo?«

»Pravichen in poshten za vse delavne ljudi!« me potolazhi.

Zavrtiva se še v ritmu valchka, ker polkanja - tako on reče - ne zmorem vech.

Vidite, stari in mladi smo se vedno razumeli!

Sama zhe zdavnaj nisem vech tako mlada, da bi vse vedela. A zhivljenje me je nauchilo, da se je pametno nekaterim, predvsem kislim obrazom na dalech umakniti. Tako sem se pochasi in z leti znebila tezhavnih in slabih ljudi. Grehov ne delam vech, ne majhnih, ne naglavnih. Ludvikove in druge tuje grehe nase ne prevzemam vech. V cerkev k spovedi ne hodim, svojega boga lahko chastim drugache kot v cerkvi na kolenih. Spovem in izpovem se sama sebi in svoji dushi.

Zdaj uzhivam z vnuki, objemi drobnih rok mi pocrklijo dusho. She vedno rada pishem in takrat zachutim vrtnchasto energijo, ki napolni hisho. Na dezheli si nabere poletni shopek iz pshenichnih klaskov, maka in plavice, zdaj je to tudi zame najlepshi shopek na vsem svetu.

Ob vecherih posedam na terasi. Potujem vase in to je dolga in neskonchna pot. Rdecha svetloba ob sonchnem zahodu in topla poletna noch me zazibljeta, da zasanjano zrem nekam chez, kjer zarja na obzorju rishe polje zorechega zhita. Vchasih mi nad poljem zazhari zlata avra pshenice.

Sprijateljila sem se z bogom, ki ga nosim v sebi. V samotni nochi, ko ni spanca, se prikotali otroshstvo in spomini na ocheta, ki se je s svojim bogom najraje pogovarjal sam. Zdaj se v vechernih mislih tudi sama pogovarjam z bogom. Se zahvalim za vsakdanji kruh, za polje zlate pshenice, za prijazne ljudi, za dobre stare prijatelje in zanesljive sosede. Zahvalim se, ker zhivim. Poprosim ga za srecho mojih dragih in za sonchno jutro novega dne.

Z mirno vestjo spokojno in umirjeno zaspim. Tako bo tudi takrat, ko me bo luch na koncu predora vabila, da prestopim na drugo stran.

Andrej Lutman

PRIMER ZADEVE

(hlinjenje spomina in berljivosti)

Prishla sta: v prepoznavnem oblachilu, v vsakdanjem oblachilu; par. Zgodilo se je: onemogochanje izvajanja vrhunske dejavnosti. Navedek za vrivek: prehodna kraja v zdruzbi pogoltnih, napihnjenih. V sosedstvu poiskana pomoch naj bi prinesla zapisnik o zasegu predmetov, potrebnih za ovrzhbo ali potrditev suma. Pod prisilo zasluzhkarstva sestavljen shranjen, zhe odsluzhen stroj, nadomeshcha zasezheno. Na novo vzpostavljene vezi, kar naj bi pripomoglo k razjasnitvi zadeve in oseb, povezanih z vzrokom zasega, ne doprinesejo k rahljanju glavobola, napetosti, zategnenosti ... in sproshchenemu izvajanju dejavnosti. Shibkost, povzrochena z vdorom para v zasebnost; togota do družbenega ustroja; chutenje brez sanj.

Izvajanje vrhunske dejavnosti pod naslednjimi vplivi: nasilje sostanovalca, omledni opisi sostanovalke, rane v sosedstvu; in pri sledechih si pogoji: nujno predrugachenje lastnega odnosa do pregona, doumetje odnosov med oznakami togota-jeza-zhalost, odpis obremenilnih stikov. Iskanje koristi se zachenja (upnica odpushcha dolg).

Ukvarjanje z uradnishtvom prehaja v stopnjo urejanja, kar se uri na podrochjih, kot so: vrnitev osebe, ki je dozhivela prihod skupine zasezhnikov she pred prihodom para; obveshchanje vzdrzhevalstva drzhave o smeshenju lastnih virov prezhivetja na silo; tehtanje odloचितve o namenskem zbiranju podatkov, ki naj bi pripomogli; preshtevanje osebnih denarnih zmozhnosti za prevzem zadeve; obvestilo ustanovi, nudechi uvrstitev med vrhunske dejavnosti. Prehod na obveshchanje: se sprevrzhe v tarnanje, se razblini v shetjetje, ob katerem nich vech ne shteje? V takshnem sprashevanju je najboljše izpostaviti telo, da zazna, kar ga ohranja! In se sprozhi, da glavobol postane prehlad in da vlaga v obliki megle doprinese k sostanovalchevi zajedljivosti, ko res ni potrebno ponavljati zastrashevanja z reklom: umreti skupaj.

V chasu, ki ga porabi merec, mesec, na polovici poti, so dozorela tudi sledecha rekla: kdor ima trebuch, nima vishine; (odvetnishka družba zachne postopek); merodajstvo nima mere; trebuch brez vishine je kakor lebdechi napihnik. Bliskanje z glasbo na lebdechem nebem prikazovalniku povzrocha brezspominske slike. Pojavi se vijachek med lezhishchem in rjuho, kar ima za posledico, da se drznost, dosezhena z okrashevanjem telesa, izkazhe za oporo spominu. Par teles, ko je eno opremljeno s shtevkami, eno v prichakovanju opreme, tak par teles pritiska na stene opechnate sobe, da postane she ocharljivost prehodnega znachaja; in pomen je za po tem.

In zgodi se dvom v dom po samoosebnem strinjanju. In dvom v sum.

Pri shtetju in prerachunavanju izhodishch lahko, da pride do razmika, kar ima za posledico osebe v vsakdanjem oblachilu brez para v prepoznavnem oblachilu na obisku z namenom, da uradno zabeleži preklic odločitve biti poleg pri pregledu zasezhka, in je vsekakor vzrok sanjam s spominom nanje. Razshirjeno obzorje dogodkom, ki slede, ni samo v prid, temveč: brezsanjski spanec, obstrizhenje ter ovinkarjenje po straneh z zapisnikom vred pokazhe na naravnost zgledno prihodnost. V redosled dogodkom vpeljava novega para: starejsi, slogar; mlajshi, slogustnezh; star, z zhametom; mlad, v ozadju ozavednega glasu (a kaj in kako z njim(a)?). Zapis ne obudi spomina. Shtetje postaja preshtevanje neshtevnega; ne!? preshtevanje zarachunanega, tako! Nekako tako: zasezhba, zasezhnica, zasezheno, zasezhniki ..., in pa: kolikshna je vrednost vrhunskosti na chas?

Pochitek ni namenjen shtetju.

Nadaljevanje z zaslishanjem in glasom: koga si nahranil? s strahom, z izbruhom nasilja, z oddajo chustev? In z zaslishevanjem: daj! zaslishuj me! vzemi! naj bom pri zaslishanju ..., smrad in ovadba. Oshkodovanost, izpovedana izvzetost, sosedova radovednost z uslužnostjo, odpoved in za tem lahkotnost so oznake, s katerimi se sporoča dejstva, s katerimi sostanovalec praznuje svojo sposobnost dokazovanja chistote, kupljene s pripadnostjo pregovorno in postopkovno ter namishljeno zgodovinsko pogojene preprostosti v skupnosti, iz katere ni izstopa. Sostanovalec, sosed, podaljshevalka bivanja, ustrahovanka in predanka nebnemu zrcalu; povedano drugache je v zapisu. Vrstni red, ki je zaporedje, razporedi vrstilne shtevnike v nize, v vzporedne chrte, pa vecherilo postaja danilo, dramilo uspavalo; med zarjo in zoro, med shtevnim. In s takim je nujno, da se vpelje meno: pravno svetovanje postane nadomestek za nadomestilo, tretje kolo dvokolesnih sanj, spomin na spomine.

Bivanjska stiska se izkazhe za gnetilo proti gnjavazhi. Ter: odrinjenost, vechni predvojni postopki chujechega v chistoti. Shchipovka in mlajevcec najraje zaslishujeta ob hranjenju in po opravljeni zadenjski potrebi, kar pomeni, da je njuno dobichkarstvo z verstvom podlozheno, ko pa sta, shchipovka in potreba, ustvarjeni za opravljanje in lepomis. Norost se pach prichne s trpinchenjem na sledechi si nachin: oshkodovanezh in zhrtvovanec, ki je zhrtv zasega, je tudi souporabnik s sumom prepojene snovi. Posledica je edina: razposlana odprtopisemska zhalostinka (pa: v odpis vse skupaj!).

Poposledica je edinstvena. Prihajajo zhenske besede, moshki izgovor, srednje vmesno na nachin zbujanja ob mislih na zasezhenko, na zasezhek in zaseg, kar je poseg v: zakonodajnost, sodnost, izvrshilnost; a z vprashanjem, prepogostim sprashevanjem: je sodba sodnichina ali vojashka, je varnostnost vzrok k srdi do družhine, je pranje pogoj za sushenje? Oshkodovanezh lahko rachuna z nerednimi dohodki, okrnjeno vrhunskostjo, zaslužhek v papirni obliki, neplachanim

dopustom ..., po delavni in dejavni bolnishki. Dalje v niz: delovni dnevi, skupni dnevi, dnevi in nochi, celotni dnevi v odsotnosti in z jutranjim glavobolom.

Oshkodovanost sovpađa z zapravljanjem chasa, ko oshkodovanezh ishche oseben izraz za odličnost, k vrhunskosti. Ne gre in ne premakne se brez razvrata na preprih. Dnevi so dnevni, so nameshchenchevi spomini, ki pritiskajo na spanje, da so sanje izraz bojazni, kako biti brez boja, kako postati sumljiv samemu sebi kot izraz dobrega, lepega, krasnega v krastah in krstah; v plesu z mrchesom. Kdaj prenehati shteti? Kako shteti ... po njihovo, po nameshchenchevo ... kako ovrechi sum, da je zhalost iz lakote izvirajocha in da je zahtevek za odshkodnino posledica privzgojenega obchutja napuha, pohlepa, ki poklapa, grabezha? Izrachun je tochen, rachun natanchen, a zahtevek? v chasu, v dnini, v shtevkah?? Je zgolj in samo: oshkodovanost z zasegom; zasek v osebno. Naj sledi odshkodninski zahtevek? Sledi izraz shibkih vezi z ljudmi, ki so dozhiveto dozhiveli, prezhiveli ne, saj za takshno ni prezhivnine. Unichevanje, nich vanje, vse mimo kosti lepih dogodkov; zbuditev v joku, v tresenju skeleta nad paro, nad shtevilom mesecev na leto.

Prichetek preverjanja, zachet v jezi oshkodovanke, bo trajal kak teden, morda manj, verjetno vech ..., vse do takrat, ko bo kolichnik razmerja pravshnji. Razmere niso naklonjene uporabnini, pa je kolichnik dobljen z razmerjem med putiko in postom, ko se sostanovalec in nadlezhnica zavijeta v sprenevedavo preproshchino. Ko je smeh zgolj she izraz zasebnosti. Bo potrebno pogosteje uvajati oddolzhilo? Oshkodovanka ni bila delezhna srednje tezhko, se pravi: lahko prichakovanih podatkov, s katerimi bi morda lahko nachela vsaj nachelno ukvarjanje z zadevo, kajti lovljenje sochasnosti je vaba chasu. Eno vprashanje z mochjo: za kaj vztrajash? Oshkodovanka nima zahtev, osumljevalka z družhbo nadaljuje z možnostjo, ki jo omogocha prispevalo, glaseche se z: chlovek obvladuje spremembe v naravi s tem, da spozna njihove zakonitosti, in glede na to razdeli chas; kar je navedek. Tezhave, z odsotnostjo zasezhenega povzrochene do te mere, da so precejshnje, so kar precejshnje: na premnogih mestih spominske zapolnitve; spominske luknje na shtevnosti, da ni omembe vredno; nekateri spomini vsaj podvojeno ...

Ko oshkodovanec pomisli na: kako je brez; v zhalosti, revshchini ..., neposedovanju; se domisli: nikoli ne zvemo, kar kazhemo. In spust v sanjski svet, sestavljen iz spominskih chasov, iz divjih misli, iz trditve: do sanj ne morem, a jih imam. Prebrano: dolgchas. Zato zaslishanje: koliko je vzporednih sanjskih shtetij, kako shteti v sanjah sanje (za primer: podrta stavba, razkaz podrtije, tlorisa; z vzornikom: smeh, veseljachenje, kuha ...)? Vsekakor sledi obkuhinjska pridiga v zhe znanih delih: prvich, naslednjih.

Sochno soochenje s preimenovanjem: iz imena v priimek, ki je imenski sprimek. Izsrn glavobol. Vsaj drugih.

(Prizadevno skonchano.)

VSTAJNIK

Zjutraj so minute tekle skoraj z reaktivnim pogonom, deset jutranjih minut je minilo v trenutku, kot bi mezhiknil z ochesom, osem ur v sluzhbi pa se je vlekle kot stara in utrujena, sopihajoča lokomotiva. Med shihtom, ko je pogledoval na uro, se mu je zdelo, da je minila vsaj zhe ura, pa je preteklo komaj deset minut od zadnjega pogleda nanjo.

Le kaj bi na tovrstne chasovne distance porekel Einstein? Pa menda ni tudi on zgodaj vstajal, hodil v sluzhbo in garal v fabriki, je vchasih pomislil Serzh.

Pred hisho ga je v temi chakalo ob drog kandelabra prislonjeno kolo, zavihtel se je nanj in iz stranske ulice pospesheno zavil proti glavni cesti.

Medtem ko je po prazni kolesarski stezi, namenjen v sluzhbo, gonil svoje razmajano in shkripajoče kolo, she kako prepotrebno vsaj ene drobne kapljice strojnega olja, je imel dovolj chasa, da so mu glavo zapolnile in se po njej prichele prepredati vse mogoče shtrenaste misli. Vsak nov pritisk nog na pedala koles, na katerega so se uporno odzvali presusheni lezhaji in izzveneli v cvilech, kovinski zvok, ki se je z zoprno nadležnostjo zalezel skozi sluhovod, mu je ponudil dovolj tehtnih razlogov, da so v njegovih mozhganskih vijugah misli poskakovale kakor ushi v razmrsheni berachevi bradi.

Pa saj ne, da ne bi bil vaje delo, da ne bi hotel delati ali se dela izogibal, kje pa ... prav rad je zgrabil za vsako delo, che ga je le dobil. She vmes med shtudijem, ko si je zanj prigaral in prihranil vsak honorar, in veliko preden je povsem dokončno obesil fakulteto na klin, je pochel marsikaj zanimivega, predvsem pa napornega.

Po glavi so se mu kot na filmskem traku zavrteli spomini in se z vsakim pritiskom na pedala zvrstili v kolazh raznolikih preteklih zaposlitev.

Saj je zhe delal v tovarni, kjer je poleti pri najvechji vrochini na oddelku, na katerem so strojili usnje, premetaval smrdeche svinjske kozhe z enega kupa na drug kup. In spomnil se je dela pri zasebniku, kjer je s fleksarico rezal betonske kamne, da se mu je kadilo okoli nosu ko sam hudir, ali pa dolgochasnega dela v Trzinu pri obrtniku v kovinski galanteriji, kjer je dvanajst ur shtancal za stiskalnico v tesni, vlazhni, napol osvetljeni garazhi. Ali pa, ko je na letnem vrtu Zlate ribice stregel pijacho tujim turistom in v kuhinji restavracije pomival postano in umazano posodo, pa tedaj, ko je pri transportnem podjetju tovoril klavir v chetrto nadstropje.

Res, koliko vsakovrstnih in razlichnih zaposlitev je zhe opravljal, vendar je bila vsaka od njih zoprna na svoj poseben nachin.

Che to ni bilo garanje, kaj potem garanje sploh je?, je bridko pomislil Serzh, ko je med vozhnjo shkripanje lezhajev vsiljivo lezlo skozi ushesne kanale in mu prebujalo neprijetne spomine.

Pa ko bi bile vse njegove zaposlitve vsaj dobro plachane. Tako pa so bili skromni honorarji, ki jih je dobival, in she to neredno, nekatere celo z vechmesechnim zamikom, le bedno nadomestilo za opravljeno delo, prav nich podobno redni in dobri plachi.

Shkripanje kolesa pa kot da bi z vsakim pritiskom na pedala prebudilo vse boleche spomine v njem, kot mulj v vodi, ki se dvigne z mirnega jezerskega dna, ko zakorachish vanj, in skali do tedaj chisto, prozorno vodo. Tako so se sedaj pricheli dvigati iz njegove podzvesti stari spomini in na plan so, ne da bi sam tako hotel ali zhelel, prihajali vse hujshi in bolj bolechi. In faks, ki ga je obiskoval dve leti, je shel po zlu, hudicha, vsi nachrti so se mu podrli kot preklete domine. Stara dva nista zmogla vech plachevati njegovega sholanja. In kako naj bi potem on sam s skromnimi, nerednimi in prilozhnostnimi honorarji sploh zmogel plachevati si sholnino?

Mama je bila po tridesetih letih dela v tovarni tkanin ob delo, kar tako, en, dva, tri, chez noch, kot bi vzel kmeta s shahovskega polja in ga ravnodushno polozhil na mizo ob igralni deski. Ata pa se je po tridesetih letih v fabriki, z minimalno placho, tresel za svojo uborno sluzhbico kot trepetlika, ki je izpostavljena vsemu mogochemu prepihu in vetrovom okoli nje.

Serzh je z nogami she bolj mochno pritisnil na pedala. Znova so bridko zajechala.

In kot bi ga cvilechi zvok zbodel globoko v notranjosti, se je spomnil, kako je samo mama trpela, ko je ostala brez sluzhbe. She vedno je imel pred ochmi prve tedne njenega odpusta, ko je imela objokane in od neprespanih ochi chrne podochnjake. Che she stari ostane brez dela, potem smo opleli. Presahnil bo she edini kolikor toliko vreden vir rednega prihodka, resda skromen, a doslej vsaj zanesljiv.

Kdo bo placheval najemnino za stanovanje, pa vse polozhnice? In kaj bodo jedli? Na svoje honorarne sluzhbe se Serzh ni mogel zanesti, saj so trajale po en teden ali dva, najvech do sedaj je bil zaposlen tri mesece, potem ga je delodajalec odpustil, rekoch, da je pach vse po predpisih in zakonu ter da ga ne potrebuje vech. Spet je bila njegova usoda kot igrachka predmet nekega drugega subjekta, ki je dolochal komu in za koliko chasa ter predvsem, koliko je vredno delo njegovih mishic ali razuma. Da bi dobil kakshno stalno sluzhbo s kolikor toliko spodobno placho, tako, ki bi mu res jamchila neko chloveka vredno dostojno zhivljenje, si pa ni mogel zamisliti niti v sanjah.

Saj je hodil na borzo dela, pa oprezal za razpisi v chasnikih in odgovarjal nanje, pisal takshne in drugachne vloge, a vse je bilo zaman. Ochitno Sizifovo delo moderne dobe.

Vchasih se je morda izjemoma zgodilo, a to je bilo res le redko, da je dobil celo pisni odgovor, seveda negativen, kjer so mu vljudno obrazlozhili, da je bil od nekako dvestotih kandidatov izbran neki srechnik, vchasih pa celo noben. Che pa je bil zhe izbran, je prav gotovo bil kakshen direktorjev sorodnik, morda nechak ali pa vsaj znanec, saj so vsi vedeli, da v drzhavi vlada nepopisna korupcija, nepotizem in goljufije vseh vrst, le da je bilo vse krito za lepo fasado v bele srajce

in svilene kravate odetih, lepo govorečih ter svetlo prihodnost obljubljaljajocih politikov. Drugache pa lumparija na vsakem koraku, nered, kaos, nesposhtovanje dogovorov, poneverbe, vse pod krinko pravne drzhave.

Pa bi prav zares rad pomagal svojima starima.

She dobro, da nimam zhene in lastnih otrok, potem bi shele nasrkal, je pomislil Serzh sam pri sebi, tako pa je bil razmeroma she mlad, lahko se je she zanashal na svojo she neizpeto mladost in na telesno moch, chakajoch na delo, stara dva sta pa iz dneva v dan venela kot dve usihajochi, presusheni vrtnici v vazi.

A leta so tekla, rad bi se osamosvojil, odshel od doma, iz gnezda, si ustvaril lastno in samosvoje zhivljenje, vendar pa se mu je to zdelo skoraj nepredstavljivo, kot film znanstvene fantastike.

Mochneje je pritisnil na pedala, kajti zdelo se mu je, da je morda zhe pozen, a naletavajochih misli z vechjo vnemo pritiskanja na pedala ni pregnal. Le mochnejshe so postajale. Tako je pach bilo. Delal in garal si v fabriki vse zhivljenje, potem so ti pa rekli – zdaj te pa v delovnem procesu ne potrebujemo vech. Lahko dobimo mlajshe, bolj izobrazhene, rachunalnik vas lahko nadomesti, inzhener iz Indije je desetkrat cenejsi, kot ste vi, na zavodu v vrsti chakajo na delo, na vzhodu delajo za dolar na dan, milijone Kitajcev samo chaka, da bodo delali za desetino vashe plache ...

Joj, kakshne zgodbice so napletali! Nato pa izrochitev delovne knjizhice, zbogom in srečno pot. No, ja, zbogom ravno niso rekli. Tovrstni besednjak pach ni bil na njihovem besednjaku. Ni bil njihov stil.

In srečno pot? Kakršnakoli prijaznost z njihove strani bi bila pa zhe prevech vljudna, che ne zhe kar celo cinichna.

Vsak pritisk na pedala je bila nova, bolecha misel. Poganjal je kolo, misli pa so mu kar vrele, kot da bi bilo poganjanje kolesa povezano z akumulatorjem v njem in bi mu sproti ustvarjalo vse brbotajoche misli.

Tako se je ravnalo z ljudmi. Izsesati, iztroshiti, nato pa izpljuniti in zavrechi. Mar jim je bilo za chloveka, ljudje so bili samo rachunovodske shtevilke, na piedestalu je bil Bog kapital.

In kaj je kdo naredil do sedaj? Kako bo prezhivel? Skrbel za družino in otroke? Placheval stroshke?

Kot da bi bilo pomembno. Po pravici povedano, kaj takega nikogar od delodajalcev ni sploh niti zanimalo.

Grenke in neprijetne misli so se Serzhu podile in prepletale po glavi, medtem ko je poganjal svoj razmajani bicikel, ki je pri vsakem njegovem pritisku na levi pedal neusmiljeno zajechal iz same srchike presushenega lezhaja in s svojim zvokom zlohotno nakazoval, da se namerava vsak chas odlomiti, proti obrobju mesta, kjer je imel svojo, bog ve koliko chasa she, honorarno zaposlitev.

Ko je prispel skoraj zhe tik do vhoda v sluzhbene prostore, se je spomnil, da se ni pochesal.

II. poglavje

Stanislav Ernest Verbinshek, za zelo dobre znance Stane, za res najozhji in izbrani krog svojih prijateljev pa Stanko, kdaj pa kdaj, v nameri pridobitve kakšne osebne koristi v obliki posredovanja zanje pa celo ljubkovalno Stanchi, se je sam sebi zdel prava upodobitev sposobnega, uspešnega, predvsem pa poshtenega in sposhovanega politika.

Seveda pa se je dogajalo, da so mu posamezni grdi in prenapeti zlonamernežhi, kot jih je rad sam poimenoval, ponavadi so bili to ljudje iz novinarske srenje, ki jih ni kaj preveč maral in cenil, radi lepili celo taka nesramna poimenovanja, kot so tajkun, tranzicijski mogotec ali politični povzpethnik, kar je imel za hudobno, zhaljivo in nedopustno podtikanje. Celó za nezaslišano lazh brez primere. Vchasih so podobna poimenovanja prishla celo s strani njegovih poklicnih konkurentov. Kajpak je vsa zlobna podtikanja pripisoval ljubosumju določenega kroga ljudi okoli sebe zaradi svojega poklicnega uspeha in zavidljive politichne kariere ter zato tudi njihovi zavisti, kar naj bi se na koncu kazalo tudi v uchinkih tega njihovega zlobnega in neupravichenega obtozhevanja.

Sicer pa je res bil lastnik ciprskega holdinga, ustanovitelj in devetdesetodstotni solastnik elitne in ekstravagantne restavracije Kleopatra, namenjene najbolj petichnim gostom, predsednik kar nekaj nadzornih odborov, lastnik prostorne in razkoshne stanovanjske vile z bazenom in ogromnim vrtom, v kateri je trenutno stanóval, in she dveh luksuzno opremljenih stanóvanj, eno lastnishko prepisano na njegovo zhenó Eriko, drugo pa na hcherko Moniko, ter lastnik ogromnega pochitnishkega objekta ob obali, zgrajenega na chrno. No, vsej resnici v prid, slednje je bilo she v gradnji.

Vendar pa je shlo samo za delchek funkcij in lastnin, ki jih je imel in posedóval. Njegovo bogastvo je v resnici obsegalo she veliko vech, a je vsakrshno lastninsko imovino kar se da skrbno skrival kot kacha svoje noge pred javnostjo in novinarji. Koliko denarja je imel nalozhenega v shvicarskih bankah, pa v davchnih oazah na Cipru, tako ni mogel vedeti nihche. Osebno je bil mnenja, da se jih njegovo financhno stanje navsezadnje tudi chisto nich ne tiche.

V tem trenutku dneva, ki je bilo zhe v chasovni fazi, ki se je izvila in izognila iz nadležhne zoprnosti prezgodnjega vstajanja, in bi se ji lahko reklo vsaj kar podaljšhano jutro, ter je zhe krepko izgubilo svojo prvotno, zachetno jutranjo dremavost in nedolzhnost, se je pripravljál za odhod na svoje delovno mesto. Turobno temachnost jutra je zhe dodobra zamenjala mehka jutranja svetloba, ki je razgalila v temo ovite skrivnostne predmete pravkar minule nochi, in oznanjala, da bo danes, vsaj kar zadeva vreme, ugoden in prijazen dan.

Verbinshek si je pred ogledalom zavezal svileno kravato in pri opraviu narahlo pozhvizhgaval melodichni napev s sinochnjega koncerta, ki se mu je, ne da bi se

zanj posebej trudil, nehote usedel v podzavest. Dogodka se je udeležil s svojo lepo, mladostno zeno.

Res, dokaj zanimiv koncert, se je sam pri sebi, medtem ko si je vshečno ogledoval zrcalni odsev svoje podobe v ogledalu, spominjal vcherašnjega dne.

Program in kakovost izvajalcev sta ga za chuda prijetno presenetila, kajti ponavadi so ga tovrstne stvari na smrt dolgochasile. Che je po sluzhbeni dolzhnosti kdaj moral neodlozhljivo obiskati kako kulturno prireditve, se je she najraje udeležil kakshnega koncerta estradne pop dive ali pa elitne zakuske in vecherje. Za politichno kariero se je moral kdaj pa kdaj tudi zhrtvovati in pogoltniti kakshen pust, manj slasten kulturni zalogaj.

Vendar je tokrat bilo drugache. Uzhival je v vsaki minuti, she posebej pa mu je ostal v spominu zakljuchek vechera z obilico najkakovostnejshga shampanjca v izbrani družhbi.

V konchni fazi, najbolj pomembno od vseh protokolarnih obiskovanj, ki se jih je udeleževal, vsaj tako se mu je zdelo in v kar je trdno tudi verjel, pa je bilo, da ga ljudje opazijo. Priznan in uveljavljen politik, ki se na družhabnih dogodkih pojavlja s svojo ljubko zeno. Ali si je moch zamisliti she kaj bolj referenchnega, kaj ljudem bolj vshechnega?

A od vseh nashtetih stvari, ki pa so bile zgolj produkt poklicnega dela, si je le moral priznati, da je tudi zelo rad uzhival s svojimi poslovnimi partnerji na prostranih zelenih povrshinah igrishcha za golf. Ure, prezhivete v igri, so bile ena od njegovih najvehjih strasti, che je zanemaril ostale dejavnosti in ni uposhteval politike, seveda. Slednja mu je pomenila she veliko vech kot hobi, nekaj, kar bi se dalo primerjati s chastjo, in ne navsezadnje in she najmanj nezanemarljivo, bila je glavni vir vseh njegovih dohodkov, s katerimi si je ustvaril svoj mini imperij. Z dobro placho in vsem, kar je priteklo zraven she od strani, je seveda lahko lazhje vzdrzheval vse shtevilne nepremichnine in svojo zahtevno zeno, kajpak.

Zadovoljno je she zadnjih nastavl obraz zrcalnemu odsevu ogledala. Z rahlim nagibom temena navzgor, da se mu je pravkar gladko obrita brada primaknila blizhje k ogledalu, je zasukal glavo najprej na levo in nato she na desno stran.

Poznavalsko je pokimal z glavo in se nasmehnil. Bil je zadovoljen s svojim videzom.

Gladko obrita kozha na licih, pod nosom, po bradi in vratu, brez ene same neobrite dlachice.

Brezhibna, kratko pristrizhena pricheska, kot pri kakshnem ambicioznem kadetu amerishke vojashke akademije, in svetlecha se siva obleka, z zataknjenim robchkom v zgornjemu zhepu, sta mu dajali nekakshno karizmatichno avro; avtoriteto, kakrshno si je, kot diplomant ekonomije in mednarodnih odnosov na univerzi John Hopkins in Brandeisovi univerzi v Ameriki, tako je vsaj verjel, tudi zasluzhil.

Res pa je, da v njegovo obiskovanje prestizhnih sholskih ustanov in v diplome, s katerimi se je rad pohvalil in jih je vechkrat javno, seveda le ustno, izpostavil, nihche nikoli ni niti podvomil, kaj shele, da bi jih kdo kdaj videl ali celo zahteval na vpogled. In tako je pri tem tudi ostalo.

She najbolj verjetno, in s tem bi se strinjal marsikateri neodvisni novinarski raziskovalec, ki je tezo zhe kdaj v neodvisnih medijih tudi izpostavil, pa je bila njegova politichna pot podobna in primerljiva kar strmemu kariernemu vzponu tipichnega tajkunskega povzpetnika.

Kljub temu je, kot zhe recheno, neutemeljeno opravljanje imel za zhaljivo ter celo zlonamerno, che ne zhe za najbolj nagnusno lazh, kar si jih je mogoche izmisliti. She dobro, da je imel dobro pravno sluzhbo in okoli sebe krog izvrstnih odvetnikov, ki so takshne napade s spretnimi manevri vedno odlochno zavrnil. In obrnili njemu v prid, kakopak.

Preden se je odpravil zdoma, je s tal pograbil she zelo tanko, chрно usnjeno aktovko s sluzhbenimi listinami, odshkrnil vrata v spalnico in s pogledom objel zhen, ki je she v sladkem in nemotenem primezhu sanj spala, zavita med gladko drsechimi gubami satenastih rjuh v shiroki postelji. Izpod rdechega pregrinjala ji je gledala le do polovice beder razgaljena, popolnoma gladka kozha rahlo spodvite leve noge.

S tihim, osladnim in neiskrenim glasom, ki je izzvenel nekako nepreprichljivo, se je poslovil od nje z besedami:

»Chao, ljubica, pridem zvecher,« ne da bi ga zanimalo ali da bi se sploh preprichal, che je slishala njegove besede ali ne, kaj shele, da bi prichakoval kakrshen koli odziv z njene strani.

In zares jih ni slishala, saj se ni zganila niti za hip. Bila je v trdnem snu. Njeni plavi lasje so se razlivali kot pshenichno klasje iz suhega zlata chez ciklamni in v najzhlahtnejshih vijolichnih odtenkih obarvani satenasti vzglavnik. Mirno je spala naprej. Njen nedolzhni obraz je v poltemi z zavesami zagrnjene spalnice deloval kot demonski angel lepote. Le komaj opazno dihanje, ki ga je spremljalo rahlo dviganje prsi pod satenastim pregrinjalom, je izdajalo njen trdni sen.

Stopil je skozi vrata na prostrano dvorishche hishe. Svetloba ga je jedko zashchemela v ocheh. Mrak se je sedaj zhe zdavnaj in dokonchno umaknil polni, z bleshchechim soncem obsijani rezki jutranji svezhini dneva.

Globoko je vdihnil in s polnimi pljuchi zajel svezhi jutranji zrak. Pri vdihu sape je zachutil rahel kanec nelagodja, ko mu je vozal pretesno zavezane kravate neprijetno pritisnil ob sapnik.

»No, ja,« je zavzdihnil, oчитno vdan v usodo vechnega jutranjega zavezovanja kravate, in si zagodrnjal v brado: »Spet sem pretiraval s tem vozlom. Kolikokrat zhe?«

Napotil se je chez vzhodni del dvorishcha k izhodu, chez vrt, ki je v zelenem razkoshju okrasnih vrtnih rastlin obkrožhal njegovo hisho s treh strani, chetrt, zahodna stran, pa je bila namenjena redkim priložnostim korishchenja prostega chasa, in tam je stal velik plavalni bazen.

Celotno dvorishche okoli stavbe je obdajala visoka ograja iz naravne opeke, ki jo je z notranje strani rozhnatega zidu spodaj prekrivala koshata avbrecija. Zgornji del stene na ograji je bil prekrit z iglasto plamenko iz karminsko rdechih ter belih cvetov, ki so spomladi tako radi privabljali razposajene metulje in so se pravkar v vsej pisani meshanici barv ponujali na ogled ochem, dodatno razsvetljeni in preliti s toplim oblivom sončnih zharkov.

Z dolgim, razpotegnjenim korakom se je nameril po stezi, tlakovani s kamnitimi ploshchami iz porfirja, kjer so bile nedaleč od samega roba steze posejane z barvito meshanico astilb, vrtnih kresnic v roza, rdechih in belih cvetnih latih ter s chudovitimi, nebesno modrimi cvetovi litodore.

Dodaten ton obdajajochemu obsegu barvite ograje so dodali she po vsej preostali povrshini travne povrshine posajeni amerishki slamnik, volchji boba, piramidaste zvonchice in ivanjshchice ter ga spreminjali v pisano paleto mavrichnih barv, ki so vrtu dajale izrazito poudarjeno namembnost obchutka, da se je obchudovalcu zelenega kotichka zazdel kot prava oaza spokojnosti in navdihujočega zanosa.

Na svoj vrt je bil izredno ponosen in rad ga je razkazal svojim znancem, kadar se mu je le ponudila priložnost, saj je zanj kar izdatno odprl svojo denarnico. On sam osebno ali njegova žena se z vrtnimi opravili sicer nista kaj pridra ukvarjala. Zhe sama misel, da bi s svojimi golimi prsti rila po vlažni, mastni chrni zemlji, jima je vzbujal grozljive, skoraj umazane in gnusne obchutke. She največji del njunega ukvarjanja z vrtom je bil namenjen izključno le vizualnemu obchudovanju, ki sta ga izkazovala cvetochemu bilju, ali pa chudovitemu vonju, ki je pridehtel skozi odprta okna v njune prostore, ter seveda ponosnemu postavljanju pred znanci. Sicer pa sta po potrebi vsakih najela kar poklicnega vrtnarja, da je, kolikor in kadar je bilo pach potrebno, poskrbel za eksotichno floro.

Za visokimi, skoraj dvometriskimi avtomatskimi vrati ograje, ki so samodejno pochasi oddrsela po v tleh vgrajeni tirnici, ga je pred hisho zhe chakal njegov osebni shofer za volanom trenutno najsodobnejšega audija srebrne barve.

Chokata postava shoferja, udobno zleknjenega v pravo usnje oblečenega sprednjega sedezha vozila, zamaknjenega v chas krajshajočo meditacijo, je planila iz avta, kot bi ga izvrgla sprožena vzmet polavtomatske pushke, ko je zagledal Verbinshkovo postavo.

S sprednje strani je poskochno, a vendar she elegantno, kot bi zdrsel po nevidnih valovih, obšel kovinski kljun vozila in uslužno odprl zadnja bočna vrata avtomobila.

»Dobro jutro, Jozhe, smo zgodnji, kaj!?« je Verbinshek kar preveč glasno in s ponarejenim glasom vsiljive dobrohotnosti podrezal v chakajočega shoferja.

Seveda ni prichakoval odziva. Ne, odgovor bi se mu zdel celo predrzen in nedostojen s strani shoferja. Voznik se je seveda dobro zavedal svojega socialnega položaja in je modro molchal.

Resnici na ljubo, Verbinshek se ni rad pogovarjal z nizhjim slojem, che ni bilo ravno neizogibno potrebno ali nujno po sluzhbeni dolzhnosti, vendar si je mislil, da bi mu malo prijaznosti utegnilo koristiti pri nadaljnji karieri, zato je pach nekako znizhal raven svoje nestrpnosti do nizhjega razreda, kamor je uvrstil tudi svojega shoferja. Che naredi lep vtis na enega chloveka in slednji razshiri dober glas o njem, si je Verbinshek mislil sam pri sebi, utegne zanj zvedeti priblizhno vsaj petdeset shoferjevih sorodnikov, prijateljev in znancev, ki bodo glas njemu v prid shirili naprej. Kar utegne pri morebitnih volitvah priti she kako prav. In vse samo za en lep, prijazen, jutranji pozdrav, ki ga res nich ne stane. Prijazen nasmeh, poln belih zob, topel stisk roke, morda nakljuchni objem sogovornika okoli ramen - in ljudje so zhe na pol tvoji.

Pravzaprav preprosto, a kako zelo uchinkovito. In preizkusheno.

Med vozhnjo je vseeno raje kar molchal, saj se mu ni ljubilo chvekati o preprostih in banalnih stvareh. Sploh pa ne s shoferjem.

Srebrni avto se je ustavil, kot mehkek pristanek vesoljskega plovila, natanko pred vrati secesijske stavbe, v kateri je imel Stane E. Verbinshek svoje sluzhbene prostore.

Voznik je znova ponovil isti znani ritual, ki mu je očitno preshel v zhe dobro znano obvladujocho rutino, kot prej pri vstopu Verbinshka. Znova je urno, za njegova leta dokaj neobichajno zhivahno, stopil ven, s hitrimi koraki spretno obshel vozilo in usluzhno odprl zadnja desna vrata, da je lahko politik brez truda in z vtisom dostojanstva, primernege njegovemu položaju, izstopil iz avtomobila.

Varnostnik pri vhodu v stavbo je nehote zravnal ramena kot vojak, ki zmrzne pred nenadno postavo generala, ki se neprichakovano pojavi pred njim, ko je shel mimo njega Verbinshek. Vendar ga slednji tokrat ni ogovoril, kot je maloprej storil s shoferjem, temvech mu je namenil le kratek namig z glavo namesto pozdrava, kot da bi mu izpuhtele vse prejsnje namere o dobrohotni in korist prinashajochi prijaznosti. A to ignoriranje je bila zgolj posledica dejstva, da mu je vsakodnevni prihod v sluzhbo zhe preshel v povsem vsakodnevno rutino.

Morda pa je bil kriv tudi suhi vonj uradnishkega okolja, brezhibno belih sten in zloshchenih, marmornih stopnic ali pa je nanj morda vplivala temna chrta zgornjega robu balustrade, ograje iz stebrichev, ki se je kot neskonchno dolga kacha vila v zgornje nadstropje, da je prejsnje razpolozhenje kar spolzelo iz njega in se vanj naselilo novo. Vendar pa si s tovrstnim razmishljanjem res ni pretirano belil glave, kajti vsi njegovi usluzhbeni so bili temeljito preverjen kader in ni bilo bojazni kakrshne koli zamere. V vsakem primeru so bili njegovi ljudje, njegova

volilna baza, brez njega tudi njih, če ne zhe kar zanesljivo, verjetno ne bi bilo na delovnih mestih, ki so jih zasedali.

Postavil se je pred vrata dvigala, pisarno je imel namrech v prvem nadstropju; da bi shel pesh, pa se mu je zdelo kar malo izpod chasti.

Medtem ko je chakal, si je z levo prosto roko neuspeshno skushal zrahljati vozal kravate, kajti zdelo se mu je, da si ga je danes vseeno le malce prevech zategnil, kar bi mu znalo nekoliko zagreniti ves dan, pri tem pa v desni roki chvrsto drzhal svojo chрно usnjeno aktovko.

XII. poglavje

Nikakršnih razlogov ni bilo, da bi ta dan bil kaj drugachen, kot bi jih lahko prichakoval neodvisni in nevpleteni nakljuchni sprehajalec ali opazovalec, ki se je morda prav ob chasu zbiranja ljudi, nenavadnih za kraj, kjer jih doslej ponavadi ni bilo, le sluchajno ali pa zaradi vsakdanje osvojene navade obiskovanja in sprehajanja po njem, znashel v osrednjem parku glavnega trga.

V zgoshchenem zraku, tik nad osrednjim delom prizerishcha, sprva she ne prav velike skupine ljudi v samem sredishchu mestnega jedra, je bilo za zdaj chutiti she dokaj blede naelektreno meshanico gneva in tleche zherjavice upora, ki pa se je zachela premo sorazmerno razrashchati z vse vechjim shtevilom novih udelezencev, ki so se zacheli zbirati v glavnem mestnem parku Kongresnega trga na napovedanem protestu.

Prepletana meshanica raznolikih chustev v ljudeh, ki se je postopoma zachela spreminjati v srd in jezo, se je stopnjevala toliko bolj, kolikor bolj se je vechalo shtevilo ljudi na kvadratni meter povrshine. Morda je manjkala le she drobna iskrica, samo majhen in droban vzgib plamenchka, ki bi raznovrstni meshanici chustev dodal prepotrebni in nenadni siloviti potisk, in bi prishlo do silovite implozije, ki je ne bi bilo moch vech krotiti, kaj shele nadzorovati ali ustaviti.

Narashchajocha mnozhica, ki se je iz trenutka v trenutek shirila izven prostora, namenjenega shodu, je narasla zhe do tako skrajne nasichenosti, da je zapolnila vso razpolozhljivo betonsko ploshchad vse do roba, omejenega s skrbno postrizheno in negovano travo, mestnega parka.

In ko se je z vedno vechjim pritokom novih obiskovalcev betonska ploshchad do kraja zapolnila in je prenasichenost v gnechi zhe zachenjajala najedati medsebojno strpnost ter je zachelo primanjkovati prostora, ki bi lahko dopushchal, da bi se brez prerivanja premaknil z enega konca ploshchadi na drugega, se je rob mnozhice prelil kot pljusk vode iz polne latvice she chez mejo robnika, chez tisto jasno razvidno chrto, ki je oznachevala in lochevala asfalt in zelenico na dva pola in naprej na skrbno vzdrzhevano travo zelenice parka.

V trenutkih nejevolje ali celo na silo zadrževane jeze pa bi bila krshitev nenapisane in sicer tudi nikjer uradno zavedene prepovedi, ki bi hojo po zelenici tudi zakonsko, na primer s kakšno opozorilno tablo, prepovedovala, chisto in povsem brez pomena ali haska.

She naprej, preko zelenice pa se zhe zaradi same varnosti udeležencev shoda ni bilo vech mogoche shiriti, saj je park obkrozhala dokaj prometna cesta z mimo vozechimi avtomobili in njihovimi lastniki, ki so drveli mimo, ne menech se kaj prida za dogajanje v parku.

Gomazecha mnozhica zbranih ljudi s shtevilnimi transparenti, ki so s svojimi napisi, sestavljenimi iz chrnih chrk na belih podlagah lepenk, povzrochali dodatni revolt, je v zraku, polnem nemirnega vetra, plapolajochih kombinacij zastav vseh vrst in oznak, od enobarvnih, dvobarvnih in tribarvnih, ter posameznih aktivistov, ki so med udeležence delili propagandne letake, le she bolj spodbujala k pospeshenemu tvorjenju adrenalina v krvi. Bilo je, kot bi nasicheni zrak kar vlekel k nadaljevanju bojevitejshe, z bolj konkretnimi dejanji usmerjene akcije.

Uniformiranih policistov na samem prostoru ploshchadi, na kateri so se zbrali udeleženci upora, za zdaj ni bilo opaziti, nedvomno pa so, pomeshani med mnozhico v civilnih preoblekah, prikrito registrirali dogajanje. O neutemeljenosti njihove prisotnosti bi bilo vsako seme dvoma seveda docela neprimerno in odvech. Kar seveda ob priliki, kakrshna je bila danes, ni bilo chisto nich novega ali celo nenavadnega.

Zhe kako dobro uro se je odvijala, glede na sorazmerno veliko shtevilo udeležencev, precej mirna in obvladljiva demonstracija, ne da bi se dogodilo karkoli, kar bi vsaj malo nakazovalo k odstopanju od prichakovanih smernic vedenja navzochih.

Med seboj pa so se ves chas kot drobne, prsheche kapljice mashchobe, ki se ob nenadnem stiku dotaknejo in primejo z vodo, tvorile skupinice ljudi, ki so medsebojno zhivahno premlevale in izmenjavale lastne izkushnje in poglede na aktualno politiko.

Kaj kmalu pa se je na poziv aktivista po megafonu, ki je samoiniciativno prevzel organizacijo shoda v svoje roke, mnozhica ljudi zachela spontano pomikati s ploshchadi po ulici in naprej na obhod in ochiten obisk vseh pomembnejshih vladnih ustanov v mestu.

Dolga kolona ljudi se je odpravila v smeri proti vladni palachi, okrasheni s procheljem shtukatur iz chisto drugachnih, marsikateri dolgo zhivechi sopotniki iz protestnega spreveda bi se celo strinjali, da morda celo iz boljshih chasov, kot so bili sedanji. A ko so prispeli do stavbe, so opazili, da je vladno palacho zdaj varovala in obkrozhala jeklena varnostna ograja s prav vseh strani, tako da se ji niso mogli priblizhati blizhje kot na petdeset metrov, za ograjo pa so stali policisti v popolni bojni opravi, z oklepljenimi telovniki in vizirji na cheladah, spushchenimi chez obraz.

Povsem očitno je bilo, da je bila dolochitev varnostne razdalje organizacijsko dobro nachrtovana in povsem skrbno premishljena, saj iz dolzhine tolikih metrov v stavbo ni bilo mogoče zagnati nichesar. Prav nichesar. Chlovek, ki bi poskušal to storiti, bi moral biti najmanj zhe kar vrhunski atlet svetovnega formata, pa she slednjemu ne bi uspelo, da bi zaluchal granitno kocko s te razdalje in bi dosegla stavbo, kaj shele povzročila konkretno shkodo, vsaj v obliki razbitega stekla na oknu.

Mozhnost kakršnegakoli izliva gneva na osovraženo stavbo je torej odpadla.

Serzh, Alen in vsi njuni soborci iz svobodne cone, ki so bili v prvih vrstah mnozhice, so se zaradi kovinske varnostne ograje, ki jim je preprechevala nadaljnji pohod, morali neprostopovoljno zaustaviti. Za njimi je stala ogromna mnozhica ljudi, ki je popolnoma zapolnila vidno polje ochesa na ulico vse do prvega ovinka, ki je bil kakih dvesto metrov za njimi.

Nekdo od demonstrantov v neposredni blizhini, skoraj tik ob Serzhu, ki ga ta sicer ni poznal, je na drugo stran ograje proti policistom jezno zaluchal plochevinko piva, v kateri je ostala she kar precejshna kolichina nepopite vsebine. Priletela je na spraznjen prostor parkirishcha, a ni zadela nikogar, ob pristanku na tla pa se je zaslislhal top kovinski zvok kot pok platnenega jadra na barki, ko ga preseneti nenaden obrat vetra. Preostanek nepopite tekochine, ki jo je she za nekaj dokaj krepkih pozhirkov ostalo v odvrzheni plochevinki, se je kot razvlechena ostalina mehurjasto razredchene pivske pene razpotegnjeno razlil po umazano sivih tleh hrapavega asfalta.

Sledila mu je peshchica, sedaj zhe do konca razbesnjenih posnemovalcev. V zrak je poletelo she nekaj posameznih plochevink piva, ki so osamljeno, kot od hlapov kislega vina omotichne muhe, popadale po tleh. Priletele so na trda asfaltna tla, ne da bi kogar koli zadele ali poshkodovale, kar pa očitno tudi ni bil namen metanja; shlo je le za nachin izrazhanja protesta in slabe volje ter omenjeno dejanje ni imelo nikakršnega uchinka na demonstracije ali kakršnih koli drugih posledic na udeležence obeh strani.

Policisti she niso ukrepali.

Skozi zrak so v ushesa zarezali zhvizhgi pishchalk besnih demonstrantov in posamezni vzkliki, ki so se nato hitro kot enoten glas izlili v enoglasno vzklikanje mnozhice brez dirigenta.

Uchinek je bil navdushujoch, skoraj srhljiv, kot usklajeno ustvarjanje ritma mishichastih in v jeklene verige vklenjenih galjotov na galeji. V skandirajochem tempu in z enakomernimi ritmi, v maniri pravilnih metrichnih stopic, so se po zraku razshirili siloviti zlogi iz stoterih, tisocherih chloveshkih grl, namenjeni uniformiranim varuhom stavbe:

»Chu – va – te lo – po – ve! Chu – va – te lo – po – ve! Chu – va – te lo – po – ve!«

Zlogi so v ritmu tleskoma udarjali kot dotiki trdih ploščatih vesel ob vodno gladino, ko se robovi težkih, robatih vesel suzhnjev zadevajo ob razpenjene brazde morskih valov, se dvigajo med razpršeno pršico morske pene in širijo naprej skozi omrtvicheni zrak.

Skozi valovanje množice so nekje v zraku iz ozadja odjeknili poki posameznih petard, katerih neusmiljeni in bolechi zvok je neusmiljeno zasekal v samo sredico prostora, kot srditi poki bichev priganjachev zhivine, ki hočejo prepолоviti zgoshčeni zrak na pol. V nosnicah je bilo skoraj chutiti od revolucionarnega zagona in adrenalinskega vzdushja fokusirano napetost zraka, ki pa je kljub vsemu vendarle ostal le prazen prostor.

Policisti za jekleno ograjo, na razdalji v razmiku drug od drugega približno treh metrov, se niso pustili izzvati in so she naprej mirno stali na svojih obrambnih polozhajih. Med njimi je bilo chutiti skoraj neopazno zhivchnost, cheprav so njihovi otrdeli obrazi z nepremichnimi, zamrznjenimi potezami za vizirji ostali negibni, kot bi bili izklesani iz pohorskega granita. V njihovi pokonchni drzhi je kljub vsemu bilo mogoche zaznati občutek pripravljenosti, njihova telesa so bila kot prenapeta struna na loku, ki jo do skrajnosti razpotegne grchasta in z vozlastimi kitami prepredena roka izurjenega lokostrelca.

Le oči so jim obchasno zhivchno shvignile k poveljujochemu komandirju, kot da bi komaj chakali na vsak njegov namig ali na ukaz – *ра зъб е н ѝ*

In che bi zasledili le samo kancek namere poveljujočega za napad, bi se spustili kot popadljivi lovski terierji nad preganjano divjad. V danashnji situaciji so to pach bili demonstranti.

Ochitno je bilo, da je toleranca med njihovo she zadržujočo pasivnostjo in posredovanjem bila zgolj pred stavbo postavljena reshetkasta jeklena ograja. Kot zadnja mozna meja, nekakshen test, do kam lahko she gredo demonstranti. Kakor bi z ograjo drzhava hotela dopovedati, chesh, do postavljene ograje lahko pochnete, kar vas je volja, do roba jeklene reshetke je dovoljena demokracija, a samo par centimetrov preko je rob zapovedane tolerance prekorachen in vas chakajo neusmiljene posledice. Le nekaj centimetrov razlike in meja iz demokracijo v diktaturo bi bila prekorachena.

Vsak poskus prečenja ograje pa bi nedvomno priklical ukaz in sprozhil takojshnjo akcijo in posredovanje policije z vso razpolozhljivo silo.

Alen se je skushal pogoditi s policisti, da ga spustijo skozi ograjo, saj je zhelel izrochiti list s protestno noto, che ne zhe kakshnemu vplivnemu poslancu ali predstavniku oblasti, pa vsaj varnostniku pri vhodu, a mu predaje listine policisti niso dovolili.

Omenjeni poizkus je torej propadel, potrebno bo torej drugache pritisniti na vzvode oblasti, si je ob tem neuspelem poizkusu sam pri sebi zamrmral Alen.

V roke je vzel megafon, ponudil mu ga je sotovarish ob njem, in v zrak so zachele leteti hreshchave kovinske besede, ki jih je zachel brati z lista, namenjenega za predajo, ki mu ga she malo prej ni uspelo predati.

»... zahtevamo preglednost poslovanja vseh podjetij, javnih in zasebnih zavodov in s tem preprečitev korupcije ... zahtevamo podatke o plachah in vseh nagradah javnih uslužbencev ... zahtevamo prekinitev privatizacije družbenega premoženja ... zahtevamo popoln in takojšen nadzor nad vsemi transakcijami in kapitalskimi tokovi ... zahtevamo, da banke služijo javnemu interesu ... zahtevamo pravo demokracijo in ne demokrate ... zahtevamo zaplembo celotnega premoženja vsem, ki so se okoristili v postopku lastninjenja z različnimi zavajanjmi ... zahtevamo ...«

Konec vsakega stavka je množica nagradila s huronskimi vzkliki odobravanja in navdusenim aplavzom.

Po koncu branja se je skozi zrak znova razleglo silovito vpitje in burno skandiranje množice v enakomernih, močno poudarjenih zlogih: »Lo – po – vi! Lo – po – vi! Lo – po – vi! Lo – po – vi!«

Napetost med zbranimi ljudmi je narashchala in v zraku je bilo chutiti skrajno naelektrenost, ki je dajala slutiti, da množica ljudi ne bo vech obvladovala svojih chustev, in je grozeche napeljevala k pomisleku, da bo vsak chas eksplodirala v siloviti crescendo.

Policisti so she vedno stali na svojih mestih kot izklesani kipi. Izpod priprtih vek za vizirji so jim oči skoraj neopazno pobliskavale proti njihovemu poveljniku. Nestrpno so chakali na kakrshen koli glas iz njegovih ust, na komando poveljujočega v organizirani hordi, na izrečeno povelje, ki bi pomenilo nalog za posredovanje in bliskovito akcijo.

Dovolj bi bil samo rahel namig in kot besni psi bi se zagnali v množico in jo razgnali ter zdesetkali na prafaktorje. O ochitani nameri ni moglo biti nobenega dvoma.

Medtem so se tudi ure poznega popoldanskega dne, kot bi hotele zashchititi demonstrante, z zatonom zhareche krogle na nebu iz dnevne svetlobe zhe prevesile v vecherni mrak in kaj kmalu zatem kar na hitro preshle v noč.

Na drugo stran kovinske ograje, ki je preprechevala neposreden telesni stik demonstrantov s policisti, je proti slednjim, zhe v varnem zavetju teme, po zraku kot neprichakovan komet, kot zablodela zvezda repatica, priletela gorecha bakla, ki je ob padcu na tla zazharela v razpršenem shopu isker. Zhareche chrtice so po dolgem razpotegnjeno zasikale po tleh s svojim ognjenim repom, nato pa je bakla nemochno, v soju lastne svetlobe zgorela v onemogel kupchek sajastega zhveplenega prahu, iz katerega se je v zrak vil le she sivkasto chrn dim.

A tedaj se je skoraj istochasno za hrbti demonstrantov postavila nova skupina policistov s shchiti v rokah, ki se je v vsesplošni zmeshnjavi in kaosu kot vodeno krdelo volkov nenadoma pojavila od neznano kje. Ochitno so se do sedaj skrivali

za vogalom blizhnje stavbe kot nekakšna rezervna enota in samo čakali na primerno prilozhnost, da planejo v akcijo in posredujejo.

Nihče ni natanchno vedel, she manj pa videl, chemu, zakaj, kako in predvsem kateri vzrok je botroval posledici, ki je privedla do prerivanja med demonstranti in policisti. Mediji so kasneje omenjali provokatorje, a v nenadnem zasuku situacije in v neprichakovanih, ključnih trenutkih, ki so se zacheli bliskovito odvijati, ni bilo chasa za podobne vrste ugibanja in razmisleke.

Proti napredujochim policistom so poletele granitne kocke, slednji pa so jih nazaj, kot v povrachilen odgovor, zacheli obmetavati s solzivcem. V vsesplošnem trenutku popolnega kaosa in zmede je bilo najbolj pomembno ohraniti celo glavo, saj se je kordon policistov kot klin zaril v samo sredino mnozhice demonstrantov in granitne kocke, ki so letele nad njihovimi glavami, bi jih zlahka preletele in kaj lahko povsem nehote zadele demonstrante na drugi strani.

Na vechjo, strjeno skupino, je prav v njeno sredo priletela doza solzilnega plina. Mlad fant, bil je Grega, pod kapuco poveznjeno chez glavo ga skoraj ni bilo za prepoznati, se je urno kot podlasica sklonil h kadechemu se izstrelku na tleh, ki je takoj zachel oddajati nadležhno, zoprno drazhechi pekoch vonj in je strupeno lezel v oči in dihal. Bliskovito ga je zagrabil in ga kar se da silovito zagnal nazaj proti policistom. Svoj met je pospremil z besnim vzklikom:

»Na, t'le ga 'mate, banda prodana, zafukana!«

Policisti so bili neprijetno presenečeni in močno zaprepadeni, ker tolikšnega silovitega protinapada res niso prichakovali. Njihov napad je zdaj izgubil polet in se je zato malo upočasnil, saj niso rachunali na nepredvideno in odločno reakcijo nasprotnikov.

Zrak je napolnil zoprni vonj solzilnega plina, vendar si kakshne posebne prednosti policisti z njim niso pridobili, jim je pa kljub temu uspelo razprshiti strnjeno mnozhico ljudi, ki so se vsak po svoje zacheli umikati zaradi neprijetno drazhechega in pekochega shchemenja v ocheh ter dihalih.

Vendar tudi agresivni protinapad s solzilnim plinom ni prav nich koristil policistom, njihov izpad je namrech le she bolj raztogotil demonstrante, in so se tudi sami morali poskriti pred letechimi jajci in granitnimi kockami za svoje shchite, v varen zaklon vogala blizhnje stavbe.

Proti kordonu policistov je iz she vedno strnjene in ne do kraja razgnane mnozhice oziroma iz teme priletela jeklena cev odtrgane reklamne table, ki je pri padcu odskakovala od tal kot razjarjena, sikajocha klopotacha, in she najbolj varno se jim je zazdelo, da zavzamejo obrambni položhaj. Za relativno varnimi shchiti so se poskrili kot rimski legionarji ali kot zhelva, ki umakne svoje ude v ohishje in se zapre v neprebojen obroč.

Novinarji iz reportazhnih avtomobilov medijskih hish so vneto slikali in porochali s prizorishcha, ne da bi se kaj dosti pustili motiti nadležhnemu in drazhechemu vonju solzivca v zraku. Izziv ekskluzivnega porochanja je bil zanje prevelik. Videti

je bilo, kot da so bili celo edini, ki jih ni motilo zoprno shchemenje nadležnega solzilnega plina. Morda so bile novice, ki so jih zheleli posredovati javnosti, toliko pomembne, da so se pustili zhrtvovati za ceno pekochih oči ali pa so vsega direndaja bili vajeni bolj od udeležzenih demonstrantov in policistov. A kdo bi lahko zatrdno to vedel? Vsekakor pa ni nich chudnega, da toliko novinarjev pomre na svetovnih prizorishchih.

Na samem vrhuncu dogajanja, ko je stanje presšlo v zhe skoraj neobvladljivi kaos ali pa je morda policija celo podvomila v svojo sposobnost obvladovanja situacije, je na kraj dogajanja pripeljalo vozilo, med demonstranti bolj znano pod imenom vodni top, da bi z močnimi curki razgnalo uporne vstajnike. Vozilo je bilo tako močno zavarovano in zashchiteno z okrepljeno, jekleno plochevino, da na njem praktično ni bilo mogoče narediti nobene shkode. She celo njegovi najbolj ranljivi deli, ki bi se jih dalo poshkodovati, kot so bila krhka okna in zharometi, so bili zamrezheni in prepredeni z gosto, pet do šest milimetrov debelo, jekleno zhico.

Zhe takoj, ko je oklepljena plochevinasta poshast prispela na kraj dogajanja, je prichelo iz shtrleche jeklene cevi na strehi vozila, bila je na moch podobna topovski, z močnim in silovitim curkom brizgati po demonstrantih. Del namena je bil dosezen, saj so se demonstranti premochnemu brizgu curka morali umakniti z nekaj pridobljenih strateshkih pozicij.

Dan se je zhe zdavnaj porazgubil in moch ter svetloba dneva sta bila sedaj zhe v popolni oblasti teme.

Polijski helikopter na nebu, ki je zhe celo popoldne kot kachji pastir nad temno gladino bajaranja brencheche krozhil nad glavami demonstrantov, je z močnim zharometom pod svojim napetim, okroglim kovinskim trebuhom razsvetljeval ulico in demonstrante na njej, kot bi jih hotel razgaliti do kozhe. S slepecho svetlobo, ki jo je izzharevala močna helikopterska luch, je razgalil pozicije demonstrantov, kot bi bilo sredi najbolj sonchnega dne, imel jih je v svojem vidnem nadzoru dobesedno na dlani, in sedaj so bili brizganju vodnega topa izpostavljeni kot nemochne mravlje, ulete v past silovitih hladnih pljuskov poletnega naliva.

Demonstranti so se premochnemu brizganju curka vode sicer morali umakniti, a le toliko, da niso bili pod njegovim neposrednim vplivom, in prav dalech se kljub vsemu niso pustili pregnati.

Grega je z vso mochjo in ihto, kar ju je premogel, zagnal kos lesene letve, ki je ostala od polomljenega in razpadlega nosilnega droga transparenta, proti vodnemu topu, ki je she vedno z vso silo brizgal po demonstrantih, letev pa se je od kovinske mrezhe, ki je shchitila steklo na vozilu, silovito odbila nazaj in v elegantnem loku poletela skozi zrak, ne da bi se na vozilu kaj poznalo.

Trenutno razmerje mochi pa vseeno ni bilo v prid ne enim ne drugim. Nastopila je nekakshna pat pozicija, ki pa ob takem razmerju sil in tehnicne opreme ni mogla

dolgo ostati v enakopravnem odnosu. Zaradi tehnične prevlade oborožitve in enotnega, organiziranega poveljevanja, je strnjenim policijskim vrstam uspelo povečevati taktično prednost in postopoma so razbili množhico na manjše skupine, kar je povzročilo, da so povsem zacheli obvladovati dogajanje na prizorišču. Udarne moči množhice, kar je bila njena velika, morda celo glavna psihološka prednost, je polagoma zachela kopneti, kot novozapadli sneg sredi aprila. Posledice solzilnega plina in brizganja vode z vodnim topom, pa tudi taktične poteze policistov so zhe dodobra razredchile vrste tudi najbolj zagrizenih demonstrantov, množhica ostalih, manj zagnanih ljudi pa se je vechinoma razshla zhe veliko prej, ob prvem posredovanju in posledicah solzilnega plina.

Alen, Dejan, Grega in Serzh pa so she kar vztrajali. Oči in nos na obrazu ter s tem dihalne poti, ki so vodile naprej v pljucha, so si vsaj za silo zashchitili z volnenimi shali, ki so si jih omotali okoli glave. Vztrajali so tudi vsi njuni ostali somishljeniki iz *Rdeche stonoge*, vendar je pravi borbeni elan in upornishki duh z razhodom ljudi zachenjal slabeti.

Kot da bi se v zraku razpochil she maloprej tako obchudovani milni mehurchek in nato za njim na tleh ostane le she vlazhen poprh vode. Z razhodom glavnine ljudi nekako ni bilo vech prave spodbude, kot bi v rezervoarju zmanjkalo goriva. Psihichna moč morale množhice je splahnela kot napihnjeni porochni balonček naslednjega dne. Od silnega požara je ostal le she skromen plamenček, ki je komaj she migotal, pa she njemu je grozilo, da ga bo upihnila zhe prva nedolzhna sapica.

Alen je pogledal Grego in Serzha in ostale sotovarishe ter jim dejal: »To smo danes dosegli. Jaz mislim, da smo jim dobro pokazali zobe. Naj vedo, da z nami ni shale. Najbolje, da se vrnemo v *Rdecho stonogo*.«

Pod podplati popolnoma premochenih shportnih copatov so se jim od brizgajochih pljuskov vodnega topa v luzhah mokre brozge umazanega asfalta nastavliale in motovilile prazne plochevinke piva, razcefrani kosci petard, polomljeni leseni rochaji transparentov ter okrushene granitne kocke.

Premocheni do kozhe, a v nochnem hladu vendar razgreti od vstajnishkega zanosa, so se zacheli vrachati proti *Rdechi stonogi*, v varno zavetje svoje nedotakljive, svobodne cone.

In bili so ponosni.

Peter Amalietti

TRI KROTKE ZGODBE

Obdelujte svoj vrt!

TO ZADNJO POVED Voltairovega *Kandida ali Optimizma* je seveda mogoče razumeti najmanj na sto in en način.

Realist z lastnim vrtom ga bo seveda (lahko) razumel kar dobesedno, vzel v roke vile in zachel trositi po njem gnoj.

Realist, ki nima lastnega vrta, si bo zaradi tega Voltairovega nasveta zachel morda prizadevati, da si vrt kupi ali vsaj najame in ga začne obdelovati.

Pesimist, ki nima vrta, bo nad tem nasvetom zamahnil z roko in vzkliknil, le zakaj bi chlovek sploh obdeloval svoj vrt, če pa prideta toča in zmrzal in spridita ves pridelek, da o srnah, ki ti mimogrede pozobajo vso zelenjavo, niti ne govorim!

Pesimist, ki sicer ima svoj lastni vrt, vendar pa je povsem zanemarjen in zato prav ubog zhe na pogled, bi izjavil: Lahko je tebi trositi modrosti, vendar pa povej tudi, kdo mi bo jalov vrt obdelal, sam se ga raje niti ne dotaknem. Če se samo spomnim na vse trne na vrtu, me kar strese in me zapusti sleherna želja po tem, da bi se sklanjal in se packal z umazano prstjo!

Optimist, ki ima velik in bujen vrt, njegova sadna drevesa pa se shibijo pod težo slastnih plodov, bi prikimal in rekel: Saj to tudi sam vedno rečem.

Optimist, ki nima svojega vrta (na primer moja malenkost), bi ta modri pisatelj nasvet (Voltaire je bil prvi modrec zahodne civilizacije, ki je vzel v roke pero in svoje zhlahtne spise zachinil z veliko modrostjo) razumel kot prisposodobno chlovek sam je tisti vrt, ki ga mora obdelovati. Tega seveda ne more imeti za svoj poklic, saj tudi sama beseda obdelovanje lahko neposredno pomeni, da chlovek svoj vrt obdeluje ob delovanju, torej v prostem chasu in kot igro. Delo, ki ga opravimo, medtem ko smo se igrali, ni pravo delo, pa cheprav je sicer bolje opravljeno ali narejeno, kot če bi to delo delali poklicno. Seveda obstajajo tudi poklicni vrtnarji, in ko bom naposled imel svoj lastni vrt, ki bo seveda velikanski, bom zanesljivo zaposlil vsaj enega vrtnarja, she raje pa vrtnarico, she zlasti mlado in brhko, in morda sem res optimist, vsekakor pa nisem tudi norec, da bi lahko upal, da bi moja boljsha polovica na kaj takega kdaj tudi pristala. Pravzaprav moja boljsha polovica le redko pristane na karkoli. Če she malo bolje pomislim, je pravzaprav zadnjih pristala na moj predlog in se strinjala z njim, ko sem jo zaprosil za roko. Zdaj sicer vem, da sem to storil v trenutku hude neprisrčnosti in v chasu, ko se mi je v zhivljenju edinkrat dogajalo, da sem imel v glavi dva glasova, ki se nista strinjala o

prav nichemer. In v tistem chasu mi je tisti ta slabi glas rekel Zaproši vendar to dekle za roko, boljše menda ne najdeš! Tisti moj drugi, dobri in pametni glas v moji glavi pa je kar trmasto molchal, najbrž uzhaljen, ker ga prejšnji večer nisem poslušal in sem vso noč raje popival. Ko sem jo torej po nasvetu svojega zlobnega glasu zaprosil in je Ofelija pristala, ne da bi kaj veliko omahovala, je bilo to prvich in zadnjih, da se je strinjala z menoj, vendar to seveda ni nič presenetljivega. Presenetljivo je, da se je po najini poroki eden od obeh mojih notranjih glasov umaknil, ne vem sicer natanko, kateri od obeh glasov je ostal, katerega pa je izrinila moja nova soproga, ki je v moji glavi prevzela vlogo drugega glasu, le da sem ga slisal skozi ushesa. Njen glas pa je najbrž njena najbolj neprijetna telesna znachilnost, lahko bi rekel tudi hiba. Moja boljsha polovica namrech res ni prav nobena lepótica in najbrž so se je v vrtcu njeni vrstniki bali in izogibali, od chesar si še do danes ni povsem opomogla. Malce shkili, njeno levo oko je sivo, desno pa modro, ob nekaterih prilozhnostih pa se to zamenja, v vsakem primeru pa zna chloveka pogledati tako ubijalsko, da bi pravzaprav lahko ubijala zhe samo s svojim pogledom, vendar pa je njeno glavno muchilno orodje strupen in dolg jezik. Skratka, je bolan chlovek, bolje recheno takshna zhenska, ki sploh ne bi opazila, che bi jo pichila strupena kacha, strupenjacha pa bi poginila zaradi zastrupitve.

Ja, ko zachnem govoriti o svoji boljshi polovici, hitro zaidem drugam in se razgovorim o kachah. To je zagotovo posledica tiste legende o raju ali paradizhu pa kachi, drevesu spoznanja, znanju, Evi in zlu. No, che se vrnem k svoji temi, moja boljsha polovica torej res ni lepótica. Sam sem se z njo porochil preprosto zato, ker je bil chas, da se poshten moshki mojih let pach ozheni, in tisti glas mi je zagotavljal, da boljše ne bom nikoli dobil. No, che v sili vrag celo muhe zhre, zakaj za vraga je torej ne bi ozhenil? Nekaj pa sicer mora imeti pod palcem, vendar je zame pomembna predvsem dobrota chloveka oziroma v tem primeru srchna dobrota zhenske. Pred poroko je sicer nisem dovolj spoznal, da bi se lahko preprichal v njeno dobroto, vsekakor pa sem videl, da kaj hudo zlobna tudi ne more biti. Ni pretepala ne zhivali in ne ljudi – vsaj ne pred menoj – in pred poroko je prav chudezhno brzdala tudi svoj strupeni jezik.

Po poroki se je vse spremenilo, moja boljsha polovica, oblechena v hlache, je po cele dneve postopala po najinem domu kot kak pav in s strupenim jezikom bichala vse, kar se ji je prikazalo pred ochmi. Vsak, ki je prestopil prag najinega doma, je dobil svoj odmerek njenega zholcha. V tem pogledu, to ji pach moram priznati, je Ofelija pravzaprav zelo demokraticzna – nadere in potolche prav vsakega, ki se jo drzne ogovoriti ne glede na povod ali prilozhnost. Pri vsem tem 15 pa je seveda tudi nekaj izjem oziroma ljudi, s katerimi je preklemansko ljubezniva, in jaz, njen cenjeni sprog, res ne sodim mednje. Sami si lahko mislite, s kom ravna sposhljivo – s svojimi priletnimi starshi, zhupnikom, zhupanom in nekaj starimi klerikalnimi devicami, s katerimi se srechujejo na chajankah. Ta njihova neumna srechanja bi sicer moral v resnici blagosloviti vsakich znova, saj je to ena redkih

prilozhnosti za moj domachi oddih. To so tisti trenutki mojega zhivljenja, zaradi katerih kljub vsemu optimistichno vztrajam in prenasham svoj krizh na tej kalvariji, ki je zhivljenje slehernika, le krizhi se razlikujejo – za ene je to njihova zhenas, za druge zdravje, za tretje vecno pomanjkanje denarja in tako naprej.

Po najini poroki sem hitro uvidel, da soproga pravzaprav nima nichesar drugega kot obleke in drugo damsko kramo, njen ochka tudi ni prilozhil nobene dote, nikoli nisem tega sicer razumel, saj res ni siromak, razen seveda v duhu, saj je njegova zhenas, torej moja tashcha, zgolj ostarela razlichica svoje hcherke, torej moje soproge. Na srecho pa prihajam iz premozhne hishe in mi je oche zapustil dovolj, da lahko zhiviva, kot pach zheli moja boljsha polovica. Dejstvo, da ne morem vech odlochaty o lastnem zhivljenju, me je po poroki sprva nekaj chasa malce motilo, ko pa sem se z njim sprijaznil, sem odkril, da so tako stvari she bolj preproste, saj mi dopushchajo vsaj malce oddiha, ker si mi ni treba beliti glave z vprashanji, kam bova odshla na dopust, koga bova povabila na vecherjo, koga pa ne in zakaj ne, katerih družhabnih prireditv se bova udelezhila in kdaj bova z njih odshla domov. Ta moj zakon me je zachel vse bolj spominjati na tisto leto in pol, ko sem kot navaden peshak sluzhil vojashki rok. Vojaku sploh ni vech treba misliti, ker mu vse povejo chasniki. No, najin dom je nekakshna vojashnica, ona pa njen komandant. Udobno je, che lahko chlovek pozabi na skrbi, katere sicer bremenijo vech kot polovico chloveshtva, namrech kaj bodo jedli, oblekli, kupili, prodali, zgradili ali podrli in tako naprej. Obstajamo namrech v minevajochem toku in kar obstaja, je pravzaprav zhe minilo, in kar se she ni, se je v resnici zhe zgodilo. Ko pa se res zgodi, je bilo vse skupaj le blodnja.

Nisem prvi, ki je odkril blodnjavost nashega obstoja in tudi Sokrat ni bil prvi, ki je to spoznal, vendar pa me z njim povezuje tudi to, da je bila njegova soproga nekakshna antichna dvojnica moje boljshes polovice. Sokrat jo je vselej zagovarjal in ljudem razlagal, da postane chloveku, ki ima tako zelo naporno in techno zhenas, vse drugo v zhivljenju povsem lahkotno, chim mu njegova boljsha polovica izgine izpred ochi.

Che se she spomnite, sem se na zachetku razglasil za optimista (brez vrta) in tudi ni moja navada, da bi klevetal druge ljudi, she najmanj pa lastno soprogo. Zato tudi ne bom opisal njenega ravnanja z nasho sluzhinchadjo – sicer imamo eno samo sluzhkinjo, vendar moja boljsha polovica govori o njej vselej v mnozhini – sluzhinchad, saj meni, da bi morala pri hishi imeti najmanj tri 17 sluzhkinje, kot jih ima njen ochka. To svojo edino sluzhkinjo si res hudo privoshchi in to mi je v veliko tolazhbo, da namrech z menoj ne dela najslabshe, temvech da najslabshe dela s to nesrechno kmechko bunko s chrnimi dlachicami pod nosom, ki je vselej oblechena v ohlapno chрно haljo in bel predpasnik, in ki kljub mladosti premore prav toliko spolne privlachnosti kot kamniti obcestni miljnik. Spominjam se dneva, ko je moja najboljsha polovica izbirala novo sluzhkinjo, ker je prejshnja odshla v invalidski pokoj, zaradi njenega maltretiranja so ubozhici namrech povsem popustili zhivci. No, kot sem rekel, se zelo dobro spominjam dneva, ko jo je

obiskalo vech gospodichen, ki so se vse potegovala za to delo. Dve ali tri sta bili tako michni, da bi si chlovek prste kar obliznil, dve pa sta bili prav grdi. In ena od njih je prav ta Marichka, ki je bila med vsemi kandidatkami najgrsha. Toliko o brhki vrtnarici, ki je ne bom mogel nikoli najeti.

Po naravi sem sicer optimist, vendar pa se malce nagibam tudi k fantaziranju, kot ste najbrzh spoznali zhe sami, pravzaprav se mi vse bolj dozdeva, da je lahko optimist le chlovek z bujno razvito domishljijo in to na pozitivni nachin, v nasprotju s pesimistom, chigar domishljija je povsem usmerjena v negativno. Optimist vidi luch tam, kjer optimist benti chez senco, optimistov kozarec je napol poln, pesimistov pa napol prazen. Mojo soprogo lahko prenasha samo optimist, pesimist bi zhe zdavnaj dvignil roko na samega sebe, mi, optimisti, pa vselej chakamo na luch, ki prej ali slej posije na koncu dolgega temachnega predora, imenovanega zhivljenje.

Moja boljsha polovica se rada popraska tam, kjer je ne srbi, svoj nos pa vedno znova vtika v stvari, ki se je ne tichejo. She zlasti kadar so te stvari moje in ker so vse stvari moje, se nenehno vtika vame. V prvih letih najinega zakona, ko sem shele nabiral prve zakonske izkushnje, sem se chudil Americhanom, ki so svojim nekdanjim sprogam pripravljeni odstopiti polovico svojega bogastva in jim nato izplachevati she mesechno rento vse zhivljenje. Danes pa jih povsem razumem, saj stiska dela chudezhe. Podobno kot je bil menda nek angleshki kralj po izgubljeni bitki pripravljen zamenjati kraljestvo za konja (da bi lahko pobegnil), tudi Americhani, ki jim denar sicer pomeni vse, prepustijo svojim nekdanjim sprogam pol svojega bogastva zgolj zato, da jim lahko pobegnejo.

O tem sem zhe neshtetokrat razmishljal tudi sam, da bi se namrech nekega lepega dne kar nekam izgubil, pustil vse svoji boljsi polovici in nato poskushal postati celovito in samostojno bitje oziroma moshki. Che torej ostajam na svojem domu s svojo soprogo, je to bolj zaradi moje navezanosti na svojo posest kot pa nanjo. Res pa sem se na soprogo zhe kar navadil in sicer zhe toliko, da je ne bi hotel zamenjati za kakshno boljshe, cheprav bi si s tem zanesljivo izboljshal svojo boljshe polovico. To je nedvomno res lepa in optimistichna misel. Kot optimist pa tudi verjamem, da je zaradi njene strashne strupenosti in 19 jezikavosti verjetnost, da se bo kdaj ugriznila v lastni jezik in umrla od zastrupitve, iz dneva v dan vechja. Razen velike demokratichnosti, o kateri sem zhe porochal, svoji soprogi ne bi mogel pripisati kakshnih posebnih vrlin, she manj pa kreposti. Che pa sem iskren, tudi sam nisem kaj veliko boljshi, niti nisem lep niti dober in nimam prav nobene kreposti. V nasprotju z mojo nepotrpezhljivo soprogo, ki bi za vse zhelela, da se je zgodilo zhe vchera, pa sem sam preklemansko potrpezhljiv chlovek, zato bom potrpezhljivo obdeloval svoj vrt in chakal, da zlo pokoncha samo sebe, bolje recheno, da se moja boljsha polovica ugrizne v lasten jezik. Potem pa se bo zhe zgodila bozhja volja, saj che naju je zdruzila, naju lahko tudi razdruzhi, Bog je milosten in milostljiv.

Se pa tudi sprashujem, kdo neki si je izmislil ta ustaljeni ljudski izraz – boljsha polovica. Najbrzh kar boljše polovice same.

P.S.

Prav tedaj, ko je bil ta moj spis zhe pripravljen za natis, pa sem iz zanesljivih virov (namrech francoskih jezikoslovcev) izvedel, da so se v Voltairovem chasu na francoskem dvoru s tem stavkom, mislili na neki povsem drug vrt, pravzaprav vrtiček, ki ga dekleta skrivajo in ljubosumno hranijo zase (seveda le do preklica!), pozneje pa, ko postanejo zhenske, ga rade in z velikim veseljem prepustijo v obdelavo strumnemu vrtnarju, da obdela vsako njegovo posebej, nato pa she vse skupaj. Seveda ne moremo vedeti, na kaj natanchno je mislil pisatelj, ko je svojemu junaku Kandidu polozhil v usta te sklepne besede romana, vsekakor pa je tudi to prav mozna in celo verjetna razlaga tega zadnjega pisateljevega sporochila v tej tako ocharljivi in berljivi knjigi. Sam pa sem zdaj prisiljen celoten sestavek spisati na novo, saj je treba v primeru, ko se pojavijo novi zgodovinski dokazi, tudi zgodovino napisati na novo.

Torej: obdelujte svoj vrt, ne pa tujega!

Gostilnishki pogovor o zhivljenju

»VSAKO ZHIVLJENJE JE umetnishka slika, ki je nihche ne vidi,« je z mirnim glasom izrekel Pablo in odlozhil kozarec z vodko na do sijaja zloshcheno mizo, pri tem pa se je nasmehnil svojemu dragemu sogovorniku, staremu prijatelju, s katerim sta se zhe od nekdej redno sestajala v tej gostilni na klepetu ob kozarcu.

»Ko rechesh 'zhivljenje', si nemo izrekel tudi 'smrt',« je odgovoril brkati in chrnolasi Ortiz z ochali z zlatimi okvirji in pri tem dvignil chasho. »Ja, zagotovo, pa vendar je tudi res, da kdor v zhivljenju ni ljubil, ni zares zhivel,« je zatrdil Pablo.

»Bozhanska iskra zhivljenja namrech razsvetljuje vechnost in vechnost minevanja je minevanje vechnosti. Razen sedanjosti tega trenutka je vse drugo v našem zhivljenju chista fikcija, moj dragi prijatelj.«

»Umetnost je zhivljenje, ki posnema zhivljenje,« mu je odgovoril Ortiz. »Sicer pa me prav nihche ni vprashal, che hochem zhiveti, niti me ne bo nihche vprashal, che hochem umreti.«

»Zhivljenje je bozhanska igra zavesti in zavestna igra bozhanstev. Osvestiti se zhivljenja samega pomeni zavedati se svoje lastne biti,« je skoraj vzneseno izjavil Pablo.

»Zhivljenje ni shala, je rekel shaljivec in umrl.

Ha! Ha! Ha!« se je zasmejal Ortiz.

»Ja, zhivljenje je kot kozarec vodke: sprva malo peche, kmalu pa ne chutish nich vech,« je rekel Pablo in znova napolnil njuna kozarca.

»Moj dragi Pablo, dokler smo v zhivljenju na milost in nemilost izrocheni svojim chustvom, plujemo med Scilo in Karibdo svojih strahov.«

»Zares lahko zhivimo edino v sedanjosti. Ljudje govorijo nekaj o tem, da imamo vech zhivljenj, jaz pa trdim, da she tega, ki ga zdaj zhivimo, nimamo, mar ni res, Ortiz?«

»Che je zhivljenje trpljenje, je smrt blazhenost in uzhitek, nikar ne pozabi tega, Pablo!«

»In zato je umetnost zhivljenja najvishja, vrhovna, prva in zadnja umetnost. Zhivljenje je pridobivanje izkushenj, katerih skupek rodi modrost.

Pomanjkanje modrosti v zhivljenju ne moreta nadomestiti niti pamet niti srecha.«

»Pa vendar, Pablo, chemu zhivimo, ne ve nihche.« »Zhivljenje je vечно. Menjajo se le njegove oblike, oblike zhivljenja pa so raznotere. Enako kot je ljubezen vechna, le da se menjajo predmeti njenega pozhelenja.«

Ortiz je tedaj vstal s svojega stola in dvignil kozarec visoko predse ter glasno zrecital:

»Brez modrosti ni pameti nikoli zadosti. Modrost je most k resnici. Osvojiti modrost 35 pomeni odkriti pot do resnice. Modrosti minulih dob so temelj nashe civilizacije. Kdor pozabi na modrosti prednikov, bodo njegovi potomci pozabili na njegove modrosti.«

Vstal je tudi Pablo, dvignil kozarec in dodal malo tishe: »Che vse skupaj torej povzamem – zhivljenje je hudich, ki ima mlade, in ki ti ne da miru, vse dokler se naposled ne zvrnesh v grob. Roditi se kot chlovek je vendar kazen, Ortiz!«

»Ja, ampak vsaka kazen je obenem tudi nagrada, kot je obenem tudi vsaka nagrada kazen.« »Torej se strinjash z menoj, da je zhivljenje smrt in je smrt zhivljenje?« je vprashal Pablo in znova sedel za mizo.

Tudi Ortiz se je usedel in nato rekel: »Ja, res je tako. Vendar pa tudi rojstva ne gre posploshevat. Che se chlovek rodi na primer kot kraljevich, to vendar ne more biti kazen.«

»Med cesarjem in cestarjem je sicer velika razlika, vendar pa imata oba telo, ki je podvrzheno trpljenju, bolechini, bolezni, staranju in smrti. V tem smislu sta pach oba samo chloveka. Kot nas uchi zgodovina, celo kralji niso nesmrtni.« »Onkraj zhivljenja in smrti je nesmrtnost, enako kot je vechnost onkraj chasa in prostora, Ortiz. In obstajajo vrata brez praga, ki vodijo naravnost tja. Vendar pa nihche she ni prishel po poti naravnost do teh vrat, saj do nje ne vodi nobena blizhnjica. In ta vrata se skrivajo v tebi, Ortiz, v meni in v vseh ljudeh, le da nihche ne potrka nanje. Kako bo chlovek potrkal na vrata, za katera niti ne ve, da obstajajo.«

»Ja, res je, Pablo. Chesar ne poznamo, tisto za nas ne obstaja, pa cheprav zhdi tik pred nashim nosom.« »Zdaj si skoraj zadel, le da ta vrata niso tik pred nashim

nosom, temveč v naših prsih in zato nas prav nobena pot ne pripelje do tega skrivnega vhoda v onstranstvo, ki je znotraj nas samih. Vse skupaj pa je chisto protislovje, Ortiz.« »Protislovja zelo cenim, saj edina pot k resnici vodi prav prek protislovij, ki jih moramo v duhu razreshiti kot nekakšne kozmichne uganke, in vsakich, ko razreshimo eno takšno uganke, se dvignemo za stopnjo višje in se nash razgled istochasno občutno razshiri in poglobi, in che se tako resnici priblizhamo she za pedenj, dneva nismo potratili vnemar.«

»No, torej se strinjava, da je resnica najbolj pomembna. Ko se chlovek rodi, resnice she ne pozna. In zato mora nato she dolgo zhiveti in si nabirati izkushnje in modrost. Zato lahko rechemo, da je zhivljenje učenje in pot k modrosti, ki nas naposled privede k resnici. Potem chlovek lahko mirno umre,« je z nasmeshkom rekel Pablo, pogledal na uro na svojem mobiju in vstal. »Dragi Ortiz, res je bilo prijetno poklepetati s tabo. Pri takshnem pogovoru chlovek vsaj izve in odkrije, kaj si sam o chem misli, in to je morda she najbolj dragoceno, saj pravijo, da mora chlovek najprej spoznati samega sebe. Danes sem jaz na vrsti, da poravnam najin zapitek!«

Kogar Bog ljubi

JA, HINKO, SAJ vesh, kako je: kogar Bog ljubi, temu poshlje tezhave, bolezni, nadloge in siromashtvo. Samo pomisli, kolikokrat se je zhe zgodilo, da je chlovek nenadoma dobil veliko denarja, na primer na tomboli, si takoj kupil ferrarija in se nato z njim she isti dan ubil na spolzki cesti. Kaj je takshnemu chloveku koristilo vse bogastvo, mi povej, Hinko?

Prav nich. Celo bogastvo nich ne koristi in siromashtvo lahko chloveku reshi glavo. V dokaz ti povem zgodbo, ki sem jo slisal od prijatelja Jerneja, ta pa jo je izvedel od svojega bratranca Zdenka, o njegovem najboljšem prijatelju, ki je bil vechni shtudent in se mu ni niti sanjalo, kaj naj bi sploh pochel, delal bi sicer karkoli, samo zaposlil se seveda ne bi. No, bil je torej kot ptichek, svoboden na veji, vendar pa ni bil zares svoboden, saj je svoje srce – chesa drugega niti ni imel – podaril krasni zhenski, ki je bila ob vsem drugem tudi zelo marljiva in vselej zaposlena.

Vsako jutro je odshla v uradnishko sluzhbo, vsak konec tedna pa je kot vodichka vodila skupine tujih turistov po nashi lepi domovini. Medtem pa jo je ta mladenich v njenem chudovito opremljenem stanovanju chakal in se kratkochasil s prijatelji, ki so ga radi obiskovali. Dela si ni niti zachel iskati, v zhepu pa je imel le nekaj drobizha in nekaj medlih nachrtov, kako si bo naphal denarnico z velikimi, shushtechimi bankovci. Vendar je bilo do njihove izvedbe she dalech. No, da ne bom predolg, dragi Hinko, in nekega pustega in hladnega jesenskega dne je njegova draga Mina prishla domov nenavadno dobre volje. Po navadi je bila sicer vselej utrujena, sitna in rezka in mu je rada ochitala njegovo nedelo, tega vechera

pa ga je vsa radostna objela, ga cmoknila na chelo in zazhvrгоlela:

»Kakshna neverjetna prilozhnost! Moja agencija pripravlja sindikalni izlet na Sicilijo. Cena letalskih vozovnic je smeshno nizka! Kaj pravish, ljubi, se greva malce sprehajat na sicilijansko obalo? Tam je zdaj najmanj petindvajset stopinj!« Falirani shtudent je ob tem njenem izbruhu navdushenja molchal in si nato v molku zvil cigareto, in ko jo je prizhgal, je zaklical Mini v kopalnico, kjer si je snemala shminko:

»Ne morem vendar potovati naokrog brez denarja. To ni zame pravi trenutek!«

Mina je nekaj chasa bentila, naposled pa sklenila:

»Che ne gresh ti, tudi sama ne grem, cheprav mi denarja ne manjka.«

In tako se naslednji konec tedna skoraj vsi 41 njeni kolegi in kolegice odleteli na sindikalni izlet, ki se je tako nesrečno konchal v gorskem pobochnu Ajjaccia, Mina in njen vechni shtudent pa sta she naprej srechno zhivela, cheprav sta se kmalu zatem razshla.

No, Hinko, kaj torej pravish na to? Vsekakor je bolje imeti premalo kot prevech, che pach chlovek zhe ne more imeti ravno dovolj. Ja, revshchina lahko chloveka kdaj tudi reshi, zhal pa je to prej izjema kot pravilo, sicer pa tako in tako vsak prejme, kar si zasluзhi. Naj bo to dobro ali zlo! In na to se pije, a ne, Hinko! Zhivel!

(iz knjige: Krotke zgodbe in utrinki; 2017)

Ivo Antich

GOSTOLJUBJE

(horror dvogovor)

- Kaj je gostoljubje?
 - Gosto lubje.
 - Kako to misliš?
 - Kamuflazha.
 - Zunanost je varljiva?
 - Pod gostim lubjem se marsikaj skriva ...
 - Mar gostoljubje ne pomeni: ljubezen ali vsaj ljubeznivost do gosta?
 - Na prvi pogled ... Na drugi pogled pa pomeni to, kar sem rekel.
 - Torej hipokrizija ... V kakšnem smislu?
 - Gostu se odprem, da ga pozhrem.
 - Ali ni to komichno?
 - Le ekonomichno.
 - Meni se zdi bolj gastronomichno ... Morda animalichno?
 - Vsekakor kanibalichno.
 - Govorish ironichno?
 - Kvechjemu lakonichno.
 - Nich sarkastichno?
 - Predvsem plastichno.
 - Blasfemichno?
 - Deloma polemichno.
 - Zoper postano resnico?
 - Kot bodecho zhico.
 - Mar ni to demonichno?
 - Ozadje je ikonichno.
 - Ikona ... Sveta podoba ... Chesa?
 - Telesa.
 - Gostovega?
 - Od prachloveka naprej.
 - S kakšnim namenom?
 - Beljakovine in ritual. Predvsem pa varovanje domachega prostora, njegovih mej.
 - Je to igra s pomenom?
 - Refleksija simptomov, indicev. Etimologija je ključni most.
 - Morda primer: anglobalna beseda (g)host?
 - Sovpad duha, poshasti in gostitelja, vojske, hostije ... Hostility je sovrazhnost ...
- Latinsko: hospes – gost, tujec, gostitelj, pivski brat, pobratim; hospitus – tuj,

prijazen; hospitium – gostoljubnost, pobratimstvo; hostis – tujec, sovražnik; hostia – darilna žrtev ... Cheshko host – gost ... Nemshko Braten – pečenka, Kost – hrana... Gost kot (bratska) kost, (h)rana ... Slovensko hosta – gozd, gosta jed ... Z gostom so opravili v gozdu, goshchi, hosti ... Grkom je bil znan egiptovski kralj Busiris, ki je za blagor domovine žrtvoval tujce, elitne obiskovalce ... Celó Herkula je dal na oltar ...

– Polozhaj tujca je nevarno eksponiran?

– Zahasno privilegiran.

– Vzbuja strah kot nekajshen duh?

– Kot mozhen ogleduh ... Izvidnik invazorja v ozadju ... Domachin se vprasha: Chemu se ta pritepenec potika tod naokrog? Gre za arhetipski filogenetski spomin na genocidno srečanje neandertalca z dvojním sapiensom ... Neander je v lastnem domu postal talec (hostage) prishlekov z vzhoda ... Tako je bilo v kamenodobni Evropi, podobno pa tudi na drugih celinah ... V Ameriki so polinezide iztrebili indianidi, njih pa pozneje evropidi, zdaj tam skokovito narashchajo negridi in drugi koloridi ...

– Praljudje niso poznali »nedolzhnega« turizma, kajne?

– Iz prvinske izkushnje so vedeli, da v naravi nich ni »kar tako«, za lep pogled ... Vse je strogo namenska mashinerija ... Zakol in zaskok, nato otrok ... Napad in obramba, nato polna shramba ...

– Tujec naznanja tujsko poplavo?

– Obramba pred poplavo zahteva posebno obravnavo ... Zdravo pripravo ... Plemeniti divjaki gosta dobro nahranijo, nato ga prebavijo ... Beseda kanibal, shpansko caníbal, izvira iz Caribal, po karibskih indianidih, ki so lepo sprejeli Kolumba in njegove ... Ti so pach spregledali gostoljubni jedilnik ... Indianidi v brazilskih dzhunglah odsekane glave preparirajo v obredne svetinje, imenovane tsantsa ... Pri tem se seveda tudi tanca, primerjaj lashko danza itd.

– Tujci so torej od pradavnine tujki, kot virusi pretechi, motechi?

– Zato se jih integrira ... Po domache: prezhvechi.

Andrej Lutman

PRISLUHI

(igra za glas)

- Glas 1 Posluh!
- Glas 2 Vsaka oseba dobi svojo lopato. Na koncu vsakega drzhala je za vsako lopato edinstven znak. Ta znak je vasha oznachba. Lopata vas dolocha.
- Glas 1 Mirno! Razdeli lopate!
- Glas 2 Po vrsti povejte svoje oznachbe.
- Glas 1 Zachnil!
- Oseba 1 Jajce.
- Oseba 2 Trikotnik.
- Oseba 3 Srce.
- Oseba 4 Golob.
- Glas 2 To ni golob. Ptich je.
- Glas 1 Ponovi! Trikrat!
- Oseba 4 Ptich, ptich, ptich.
- Glas 1 Dalje!
- Oseba 5 Tochka.
- Glas 2 Dobro. Moja oznachba je polkrog. Imam rovnico. Pravilo je sledeche: kjer bodo res tezhave, nastopi kramp. Njegova oznachba sta dva polkroga. Le za tezhave, saj ga moram naročiti. Torej: nikdar in nikar brez potrebe.
- Glas 1 Ponovite! Krampa ne brez nuje! Trikrat!
- Osebe Krampa ne brez nuje, krampa ne brez nuje, krampa ne brez nuje!
- Glas 2 Zdaj pa gremo. Ni dalech.
- Glas 1 V pare in za mano!
- Glas 2 Veselo na delo. Dobro. V vrsto. Poravnaj se.
- Glas 1 Posluh!
- Glas 2 Kot vidite, je podrochje raznoliko: nekaj kamenja, nekaj smeti, veje, podrastje, ki ga pustimo pri miru. Sezhenj krog njega ne rovarimo. Le smeti odstranimo. Vse smeti na kup, ki bo tu, na sredi. Brez podrastja.
- Glas 1 Jajce in trikotnik!
- Glas 2 Tu pochistita tri sezhnje v krogu. Kamenje tam levo.

- Glas 1 Srce in ptich!
- Glas 2 Tam pochistita dva sezhnja v krogu. Podrastje pustite pri miru. Veje tam desno.
- Glas 1 Tochka!
- Glas 2 Pochisti sezhenj okrog ognjishcha.
- Glas 1 Gremo!
- Glas 2 Dobro prelopatajte, kamenje tja, veje tja, smeti sem. Pochasi in temeljito. Brez ustavljanja ali pochivanja. Pochivajte med delom.
- Glas 1 Pazite na podrastje! Krampa ne brez nuje! Gremo!
- Glas 2 Che pridete v stik z lopatami sosednje skupine, velja za mejnik zadnje zapichenje lopate v prst. Previdno, da ne pride do napetosti. Nikoli s sovrazhnostjo. Smo del istega. Radostno z delom.
- Glas 1 Nikoli ne pljuvaj na tla! Vedno v dlan! Vedno pljuni v dlan! Ponovi trikrat!
- Osebe Vedno pljuni v dlan! Vedno pljuni v dlan! Vedno pljuni v dlan!
- Glas 2 Dobro. Zdaj ponovim pomembni pravili: krampa ne brez nuje; vedno pljuni v dlan. Tako. Veselo in srečno delo. Pazi na podrastje. To je tretje pravilo: pazi na podrastje. Vsa pravila so dokončna, brez spreminjanja. Da si jih lazhe zapomnite, so zložena v pesem, ki se glasi:
- Glas 1 Lopataj in poj!
- Glas 2 Krampa ne brez nuje,
vedno pljuni v dlan,
pazi na podrastje,
lopataj celi dan.
- Pesem bomo peli, jo dopolnjevali in se z njo posvečali. Zraven lopatanja in noshnje razmishljajte o pesmi, ki jo požete. Poskusite jo nadaljevati, ko osvojite napev.
- Glas 1 Koplji in poj torej!
- Osebe Krampa ne brez nuje,
vedno pljuni v dlan,
pazi na podrastje,
lopataj celi dan.
- Glas 2 Dobro nam gre. Vedel sem, da bo tako. Imel sem dober občutek, ko sem vas gledal. She v slachilnici. Mochna telesa, sem si misli. To bo lepo delati, sem si mislil.
- Glas 1 She eno kitico pesmi Lopataj in poj!

- Glas 2 Veselo na delo,
srečno pri delu,
radostno z dela,
pochivaj med delom!
- Glas 1 Gremo!
- Osebe Veselo na delo,
srečno ob delu,
pochivaj med delom,
lopataj celi dan!
- Glas 2 Vedel sem, odlično. Odlično. Dojeli smo! No, kupi kamenja, smeti in
vej rastejo.
- Glas 1 Točka in jajce!
- Glas 2 Zlozhita kamne v krog okoli smeti.
- Glas 1 Posluh!
- Glas 2 Vse kamenje naj se zлага v krog okrog smeti.
- Glas 1 Srce in trikotnik! Nalomita veje!
- Glas 2 Pa zapojmo...
- Osebe Veselo za delo,
pochivaj chez noch,
večno z lopato,
chetudi v blato.
- Glas 2 Dobro je to...
- Glas 1 Posluh! Pomembno!
- Glas 2 Lopatajte zelo na drobno. Obrnite lopato počez, da lahko sekate z
robom. Rusha naj bo pokrita z zdrobljeno prstjo. Naj ne gleda ven.
Z rovnico samo poravnam.
- Glas 1 Ptich! Prenesi veje na smeti!
- Glas 2 Poravnaj jih, da bodo vse v kamnitem krogu.
- Glas 4 Jajce in trikotnik! Prelopatajta del, kjer je bilo prej kamenje. Vse
kamenje v krog okoli vej in smeti. Tako. Prizhgal bom. Gori.
- Glas 3 Posluh! Vse veje na ogenj v kamniti krog!
- Osebe Krampa ne brez nuje,
vedno pljuni v ogenj,
pazi na podrastje,
bodi si prisluh!

Prevajalnica

Anonim

KNJIGA DEDA KORKUTA

XII. SPEV: ZGODBA O UPORU ZUNANJIH OGUZOV ZOPER NOTRANJE OGUZE IN O BEJREKOVI SMRTI

Povzetek vsebine:

Dvanajsti (zadnji) spev staroturškega ljudskega epa *Knjiga Deda Korkuta* (proza in mestoma verzificiran dialog) govori o sporu med dvema kriloma Oguzov, največjega turškega rodu: med Zunanji Oguzi in Notranji Oguzi. Po običaju nomadskih Turkov v stepah med Altajem in Kavkazom, pred naselitvijo v Anatoliji, je vladar (t. i. kan; izv. tur.: han; tudi: beg begov) Kazan enkrat na vsaka tri leta podrejenim begom (glavarji plemen) dovolil t. i. rop (tur.: han-i yağma = kanov rop) v svojem shotoru: divjo pogostitev, ko so gosti razgrabili del plena in dobrot. Nekoch je Kazan dovolil ta »rop« begom Notranjih, preden so prispeli tudi begi Zunanjih; slednji so to razumeli kot zhalitev in prisegli so mashchevanje zoper Kazana. Aruz Kodzha (tur. Koca = Veliki), beg Zunanjih in Kazanov ujec, povabi Bemzija Bejreka, svojega zeta, da se pridruži upor; to naj bi bil preizkus njegove zvestobe tistu. Bejrek to zavrne, zato ga Aruz ubije. Kazan in Notranji odidejo do Zunanjih, da bi mashchevali Bejrekovo smrt. V dvoboju Kazan ubije Aruza in Zunanji prosijo Kazana za milost. Kazan jim odpusti in skupaj izropajo Aruzovo posest, nato pa na praznični gostiji Ded Korkut zapoje pesem o junakih.

O moj kan! Kazan je enkrat v treh letih dovolil, da so njegov shotor skupaj opleni Notranji Oguzi in Zunanji Oguzi. Ko sta se zbrali obe plemenski krili, imenovani tudi Uchoki (NO) in Bozoki (ZO), je Kazan prijel zheno za roko in se z njo umaknil, gostje pa se zacheli pleniti. Ko je nekoch spet dovolil rop, tokrat Zunanji Oguzi niso bili prisotni. Ko so Aruz Kodzha, Emen in drugi begi Zunanjih Oguzov slishali za ropanje, so rekli:

»Do zdaj smo vedno ropali Kazanov shotor skupaj. Kakshen greh smo storili, da smo tokrat izlocheni?«

Begi Zunanjih Oguzov so sklenili, da ne bodo shli do Kazana in ga pozdravili; sporočili so svojo sovražnost.

Konjska noga je hitra, tudi pevčev jezik je hiter. Pri Kazanu je zhivel chlovek z imenom Kilbash. Kazan mu je rekel:

»O Kilbash, ti begi Zunanjih Oguzov so vedno prishli na moj rop in me pozdravili. Zakaj niso prishli tokrat?«

Kilbash je rekel:

»Ali ne vesh, zakaj niso prishli? Ko se je zachel rop, begi Zunanjih Oguzov niso bili zraven. To je bilo zato, ker ti nisi zhelel njihovega ropa. To je razlog.«

Kazan je rekel:

»Tako torej! Postali so naši sovražniki, kajne?«

Kilbash je rekel:

»Moj kan, dovoli, da grem k njim in ugotovim, ali so prijateljski ali sovražni do tebe.«

Kazan je rekel:

»Kot zhelish. Pojdi, če te je volja.«

Kilbash je zbral vech tovarishev in odjezdili so do shotora Aruza Kodzha, Kazanovega ujca. Aruz Kodzha je bil postavil zlat baldahin in je s sinovi sedel pod njim. Sporochili so mu, da prihaja Kazanov sel. Aruz je rekel, naj ga privedejo. Kilbash je prishel in pozdravil Aruza. Povabili so ga, naj sede. Tedaj je rekel:

»Kazan je v muchnem polozhaju. Poslal je sporočilo, rekoč: Povej mojemu ujcu Aruzu, naj zagotovi, da pride in me pogleda. Sem v tezhavah, ker me nadleguje sovražnik. Zaradi njega moje kamele mukajo in moji konji pasme kazilik rezgetajo, shtevilne moje ovce blejajo. Moje labodom podobne hchere in neveste so v stiski. Pridi in si oglej, kakshna nesreča se je zrushila na mojo ubog glavo. – Kazan zheli, da pridesh.«

Aruz Kodzha je rekel:

»Poslushaj, Kilbash! Kadar koli so se doslej po obichaju Uchoki zbrali z Bozoki, je Kazan obojim dopustil rop. Kaj je zdaj nasha krivda, da nismo bili povabljeni tokrat? On nas pozabi, ko gre za plenjenje, spomni pa se nas, ko potrebuje pomoč. Naj mu kar prihajajo nesreče, naj kar kliche ujca Aruza! Naj ve, da smo od zdaj naprej njegovi sovražniki.«

Na te besede je Kilbash odgovoril takole:

»O Aruz, Aruz, izrodek Aruz!

Kan Kazan je vstal iz svojega kraja

in naročil postaviti velike shotore na Sijajni gori.

Tristo shestdeset tisoč bojevnikov

se je zbralo okoli njega.

Vsi begi so se spomnili nate, ko so jedli in pili.

Sovražnik nas sploh ni napadel.

Prishel sem le, da bi zvedel, kako stojish: kot prijatelj ali sovražnik.

Spoznal sem, da stojish kot sovražnik proti Kazanu.«

Vstal je in odshel, rekoč:

»Mir z vami!«

Mochno jezen je Aruz poslal sla k begom Zunanjih Oguzov. Povabil je Emena, Alp Rustema, Donebilmez Dulek Evrena in vse druge bege. Vsi begi Zunanjih Oguzov so se zbrali. Posedli so po travi pred velikimi pisanimi shotori, ki jih je bil

postavil Aruz. Ukazal je zaklati zhrebce, velblode in ovne za to priložnost. Priredil je banket z zabavo za bege Zunanjih Oguzov.

Potem pa jih je vprashal:

»Begi, ali veste, zakaj sem vas povabil?«

Odgovorili so:

»Ne, ne vemo.«

Aruz je rekel:

»Kazan nam je poslal Kilbasha s sporočilom: Oropali so mojo dezhelo, nesrecha je prishla nad mojo ubogo glavo. Naj pride k meni moj ujec Aruz z begi Zunanjih Oguzov.«

Emen je vprashal:

»Kaj si mu odgovoril?«

Aruz je odgovoril:

»Povedal sem Kilbashu takole: Kazan je zmeraj dovolil rop v svojem shotoru; begi Zunanjih Oguzov so sodelovali pri ropu. Prishli so in pozdravili Kazana, potem pa jim je prepustil rop. Kakshen prestopok smo zdaj storili, da smo bili tokrat izkljudeni iz ropa? – In sem dodal: Hej, ti lopov! Mi smo zdaj sovrazhni proti Kazanul«

Emen je rekel:

»Dobro povedano.«

Aruz je vprashal:

»No, begi, kaj pa vi pravite?«

Rekli so:

»Kaj naj rechemo? Che si se ti obrnil zoper Kazana, smo proti njemu tudi mi.«

Aruz je prinesel Koran, na katerega so vsi polozhili roke in prisegli, rekoch:

»Mi smo prijatelji tvojega prijatelja in sovrazhniki tvojega sovrazhnika.«

Aruz je vse bege obdaroval s kaftani. Nato se je obrnil k njim in rekel:

»O begi! Bejrek je porochil nashe dekle, zato je nash sorodnik. Toda po drugi strani je Kazanov ljubljeneec, najbolj vdan mozh. Dajmo, povabimo ga k nam s pretvezo, da bi on lahko sklenil mir med nami in Kazanom. Che nas bo ubogal, bo to dobro zanj; che pa ne bo ubogal, ga bom zgrabil za brado, vi pa potegnite meche in ga razsekajte na koshchke. Ko bo Bejrek tako odstranjen, bo srecha na nashi strani v sporu s Kazanom.«

Bejreku so poslali sla s sporočilom. Jedel je in pil s svojimi tovarishi, ko je Aruzov sel prishel k njemu in ga pozdravil. Bejrek je sprejel njegove pozdrave in ga vprashal, kaj zheli. Sel je rekel:

»Moj kan! Aruz Kodzha ti poshilja svoje pozdrave s proshnjo, da pridesh in naredish mir med nami in Kazanom.«

Bejrek je rekel:

»Zelo dobro.«

Bejreku so privedli konja, zajahal ga je in skupaj s svojimi štiridesetimi bojevniki odjezdil do Aruzovega domovanja. Tam so sedeli vsi begi Zunanjih Oguzov. Bejrek je vstopil in jih pozdravil.

Aruz ga je vprashal:

»Ali vesh, zakaj smo te povabili?«

Bejrek je vprashal:

»Zakaj ste me povabili?«

Aruz je rekel:

»Jaz in vsi ti begi, ki sedijo tukaj, smo se uprli proti Kazanu in prisegli sovrashtvo.«

Prinesli so Koran in zahtevali:

»Zhelim, da to prisezhesh tudi ti.«

Bejrek pa je prisegel takole:

»Ne morem se upreti proti Kazanu.«

Potem je nadaljeval:

»Iz Kazanove roke sem prejel veliko daril;
che to neham ceniti, naj mi oči oslepijo.
Na njegovih kazilik zhrebcih sem jezdil mnogokrat;
che to neham ceniti, lahko odnesejo moje truplo.
Mnoge njegove lepe kaftane sem dolgo nosil;
che to neham ceniti, naj bodo moje pogrebne odeje.
Velikokrat sem sedel v njegovem pisanem shotoru;
che to neham ceniti, naj bo moja jecha.
Ne bom se obrnil zoper Kazana,
o tem naj ne bo nobenega dvoma!«

Aruz Kodzha se je silno razjezil. Zgrabil je Bejreka za brado, vendar begi niso bili pri volji, da bi ga ubili. Bejrek je dojel, kako besen je Aruz, pa je she rekel:

»Aruz, che bi vedel, da mi bosh to naredil,
tedaj bi skochil na svojega kazilik konja;
potem bi si nadel svoj zhelezni oklep;
potem bi zgrabil svoj veliki mech, narejen iz jekla;
potem bi si dal na glavo chelado;
potem bi zgrabil svojo sulico, ki je dolga shestdeset dlani;
potem bi povedel svoje jasnooke bege.
O, ti bednik! Mar bi jaz kadar koli prishel k tebi takole,
che bi imel kako opozorilo o tvoji nameri?

Loviti chloveka s tako prevaro je zhensko dejanje.

Ali te je tega nauchila tvoja zhena, ti bednik?»

Aruz je rekel:

»Ne govori neumnosti in ne tvegaj lastne krvi. Pridi blizhe in prisezi!»

Bejrek je rekel:

»Allah mi je pricha. Za Kazana dam glavo. Posvetil sem svoje zhivljenje sluzhbi Kazanu in ga ne bom zapustil. Che hochesh, me lahko raztrgash na sto kosov.»

Aruz je spet pobesnel. Trdo je zgrabil Bejreka za brado in pogledal bege, vendar je videl, da se nobeden noche priblizhati. Izdrl je svoj veliki jekleni mech in usekal Bejreka v desno stegno. Bejrek, oblit s krvjo, se je opotekel. Vsi begi so se razprshili, vsak je zajahal svojega konja. Tudi Bejreka so dvignili na konja, in tovarish, jahaje ob njem, ga je drzhal v sedlu. Tako so Bejreka privedli v domachi shotor, kjer so ga pokrili s plashchem. Tedaj je rekel:

»Moji bojevniki, vstanite na nogel!

Pojdite odrezat rep mojega svetlosivega konja.

Ponochi prejahajte Sijajno goro.

Prebrodite lepe, hitro tekoche potoke.

Pohitite na zbor pri Kazanu.

Slecite vse belo in se odenite le v chrno.

Recite Kazanu: Bejrek je mrtev, ti pa nam zhivi dolgo.»

In nadaljeval: »Recite mu she: Sel je prishel od tvojega zahrbtnega ujca Aruza. Povabil je Bejreka, in Bejrek je shel. Vsi begi Zunanjih Oguzov so bili zbrani. Nich nismo vedeli, da so se zbrali, nich o njihovih namerah. Med obedom so prinesli Koran, rekoch: Uprli smo se proti Kazanu in prisegli o tem. Zhelimo, da tudi ti prisezhesh. – Povejte mu, da je Bejrek zavrnil prisego, rekoch: Ne bom se obrnil proti Kazanu. – Tvoj podli ujec je bil besen in ga je usekal z mechem, da ga je oblila kri. Sedaj je nezavesten. – Rekel je: Che se Kazan ne bo mashcheval Aruzu za mojo kri, bo na sodni dan moja roka zgrabila Kazana za vrat.»

In je she nadaljeval takole:

»Junaki moji! Preden pride Basat, sin Aruza Kodzha,

in preden oropa mojo posest,

in preden povzrochi jok mojih kamel,

in preden zahrzajo moji kazilik konji,

in preden zablejajo moje bele ovce,

in preden zajokajo moje neveste in blede hchere,

preden Basat, sin Aruzov, pride in ugrabi mojo bledo zheno,

in oropa moj tabor in moje pleme –

naj Kazan pride sem.

Naj se Aruzu mashchuje za mojo kri;
naj mojo zhenó dá za zhenó svojemu sinu;
naj pride in me odvezhe mojih dolgov na onem svetu.
Naj ve, da je Bejrek odshel k Sultanu vseh sultanov.«

Novica je dosegla Bejrekovega ocheta in mater, in veliko zhalovanje je odjeknilo na pragu njihovega belega shotora. Njihove labodom podobne snahe so slekle svoje bele obleke in oblekle chrne, kot znamenje zhalosti so odrezali rep Bejrekovemu svetlosivemu konju. Shtirideset ali petdeset bojevnikov je obleklo chrno obleko ali pa so se zavili v modro. Shli so h Kazanu, vrgli svoje turbane na tla in zajokali za Bejrekom. Poljubili so Kazanu roko, rekoch:

»Bejrek je mrtev! Ti pa nam zhivi dolgo!«

Pojasnili so:

»Tvoj podli stric nas je povabil s prevaro, in smo shli tja. Videli smo, da so se begi Zunanjih Oguzov uprli proti tebi. Nismo tega vedeli do takrat. Prinesli so Koran in rekli: Uprli smo se proti Kazanu. Pridruzhite se nam tudi vi, pokazhite, da ste z nami! – Oni so zhe prisegli. Toda Bejrek je zavrnil prisego, ni jih ubogal. Tvoj podli ujec je bil besen. Izdr! je meč in usekal Bejreka, ki je tam sedel, ranil ga je v nogo. Bejrek nas je prosil, naj ti povemo, da je odshel k Allahu, ti pa nam ostani zdrav, moj kan. Ampak on je zahteval, da se mashchujesh Aruzu.«

Ko je Kazan slishal to novico, je vzel robec in na glas zajokal ter pokazal veliko zhalost pred svojim zborom. Vsi tam zbrani begi so zajokali. Kazan je nato odshel v svoj shotor in ni se prikazal pred zborom begov sedem dni. Samo sedel je sam in jok! ves chas.

Begi so se spet zbrali na posvet, kjer je Kara Güne, Kazanov brat, rekel:

»Kilbash, pojdi in reci mojemu bratu Kazanu, naj pride ven. Povej mu, da smo zaradi njega izgubili mladega junaka izmed nas. Zato je mladi junak zahteval zavezo: Naj Kazan ne odpusti, naj mashchuje mojo kri! – Pojdimo in prisilimo sovrazhnika, da poravna svoj dolg do pravice.«

Kilbash je rekel:

»Ti si njegov brat. Pojdi ti k njemu.«

Konchno sta oba skupaj odshla in vstopila v Kazanov shotor. Pozdravila sta Kazana in rekla: »Naj bo dobro tvoje zdravje, moj kan. Mlad junak je odshel od nas. Dal je svoje zhivljenje v tvojem imenu. Izrekel je zavezo, da ga mashchujesh. Torej mashchujmo njegovo kri. Zares je to zahteval od tebe. Kaj dobrega se doseže z jokom? Vstani in pridi na sestanek!«

Kazan je rekel:

»To je dober nasvet. Nalozhite zhivezh, in naj vsi begi zajahajo svoje konje.«

Ko so se begi namestili na konjih, so na chelo privedli she Kazanovega konja kostanjeve barve. Tudi on je zajahal. Trobente so zatrobile, bobni so zagrmeli in

krenili so. Jezdili so dan in noč. Novica o pohodu je dosegla Aruza Kodzha in vse bege Zunanjih Oguzov. Rekli so:

»Kazan prihaja!«

Tudi oni so zbrali svoje sile, zatrobili na svoje trobente, in shli naproti Kazanu. Tako so se Uchoki (Notranji Oguzi) in Bozoki (Zunanji Oguzi) srečali na bojnem polju.

Aruz Kodzha je rekel:

»Naj bo izmed Notranjih Oguzov Kazan moj nasprotnik.«

Emen je rekel:

»Naj bo moj nasprotnik Ters Uzamish.«

Alp Rustem je rekel:

»Naj bo moj nasprotnik Okchu, sin Ense Kodzha.«

Vsak je izbral svojega nasprotnika. Enote so se razporedile v bojni red; trobente so zatrobile in bobni zagrmeli. Aruz Kodzha je spodbodel konja, odjezdil na bojishche in izzval Kazana, rekoch:

»Ho, ti baraba! Ti si moj sovražnik. Pridi naprej!«

Kazan, držeč svoj shčit in vrtech svojo sulico nad glavo, je rekel:

»Ti lopov! Nauchil te bom, kaj pomeni ubiti chloveka z zahrbtno prevaro!«

Aruz Kodzha je spodbodel konja proti Kazanu, poskusil ga je usekati z mečem, vendar ga je zgrehil, ne da bi ga ranil. Zdaj je bil Kazan na vrsti. Stisnil je svoje kopje, dolgo shestdeset pednjev, trdno pod pazduho, zdrvel proti Aruzu in ga usekal. Kopje je prebodlo Aruzu prsi in shlo skozi njegovo telo. Zrushil se je s konja. Kazan je namignil svojemu bratu Kara Güneju, naj Aruzu odseka glavo. Kara Güne je skochil s konja in Aruzu odsekal glavo. Begi Zunanjih Oguzov so vse to gledali. Zdaj so razjahali in padli pred noge Kazanu, proseč za odpushchanje in poljublajoch mu roke.

Kazan jim je vse odpustil. Tako je izpolnil mashchevanje proti svojemu ujcu za Bejrekovo prelito kri. Dopustil je rop Aruzovih shotorov, vsega njegovega plemena in tabora. Bojevniki in begi so bili zadovoljni s plenom. Kazan je postavil shotor na lepi zeleni travi za svoje vladarsko prebivalishche. Dede Korkut je prishel in zaigral na kobuz in zapel herojski ep o muslimanskih junakih:

»Kje so zdaj junaki, o katerih sem govoril –

tisti, ki so si nekoch lastili svet?

Vzela jih je smrt, prekrila jih je zemlja.

Komu naposled pripada svet,

svet, kjer se prihaja in odhaja,

svet, ki je ves obkrožhen s smrtjo?

Chrna jama je konec vsakega zhivljenja,

lochitev je končna usoda vseh.«

Naj pomolim zate, o moj kan! Ne odstopaj od svoje chiste vere v chasu smrti. Naj bo za tvojega belobradega ocheta na onem svetu prostor v raju. Na bo tudi za tvojo belolaso mater prostor v raju. Naj te Vsemogochni Allah nikoli ne pusti na milost in nemilost krutim in podlim. Pred tvojim jasnim chelom smo izrekli molitev peterih besed. Naj bo uslišana. Naj se vse molitve zlijejo v eno. Naj tisti, ki govorijo »amen, amen«, uzrejo obraz Allaha. Naj te On odreshi tvojih grehov in ti jih odpusti v imenu Mohameda Izbranca, o moj kan!

Naj se Vsemogochni Allah usmili pisca prichujoche knjige in vseh tistih, ki jih je omenil v molitvah. Naj uzrejo obraz Allaha tisti, ki govorijo »amen, amen«, o kan moj, o beg moj!

OPOMBA:

Knjiga Deda Korkuta: sodobni standardni turshki naslov epa je *Dede Korkut Kitabı*; najstarejši ohranjeni rokopis (v arabski pisavi, brez odlomkov; knjizhnica v Dresdenu) ima naslov: *Kitab-i Dedem Korkud* (glavni naslov brez dodatka), tj. *Knjiga mojega Deda Korkuda*. Svojlina oblika naziva, obichajna v fevdalizmu (npr. »moj gospod«; prim. shpanski junashki ep *El cantar de mio Cid*; cid – iz arab. sidi = gospod), danes zveni chudno, zato se ji izogibajo tudi v vechini prevodov (le eden od ruskih: *Kniga moego deda Korkuta*). »Ded« tukaj ni v pomenu sorodnika, temvech gre za sposhtljiv naziv za starejshega sufijskega modreca (tudi »Ochka«: Ata Korkut); ime Korkut pa je v zvezi s pojmom *korku* (strah), *korkutmak* (prestrashiti). Ep združuje ustno pesmotvorno (ljudski pevci im. *oʻzan* z glasbilom *kobuz*, vrsta lutnje) tradicijo turshkih plemen v Srednji Aziji predislamske dobe s poznejsho pisano literaturo po sprejetju islama; prvi celoviti zapisi verjetno v 14./15. stoletju v vzhodni Anatoliji. Avtorstvo epa se po legendi pripisuje »Dedu Korkutu«, nekakemu staroturshkemu Homerju, prvotno shamanu. Nastopa tudi v epu, le omejeno aktiven, predvsem kot komentator in pevec na kanovem dvoru. Pravi avtor epa je neznan, verjetno je bilo vech avtorjev, tochnje zbiralcev starodavnih epskih fragmentov, ki so bili naknadno združeni v 12 samostojnih spevov ali zgodb (t. i. dastan), z dodatkom, ki je poudarjeno versko-ideoloski (v danasnjih izdajah kot uvod ali kot epilog); na zachetku spevov je rapsodov (pripovedovalchev) nagovor kana, na koncu Korkutov verzni »povzetek«. Ep o Korkutu v zgoshcheni obliki in lapidarnem jeziku podaja slikovito, mestoma tudi fantastichno poetizirano podobo izjemno krutega bivanja v shirjavah chnomorsko-sibirskih step in gorovij (boj kot esenca: ali s tujcem ali med brati – »mitoloski« temelj družbe, prim. Biblija, Grki, Rim itd.). Tukajshnji prevod po primerjalni uporabi angleskega, srbskega, ruskega prevoda in dveh sodobnih turshkih priredb (M. Ergin, O. Gökyay).

Izbor, prevod in opomba Ivo Antich

SENCE IN SVETLOBA

Retrospektive (prva)

Zunaj je potovanje, ki me chaka,
narejeno iz sanj, oblike ponoskenih sandal
pot je dolga ...
hoja med shkolji in belim luknjichavim krashkim kamenjem
z vetrom, ki poje morju svojo melodijo.
Neenakomerno premikanje teh majavih nog,
nihanje nagona tam dol v prichakovanju klica,
da se skup zbere kot moch, ki se povrne.

*

Izpraznim praznino v umivalnik tujo oshabnost,
izpljunem med klockotajocho peno soj zavisti,
ki kot zhlindra ne gre stran, ostane.
Ishchem razlog, zakaj sem tu ob tej uri?
Na drugi strani sveta bivalishche, v gubah
nochi, ki je kot divan, v rokah pero, ki naj
se ziblje med vrsticami ... jaz. Chisto obichajno
popacheno naravno sosledje dogodkov.
Poezija Revezhev, resnica, ki naj jo shranimo
v zaprtih plochevinkah v omarici za pijache.

*

Grebel sem po svojem mehkem trebuhu,
kar je she ostalo od njega, je dishalo po tesnobi,
strah, pravijo, je zoprna zadeva.
Kaj naj zdaj storim,
v rokah negotovost v prihodnost, megla
edina resnichnost, pa che je she tako vlazhna.
Samega sebe she vedno preobracham,
zaprtega v sobani, napojeni s tujim dihanjem,
samega sebe preobracham.

*

Tvoje roke sprejemajo in grejejo
nesmiselno hojo tega krhkega chloveka,
brezbrizhne do skrivnega konca prav tam
zadaj utrujen, narejen nasmeshek
Kakor sonce ne pove,
tvoje srce chaka namig,
besedo, prebujenje,
vrnitev v zhivchno vsakdanjost, drug ob drugem,
da bi vrgla za seboj utrujenost.
Sonce ne pove, nikoli ne spregovori
o obupu in pobitosti, ki se oklepa mojega / tvojega
telesa, ampak tiho spremlja upanje.

*

Pesem z opombo na robu

Steze oblichja se iztekajo v zgodbo,
od dalech sivo nebo strmi v gube tega postajanja
ob postelji / obrazu, medlem izrazu zadihanosti.
Samega sebe poduham, ko se ishchem,
kot ohranjeno fotografijo za spomin.

O samoti pravish ...
Ne smemo poteptati tishine
niti se dotakniti rame zapushchenosti.
Tishina, pravim jaz, je samo skrivni zvok,
notranje drhtenje.

Opomba na robu ...
Sence in svetloba,
she vedno je neznana roka, ki me vodi.

*

Danes je nedelja,
ti si doma, mirno spish she za kakshno minuto.
Potem bo vzniknila senca drugachnih misli,
zavratno bo ugasnila dnevno svetlobo in skrivaj
bosh bridko zaihtel,

pripravljen, da te zaobjamejo roke, ki so naenkrat
postale negotove.

Vse to opazujem molče.

Morala bova ponovno najti smisel, ki naj od naju vse
to oddalji, ampak zhivljenje naju oklepa v to, kar sva,
nepopolna premishljevalca brez mrvice cinizma.

*

Potrkam na tvoja vrata

pade kosem prahu

duh po mokroti, vlaga zastaja na strehi.

Odpreti ali obrniti pogled proti stopnishchu.

Nobenega odgovora she ni

iz tal se shiri meshanica smradu sokov ropotanja
moje noge se oddaljujejo.

*

Strah me je in noch ni kot obichajno,

kot srshen brenchi vsenaokrog, vohlja,

poduha mozhno tarcho.

Ponochi moj strah zakrozhi v beli dan,

gre skozi sonce, postane zharek, ki hlina,

ne greje, obide me srh in podzavesten

utrip srca.

*

Od danes tablete tudi za bolechino,

na prazen zhelodec, s prilozhnostnim nasmeshkom,

pozhreti jih nekaj, pochakati na uchinek.

Zrem v obraz neke resnichnosti, ki je ne bi rad

nikoli, verjemi mi, uzrl.

Proshnja kot lazhno zdravilo,

nekakshen cilj, podoben napeti vrvi,

na mizi pa pripravljen nozh, da jo prerezhe.

*

Noch

Zastrti krogi nespečnosti,
 ne vidim stropa, spominjam pa se pajka v kotu
 in male razpoke nekoliko dlje.
 Preobrachas se v postelji, noch je drugachen dan,
 vidim tvoje oči, ki mislijo, divje skachejo povsod,
 vzdihovanje v temi ...
 A svetloba prav kmalu, kmalu zvonjenje, zehanje
 bodo spet prinesli ali morda odgnali to zheljo.
 Kaj bi dal, da bi bilo zhe jutri,
 ko bozhanje zahrepeni po mojem licu.

*

Struna, ki naju združuje, zazveni
 kot nategnjena elastika, ki igra improvizirano noto
 in torej drugachno, davno sorodnico enolichnosti,
 ki vsepovsod narashcha.
 Pazi, zadostuje malo in vse se iznenada posushi,
 dodaj vodo in na vodo poljub in na poljub
 trzlaj zvoka, da nadaljujesh, ne pozabi.

O avtorju

Italijanski pesnik **Roberto Marino Masini** se je rodil leta 1958 v Gorici, kjer zhivi. Pri gorishki zalozhbi Sottomondo je izdal dve pesnishki zbirki: leta 2002 *Un profondo delicato* (Nekaj globoko nezhnega) in leta 2006 *Il tempo ci attraversa* (Chas gre skozi nas). Na Reki v italijanski reviji *La Battana* mu je izshla leta 2006 zbirka *La delicatezza di un piacevole mistero* (Delikatnost prijetne skrivnosti). Za zbirko *I cedri del Libano* (Libanonske cedre) je prejel nagrado *Pubblica con noi 2008* (Objavi z nami 2008) in je izshla leta 2008 v antologiji *Storie e versi* (Zgodbe in verzi) zalozhbe Fara editore. Zbirko *La dignità di una follia diversa* (Dostojanstvo drugachne norosti) pa je izdal elektronsko pod geslom »La dimora del tempo sospeso« (Bivanje negotovega chasa). Pri zalozhbi L'arcolao v mestu Forlì je izdal dve pesnishki zbirki: leta 2009 *Cercavi tra l'erba le parole* (Iskala si med travo besede) in leta 2014 *Per disperata ostinazione* (Zaradi obupne vztrajnosti). Leta 2016 je pri bolonjski zalozhbi qudulibri izshla njegova zbirka *L'andare illogico* (Nesmiselna hoja), iz katere so tukaj prevedene pesmi. Je tudi eden izmed avtorjev, ki so se pri isti zalozhbi poglobljeno in veshche razpisali o dushevnm zdravju in socialni stiski ob Svetovem dnevu dushevnega zdravja (2016) v zvezku *Non ti curar di me se il cuor ti manca 2* (Ne skrbi zame, che ti srchnosti primanjkuje 2). S pesmimi je uvrshchen v vech antologij. Udelezhl se je shtevilnih »readingov« v Italiji, Sloveniji in Avstriji. Je vnet ljubitelj fotografije, deluje tudi v gledalishchu s prizadetimi osebami, ki jih zhe vech kot 25 let usposablja s projektom, imenovanim Compagnia Teatrale Azzurro (Gledalishko drushtvo Modrina); pri tem sodeluje s strokovnjaki tega podrochja.

Prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

Roberto Ferrari

BINARNO DREVJE

vlak prevaja dihanje zheleza
v mehkem naglashanju moje ocharanosti
mi govori o okroglih stvareh,
kot da bi shlo za predhodna sporočila,
ki bi jih moral uganiti

svet vlaka je
da se grmovje, ki obdaja ob
straneh njegov tek, izvije
iz prijema kot polzhja sled,
ki razvnema moja prichakovanja

dano mi je zaslutiti topol
okrog tirov in listja, z njimi
se v sanjah hranim,

jaz nisem vlak in niti zhvizhg
sem tir, ki ne pozna drugih oblik
chrni bezeg, ki poje brez diha
topol, ki spi in sanja

*

ustavil sem se vedno
pred zheleznishkimi prehodi
iz sposhtovanja do vlaka
gre za njihovo absolutno
prednostno pravico
kot je glasba
ki prodre do jeter
in steche v sleherno
zvochno shpranjo sveta
koliko kil mila
sem uporabil
da bi umil svoje srce
in zastrupil zrak z izpushnim

plinom tisočerih tovornjakov
 koristnih za prevoz mila
 zrak, ki sem se ga nadihal
 v spremstvu z ljubeznijo
 nekega večera sem se ustavil
 vzdolh blatnih kopeli
 vzdolh bokov, ki so jih
 oplazili mehki kanali
 jem jajca
 skupaj s svojimi pacienti
 in čakam molche
 da se razprejo
 s hrupom sveta
 ki se mukoma trudi da bi razumel
 okusna jajca brez besed
 najboljsha na razpolago
 na trgu
 popolnega nerazumevanja
 danes sem se ustavil
 natančno na istem mestu
 kot pred 35. leti
 ploskam z rokami ob ritmu strahu
 ploskam z rokami
 pravi uzhitek
 vlak zazhvizhga
 čakam jutrishnji dan
 samo jutrishnji dan

*

razporejeni sedezhi iz kovine in skaja
 vse novo, a se zhe razkraja
 v koshari
 supermarketa prav poceni,
 a sem na vlaku
 brez vskrshnih dodatnih stroškov

okno me razmejuje v svoji senci
 pripoveduje mi o vseh hishah
 palachah, bajtah in bednih kajzhah
 razvalinah in nebotičnikih, ki jih
 prepotujem v tishini pribitih tirov

vsako okno vsake hishe mi pripada
vstopim vanjo in si ogledam vsako
stvar mizo v kuhinji novorojenčka
v zibki, osebe v vsaki hishi
ki jih prechka vlak
krenem v smeri vrat balkonov
in vdihavam vonj po zhivljenju
ki preskakuje s shipe na shipo

obishchem okna in vse hishe
ki jih vlak srečuje in ne rani
z menoj, ki se vrzhem
skupaj z vlakom v teku
v okna
z enakim mirom, ki ga je zemlja zmohzna
inhaliram svet
ki me obdaja in preplavlja
tako da postanem sam ta svet

vlak teče skozi hishe in okna
kjer jaz zhe zhivim in presojam
a samo za chetrt ure
zhivljenje tega sveta ki golta
kozarce vina in nastavi budilko
she vedno osebe ki govorijo morda se ljubijo
kot jaz ljubim vlak in njegove vozhnje mimo

palache so iz zhivega mesa, iz dihanja
polozhnic za plachat in pralnih strojev
govorim potihoma z vsemi so nestrpni
ob poslushanju in govorjenju vsega od
zachetka do konca ponovno
vendar zgolj za chetrt ure
kolikor chasa pach rabim
za vsako posamezno okno in sobo
kjer ljudje hrepenijo in sovrazhijo
z na stezhaj odprtimi ochmi buljijo v TV
z vsak chas zapadlimi kreditnimi karticami
mislijo, prav tako potihoma
na svet vlaka ki jih opozarja da na

vsakih deset ljudi jih devet boleha na kosteh
kosti odzvanjajo in se zadevajo ob zhiavljenje
v notranjosti mesa in kozhe je kostni zven
poslusham ga na vlaku je kot nebeshka glasba

z enega okna do drugega v hipu
vlak dospe na postajo
ne morem odpreti vrat vagona
smehljaj mi pomaga, da sestopim
in zemlja me požhre

*

nasadi topolov

na desni strani zheleznice
proti portogruaru
pred mostom nad tilmentom
malo pred morsanom
topoli
vsi postavljeni v vrsto drug ob drugem
vsi popolni
vsi ki gladko stechejo
in scefrajo sonchno svetlobo
zdijo se kot nevronske mrezhe
vsi lepo v vrsti
drug ob drugem
s tezhnjo po popolnosti in neovrgljivosti
zdijo se tudi
vsa pisma
na katera nisem nikoli odgovoril
nereshena poshta
postavljena vsa po vrsti
v najlepšem redu
z njihovo ocharljivo barvitostjo
topoli, malo pred mostom nad reko
se preobrazijo
v jezero sončnih plosch
zasajenih v zemljo
namesto koruze, ki bi dobro uspevale
paneli v vrsti
vsi brezhibni
vsi, ki gladko stechejo

delajo s soncem
zamenjavajo si spoje in povezave
kot mozhgani
v zameno za tok
ki bo pognal zmrzovalnik in parabolično anteno
topoli, s svojo preprogico iz svezhe trave
uzhivajo v zelenju kot martinčki na soncu
ko stopash po mostu
reka nadaljuje svojo pot
je skoraj zgolj shumenje
gosto posuta s svojimi kamnitimi bleshchechimi
diamanti
meseca aprila, če hodish vzdolž reke
in se izognesh mosta
na bregovih
(kar počenjam že desetletja)
opazujem topole
postavljene vse po vrsti
tik ob njih
z brega odkrijem besede
primerne za neodposlano poshto
ki mi brenčijo okrog
druga ob drugi,
vzorno urejene
razvrščene kot v seznamu
vse brežibne
po abecednem redu
po časovnem redu
leta minevajo
drugo za drugim
vsa popolna
vsa, ki gladko stečejo
kot topoli
shtejem drevesa in besede
in med hojo izgubim izračun
a zagledam ribiče
drugega ob drugem
s svojimi zastavami iz najlonskih niti
na katerih visijo ribe
druge so v bisagah
zgledno razvrščene
ampak nih koliko drugih dela slalom

v vodi, ki je postala nomadska
v nasprotju s travnikom,
ki ima dom pod topoli
ki pa bo zhivel dlje kot do aprila
ker drevesno listje
bo prekrilo sonce
ki bo postalo stalno

*

ne zmorem presbeti
vseh dreves
v mojem vrtu
shtejem liste kot shtejem
vik in krik
otrok, ki se igrajo
in se uglasheno spajajo
s shelestenjem drevja

onstran moje ceste
teche kovinska reka
kjer se rahlo kotali ropot
mojega vlaka narejenega
iz vlazhne poletne svetlobe, ki
se izteka poshevno nad kroshnjami

onkraj vasi
nad nebom
mojega naselja
lebdi sprevod angelov
z vkljuchenimi antenami, morda
zato, da bi lahko postavili
gospodu bogu kakšno vprasanje
pa da bi tv kanale bolje videli

hodim vzdolzh jarka
zhabe zhebrajo svoje mantre
ko vdihujem toplino debel, ki so jih
zaljubljeni, oboroženi s hormoni
in zhepnimi nozhichki, zaznamovali
oni so lahek plen
medtem ko je za ulov zhab potrebno
slepilo umetne svetlobe

kje je zdaj moj dedek?
morda nad antenami
z angeli iz lepenke od jaslic?
igra na karte s svetniki in pijanci
prelistava loterijske srečke
che zadene, mi podari novo zgodbo
da jo napishem na shipo
in verno posnamem zgodbo
mojega chasa

*

ko gledam skozi brazde svojega vrta
opazim da machke pushchajo rahle sledove
rastline
ki so shtete za plevel
se veselo razrashchajo
hroshchi in zhuzhelke
nevidni na prosto oko
z uzhitkom glodajo moje korenje
veter je uglasen z drevjem vsenaokrog
in pripoveduje zgodbe, ki jih samo machke
samo osat ljuljka in plevel
pa hroshchi in zhuzhelke
razumejo, jaz, vchasih,
in potem pogosto vedno bolj pogosto
opazim, da dojemam tisto pripovedovanje
navsezadnje na koncu svojega vrta sem jaz,
v blatnih ponoshenih bregeshah, z visechimi
rokami, skoraj zmeden da ne rechem poneumljen,
nasprotno sem pripravljen za ključno besedo
veter in drevesa razlagajo,
sumim, da vejo da jih poslusham
korenchki pa se vseeno pustijo pojesti
vsak grizljaj se ujema s povedjo, ki jo bom vsak chas razumel
opazim da machke imajo v glavi stezo
in po tisti stezi se bom kmalu sprehajal
rastline
imenovane tako rekoch plevel,
pripovedujejo zgodbe o vetru in drevesih
mojim korenchkom
opazim, da pravkar in tukaj

postajam
po svoji volji
gluh
le veter sunkoma piha in listje trepeta

*

proti tirom je bil pogled
na neko novo mesto
pripravljeno da se nezhno privadi
na prijetno misel o prihodnosti.
Moj letnik, iz samih fantov,
blagih dush, kazalo je, da zgineva
okrog zheleznice vsaka stvar
samo moj sivi svinchnik
in hrapav papir
nikoli vech nisem risal vagonov
in sosholcev
zatopljenih v sanje

O avtorju

Italijanski pesnik **Roberto Ferrari** se je rodil leta 1959 v Gorici, zhivi pa tako v Furlaniji, Julijski Krajini kot v Benechiji in je umetnishki animator kulturnega zdruzenja *Porto dei Benandanti* v Portogruaru (Benetke), s katerim organizira razlicne pesniskhe nokturme oziroma male festivale poezije in nočnih umetnosti; po poklicu je socialni delavec, ukvarja se z mentalnim zdravjem. Je tudi chlan skupine *Poeti Benandanti* (Dobroidochi pesniki), ki pogosto nastopajo z branji in performansi na najbolj nenavadnih krajih. Pesmi je objavil zhe v neshtetih knjizhicah, ki jih je sam zalozhil, leta 1977 pa pri rimskem zalozhniku Savelliju, nato leta 2006 in 2008 pri portogruarski zalozhbi Nuovadimensione. Leta 2014 mu je bolonjska zalozhba qudulibri izdala zbirko *Alberi binari* (Binarno drevje), s spremno besedo Piera Simona Ostana; iz te zbirke so tukaj prevedene pesmi. Pishe za razlicne literarne revije. Objavlja tudi videopoezijo. Leta 2008 mu je *Revija Srp* objavila pet prevedenih pesmi iz bibliofilske zbirke *Quidditas*, ki jo je izdal v 70 numeriranih izvodih skupaj s pesnico Lauro Menichini, ki je svoj del naslovila *Metaxy*.

Prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

BANKET

NARAVA BANKETA

(Prva razprava: I. poglavje)

1. Kot pove Filozof* na zachetku svoje Metafizike, so vsi ljudje zhe po svoji naravi vedozheljni. Morda je vzrok tega to, da vsaka stvar z mochjo svoje lastne narave stremi k svoji izpopolnitvi; in ker je védenje dokonchna izpopolnitev nashe dushe, v kateri biva nasha najvecija srecha, smo vsi zhe po svoji naravi podlozhni tej zhelji podlozhni.

2. (V resnici pa so mnogi prikrajshani.) Res pa je, da so mnogi za to plemenito popolnost prikrajshani, iz raznih razlogov, ki jim bodisi od znotraj ali od zunaj branijo iti po poti znanja. Znotraj chloveka lahko obstajata dve pomanjkljivosti in oviri: ena je na strani telesa in druga na strani dushe.

3. Pri telesu gre lahko za to, da so organi nepravilno oblikovani in zato chlovek ne more sprejeti nobenih impulzov iz zunanega sveta, kot je to pri gluhih in nemih ljudeh. Pri dushi pa se pomanjkljivost pokazhe tedaj, kadar v njej prevlada zlonamernost; ta jo sili k predajanju pregreham, ki jo tako zelo premotijo, da zaradi takih razvad (zanichuje vsako stvar) vsako stvar zanichuje.

4. Zunaj chloveka prav tako obstajata dva razloga, ki ga ovirata na poti do znanja. Eden izvira iz zhivljenjske nuje, drugi iz lenobe. Prvi je skrb za druzhino in drzhavo (druzho), ki vezhe nase vechino ljudi, da se ne utegnejo posvechati brezdelnemu premishljevanju. Drugi je hiba kraja, v katerem se je dolochen chlovek rodil in v njem odrashchal. Ne le, da ni imel mozhnosti za kakrshno koli učenje, bil je tudi oddaljen od izobrazhenih ljudi.

5. Dva od omenjenih razlogov, prvi, ki izvira iz chlovekove notranjosti, in prvi, ki je zunaj chloveka, si ne zasluzhita graje, opravichljiva sta in se ju mora odpustiti. Druga dva pa sta – eden bolj kot drugi – vse obsodbe in graje vredna.

6. Kdor to preudari, mu postane jasno, da ostane le malo takih, ki lahko postanejo dovetni za vsem zazheleno znanje, neshteto pa je tistih, ki jim je to onemogocheno in so duhovno vedno podhranjeni.

7. Blagor tem redkim, ki sedejo za mizo, s katere jim postrezhejo angelski kruh! In ubogi tisti, ki si morajo deliti hrano z ovcami!

8. Toda slehernemu chloveku je zhe po naravi dano, da je z vsemi prijatelj, in vsakogar boli pomanjkanje nekoga, ki bi mu bil blizu. Zato tisti, ki sedijo za bogato obloženo mizo, sochustvujejo z onimi, ki na pashnikih, kjer se pase zhivina, zhulijo travo in zhelod.

9. In ker je sochutje mati dobrote, tisti, ki to vedo, vselej darezhljivo ponudijo svoje obilje vsem resničnim revezhem in so zhiv izvir, ki s svojo hladno vodo gasi zhejo po znanju.

10. In zatorej jaz, pobegli s surove pashe, ki ne sedim za to osrechujočo mizo, temvech ob nogah tistih, ki si to hrano delijo, lovim, kar pade od njih. In ker poznam mizerno zhivljenje onih, ki sem jih pustil za sabo, sem – iz sladkosti, ki jo okusham ob tem, kar koshchek za koshchkom zbiram skupaj in iz usmiljenja do vseh, s sabo vred – za te revezhe shranil nekaj, kar sem jim bil zhe vechkrat pokazal in tako spodbudil njihovo zheljo po znanju.

11. In zato nameravam zdaj, v zhelji, da pogrnem mizo zanje, pripraviti vesplošno pojedino iz vsega, kar sem jim pokazal, in to s takim kruhom, kakrshen tako pripravljeni jedi pritiche in brez katerega je ti revezhi ne bi mogli pojesti.

12. S tem kruhom pripravljene jedi ne bodo podeljene zaman. Zato naj se za to mizo ne usede nobeden od tistih, ki imajo telesne organe v slabem stanju, so brez zob, jezika ali neba, in tudi taki ne, ki se vdajajo slabim razvadam, kajti v njihovih zhelodcih, polnih strupenih sokov, taka hrana nikoli ne bi obstala.

13. Naj pridejo k mizi tisti, ki so zaradi družinskih ali drzhavnih obveznosti ostali lachni te humane hrane, in naj sedejo skupaj she z drugimi, ki so naleteli na podobne ovire. K njihovim nogam pa naj sedejo tisti, ki si zaradi svoje lenobe niso zaslužili vishjega sedežha: oboji naj si vzamejo skupaj s kruhom to mojo jed, ki jim jo bom ponudil v okus in prebavo, v uzhitek in trpljenje.

14. Jedi na gostiji bodo pripravljene na shtirinajst nachinov, s shtirinajstimi, iz ljubezni in vrlin ustvarjenimi kanconami, ki so bile prej, brez dodanega kruha, nekoliko nejasne, tako da je bila mnogim njihova lepota bolj prijetna kot njihova dobrota.

15. Toda kruh, ki je zdaj tu na voljo kot razlaga, bo luch, ki bo v kanconah osvetlila vsako barvo njihovih nauk.

16. In che gre v prichujochem delu, (imenovanem) Gostija imenovanem – ki naj to tudi bo – za zrelejsho obravnavo vsebin kot v Novem zhivljenju, le-tega v nobenem delu ne mislim zanikati; nasprotno, z Gostijo ga le she bolj podpiram, z ozirom na to, da je bilo tisto delo napisano vneto in strastno, pach ustrezno mladosti, prichujochemu pa pritiche umirjen in zrel slog.

17. Kajti govorjenje in delovanje, primerna za določeno življenjsko obdobje, nekemu drugemu ne ustrežata; navade namreč, ki so v določenem času sprejemljive in hvalevredne, so v drugem nespodobne in graje vredne, tako kot bom vzroke za to pozneje, v četrti razpravi, še podrobneje pojasnil. V Novem življenju sem govoril s praga mladosti, tu (v Gostiji) pa govorim potem, ko sem imel mladost zhe za seboj.

18. Ob tem naj se ve, da je bil moj resnični namen drugachen od tega, kar se pri napovedanih kanconah kazhe navzven, zato nameravam potem, ko povem osnovne zgodbe, pokazati njihov pomen še skozi prispodobe. Tako bodo povabljeni gostje lahko uzhili dva različna okusa.

19. Prosim pa vse goste, katerim gostija ne bo izpolnila pričakovanj, naj njenih pomanjkljivosti ne pripishejo mojim hotenjem, temveč mojim preskromnim zmozhnostim; kajti moj namen je plemenit in širokosrčen.

VLADARSKA AVTORITETA

(Četrta razprava: IV. poglavje)

1. Izvorni temelj imperatorskega veličanstva je, v resnici, potreba po chloveshki skupnosti, ki je namenjena enemu samemu cilju in daje srečno življenje; do njega nihče ne more priti sam, brez pomoči drugih; kajti chlovek ima potrebo po mnogih stvareh, ki ji sam ne more zadostiti. Zato pravi Filozof, da je chlovek po svoji naravi družabna zhival.

2. In tako posameznik zadovolji svoje potrebe v domachem družinskem krogu; tako dom za svojo zadovoljitev potrebuje sosedstvo, sicer bi trpel pomanjkanje, ki bi ga oviralo v njegovi srechi. In ker si eno sosedstvo ne more v vsem zadostiti samo, je za to tukaj mesto. Tudi mesto mora za svojo obrt in obrambo imeti stike in prijateljske odnose z okolishkimi mesti, in zato je bilo narejeno kraljestvo.

3. Zaradi tega, ker se nemirna chloveshka duša ne zadovolji z omejeno posestjo zemlje, temveč si je zheli pridobiti še vech, to vnese, kot vemo iz izkushnje, razdor in vojne med kraljestva. Zaradi njih trpijo mesta in zaradi mest sosedstva in zaradi sosedstev domovi in zaradi domov – chlovek. In tako je preprečena srecha.

4. Da bi torej odpravili vojne in njihove vzroke, bi morala biti Zemlja in vse, kar je dano v posest chloveshkemu rodu, monarhija, to je ena sama vladavina, z enim samim vladarjem, ki bi imel zhe vse in si vech ne bi mogel zheleti. Kralji bi bili zadovoljni v mejah svojih kraljestev, tako da bi med njimi vladal red, mesta bi se pomirila in sosedstva bi se vzljubila, iz te ljubezni bi si domovi vzeli vse, kar

potrebujejo; ko bi si to vzel chlovek, bi tudi on zhivel srečno; kajti to je tisto, za kar je chlovek rojen.

5. Na te misli lahko navezhemo besede Filozofa, ki v svojem delu Politika govori, kako velja tedaj, kadar vech stvari stremlji k istemu cilju, eno od njih vzeti za vladajočo upraviteljico, vse ostale pa ji podrediti, tako da jih lahko upravlja. Podobno kot vidimo na ladji razlicna opravila in smotre, ki so usmerjeni k istemu cilju, ta pa je – na najvarnejši nachin prispeti do zhelene luke: kjer vsak ladijski chastnik opravlja svojo nalogo z njemu lastnim ciljem, obstaja pa nekdo, ki vse te cilje usklajuje in usmerja proti skupnemu zadnjemu cilju. To je krmar ladje, katerega glas mora poslušati vsakdo.

6. To enako lahko vidimo tudi pri verskih praksah, v vojski, pri vseh stvareh, ki so – kot recheno – usmerjene k nekemu cilju. In tako je jasno razvidno, kako potrebno je, da bi za boljsho ureditev chloveshke vrste obstajal nekdo, ki bi – podobno kot krmar – razlicnim svetovnim razmeram primerno odrejal potrebne dolzhnosti določenim sluzhbam in imel pri tem nesporno polnomochje in univerzalno avtoriteto.

7. Ta sluzhba se imenuje imperij, v pravem pomenu te besede, ker je nesporno najvishja vladavina; poveljuje namrech nad vsemi drugimi poveljujochimi. Tisti, ki je postavljen na to mesto, se imenuje imperator, ki ukazuje vsem, vsak njegov ukaz pa je zakon, ki ga morajo vsi ubogati in iz katerega vsi drugi ukazi chrpajo moeh in avtoriteto. In tako se cesarsko velichanstvo skupaj s svojo avtoriteto izkazuje kot nekaj najvishjega v chloveshki skupnosti.

8. Tu bi kdo lahko ugovarjal, rekoch, da chetudi svet potrebuje cesarsko oblast, to she ne pomeni, da naj ta zahtevni poklic opravlja rimski vladar, kajti Rimljani svoje premochi niso pridobili niti z razumnim delovanjem niti s kakshnim univerzalnim soglasjem, temveeh s silo, kar se zdi v nasprotju z razumom in temu ne govori v prid.

9. Odgovor je preprost: izbira tega vzvishenega naslova v prvi vrsti pripada in se zachne pri tisti modrosti, ki ji rechemo (Bog) bog, in ki skrbi za vse ljudi. Che ne bi bilo tako, izbira ne bi enakovredno zastopala vseh, pred njim namrech ni bilo nikogar, ki bi skrbel za vse chloveshtvo.

10. Zgodovinska izkushnja izkazuje, da ni bilo bolj mile oblike vladanja ne trdnejshga nachina ohranjanja vladavine niti spretnejshga trgovanja kot pri Latincih, she najbolj pa to velja za sveto ljudstvo – Rimljane, v katerih teche tudi plemenita trojanska kri. Zato je (Bog) bog za ta poklic izbral prav njih.

11. Glede na to, da se tega poklica ne da opravljati brez izrednih vrlin in je zanj nujna najveehja in najhumanejsa dobrot, je bilo to ljudstvo za to nalogo najprimernejsh. Iz chesar je razvidno, da si tega naslova Rimljani niso pridobili s silo, temveeh z bozhjo voljo, ki presega razum. S tem soglasha tudi Vergil, ko v

prvi knjigi Eneide v imenu (Boga) boga pravi: »Njim, to je Rimljanom, ne dolocham meja vladanja ne v chasu in ne v prostoru: dal sem jim imperij brez konca.«

12. Sila torej ni bila povod, kot je mislil tisti, ki je izkrivil moje besede, temveč le orodje. Tako kot udarci kladiva izoblikujejo nozh, kovacheva pamet pa je uchinoviti in motivirajochi vzrok. In tako je bila pamet tista in ne sila, ki je botrovala zachetku Rimskega imperija.

13. Dva zelo jasna razloga obstajata, ki govorita v prid temu, da tej drzhavi pripada status svetovne vladarice, in da ji je (Bog) bog namenil posebno pokolenje in posebno obravnavo.

14. Toda ker v okviru tega poglavja zadeve ni mogoche razlozhiti brez nepotrebne dolzhine, dolga poglavja pa so nasprotniki spomina, bom predstavitev (zadevnih) omenjenih razlogov nadaljeval v naslednjem poglavju; ne brez koristi in velike radosti.

* Filozof = Aristotel

Opomba:

Convivio je delo, ki ga je Dante Alighieri (1265 – 1321) napisal v izgnanstvu med 1304 in 1307. Izraz »convivio« prihaja iz latinshchine in pomeni banket, gostija. Za Danteja je bila filozofija »angelski kruh«, ki pa ga je tedaj lahko uzhivala predvsem le duhovshchina, ker so bila vsa filozofska dela napisana v latinshchini. S tem svojim delom je Dante zhelel ponuditi pojedino, narejeno iz drobtinic filozofije, navadnim ljudem, zato je Convivio napisal v razumljivem, vsakdanjem italijanskem jeziku. Tukaj sta prevedena dva odlomka iz tega dela.

Morda she pojasnilo: namensko sem pisala besedo »bog« z malo zachetnico, ker ga v tekstu, she bolj pa v danashnjem in tukajshnjem kontekstu, pojmujem kot idejo, kot pojem najvishje inshtance. Podoben problem sem imela z besedo »drzhava« – takrat je bilo v Italiji veliko majhnih drzhavic, dandanes pa beseda »drzhava« – posebej pri nas – zaznamuje raje nekaj slabega kot pa kakshno civilizacijsko pridobitev. Kot tudi beseda »druzhba«, ki se ne more znebiti prizvoka socializma. Da o narodih ne govorim, ker so nastali shele dosti kasneje. Che sem torej hotela prenesti v nash chas malo dantejskega duha, sem morala razmishljati shirshe.

Prevod iz italijanshchine in opomba Nadja Jarc

Likovna priloga

Damir Globochnik

GOVORICA CHISTEGA SLIKARSTVA

Stane Kregar je eden osrednjih predstavnikov slovenskega slikarstva sredine 20. stoletja. Kregarjev slikarski opus lahko razdelimo v štiri osrednja obdobja, ki si sledijo v kronološkem zaporedju od nadrealizma v sredini tridesetih let prek poetičnega oziroma barvnega realizma od konca tridesetih do zacetka petdesetih let ter povojnega abstraktnega slikarstva, pri katerem prek geometrijskega preoblikovanja oziroma razstavljanja motivike v barvne like Stane Kregar leta 1953 preide v geometrijsko in nato konec petdesetih let še v lirichno abstrakcijo, vse do zadnjega ustvarjalnega obdobja – t. i. *nove figuralike*, ki traja od sredine šestdesetih let. Pri tem velja poudariti, da je Stane Kregar pri vseh štirih slogovnih usmeritvah spadal med vodilna domacha slikarska imena. Konec petdesetih let preteklega stoletja se je zachel intenzivno posvečati sakralni umetnosti (slike, freske, grafiti, osnutki za vitraje idr.) in velja za najpomembnejšega domacheega cerkvenega slikarja.

Prvo nadrealistično obdobje je najkrajše, vendar je v tem času Stane Kregar pod vplivom cheshkih in francoskih nadrealistov naslikal nekaj svojih najbolj znanih del. Kregar je nadrealno atmosfero na slikah *Predsmrtna pesem* (1935), *Romar* (1936), *Fantazija na terasi* (1936), *Saloma* (1936), *Revolucija v Španiji* (1937), *Večer v maju* (1937), *Odisej* (1938) in *Skrivnost večera* (1939) ustvaril s povezovanjem različnih figuralnih in predmetnih motivov v nadrealne mizanscene. Polje prepletajočih se pomenov presega dejansko podobo motivov. Prej kot o psihichnem avtomatizmu, ki motiviko lahko fantazijsko preoblikuje, bi lahko pri tovrstnem kreativnem postopku govorili o iskanju nadrealistichnih uchinov v poetichnih, sanjskih in metafizichnih mizanscenah.

Poetichni oziroma barvni realizem je pomenil slikarjev umik v svet intimne motivike. Tudi tu je pri Kregarju nekaj posebnosti, saj se je edini med Neodvisnimi sholal v Pragi. V tridesetih letih je bil naročen na francoske revije. Najbrž so bila enako pomembna tudi študijska potovanja v Francijo, Italijo in Shvico v letih 1937 in 1938. Kregar je na figuralnih kompozicijah, portretih, tihozhitjih in zhanrskih motivih uspel tesnobo svojega časa delno zaviti v brezčasno govorico chistega slikarstva.

Povojno Kregarjevo usmeritev v abstrakcijo, pri kateri je pogosto ohranjal nekaj predmetnih poudarkov, lahko povezhemo z različnimi vzpodbudami. Med posredne vplive lahko uvrstimo cheshki kubizem, s katerim se je Kregar seznanil v

Pragi; prav tako odkritje krajine kot samostojnega motiva med okrevanjem v Preddvoru leta 1946, pa bivanje v Istri leta 1949, ki je izostrilo slikarjevo pozornost za barve. Sprva je figuralne motive transformiral v sestav barvnih likov, nato pa se je predmetnemu na sliki povsem odpovedal. Neposredni Kregarjev vzornik je bil francoski slikar Alfred Menassier, ki je močno vplival tudi na njegov sakralni opus, zlasti na vitraje.

Stane Kregar, ki velja za pionirja slovenskega abstraktnega slikarstva, je svoja abstraktna dela prvih razstavil na skupni razstavi z Rikom Debenjakom v Moderni galeriji v Ljubljani konec leta 1953. Slike, ki jih uvrščamo v sklop geometrijske abstrakcije, je oblikoval s povezovanjem sprva ostro zamejenih in kasneje kosmichasto prepletajočih se barvnih likov v harmonično kompozicijsko mrežo. Podobni postopki opushchanja predmetnosti oziroma njenega abstrahiranja z analitičnim urejanjem barvnih ploskev in z drugimi slikarskimi intervencijami so bili v petdesetih letih značilni tudi za Avgusta Chernigoja, Nikolaja Omerso, Marija Pregla in Maksima Sedeja.

Kregar je vselej znal sestavne elemente kompozicije strniti v skladno, estetsko prepričljivo podobo. Rajko Lozhar je zhe leta 1936 zapisal: *»Mimo močne invencijoznosti in elementarnega doživljanja označuje Kregarja velik smisel za barvo ter zlasti sposobnost, organizirati sliko na ploskvi platna tako, da ni praznih in votlih mest.«* (Rajko Lozhar, »Nashi mladi slikarji in kiparji«, *Slovenec*, 1936, sht. 258)

Kregarjeva barvna sozvočja se niso vech podrejela realnemu svetu. Barva se je osamosvojila, predmet je izginil. Nadomestile so ga pretehtano oblikovane barvne lise. V dekorativni urejenosti kompozicij je mogoče vselej odkriti poglobljeno likovno vsebino. Tudi obdobje lirichne abstrakcije je trajalo samo od leta 1958 do leta 1962. Kregar je v tem času naslikal svoja najboljsha abstraktna dela.

Nova figuralika sredi šestdesetih let je pomenila slikarjevo vrnitev h komentiranju družbene stvarnosti. Kregar je ohranil princip spletnja abstraktnih oblik v likovni, intenzivno barvit prostor, v katerega je vključil predmetne poudarke. Tematika slik je bila raznolika (potres v Skopju, vietnamska vojna, prashka pomlad, osvajanje vesolja). Uvrstimo jih lahko v sklop angazhirane figuralike, pri tem pa je v Kregarjevi kompozicijski organizaciji slikarske ploskve mogoče zaslediti tudi prvine pop arta in psihedelichne umetnosti.

Stane Kregar

LIKOVNA DELA / /

- 1 Odisej, 1938, olje, platno, 100 x 126 cm
- 2 V slikarjevem ateljeju, 1950, olje, platno, 130 x 97 cm
- 3 Po kosilu, 1950, olje, platno, 150 x 117 cm
- 4 Nemirna zemlja, 1960, olje, platno, 115 x 162 cm
- 5 Sokratova smrt, 1961, olje, platno, 130 x 136 cm
- 6 21. avgust 1968, olje, platno, 104 x 110 cm
- 7 Sanje, 1972/1973, olje, platno, 117 x 60 cm
- 8 Protest, 1967, olje, platno, 78 x 116 cm

Na naslovnici: Sonata, 1940, olje, platno, 150 x 125 cm

Fotografije del: Marjan Smerke

STANE KREGAR

Rojen je bil leta 1905 v Zapuzhah pri Dravljah. V letih 1917–1925 je obiskoval Shkofijsko klasično gimnazijo v Zavodu sv. Stanislava v Shentvidu nad Ljubljano. Po maturi je vstopil v bogoslovje. V duhovnika je bil posvečen leta 1929. Slikarstvo je študiral na Akademiji likovnih umetnosti v Pragi v letih 1930–1934 (prof. Maks Shvabinský). V letih 1934–1935 je obiskoval slikarsko specialko pri istem profesorju. Še kot študent je prvih razstavljal v okviru prashkega kluba Neodvisni. Leta 1937 je bil med ustanovnimi člani Kluba neodvisnih likovnih umetnikov (Neodvisni) v Ljubljani. Istega leta je bil dalj časa v Franciji. Leta 1939 je postal predsednik ljubljanskega Kluba neodvisnih. Od 1935 do nemške zasedbe 1941 je poučeval risanje na Shkofijski klasični gimnaziji, nato do leta 1945 v Baragovem semenishču za Bezhigradom. Do leta 1941 je imel atelje na Shkofijski klasični gimnaziji v Shentvidu.

Po vojni je ustvarjal kot svobodni umetnik. Leta 1952 je štiri mesece bival v Franciji. Kregarjev slikarski opus obsega okrog 600 slik. Izdelal je likovno opremo za okrog sto cerkva. Njegova prva vechja pregledna razstava je bila prirejena leta 1950 v ljubljanski Moderni galeriji; ta je pripravila tudi veliko Kregarjevo retrospektivno razstavo (1971/1972). Leta 1971 je prejel Preshernovo nagrado za zhivljenjsko delo. Umril je leta 1973 v Ljubljani.

Slikarjevi sestri in brat so leta 1993 podarili 85 Kregarjevih del Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani. Reproduciranje Kregarjeve slike so na ogled v Galeriji Staneta Kregarja v Slovenskem domu (Zavod sv. Stanislava).

KARIKATURE GRBOV V DNEVNIKU »DAN«

V dnevniku *Dan* je bilo med 21. novembrom 1913 in 7. januarjem 1914 objavljenih vseh risb satirčnih grbov mest in trgov v dezheli Kranjski. Risbe naj bi predstavljale grbe, kakršne bodo ti kraji dobili potem, ko bodo padli v klerikalne roke oziroma ko bo v njih dobila vechino Slovenska ljudska stranka. Volitve v mestni in kmečki kuriji v dezheli Kranjski so potekale na zacetku decembra 1913, tako da bi lahko dejali, da karikirani grbi sodijo v sklop antiklerikalne predvolilne propagande. *Dan* se je odločil v izbor vključiti naslednje grbe: Ljubljana (sht. 688), Kranj (sht. 691), Novo mesto (sht. 705), Kamnik (sht. 708), Škofja Loka (sht. 711), Vrhnika (sht. 712), Radovljica (sht. 713), Metlika (sht. 714), Chrnomelj (sht. 715), Trzhič (sht. 716), Idrija (sht. 717), Vishnja Gora (sht. 720), Mokronog (sht. 722), Zhuzhemberk (sht. 722), Vipava (sht. 723), Lozh (sht. 724), Krshko (sht. 725), Kochevje (sht. 726), Turjak (sht. 727), Kostanjevica na Krki (sht. 728), Cerknica (sht. 729), Postojna (sht. 730), Vache (sht. 731), Novi grb kranjske dezhele (sht. 735), Vodishki grb (sht. 737), Ribnica (sht. 738) in Vinica (sht. 739). Prave mestne simbole na grbih so nadomestili tipizirani debeli zhupniki in drugi klerikalni mrachnjaki.

Neznani pisec v *Dnevu* je takole opisal »novi« grb mesta Ljubljane: »*Ljubljana je stolno mesto Kranjske dezhele in kulturno sredisbche slovenskega naroda. Ljubljana stoji ob Ljubljanici, kjer je nekdaj stala rimska Emona. Mesto je nastalo v 9. stoletju ob vznozhju trdnega gradu. Od nekdaj je imela Ljubljana za svoj grb: grad in zmaj na vrhu. V srednjem veku je bila Ljubljana slavna in je odbila mnogo turskih napadov. V 17. stol. je bila sredisbche kranjske gospode. L. 1809. je postala glavno mesto Ilirije. L. 1813 je postala zopet avstrijska in je bila poslej glavno kranjsko mesto. Do l. 1882 je bila v nemskih rokah. Od tega leta naprej je bila slovenska, dokler niso klerikalci l. 1911. izdali njenega Slovenstva. Sedaj jo hočejo dobiti v svojo pest in so že izpremenili njen grb.*« (»Ljubljanski grb«, *Dan*, 1913, sht. 688)

Na grbu Chrnomlja ima zhupnik na glavi hrastov list, ki je veljal za simbol nemshtva. »*Chrnomelj je drugo glavno mesto Bele Krajine. Bil je od nekdaj branik svoje okolice, zato je dobil v grb – stolp. Do zadnjih chasov je bil tudi trden stolp narodne in napredne misli. Chrnubi so ga že dolgo oblegali, sedaj se zhenonanj z vso silo in ga hočejo popolnoma izpremeniti.*« (»Chrnomelj«, *Dan*, 1913, sht. 715)

Polzh na grbu Vishnje Gore ima namesto hishice cerkev s hrastovim listom vrh obeh zvonikov, namesto tipalk pa meč in krizh. »*Starodavna Vishnja Gora lezbi na grichu v podnozhju starega gradu, o katerem govori že najstarejsha zgodovina. Ob chasu največjih vojsk je bila Vishnja Gora vazhna trdnjava, ki je branila prehod chez Dolenjsko.*

Zato so se okoli nje vršili slavni boji. Zadnjih je videla Vishnja Gora sovražnike v svojem obzidju za časa Francozov. Vishnja gora je slavna tudi po drugih stvarih, ki se z njimi ne more ponashati vsako mesto. Njen polž je znan daleč po svetu, kozlovska sodba je še danes pravi čudež v zgodovini pravosodja, njen prepir z Zhusemberkom pa ima svetovno vrednost. Vishnjani so bili od nekdaj ponosni meshchani, žbal, da so zdaj postali klerikalci.» (»Vishnja gora«, *Dan*, 1913, sht. 720)

Avtor karikatur grbov je bil glavni karikaturist *Dneva* Fran Podrekar, ki je v tem času narisal še nekaj emblemsko zasnovanih karikatur (mdr. karikaturi dr. Ivana Shustershicha in dr. Evgena Lampeta, sht. 748 in 749), malo pred tem, oktobra 1913 pa je z ilustracijami opremil persiflazho *Vodishki chudezhi*, ki je na zacetku novembra 1913 izšla kot samostojna priloga *Dneva* oziroma kot brošura z naslovom »*Johanca*« ali *vodishki chudezhi*. *Dan*, ki so ga vodili mladi liberalci, po usmeritvi pa je bil antiklerikalen, naroden in delno jugoslovanski, je bil prvi slovenski dnevnik, ki je začel redno objavljati karikature.

Fran (France) Podrekar je bil rojen 10. oktobra 1887 v Ljubljani.¹ Po končani nizhji gimnaziji in obrtni sholi v Ljubljani je v letih 1906–1907 dva semestra obiskoval slikarsko akademijo v Pragi (profesorja Vlaho Bukovac in Bohumír Roubalík), ki jo je izbral na priporočilo Frana Tratnika. Med letoma 1907 in 1910 je bil šest semestrov na akademiji v Münchnu (prof. Ludwig von Löffz). Po letu in pol premora je v letih 1911–1912 slikarsko izobrazbe razglednic pri trgovcu Laserju. Med letoma 1919 in 1939 je bil zaposlen kot profesor risanja na dekliškem liceju v Ljubljani. Kasneje se je ukvarjal z restavracijami. Umrl je januarja 1964 v Ljubljani.

Karikature je začel risati za dnevnika *Jutro* in *Dan* ter za *Dnevno* satirichno prilogo *Bodecha nezha* (1914). V letih 1918 in 1919 je sodeloval s satirichnim zbornikom *Kurentov album* in satirichnim listom *Kurent*. Leta 1921 je za prilogo tednika *Domovina* narisal karikature z naslovom *Svetovna vojna v slikah in pesmi*. Nekaj karikatur je objavil tudi v satirichnih listih *Satura* (1925), *Kurent* (1929) in *Pavliha* (1945). Znachaj risbe, ki jo je uporabljal na karikaturah, je pogosto spreminjal. Včasih gre za delno skicirano risbo, včasih za karikature, izdelane z zanesljivo obrisno chrto. Vechje karikature so detajlno izrisane. Zdi se, da je zlasti na karikaturah v *Dnevu* samostojno oblikoval vech znachilnih figuralnih tipov. Poleg politichnih karikatur s protiaavstrijsko tendenco je po naročilu risal portretne karikature, ki so bile lahko kolorirane. Leta 1924 je kot edini Slovenec sodeloval na razstavi jugoslovanskih karikaturistov v Beogradu. Ilustracije je objavljaj tudi v revijah *Dom in svet*, *Nova pravda*, *Zvonček* in *Vrtec*. »*Vsled pomanjkanja ateliera in vsled sile in potrebe sem se pechal vechinoma s karikaturami in podobnimi grafichnimi deli, ki so raztresena po razlichnih chasopisih. – Nekaj portretov je v Ljubljani, precej stvari je v inozemstvu.*«² Podrekar je tudi avtor najbolj znanega portreta Ivana Cankarja, naslikanega še za časa pisateljevega zivljenja.

Po prvi svetovni vojni se je veliko ukvarjal s knjižno ilustracijo za mladino. Ilustriral je 23 knjig, med drugim *Izbrane spise za mladino* Frana Erjavca (1921), *Volka spokornika in druge povesti za mladino* Franca Ksaverja Meshka (1922), *Tri pravljičice in Medvedovega Godrnjavčeka* Marije Jezernikove (1927, 1929), *Skok, Čmok in Jokica* Ljube Prenner (1929), *Princeso Ižo in Vesele uganke* Marije Jezernikove (1930 in 1939), *Ivana Pogumnika* Jozha Lovrenčiča (1940), *Tretje slovensko berilo* (1940), *Pravljičice in pripovedke* Lee Fatur (1941), *Nebeshko lestvico* Mirka Kunchiča (1942), *888/3 anekdot* Narteja Velikonje (1944), *En starček je žbivel* Julija Slapshaka (1944), *Butalce* Frana Milčinskega (1949), *Mravlje in Zhabe* Frana Erjavca (1952), *Zlato hrushko* Frana Milčinskega (1957), *Mishkolina* Josipa Ribičiča (1957), *Skavta Petra in dobro voljo* Frana Milčinskega (1960). Fran Podrekar je za ilustracije *Butalcev* Frana Milčinskega leta 1949 prejel Levstikovo nagrado. Ilustracije ohranjajo nekatere značilne karikaturne stilizacije chloveshkih in zhivalskih junakov, ki jih je Fran Podrekar uporabljal na karikaturah.

Ljubljanski grb.

Črnomelj.

Višnja gora.

¹ Po: France Stele, »Fran Podrekar«, Slovenski biografski leksikon, VII. zvezek, Ljubljana 1949, str. 403.

² Iz »Seznama upodablj. umetnikov drzavljanov Kraljevine S.H.S., ki živijo na ozemlju Slovenije oziroma v inozemstvu« (mapa o Franu Podrekarju v zapuščini Frana Vesela, Rokopisni oddelek, NUK, Ljubljana).

Esejnica

Peter Amalietti

PRASLOVENSHCHINA – ADAMOV JEZIK

Ali se pravilno reče praslovAnshchina ali praslovEnshchina

Slovenci se zadnjih tisoč let vse preveč zlahka odpovedujemo vsemu, kar bi si sicer lahko shteli v chast in bili na to tudi ponosni. Kot da je slovenski kolektivni duh zbolel za neko posebno obliko mazohizma, saj se Slovenci nenehno ponizhujejo pred samimi seboj in drugimi in s tem samo še krepijo zhe tako in tako slabo lastno kolektivno samopodobo. Kot pravilno ugotavlja France Jeza: »Te teorije pa so odgovarjale tudi političnim tendenčnim namenom prikazati Slovence tudi v zgodovini kot miroljubno (torej pasivno), v usodo vdano in nedržavotvorno ljudstvo, ki naj se zato vda v misel, da bo še tudi v bodoče ostalo pod tujo oblastjo ... Slovenski narod se seveda ni dosti menil za vse te teorije, ki so bile v bistvu zhaljive, ker so ga hotele ponizhevati, chesar tudi niso skrivale ... zbujati so hotele v Slovencih občutek narodne manjvrednosti in tako oslabiti težnjo po narodni svobodi in samostojnosti, pri drugih narodih pa vzbujati omalovazhevanje in prezir do slovenskega naroda.« Prav zato bi se Slovenci morali naposled zacheti zavedati svojih korenin in slavne preteklosti in iz nje chrpati obnovljeno kolektivno narodno samozavest.

Kako zelo narobe uchijo danes v sholi otroke, zelo jasno pokazhe tale spletni uchbenishki navedek, ki nasho mladino pouchuje o nekakshni, sicer neobstojechi praslovanshchini:

»Vsem slovanskim jezikom je skupno to, da izvirajo iz praslovanshchine, ki se je razvila iz indoevropschine. Znanstveniki predvidevajo, da se je govorila med 5. in 7. stoletjem pred nashim shtetjem na ozemlju med Baltskim in Chrnim morjem, v porechjih Dnepra, Dnestra in Visle. Jezik je imel zaradi selitev ljudstev mochan stik z indoiransko in germansko jezikovno skupino. Kljub temu da pisnih dokazov o obstoju praslovanshchine ni, so znanstveniki s primerjavami med jeziki ugotovili njene znachilnosti.«¹

V tem kratkem navedku, ki je del sholskega programa pri predmetu Zgodovina, ni resnichna pravzaprav niti ena sama njegova poved, saj kot ni nikoli obstajala praslovanshchina, ni tudi prav nikoli obstajala indo-evropschchina (tudi ta izraz sploh ne obstaja, kot tudi ni nobene »evropschine«, razen seveda v opranih mozghanih lingvistov), izraz praslovanshchina je navadna ideoloshka skovanka brez sleherne zgodovinske osnove in povsem nesmiseln izraz, ki so ga uvedli le zato, da so se lahko izognili izrazu praslovenshchina. Vendar pa kot pricha baron

Herberstein, pri tem pa tudi ni osamljen (glej na primer Jurija Venelina *Starodavni in danashnji Slovenci*), so vsi danashnji Slovani she v šestnajstem stoletju govorili isti jezik, ki se je razlikoval le po narechjih, vendar je bilo to, kar so govorili, jezik starih Slovenov, torej prednikov Slovencev in vseh drugih Slovanov, nikakor pa ne slovanshchina. Vedeti moramo, da so izraz Slovani skovali tik pred koncem osemnajstega stoletja, da bi z njim oznachili vse tiste narode, ki so se do tedaj iz istega rodu razvili v samostojne narode z lastnim jezikom. Torej to ime ni uporabno za nish, kar se je dogajalo v dolgi zgodovini nashih prednikov pred tem. Zato tudi Praslovanov ni bilo nikoli nikjer, bili pa so stari Sloveni in zagotovo tudi Prasloveni. »Nismo potomci, temvech **smo** she vedno in bomo ostali Veneti, Vinedi, Vinidi, Vandali, najbrzh celo v ravni chrti v rodu s Fenichani (= Venit-skani, -tsk zmehchano v -ch-, glas v izbrushen v f) in tudi podlaga Fincev [= Vin(d)cev, glas v = f, npr. vtakniti in ftakniti itn.]. Po istih izsledkih vse kazhe na to, da so nashi najblizhji sorodniki po genih Norvezhani, nato Chehi in Poljaki in severni Shvedi, Gotlandci in tako naprej.« Eric Thomas St. Maur.²

Ko sem zdajle vpisal v rachunalnik nash stari, zgodovinsko neshtetokrat potrjeni patronim Sloven, ga je rachunalnik oznachil kot besedo z napako! Tej lepi slovenski besedi se uradna zgodovina zadnjih sto in vech let izogiba kot hudich krizha, saj je fizichni dokaz za njeno napachno uchenje. Enako tudi rachunalnik kot napachno podchrtla besedo praslovEnshchino, praslovAnshchine pa ne! Cheprav je prva beseda (praslovenshchina) resnichna in chista resnica (enako pach, kot je resnichna slovenshchina), druga beseda (praslovanshchina) pa je povsem izmishljena in torej lazhna in neresnichna (enako kot nikoli ni obstajal jezik, ki bi se imenoval slovanshchina). Preprosto logichno sklepanje je: che ni slovanshchina nikoli obstajala, ni tudi nikoli obstajala praslovanshchina. Praslovenshchina pa je sinonim za prajezik, torej tisti prvi naravni jezik chloveshtva, ki se je razvijal skupaj s civilizacijo in iz katerega so se razvili vsi drugi. Ker je od vseh jezikov temu prajeziku she najblizhja prav slovenshchina, kar razkriva in dokazuje ta moja knjiga na temelju neshtetih slovenskih besed, lahko torej ta prajezik prachloveka, to prachloveshchino, mirno imenujem praslovenshchina, B. K. Meshko pa ga je zelo duhovito poimenoval kranskrt.³

Sklep

»Jalovo je razglablјati o tem, ali je izgubljeni jezik dejstvo ali izmishljotina; bolje je prizadevati si odkriti, kaj leži za njim. To je oblika totalnega, vseobsegajočega jezika, pri tem pa je pomembno vedeti, da po svoji naravi ta jezik ni bil totalitar: v sebi brani skrivnosti sveta, obenem pa je posledica boja za preživetje in odprtja ... Izgubljeni jezik je oblika Gnosticizma, ki se razkrije zgolj v obrisih v nekakšni obliki svetega transa, ko v nashe bitje vdre vesolje. Znachilno zanj je, da drema v nas od nashega zacetka, izgubljen pa je zgolj zato, ker ga zakriva nasha notranja tema.«

Umberto Eco

Pri pripravaх na pisanje te knjige sem prebral tudi kar nekaj angleskih knjig, ki na dolgo in široko razpredajo o nastanku in razvoju govora, in vse, kar sem iz njih izvedel, je bilo, da se sodobnim lingvistom o prajeziku niti ne sanja, kaj shele da bi med njimi kdo slutil, da se je vse do danes ohranil jezik, ki je neposredna vez s prajezikom, in da je to slovenshchina, ki chloveshtvo povezuje z davnino. Ker ti sodobni lingvisti ne poznajo slovenshchine, so povsem izgubljeni in nesposobni raziskovati prajezik, katerega si ne znajo niti predstavljati. Zato o njem pishejo le proste spise, polne domishljije, in sicer chisto zanimivih domislic, vsak med njimi trdi svoje, vsi pa se strinjajo le v enem, da namrech sodobni ljudje ne bomo nikoli mogli spoznati prajezika. Sami se namrech sporazumevajo v mladih umetnih jezikih (angleshki, nemshki, italijanski, francoski) in so zato v nasprotju s Slovenci, ki govorimo naravni jezik, povsem izgubili stik s prajezikom. Dokler se ne bodo nauchili slovenshchine, jim bo prajezik ostal shpanska vas.

Sam trdno verjamem, da se bodo, ko bodo za ta moja odkritja in spoznanja izvedeli tuji lingvisti, tisti resni med njimi zagotovo nauchili slovenshchine. Zato tudi napovedujem, da bo v prihodnosti na lingvisticnih fakultetah slovenshchina prevzela vlogo nekdanje latinshchine in stare grshchine, in da jo bo chloveshtvo ohranilo tudi potem, ko se bomo Slovenci dokonchno poslovili s tega sveta in se preselili na smetishche zgodovine.

Moje sklepanje, ki ga predstavljам v tej knjigi, da namrech slovenske besede izvirajo iz starejših besed ali pa njihovih korenskih jeder, najstarejshe beseda pa izvirajo iz prabesed, prabesede pa iz pragovora, ta pa iz govorice telesa, je preprichljivo in logichno, obenem pa ga je mogoche dokazati prav s pomochno neshtetih slovenskih besed. Kot vsi pionirji se najbrzh v chem pri svojem odkritju tudi motim – podobno kot je Kolumb menda verjel, da je priplul v Indijo z zahodne strani, – vendar pa so se slovenski jezikoslovci doslej posvechali zgolj sestavi sodobnega besedishcha, namrech sestavi dveh besed (npr. kozoprsk ipd.), starejshe in krajshe besede pa so le razchlenili s strukturalno analizo, torej poiskali so njihovo korensko jedro in mu dolochili obrazila, pripone ali predpone. Pod vplivom vladajoche sodobne lingvisticne paradigme, ki velja le za umetne jezike, nashi jezikoslovci niso izgubljali chasa z raziskavo pomenov besed. In tako kot ima

za veliko odličnost slovenskega jezikoslovja v drugi polovici devetnajstega stoletja vse zasluge prav veliki strukturalist Mikloshich, pa je on obenem tudi glavni krivec za ta hudi spregled jezikoslovcev. Korenska jedra besed je sicer prepoznal, ni pa se spustil v njihovo povezovanje s pomeni, saj bi takšno pochetje hitro razkrilo njegovo veliko lažh o tem, da naj bi slovanski narodi iz nemshchine sprejeli vse tiste besede, ki jih imamo skupne z Nemci.

Moje prvo odkritje o tem, da so pomeni slovenskih besed zhe kar dobesedno vgrajeni v besede, kot tudi to, da nam sama zgradba besed in sorodnosti z drugimi besedami omogočajo prepoznati pouchne modrosti, vgrajene vanje, kar je bilo moje drugo odkritje, ti dve odkritji sta me nato pripeljali do spoznanja, da je slovenshchina res naravni jezik. Ugotovil sem namrech, da je mogoche posamezne besede glede na njihovo dolzhino (glej moj lingvisticzni zakon sht. 1) razvrstiti v posamezne civilizacijske dobe. To diahrono povezanost rasti in razvoja besed je nato mogoche združiti s sinhronim prouchevanjem pomenov besed in tako dobimo dve razsezhnosti, torej zhe mrežho, v katero lahko vpenjamo besede med preiskavo njihove zgradbe. Vsa ta moja odkritja pa nam bodo s chasom lahko tudi poglobila nashe razumevanje evolucije razvoja misli in mishljenja, ki se – enako kot govor in jezik – prav tako odvija z besedami, in to prav istimi, obenem pa bo mogoche spoznati prajejik.

V tem smislu je snov, ki jo tukaj podajam, povsem izvirna, obenem pa tudi podprta z dokazi. In ti dokazi so v našem primeru same besede, ki so del zhivega jezika, in so zabeležene v slovarjih, leksikonih ipd., predvsem pa v duhu svojih govorcev. Lahko bi celo rekli, da je jezik najbolj vidni in slishni del kolektivnega nezavednega, obenem pa tudi ne le vsebina vsega sporazumevanja, temvech tudi surovina chloveshke misli. Na splošno sicer po navadi povsem upraviceno velja, da je vsaka teorija, ki temelji zgolj na besedah, nekaj povsem nestvarnega in zmotnega, vendar pa to za nasho teorijo ne velja, saj kot prvo to sploh ni teorija, temvech je resnica in opis delovanja naravnih zakonov, kot drugo pa so v našem primeru dokazi zhe besede same, oziroma, che sem she natanchnejshi, njihova zgradba dokazuje ne le njihov pomen, temvech tudi resnichnost naravnih zakonov, kot jih razbiram iz zgradbe posameznih besed.

Kakor vsi pionirji sem uzrl le vrh ledene gore, ki moli nad gladino, o razsezhnostih raziskav, ki bodo zrasla iz teh mojih odkritij, se mi ne more niti sanjati, vsekakor pa bom vesel, che bom dochakal, da bodo slovenski jezikoslovci uporabili moja odkritja pri svojem delu. Vsa ta moja odkritja, vsako samo zase morda sicer ni nich posebnega, ko pa jih združimo v sistemski model monogenetske evolucije jezika, pa dobimo motor za povsem nove nachine prouchevanja razvoja besed in jezika, ki nam bo obenem bolje osvetlilo tudi evolucijo mishljenja. S primerjavami besedishch slovenshchine in njej sorodnih jezikov pa bo mogoche odkriti tudi prvotne oziroma izvirne pomene prabesed in torej spoznati prajejik. Obenem pa moja izvirna razlaga nashega posebnega jezikovnega fenomena, imamo namrech

največ narečij na svetu na kvadratni meter, prav tako prinasha povsem nove razlage zanje, za njihov nastanek in razvoj.

Po iznajdbi ali izumu povedi v sestavi stavkov je praslovenshchina postala zelo natanchni aglutinacijski jezik, ki ga danes imenujemo slovenshchina (predvidevam, da ob koncu mlade kamene dobe); zachela je razlikovati med spoli posameznih besed, pojavile so se sklanjatve in spregatve, sintaksa oziroma vrstni red besed kot tudi navada, da najnovejshe povemo na koncu povedi, kar je ostalina ustne predaje. Slovenshchina je namreč eden redkih, morda pa celo edini jezik, ki se je zhe skoraj povsem razvil, she preden so ga zacheli zapisovati, prav nasprotno pa so vsi sodobni umetni jeziki nastali tako, da so jih najprej zapisali, potem pa tudi govorili. Pri naravnem jeziku je to seveda prav nasprotno, najprej ga govorijo, veliko pozneje pa tudi zapishejo. Seveda pa so do trenutka po uvedbi pisave, ko so ljudje zacheli jezike standardizirati, pisali povsem poljubno; tudi niso pushchali prostora med besedami (kot lahko vidimo iz najstarejših etrushchanskih in drugih antichnih napisov).

Besede so glavna vsebina govora in jezika, vendar v resnici niso pomembne, temveč je vselej pomembno njihovo sporočilo, ki pa je veliko več kot le seshtevke vseh pomenov posameznih besed, kar sicer ve vsak prevajalec. Govorno ali pisno sporočilo temelji na besedah, nanizanih v povedih, njihovo sporočilo pa je odvisno ne le od pomenov uporabljenih besed, temveč tudi od njihovega zaporedja, nich manj pa tudi od zunanjih okolishchin posameznega dejanja sporazumevanja ter njegovega splošnega konteksta. Pri pisnem sporazumevanju zunanje okolishchine predstavljajo delno tudi slovnični znaki (pika, vejica, dvopichje, odstavek, poglavje ...). Slovnična znamenja nadomeshchajo govorico telesa, ki pri govoru vselej vpliva na oblikovanje sporočila v prejemniku. Odstavki kazhejo na velik predah, pike na manjshega, vejice omogochijo vdih in sklenejo povedi, klicaji so nadomestek za govornikovo krichanje, vprashaji pa okrepijo vprashalne stavke in podobno. V celoti sporazumevanja postanejo torej besede le eden od dejavnikov, ki odlochajo o tem, kako bo sporočilo razumel njegov prejemnik.

Mojih odkritij (bolje rečeno razkritij, saj jih vechine nisem odkril prvi), podprtih z neshtetimi slovenskimi besedami, ni mogoche argumentirano zanikati, she manj pa zavrechi. Logichna rast in razvoj slovenskega besedishcha pa je tudi neovrgljiv dokaz za trditev, da je slovenshchina naravni jezik, ki se ni le razvijal vzporedno s civilizacijo, temveč se je civilizacija razvijala prav z njegovo pomočjo. Chlovek se je uchlovechil prav prek jezika in z njegovo pomočjo.

Zaradi obsežnosti gradiva in snovi sem knjigo moral razdeliti na dva dela. V drugem delu si bomo ogledali, kako je besede in korenska jedra iz praslovenshchine mogoche najti v vseh sodobnih in antichnih jezikih, kot tudi, da je mogoche slovensko toponomastiko srehati po skoraj vsem svetu. Shele ko razumemo velik pomen in pomembnost nashega jezika, lahko razumemo nashe

prednike, ki so bili za svoj materin jezik pripravljeni zhrtevati tudi svoje zhivljenje, saj so vedeli, da je nash jezik srchika dedishchine nashih prednikov.

P.S.

Ko sem knjigo zhe oddal v jezikovni pregled, sem odkril, da Anton Tomazh Linhart v svoji *Pokushini zgodovine Slovencev*⁴ zapishe prav to, kar trdim tudi sam: »Jeziki, ki so danes sicer razlichni, po svoji snovi in oblikoslovju pa vendarle sorodni, so bili nekdej le razlichna narechja istega jezika, v she starejschem obdobju pa je obstajal le ta prajezik. ... Ne bi si upal dolochiti, kdaj in kje so ta prajezik govorili, niti ni moja naloga. Verjetno pa je, da je tedaj, ko je prajezik zhe preshel v narechja, na severnem Jadranu zhivelo ljudstvo, katerega jezik je neposredno izhajal iz omenjenega prajezika ...« Stopetdeset strani pozneje pa Linhart v isti knjigi tudi pove: »Ker so Sloveni po Karlu Velikem pod vplivom fevdalnega sistema in krshchanske vere polagoma nehali biti to, kar so bili, je chas, da prikazhemo izvirno podobo naroda, preden so jo izkrivili tuji vplivi. Zasluzhni gospod doktor Anton v Zhorelcu je razsvetlil kaos slovenske davnine in pouchil Slovene, da imajo zgodovino, ki teche nepretrgoma od zibelke chloveshkega rodu do nashih dni. Ta zgodovina je njihov jezik.«⁵

Zdaj vidim, da nisem pravzaprav odkril nich novega, saj so izobrazheni Slovenci konec osemnajstega stoletja vsi vedeli, da imajo Sloveni namrech »zgodovino, ki teche nepretrgoma od zibelke chloveshkega rodu do nashih dni in ta zgodovina je njihov jezik«, sem pa vsekakor vsa ta spoznanja povezal v celovit sistem, ki bo v prihodnosti omogochil dodobra spoznati in raztolmachiti tudi prajezik chloveshtva in nasho predzgodovino.

Narod zachne propadati in vse izpusti iz rok, ko ne verjame vech v svoj jezik, ko si preneha domishljati, da je najvishja oblika izrazhanja jezike sam po sebi.

Emil Cioran

Nashi Kranjci spe stoletno spanje. No, nekoeh se tudi njim odpre svet.

Ilka Vashte

(iz knjige: Praslovenshchina – Adamov jezik; 2017)

¹ www.incheniki.si/slo1/2167/index3.html

² V moji knjigi *Ko lazh postane resnica*

³ Glej njegov *Vedski jezik in izvor slovenshchine*, stran 173 in naprej

⁴ na str. 64-5, v enainvajsetem poglavju z naslovom *Jezik*

⁵ na str. 234, v tretjem razdelku prvega poglavja z naslovom *Izvor naroda*

Andrej Lutman

ZADUSHNO OBZORJE ALI OBZORJE PRED TRKI POTI

(spis z zastavkoma)

Prvi zastavek: pesnikovanje.

Predvidljivost ob pesnikovanju je ob previdnosti odveč, saj vidno spleta z vednostjo odlochitev za predajo, ki ni vdaja, pach pa drznost, lastnost za dosego blizhine, dejstvo upočasnjavanja. Ob preudarnem preslikovanju znakov ter chrk, kar je ena od odlik pesnikovanja, se porodi dostojanstvo za vnovichno zorenje, kar ima za posledico porod npravne lastnosti. Pesnikovanje kot izrodno opusti razplod, a ostaja pretnja s pritiskom pomena.

Sledenje predpisani strogosti dogodku se s pesnikovanjem razpusti. Nastanejo razvrstichene vrstice, chrkovno prazne strani, ob strani posute s pikami in packami. Ugibanja pri trditvah o praznosti oziroma votlosti, ne glede na obstranost, so jalova ob dejstvu, da predvidljivost terja svojo pozornost ter s tem senchi jasnino prihajajočega zastavka za pesem. V razcvetu robov prejšnjega zapisa izstopa vidljivost, ki vsebuje kolichino v nihanju. Ta kolichina je pomembnost, da se zazna možnost, ko se sprozhi pesem, da se raztegne samotnost stanja za pesnikovanje. Nastanejo kolichine: samota, most do družbe, osamljenost, prilozhnost za pesem. Krčenje konchnosti za nadaljevanje sproshčenega razpushčanja pooseblja napetost ob chasovnih spreobrnitvah.

Bojazen, s katero se je srechal beg pred sabo, je ob previdnosti odveč. Biti si pri sebi na jasnem glede pesnjenja pa je poskus posredovati uglasheno na tuje, skrivno, samoobnavljajoče se. Ohranjanja napetosti in s takshnim nachinom osvojeno znanje pesnjenje izkorishcha do točke, kjer zavzeto izgine. Nadomestila za preudarnost ni. Je vrnitev, bezhanje od odgovornosti za pochetja, ki so izven dosega nachel sozhitja. Raziskava postane pomembnejsha od raziskovanega. Tako raziskano sozhitje vrnitve in beganja vodi v osnovno stanje, ki je oglashanje. Ko raziskava naredi prvobitno za odvečno, se zgodi stik, prehod v prvotno, osnovno, izhodishčno. Lahko tudi ponevedoma. Nastane zadushno obzorje.

Ishchoche, ki je dogodek na zadushnem obzorju, ustvarja zaznavni ustroj zavesti. Zmedenost ob tem narashcha z dejstvom, da je razlagalcheva sposobnost istochasnega zaznavanja in razlaganja zaznanega okrnjena, razshirjenemu obzorju navkljub. Seveda je tukaj v zvezi s pesnjenjem vmesno izpostaviti dvomljivo vzrochnost za odlochitev, da se razlozhi razmejeno ter prekrito podrochje, ki je

plenjenje in plemenitenje obenem, kar se nanasha na razmejenost polov takshnega zadushnega obzorja, zgrajenih z zaupanjem.

Gledishche za pochetja brez ponavljanj, brez razlik med vajo in dokončno predstavo, kjer chas ne teche vech, gledishche za postavitve obredov trenutnim potrebam bralstvo odvrne od vsakrshne potrebe po ponovitvi oziroma podozhivetju. Prehod na govor o stanjih izgorevanja za vsakrshno cenenost, o predajanjih strastem v smislu zanikanja ozkosti razumarstva je s tem na določen način tudi znanost v smislu preverljivosti oziroma ponovljivosti. Veda je dozhivetje znanosti, je občutje znanja. Pri pesnjenju ponovitev ni. Natanchnost je blodnja. Nich in nichla sta blodnjavi misli o velichini uma. Vse gre chez mero, che zhe chez odmerke redkeje.

Prek takshnih zaprek pa skozi njih pesnjenje razplamti lastnost veshche odzivnosti, ki pojave pokazhe v odnosih do izvzetega, jih pravilno izpostavi ter predstavi kot na novo postavljeno dejstvo. In sodoben pristavek: s prisego na pesmi. Vse, kar se zgodi in je vredno omembe ali vsaj zaznambe, se dogodi skozi pesem. Pesem, namenjena vsem nosilkam vrednot, ki zgolj v zgodbah merijo chas. Ne ubezhi ji, usodi pesnjenja. A usoda potrka. Potrkavanje prenasha spomin na chas, ki je nekoch, a pesem ga ima zdaj, da ovekovechi spomin v jeziku.

Izbrano besedishche presega nabor pomenov, saj proste vrstice pesnjenja dopushchajo razshirjenje oboda zadushnega obzorja tudi v chasovne luknje, ki so zamolki ob dejstvu, da je zapis prepozen. Vprashanje: kaj she zapisati o občutju vsemogochnega jezika, ki ni nosilec pomena v smislu zaprisege, v smislu dolochujočega, v smislu pesnjenja? Odgovor: drznost, lastnost in znachilnost nabreklega, celo nabuhlega izrazja, lahko da postane schasoma lastno prekletstvo. Razshirjanje zamejenega jezika nujno dolochi raztege prihodnjim spominskim zasukom v samoopazovajoche izgovore na zadushnem obzorju.

Vprashanje: kakshen je torej gradnik oblike, ki je primerljiv z rastjo, z rastjo obzorja popolnega pesnishkega uzhitka, ki je določen zgolj in predvsem z radostjo nad tem, da se lahko govorno izrazha preplet usod, zaplet domishljije ter govoric na mejnem ozemlju, kjer je padec z vishine tudi dvig v nebo? Odgovor: usodne so spremenljivke, katere dolochajo chas in sochasje pregibov vechjezichnih izraznih tvorb. In nastane prilashchanje, prevzemanje, posnemanje ustvarjalnosti, kar pa ni sestavina zadushnega obzorja.

In takshen je tudi bolj ali manj skromen dodatek pesnika, ki raziskuje pesnistvo, ko posebej izpostavi pojem vrachanja, pojem vibastega pogleda na izmikajoche se izhodishche za ugotavljanje vpliva, ki ga lahko vrshi ena pesnishka pot na in za nastanek druge, naslednje.

Drugi zastavek: vsebina zadushnega obzorja.

Ko se dogaja nasproten uchinek pesnjenju, ki je upochasnjevanje dogodka oziroma pesmi, potisk takshne dejavnosti in njenega vpliva mnogokrat dosežhe

odziv na skrivnostni smisel v prehajanju brez opazovanja chasa. Opisi sodelujočih likov, ki so sozvenenja pesniskih pripomochkov, presplošni za poistovetenje s premikom, a prepričljivi za poglavitni vtis, pochivajo na snovi, ki kar izginja, se ohlaja, kazhe na lasten razpored v pesemskem tkanju. Vsebinsko vzdushnega obzorja vkljuchi zgolj predpostavljane in domishljanje, izkushnja z zamisljo, predstavljivost in priblizhevanje, ob chemer pa miselni vzorci dozhivijo uresnichitev v eno obstransko vprasanje, dodatno, morda postransko, ki je: pa z zavidljivo spretnostjo izpeljanih mnogo vijug, zvijach ter pristopov naredi domishljiji pravo obvoznico k možnosti doumetja? Odgovor: narekovanje glásu ustvari narek glasù.

Zadushno obzorje predržno, kar okrutno vezhe speve brez predahov. Ni oddiha, da bi se vsaj sapo zajelo, vsaj delno zaostalo v zhlobudri spevnih pesmi. Na takshen nachin nastane postopek, ki se poimenuje poigravanje z zrenjem za prizorom. Dolochi ga seveda pesnikovanje in pa tako rekoch vsi zapisovalski postopki, sledechi dopisovanju oziroma dodajanju daljsih vsebin pred zadushnim obzorjem.

Svoj pogled na tako dolocheno podrochje svet pesnishtva dolguje predvsem dokaj trdemu oziroma izchishchenemu presezhku dejanskosti z zaostrovanjem lastnih pogledov na zhe predvajane prizore ob zadushnem obzorju. Ponovitve vsebin se tako ponovno ovrednoti z dopolnjenimi oziroma z naknadno povzetimi nizi zapiskov, ki jih govor razprostre chez podatkovno in seveda zadushno obzorje.

Prav shirina v smislu in pogledu zmozhnosti chloveshkega spominjanja dolocha ter poganja valovanje pisave, ki se ukvarja s prichakovanjem, kar predstavlja izhodishche, ki je naliv pesmi, ki je dotok spregledanega spomina na izpostavljeno trajanje pod zadushnim obzorjem. Vsebina lebdi.

K stopnjevani napetosti pripomore zachudenje nad dogodkom, ki sprozhi dogajanje v smislu posledichnega vrachanja na vzrok, iskaje razlog za spremembo pri dojetanju. Je zvrtnichena pesem o skrajshani dolzhini, o razslojeni dojemljivosti okolja, prilagojenega na dolocheno in natanchno oznacheno zaporedje. Takshno zaporedje prekine razdaljo med smislom in vsebino, ki na svoj nachin zagotovi svoj tam neke. In pravi: pa saj ni mogoche, da se ne bi uresnichila. Razdalja med smislom in vsebino.

Prvoosebno tisto, kar je predmet pesnikovanja in je dogodek ob pojmovnem obzorju, spremlja dogajanje, ki prav posebej ne koristi, saj svoj chas daruje spominjanju na odpovedano prihodnost, in s tem tudi možnosti po ponovitvi v smislu sprijaznjenja z odmikom od merilca chasa.

Merilec chasa in vsebine v nagibu nad zadushno obzorje, ki je zadolzheno za presojo dolzhine chloveshke navezanosti na nihanje presezhkov in primanjkljajev, ko chrni val izgublja sivino, naredi rez beline. Sledi razlog, da se drugo poosebi v obliki bralskega izziva. Opozarja na zvezo z nastankom umetnosti, izrazhanja, izpovedi. In z vprasanjem: je morda najzhlahtnejshe v chloveku zgolj postopek?

Dogaja se razgradnja ustaljenih skladenjskih tvorb. Poteka dvoje: samoopazovajoči del in razlagalni del. Prvi del se še posebej nanasha na vzpostavitev stikov z zastavkom, ki nima lastnega prostora v tako imenovanem zadushnem obzorju in se mora zateči v odmik, v odsotnost, v obrobo. In v takšnih razmerah se porajajo pogovori, ki to niso, saj jih narekuje tako imenovani podporni dogodkovni stroj vsebine, razberljiv iz razlagalnega dela v opominih, ki iz razlage narede možnosti za vključitev odklopljene vsebine v ustaljenost zadushnega obzorja. Temu ustreza oznaka pesnisha zaznamba, kar izrazha precejšnjo mero sprijaznenosti z dokončno odsotnostjo resnice. Nastopi zgolj udeležba govora preko zadushnega obzorja. Vsebina se zlije s pesnjenjem, kar pa je tudi vse, kar je potrebno.

Za zgodovinski spomin

Božhidar Raich

PREKMURSKI KNJIZHNIKI PA KNJIGE

Narodna poveda resni, ka je ocha, zrochivshi ne vede in ne hote svojega sina chrtovi, vselej solze ronil rezhochi mu kruh: ravno tako meni, kedar zastavim pisek, da napishem kako chrtico o prekmurskih Slovencih, zhalost kljuje srce in dusho, vsled chesar gorka rosa orje brazde po licih, ker prejasno vidim in globoko chutim, ka zhe zija nalik lakotnemu pozaju grobno zhrelo, da pogolta mile nam bratove, ter spremeni v chikoshe in kanase, ako skoro ne vstanejo na silno delo omikani narodnjaki, in se v kratkem ne obrno politishke razmere na ugodnejsho plat. [Narodna poveda resni, ka – ljudska povest pravi, da / chrtovi – hudichu / pisek – pisanje / pozaj – zmaj / chikosh – madzh. konjar / kanás – madzh. svinjar] Najnovejsa doba kazhe gazilna konjska kopita, kremplje morivno zasekava v nezahno osrchje jihovega krasnega golcha [govora] in chestne narodnosti; dobili so namrech dvojeczichne knjige uchilnishke, majarsko-slovenske, da se po tem poti pochinajo uriti she rahli kraljevchani slovenski v sloki [suhi, skromni] madjarshchini. Res, mi Slovenci na Shtirskem [Shtajerskem] tudi uzhivamo rajsko sladkost uchne knjige dveh jezikov v selskih uchilnicah, vsaj prvlje smo bili primorani v drugem razredu rabiti chisto nemshke bukve, le mestoma je smel pohlevno chuchati slovenski katekizem poleg nemshkega bahacha, vsaj prebridke nasledke so zapustile proklete nemchevalnice; toda nashi ljudje se dramijo, krepka zarja naznanja jim blizhino belega dneva, prebirajo prece radi, vrh tega je dendeneshnji vsak novejsi omikanec slovenske krvi iskren ali konchi topel narodnjak, bodi si posvetnjak ali duhovnik, iznimke so tako redke, kakor nekda pravila. Vse druga podoba se razkriva na Prekmurskem, ondi med domachimi svetovnjaki le prvotne olike, kamo li omike ne najdesch slovenskega narodnjaka, da bi si ga grabljami iskal, ali Diogenovoj svetilnico sledil, vsakternik madjaroni in sicer iz polnega grla in na ves glas. Isto tako pricha slovstvena zgodovina, njenega knjizhnika ni, ki bi bil le poved napisal potomcem, – pisci so sami duhovniki kamor katoljshki tamo protestanshki, kteri she niso zatajili svoje drage matere. Sedanji dnovi zhalibog svedochijo, ka tudi popovje hrbet obrachajo roditeljici in jenim dichnim glasovom, ter jo nedostojno zasmehujo, kar ovaja skrajno skvarjenost in gnjusno zaslepljenost, ki zhe v roko sezhe blazni. Na vsem voljnem svetu ni tolike nezahvalezhnosti, koliko prodajajo mnogi Slovani v razdvojeni Avstriji; take spake, da ne omenjam npravnega in umnega stalishcha, brcajo in brschejo proti prirodnim zakonom, ktere je v tockke zlozhil vsemodri praum stvarnikov.

Toda zastonj vsaka beseda, slepo je slepo, a belmo se malokda zvrachi [bolnemu se redko zboljša]; samo zhalostno za nas, ka toliko shtevilo bolnikov obsedencev hrani nash narodni hram. Je-li moresh navajati primere, ka bi se Lah ali Madjar odpovedal najdragshi svetinji, narodnemu jeziku in narodnosti, ter objemal tujstvo? nikakor, prvlje bi se dal obesiti, nego toliko ogromno izdajstvo nalozhiti na svoj znachaj; hochejo li sinovi slovenske krvi biti neumnejshi? je-li pametno in pravichno, tujko zatiravko na srce pritiskati in poljubiti, svojo mater pa, ki nas je nadajajocha svojim mlekom milovala, celovala, po vrazhjem teptati in ubijati? Tako delo je hujshje od peklenshchakovega pochetja. Posnemljoch Jeremijo javchochega in prosechega klichem: povrnite se, schednite se. Vashi slovenski spredniki so pred Madjarji naselniki bili v blazhenem Panonskem, toda, da govorim z navedenim prorokom, slavni sinovi v chisto zlato ognjeni, kako so spremenjeni v loncheno posodo, delo loncharskih rok? oni sedaj gospoduju z mastnimi selishchi, Slovani pa so razrineni na gore, bregove in jalove kraje; in tem grabezhem bi darovali jezik in narodnost, da bi se she hujje napuhavali? Nikoli vech. Vseumu bozhanskemu se je prilichno zdelo dovoliti, da se slovanski narod opasan mochnim pasom obchnega, cheravno v vech narechij razdeljenega jezika mnozhi kakor listje na drevji, trava na ledini, pesek v morji; Slovan stanuje, kder basenski Triglav moli v sive oblake, kder Jadra pere nogo slovanskim tlom, kder krsheviti Velebit ponosno gleda na chrnogorske sokolove junashke, rokujoche se s solznatimi bratovi okoli plachochega Balkana, kder na podnozhji velikanskega Kavkaza krasne in nezhne deklice zrcaleche se v Venchanega morja biserni gladini predejo zlato runo, kder Petropavlovsk namache svoje ponosno stalo v Tihem oceanu, kder se beli medved onkraj Nove zemlje sprehaja po ledenih grudah, kder je Peter Véliki iz morave podignol mesto krasnih poslopij, vsaj po Beringovi cesti donijo glasovi slovanski v svobodno Ameriko. Slovani poseduju pol Evrope in obilno tretjino Azije, shtejochi 85 milijonov ljudi; po pravici se tedaj ponashamo, ka solnce nikdar ne zatone z obzorja slovanskega. Razve Arabov, kteri so nekda gospodovali od Malake do Lisabona, pravi Schlözer, ni naroda na vsem svetu, kteri bi si svoj jezik, svojo moch in svoje naselbine tako neizmerno dalech bil razshiril. Bratje Prekmurci! vi ste chrstva in zelena veja te velikanske slovanske lipe, vi sonarodniki tega nepreglednega naroda, ki je ravno sedaj na redu, da velichastno stopa na teme slave in omike. – Recite Madjarjem, naj se shtejo, in shtejochi se najdejo okoli 4 milijone ljudi s pomadjarjenci vred. Kaj je 4 proti 85, to so Madjari proti Slovanom. SedANJI chas Madjarji in madjaroni resnijo, ka je Madjarjev 8 milijonov; lazhljivost tega mnenja tako-le dokazhem: Veselényi Nikola stavlja okoli 1843. l. stavopisno shtevilo vseh Madjarjev na 4,600.000, kar je oziroma na skupno bivalstvo avstrijsko od istega na 39 milijonov cenjeno previsoko, toda bodi si. Hote ovrchi omenjeno krivo misel pozivljem se na francezkega uchenjaka Henri Martina, kteri prehodivshi pred nekimi leti Ogrsko pravi, ka pri Madjarjih mnozhenje ljudstva ide istim rakovim potem kakor pri Turcih, kteri she se zdrzhavajo turchenjem drugih narodov in plemen, sami na sebi pa vidoma hirajo. Madjarka navadama hoche biti

mati samo enemu deteti, nikar vechim; tej trditvi se v obilnem drushtvu na Ogrskem nikdor ni ustavljal, tudi oni ne, kateri se osmici klanjajo; ako dakle iz dveh Madjarjev prihaja samo eden odvetek, narod se nikakor ne more mnozhit, nego ugonobiti se po letih nalik Rimljanom. Tako tozhno stoji rachun o mnozhitvi madjarskega plemena; da bi se vendar ognol prepada, silama in na vse kriplje madjari nemadjarske sodrzhavljane, da bi pomadjarjenke neskvarjenih rodov rodile ponarejene arpadovce, toda schasoma povzemshe tudi te iste razvade pomagale bodo pospeshevati pogubo. Na to se opiraje ne morem biti ugoden vedezh slavne bodochnosti madjarski nadutosti, pa kako bi tudi mogoche bilo, da bi se neznaten jezikov osredelek zdrzhal med ogromnim narodom slovanskim, v sosedstvu s temenechimi v omiki Nemci, in pa Rumuni, ki tudi shtejo 7 milijonov ljudi, imajochimi omikane sorodnike; Madjar pa nima na svetu nikder vech brata. Kako nespametno je toraj v azijskega divjashtva zhrelo metati dichne sinove slovanske? Hochemo li, da nas sposhtujo drugi, sposhtujmo se sami, ne zanicujmo prostega ljudstva, učiti je treba te zapushchence in zanemarjence, nikar se norca iz njih delati; ako so neomikani, kdo pa nosi najvech krivnje? niso li duhovniki jim dani za uchitelje, roditelje, omikovalce? Kder pa je oko temno ..., posmehuje prosto ljudstvo podpisujete sami sebi obsodbo. Opustivshi daljno razmishljavo o zhalostnih razmerah prekmurskih bratov prestopam na razgled jihovih pisateljev in knjig.

Vedeti je treba, ka ogerski Slovenci nikoli niso imeli uchilnice, kder bi se bil razlagal slovenski jezik; ka vsi sinovi hotech se poduhovniti ali za kako drugo sluzhbo se pripraviti, morali so in she sedaj morajo tuja uchilishcha pohajati, kder se nihche niti ne zmeni o Slovenih razve psuje in grde je, kamo li da bi jim se prilika dajala, post. v bogoslovskem semenishchi uriti se v materinshchini, v kateri pozneje nazveshchajo nebeshki nauk ter delijo o drugih recheh poduk, ista osoda pritiska uchiteljske pripravnike; ka niso nikoli imeli in sedaj nimajo nijenega pisatelja, kateri bi le neko tenjo znanstvenega pojma mogel razkriti o slovenski skladnji, in bi umel povedati razlog, zakaj se tako pishe in govori, jezikoslovje jim je sevsema neznana drzhela. Tujizne, bodi si nemchizne, madjarizne, grchizne, latinizne, vrinovshe se zaprva v prestavo sv. pisma goje se kakor pravilnice, cheravno so podedovano zlo, ki se mora iztrebljeno na ogenj vrchi, da se opepeli, kajti inachi bi kot drach vzpet lahko klice pognalo. To pomislivshi vidimo, ka so njihovi pisatelji le samorashniki brez znanstvene in umetne gojitve, samo nekterniki najpoznejshih piscev so povrhoma poluknoli v nashe knjige, toda nesrečno, ker posnemljo zvechine napake, ki she kale vedrino jezikove lepote, ka so zajimali edino iz navadne izvirnice narodnega govora, krojechi po kopitu svoje osobne znanosti tega ali onega jezika, kterega se je na tenje nauchil ali v uchilnici ali zasebno; pa kljubu tolikim oviram in zmotam hrani prekmurshchina bogati zaklad za slovenskega jezikoslovca in poprek za slovnico in okrashenje pismene slovenshchine. Da ne spremimo s telesno smrtjo tudi imena teh vrednih prijateljev svojega zanemarjenega naroda, za chastno dolzhnost si jemljem, ker so prece pripomogli v nepovoljnih razmerah k jakshi stavbi narodnega poslopja slovenskega

slovstva, oteti je pozabljivosti, ter vvrstiti imeniku slovenskih knjižhnikov, njihova dela pa knjigopisju – poberimo drobtinice, da konca ne vzamejo.

Imena tu navedenih pisateljev in knjig prekmurskih rachijo narodnjaki slovenski onkraj Mure nazvestiti meni, ali kateremu nashih chasnikov, naj se spopolni pregled slov. slovstva na Prekmurskem.

Najstarshi prekmurski knjižhnik slovi **Küzmiş Shtevan** Shurdanski, bivshi luteranski propovednik v Shurdu, shomodjke stolice med 1600–1700 l., ondi se je *tisto dobo slovenski* govorilo (Ambrosii annales eccles. 795. T. IF. 62. »Sunt complures de Vendica gente cactus Evangelici A. C. in con. Castriferrei, Sümeghiengi et Szaladiens. «); za rodishche se mu ne ve.

V Shurdu pastirjuje prestavil je sv. pismo nove zaveze na slovenski jezik, naslov mu je ta-le: *Novi zakon, zdaj oprvih z grchkoga na stári slovenski jezik obrnjeni po Shtevan Küzmişi Shurdanskem*. Ta knjiga je prvokrat na svetlo dana 1771. 1. v Hali [nem. Halle an der Saale, Sashka-Anhalt], s predgovorom napisanim po Torkoshi Jozhefu, propovedniku v Shopronu. Drugi natisk se je ovrshil v Pozhoni [madzh. Pozsony = Bratislava] 1817. Shtámpani s piskmi Belnajevoj Jerbchini [podatek o tisku z naslovne strani knjige]. Chudna prikazen v tem delu je, ka je mestoma spolnik posnet po grshkem, Prekmurec ga ne pozna v svojem govoru, in onda she madjarshchina gotovo ni tolako delovala na slovenshchino, da bi se na njo bil jemal ozir. Ta knjiga je najstarsha med dosle znanimi tiskopisi prekmurskimi, sluzhecha za vodilo potlanjim piscem; le tolako so se spametili poznejshi knjižhniki, ka se je opustil nepotrební spolnik. Slog ovaja, ka Küzmiş ni vedel za Dalmatinovo prestavo, takisto Japel za Küzmişevo ne, a prestavljavec novega izdanja slovenskega sv. pisma ni imel niti duha ne sluha o kakshem Küzmişi, in odtod tolako lagodno delo; pisalo in krpalo se je brez prilichne podloge in brez ozira na vzajemno pomoch na svoj kan, o jezikoslovni omiki niti misliti. Da Küzmiş ni znal za Dalmatina, ni kvar, kajti vech bi si bil v spisu skvaril, nego popravil in olepshal, a nesrecha je, ka novejshi nashi prestavljavci niso vedeli za Küzmişa.

Na vzgled jegovega sloga podajam iz apostolskega djanja pog. 27. / 26. – 32. pretvorivshi madjarski pravopis v nash kakor povsod:

26. Vu nikshi záton se pa mámo vö vrchi.

27. Gda bi pa shtirinájseta noch bila, kak smo se semo tamo nosili na Adrianskom morji: okoli pou nochi so shtimali ládjarje, ka se njim priblizhava niksha drzhela.

28. I püstili so olovnico i najshli so: ka je morje dvajseti klaftrov globoko bilo: i malo dale idouchi pá so püstili olovnico i najshli so petnájset klaftrov.

29. Bojéchi se pa, da bi se kak na kamena mejsta ne namerili, z répa so shtiri kotve vö vrgli zhelejouchi, da bi den bio.

30. Gda bi pa ládjarje shteli odbejzhati z ládje i püstili bi chun vu morje pod takshim obrazom; liki da bi shteli kotve z prednjega tála vö ftegvúvati;

31. Erché Paveo stotniki i vitézom: chi eti ne ostáno v ládji; vi se zdrzhati nemrete.

32. Teda so vitézje odsekali vajati chúna: i nihali so ga, da je vö spadno.

[nekaj pojasnil:

26. Dospeti nam je treba na neki otok (= zátón).

27. so shtimali ládjarje – se je zdelo mornarjem, da se jim približuje neka dezhela

28. olovnico – svinčeno mero, svinchnico, grezilo

30. pod takshim obrazom – pod takim izgovorom; kot da bi hoteli sidra s prednjega dela

ven (vö) potegniti

31. erché – reche

(po B. R. op. ur.)]

// ... //

Za tem knjizhnikom je menda najbližnji **Küzmich Miklósh**, bivshi duhovnik zhupnikovine sv. Benedeka in okrogline slovenske vice-öshpörösh, kar je po našem dekan, konec minovshega in početkom tekočega stoletja. Temu duhovniku je naročil prvi somboteljski vladika [shkof], jih gospodstvo in najvishe poshtovani gospodin Sily Jánosh, z gornjega Sopora, da na stari slovenski jezik obrne »*Svete evangelije*« poleg koledarja in reda rimskega na vse nedelje in sveteshnje dni z obchinskega svetega pisma. Prvejshega pisatelja je prevajanje iz grshchine zavodilo vchasih na spolnik, ki ga jako redko nahajash v K. M. blagovestji, ker latinshchina mochna v sklanji ga ne rabi, kakor ni grshchina osobnega zaimena v spregi ne, ker ta je krepka. Na spolnik v sklanji in na zaima pri glagolih silijo jezik medla ali celo odbrushena sklonila in pa puhla ali celo spreminovsha osobila, primerjaj nemshchino: 1. 2. 3. 4. sklon frau, frau, frau, frau, in novejsa romanska narechja. Blagovestna knjiga bila je znovich tiskana stroshkom jih gospodstva previsokega in najvishe poshtovanega gospodina Herzán Ferenca z Harrasha grofa, sv. r. c. popa kardinala, drugega somboteljskega vladike. V Sombotelji po Siess Antonu 1804. leta. Od istega pisatelja so tudi »*Staroga i novoga teshtamentoma svéte histórie kratka shumma*« [summa]. Najnovejshe izdanje gotovo tekočega desetletja nima letopisa [letnice], kakor nijena prekmurska knjiga prenatiskana stroshkom Weitzingerjevim, kar ne bi smelo biti; shteje 133 strani. Vech o njem ni znano. 1860. leta sem bil v lesenem zhupnishkem hramu, kder je ta slavni mozh stanoval in spisaval, to poslopje mi je bilo kakor narodno svetishche, cheravno ima pragove do kolena visoke.

Kakor K. Sht., takisto K. M. imenuje prekmursko slovenshchino stari slovenski jezik. Ti mozhje niso poznali brizhinskih spomenikov, niti supraslskega rokopisa, vendar chutili so menda nekoliko iz zgodovine poducheni, ka oni bivajochi na davnih selishchih starih Panonov govore stari slovenski jezik, kteri so jih vnuki in prevnuki kakor najdragsho urochino ohranili skoro neoskvrnjeno, a mi do najnovejshe dobe nismo niti vedeli za njega, in ravno to je krivo, ka smo v nekterih primerih na stran zavozili, in sedaj nam je treba zablodivsha se kola marljivo in spretno spravljati v pravo kolomijo.

Korotansko razrechje [narechje] pochetek jemljóche na zahodni strani starinskega Ptuja javlja mnogo vech tujizen, ki zhe so zastarale in se nekako prikrivajo, da she se bistro oko izurjenega jezikoslovca spodrzne prek njih; panonsko pa se je chistejshe in bogatejshe ohranilo izlasti na Prekmurskem, kder se tujstvo menje trsilo kvariti je. Vzajemne delavnosti nismo poznali, in odtod tolika razcepljenost; kedar izpitamo in prebrodimo do dna razrechja, bode nam mogoche dobro slovensko slovnico napisati.

Za vzgled jezika tega pisatelja podajam blagovest: »*Nedela po novom leti.*«
Evangelium sv. Mátaja vu II. táli [delu].

»Vu onom vrejmeni: Po Heródeshevoj smrti ovo angieo gospodnov se je skázao vu sneh Jozhefi v Egjiptomi, govorechi: stani gori, i vzemi dejte, i mater njegovo, ino idi vu zemlou Izraělsko: ár so spomrli, kí so iskali dusho diteta. Shteri gori stánovshi, vzéo je dejte, i mater njegovo, i prishao je v Izraělsko zemlou. Slishavshi pa, ka bi Archelaus kralüvao v Judaei mesto Heródesha oché svojega, bojao se je tá idti: i opomenjeni vu sneh, odishao je na stráni Galilae. I pridouchi prebivao je vu várashi, ki se zové Názaresh: da bi se spunilo, ka je povedano po prerokej: ka de se Názareshki zváo.«

Küzlich Shtevan ima nektere razlike od tega slovja, namrech m. *govorechi* pishe *erkouchi*; m. *ka bi kralüva*, *kaj kralüje*; m. *v varashi*, *v mesti*; m. *ka je povedano po prerokej*, *povejdanje po prerokáj.*

// ... //

Med novejšimi knjizhniki zasluhuje pozornost **Koshich Jozhef**, kteri je marljivo in zdáchno delal na slovstvenem polji prekmurskem. Narodil se je dne 9. vinotoka 1788. leta v Belotincih pri Muri, gimnazij je zvrшил v Kiseku, kder so ga sprejeli v sirotishche imenovano Adelffy Keltzian orfanotrophium, kamor radi jemljo pokatolichane ali mladence iz pomeshanih zakonov, in poprek siromashko deco, ako duhovniki spoznajo, ka je prebrisane glave. Meni se zdi, ka je ta zavod tudi kovachnica, kder se iz Slovenov kujo Madjarji. Modrstva in bogoslovja se je zuchil v Sombotheli; za duhovnika je bil posvechen dne 11. velikega srpna 1811. leta; kaplanoval je v Belotincih, a zhupnikoval mnoga leta na gornjem Siniki. 1861. leta je sluzhil zlato mesho, pokopali so ga ondi na Shtevanje 1867., dichnega starca 79 let. Koshich prebirajochi nashe knjige in pozneje chasnike ni vech po vse chisto pisal prekmurskega narechja, posegshi vchasih v nash govorni zaklad, toda navadama nesrečno, postavimo rabil je mestoma nemshki *da*, kder ima biti *ka*. Jegovo delovanje je Slovence jako podbujalo na prebiranje, cheravno se tozhi 1833. 1.: »ár shto bi meo volo na svoj kvár Slovenom knige písati, med shterimi vekshina ali nevej shteti, ali, chi zna, skoro vse hüli, oshpotava i zavrzhe, kajkoli je novo, i nej od njega najdeno.« On ni pisal samo za crkveno slovstvo, nego najvch za posvetno omiko svojih rojakov, ali kakor je sam zove, zemljakov. Chas, um, nabrane znanosti in imetek je daroval svojemu narodu, kakor se dohaja za pravega

in poshtenega omikanca. Sam je navadno pasel 25 stotin ovc, le vchasih, izlasti poslednja leta postregli so mu s pomočnikom. Obiskavshi ga 1860. letu nashel sem, ka, che ravno starovichen, vendar she je bil krepkega, ravnega in trdnega zhivota, navadno razoglav, prav bistrega duha, zvestega pomnezha in neopeshane delavnosti. Pravil mi je, kako na dolnjem Siniku hira slovenstvo, nemshtvo pa se shiri, ker se namrech ondi naseljuje razni nemshki rokodelci in obrtniki, pokupujejo vsa vecha posestva in zemljishcha, ter tako zagrebajo svojo narodnost med neomikanimi Slovenci. Kdo ne vidi, kdo ne chuti, ka nam je le neomika kriva naglega propadanja; zato klichem, omike in vzpet omike nam je treba, kakor postrvi bistrice in sicer prave narodne omike, inache smo pogubljeni. Koder po teh krajevih najdeshe vecho krchmo ali prodajalnico, povsod je v tujih, navadno v zhidovskih rokah. Pripovedal je nekako radosten in dovoljen, ka si dopisujeta z nashim Oroslavom [O. Caf, jezikoslovec], kteremu je vechkrat razlozhil pomen kake besede. Razve drugih menjshih spisov znane so mi te-le knjige: »*Kratki návuk vogrskoga jezika*« za zachetnike ... na vandalska višta preneseni po Koshich Jozhefi gornje Sinichkom plebanushi. V Gradci 1833. Papir ino natiskanje od Leykam Andrásba. XX. 185 strani. Na konci je prilozhen kratek madjarsko-slovenski slovar: »Rouchna kniga nikh korenástih i penjástih vogrskih rejchi.« Tisto dobo je gospod Koshich she naduto pihal v tikev, kakor sam pravi, »orsachkih ochakov«, ki so velevali vsem kraljevchanom [preb. ogrskega kraljerstva] poprijeti se madjarshchine, hotechi in iskreno zhelechi, da se ne samo ogrski Slovenci, nego i vsi drugi nemadjarski narodi potope v Madjarje, o svojih slovenskih bratovih she onda senjal ni. V vvodu rechene knjige pravi: »Che se ednok pokopa vogrska rejch, more z obraza zemlje potünoti vogrski narod.« Jokali se ne bi za njega. Svojemu narodnemu jeziku pristavljaj je pridev »vandalsk«, »sprnjeni« [sprhneli], kar bi se mnogo dostojnejshe prillegalo madjarshchini. Nasvetoval je v istem delu vzajemno sprejemanje slovenskih in madjarskih otrok, toda ni zato, da bi se madjarcheki tudi slovenski nauchili, nego zaradi tega, da bi se od njih Slovenci bili nasrkali kolikor toliko arpadovega golcha [madzharskega govora]. Strashno pogubna in pogibeljna je Slovincem ta slovnica zasejavsha krive nazore, ki so mnozhini nesrečno vodilo. Toda Koshich ozrevshi se malo dalje po svetu in sicer slovanskem poboljshal se je do dna, ter postal chastni narodnjak. – Drugo prav prilichno, rabno in prostemu ljudstvu poduchilno delo je: »*Zobrisani Sloven med Murov in Rabov*«. V tej knjigi pripoveduje pisatelj neke obichaje teh Slovencev, v misel jemlje nekaj zgodovine, kara nektere razvade in napake, ter poduchuje, kako se imajo vesti v navadnem in drushtvenem zhivljenji, kako bi dolzhni bili gospodariti itd. Tretja knjiga se zove: »*Zgodbe vogrskoga kraljestva*«. Natisk od Bertalanffy Imrea v Sombotheli vu leti 1848. O Madjarjih govori na strani 7.: »Vougri pozváni od Arnulf Casara na pomoch proti Svatopluki Moravskom králi nájhli so cesto v Pannonio, ino se ne dajo vech od etec. – Pannonske dobrote so pri etoj priliki ovóhali, zh njih zhelezo i lejpoliche zhenske polúbili, na shtere so si sledkar zmirom zobé brüsili.« – »Arpad Madjarje srečno privodi na zdájshno zemlo. Tü

so se oni na vechfele skoro same slovenske narode namerili s shterimi so se nekaj z dobrim spravili, nekaj pa so si jih nej nachi kak s krviprelejevanjem podlozhili, njihovo zemlo osvojili, po sprejetji nebrojenih slovenskih rejchi med svoje so svoj slóki [revni] jezik obogatili, shteri je lih vu psüvanji ino preklinjanji premozhen bio; od lejpih slovenskih zhensk so lepshe sine in cheri zadobili.»

Tako je pisal poboljšani Koshich nalik Pavlu o sprednikih »orsachkih ochakov«, ktere je 15 let prvlje na svechnjake stavil, in o njihovem jeziku, kteri je toliko iskreno priporočal svojim malim zemljakom. Kako zdravo se sodi ochishchenimi nazori, oh, da nam je na skorem vech enakih spokorjencev! – Razve teh knjig she je priobchil nekoliko pobožnih spisov in zapisal obilno crkvenih govorov, kteri se dosle hranijo v rokopisu. Vsi prekmurski pisci se krivi delajo madjarizne pishochi: od Arnulf Casara; za Leopold II. krála; po Kosich Jozhefi m. od Arnulfa Casara; za Leopolda II. krála; po Koshichi Jozhefi, ker Slovenec vselej sklanja obe imeni, rodovinsko in krstno. – Ne poveni mu slava!

Sabar Jakob narodivshi se od hrvashke matere v Zhelezni stolici dne 15. malega srpna 1803. leta bil je redjen dne 21. grudna 1826, zhupnikuje 25 let v gornji Lendavi, preselil se 1861. leta v Chrensovec. Sabar slovi kot najglasovitejši govornik slovenski, akoravno rodом ogrski Hrvat. Zapustil je propovedi, po priliki na pol leta, lepo ino snazhno pisane, krizhni pot in vse drugo, kar crkveni obred velewa opravljati v narodnem jeziku, zlozheno jegovim umom in trudom. Ete spise hrani zhupna knjizhnica chrensovska. Jegov duh je slobo [slovó] dal pozemeljski lupini pred petimi leti; sedaj ima v Chrensovcu vrednega naslednika Kovachicha Marka, muticharja, kterih si obilno zhelimo med prekmurskimi duhovniki, da se bolje spoznamo ter bratinstvo okrepimo.

Kardosh Ivan, duhovni pastir protestanshki v Hodoshi zhe prek 30 let, izdal je 1837. l. *Katekizem* v slovenskem jeziku za protestanshke vernike; 1868. 1. je poslovenil »1867. leta vogrskoga orsachkoga spravishcha posvecheno právdesklenje.« Slog je okoren in lagoden; zdi se, ka ta gospod ne pozna nashega slovstva, ker inache ne bi pisal *gyelesb* m. zbor; sobochke okrajine *követ* m. poslanec in vech drugih nepotrebnih madjarskih besed; tako zvihrana pisava na vsem svetu med omikanci ne najde ugodne rabsodbe. Naznanilo mi se je, ka prevaja sv. pismo stare zaveze, in dogotovljenih ima pet knjig Mojsejevih; toda ta prevod bode malo koristil, ako se do jedra no nauchi jezika, izlasti skladnje.

// ... //

Trplján Aleksander ugledal je beli svet 1816. leta v vesi Ivanovcih, zhupe sv. Benedeka, zhelezne stolice; roditelji so mu bili kmechkega stanu, ljudje poshtenega glasu in bogati, razumevaj za ono siromashko okolico, ocha mu je bil po rokodelstvu krojach. Nizhe chetiri gimnazijske razrede je zdelal v Kiseku, nadaljeval v Shopronu, kder se je tudi uchil bogoslovja, dovrshivshi je v Bechu na vseuchilishchi bogoslovskega odseka za protestanshke duhovnike. Dokonchavshi

prepisane nauke in skaplanovavshi okoli tri leta izvoljen je bil soglasno in preradostno za duhovnega pastirja v Püincih 1843. leta po zimi. Z doma so mu verniki veliki slovesnosti prisanjali pohishtvene in poprek gospodarstvene rechi, bilo je po vestnem naznanilu gosp. Borovnjaka 50 – 60 sani, da si na vsakih le kaj malega, ker ondi si rachuni vsakteri zhupljan za posebno odlikovanje, ako more svojemu dushnemu pastirju nekako poslužiti ali pomagati. Odtod bi se dal nauk izvajati za marsiktere ovchice, ali da boljshe rechem, kozliche in kozle na slovenskem Shtirskem, ki svojih dushevnih dobrotnikov namich chislati ne znajo, ne da bi jim ponujali roko pomochnico. Pase skrbno in pazljivo svoje ljubljene ovchice blizu 15 let in blagosloviv pozemeljsko zhivljenje preselil se je odtod dne 18. sushca 1858. leta v 42. letu na nedopovedljivo zhalost svoje sedaj osirochene zhupnikovine, izlasti pa svoje premile rodovine, namrech tovarushice in dveh sinov. Vdovi so Pucinchanje letno podporo ali mirovino izrekli in obechali vsako leto davati, kar točno vrshe; starejsi sin se sedaj uchi bogoslovja v Bechu. Trpljan se je, bi rekel, vkorenil v srca svojih vernikov, vse ga je rado imelo, in she den deneshnji je v chastnem spominu pri bivshih svojih posluschalcih. Sedanji duhovni pastir pucinski, jegov naslednik pishe, ka je sposhtovanje, udanost in ljubezen do njega med onimi ljudmi neizbrisljiva. Toliko priklonost si je pripravil nekaj z izvrstnim govornishtvom in milim ponashanjem, nekaj s tem, ka je molivnico dal dichno ponoviti in nove orglje z 12 zmenami napraviti, kakor jih nima vsa slovenska okroglina niti v katolishki crkvi, ter navlashch nauchiti nekega chloveka orgljanja, ktero dobro opravlja. Obhajal je tudi s svojimi ljudmi Marijine svetke, kar je prikratiti hotel sedanji duhovni pastir, toda ljudstvo ni dopustilo. Bil je priden in neopeshan delavec v vinogradu gospodovem; jegovi bogoslovski nazori so se nagibali bolje na pobožnost, nego na strogo umnost, zato ga niso posebno ljubili protestanshki bogoslovci ogrski. Na smrtni postelji je srchno prosil obchinarje, naj si po njegovi smrti izvolijo za dushnega pastirja Cipota Rudolfa, kar so mu radi obechali ter ostali mozh beseda. – Kakor pisatelj je bil marljiv pishochi prece lep slovenski jezik, kar se je toliko lezhe godilo, ker v njegovem rodishchi se govori prekmurshchina v lepi, okusni in nezhni podobi. Jegovo pisateljstvo seza samo v podrochje jegove pastirske delavnosti, v dobri obliki je prestavil »*Knige zholtarske*«. Slovenchene po Trplján Shándori, püconskom farari. V Kosegi, 1848.

// ... //

Jegov naslednik in priporochenec **Cipot Rudolf** nima Trpljanovega duha, niti toplega, kamo-li vroche slovensko srce za narod, nego je strashen in strasten madjaron, drzne se celo o velikih svetkih madjarski propovedati; on bi zhelel brzhe boljše slovenski golch in narod poarpaditi, kakor nekda Koshich, dokler se mu niso sevsema ochistili in razvedrili mozhgani. Sam o sebi pishe to-le: »Po gorechi priporochbi mojega sprednika me je osoda privedla v Püince; od svojega prvega detinstva sem bil zapustil ta kraj, in po takem povse pozabil slovenshchino, sem prishedshi moral sem se nji vaditi, delaje po nochi in podne okoli tri leta; toda hvala Bogu, sedaj sem zhe slovenski propovednik, ne prestavljam vech, nego

svobodno izdelavam svoje propovedi, tudi propovedam dostikrat neutegoma. Do pisateljske chasti vendar ne dozhenem, tudi ni moja zhelja vzpeti se na toliko vishino, izlasti v sedanji dobi ni, ko se tudi tu povsod madjarski govori. Nashi Slovenci niso vseslovanje, tudi ne hote postati. Za vseslovanska kovarstva in gomote tu niso tla. Peshchica (maroknyi nép) tega ljudstva bi naj poleg svojega slovenskega maternega jezika znala tudi madjarski, to je nash kan in namen, po katerem nam je hlepeti kot dobrim domoljubom kraljevinskim.« Tako duhovni pastir in ocha Cipot.

Kdor toliko zavrzhljivo in zanichljivo govori o ljudeh, kateri ga zhivijo, ter mu vsakdenji kruh pridelavajo, zasluži batine, po tem pa hodi, odkod si prishel. Kde je ljubezen za domachi golch, kterege se je sisaje navzel na maternih prsih? Te bire bitja plesho poguben ples, naj dobro pazijo, da jim prezgodaj ne spodleti. Che je Slovencev peshchichka na Ogrskem, vedite, ka niso sami, nego imajo veche shtevilo bratov iste krvi in roda od mnozhine nebeshkih zvezdic, in tem se morajo blizhati ter z njimi se spoznavati in se družiti, nikar prestvarjati v barbarsko pleme azijsko, o katerem nas iskreni Kremplj v svoji zgodovini pravi: *Madjarji so bili takshi ljudje, ka se stari pisatelji chudijo previdnosti bozhji, kako je taki chloveshki izvrzhenosti prisodila toliko lepo dezhele*. Povse zmerno in chedno smemo brez bojazni na zmoto izrechi stavek: prvlje se stere in pokoplje nadutost in krivichnost madjarska, nego se potuji peshchica ogrskih Slovencev. Zhalostna prikazen je, ka takih tepcev, prodajalcev svojega naroda mnozhina raste na blatnem smetishchi slovanskih tel, prokletstvo se ne more oogniti takih spak in chnovestnikov sochih brez poshtenja in ljubezni svojega rodu. Zgodovina svedochi, ka so ravno protestanshki duhovniki bili vzor chistega rodoljubja med Chehovi, Slovaki, in se tudi med Prekmurci; toda tolazhimo se, vsaj celo med apostoli je bil Juda Iskariot. Sicer povemo vam odkrito, ka, che zhe bi moralo biti, dali bi se desetkrat rajshe ponemchiti, nego pomadjariti, ker Nemci imajo izvrstne pisatelje, velikansko slovstvo, pa tudi sevsema pravichne mozheve, postavimo Herderja, Schlosserja, Boppa itd., o chemur med kanasi [kanász – madzh. svinjar] niti tenje ne iztekesh. Gotovo ste slishali basen o volu in zhabi, nauk si posneti ne bode na kvar.

Zhbüll Franjo se je narodil 1825. leta, za duhovnika pa posvechen 1848. leta, zhupnikoval je v Dolincih po priliki do 1865. leta, ter moral svetu srečno rechi v najmozhatnejshi dobi. Jegovi listi javljajo, ka je bil mozh umnik; da je imel priliko, nekoliko nagibanje in krepsho zdravje, mogel bi bil postati najboljši prekmurski pisatelj, ter posrednik med Prekmurci in nami, toda bridka osoda nas tudi ondi skeleche pritiska. Opomnim she, ka je Franjo rabil zhe 1858. leta nash slovenski pravopis [shumniki ne vech po madzh. pravopisu].

// ... //

Sedaj skoro edini delavec za slovensko slovstvo na Ogrskem skrbi g. **Borovnjak Jozhef**, katolishki zhupnik v Cankovi od 1858. leta; narodil se je 1826. 1. v zhupnikovini sv. Benedeka, marljivo popravlja knjige za crkveno rabo

krshchanom, zhalibog, ka she zmirom v madjarskem pravopisu, cheravno so uchlilnice nauchile prebirati nasho pisavo. Poprekmurshchil je knjizhico: *Duhovna brana*. – Katekizem od 1864. leta ima prece pravilen jezik.

Zemljich Jozhef, prvlje duhovni pomochnik v Belotincih, sedaj v spodnji Lendavi spisuje obshirno »*Zgodbe sv. pisma*«. Mladenich marljivo dela, ima obilno dushnih sposobnosti, samo slovensko skladnjo bi si naj rachil povse prisvojiti. Ponavljam srchno proshnjo naznanjeno v Matichnem koledarji od 1868. leta na strani 74.

Pred nekimi leti je na svetlo dan »Slovenski silabikár«, knjizhica obsezajocha 48. strani prav urochna za prvence; na poslednjih petih straneh so natiskane v nashem pravopisu »Narodne slovice« pa molitve.

Opomniti she je, ka se v zhupni crkvi v Pertochi pri sv. Jeleni nahaja »Gradual« popisani po Smodish Jozhefi s Krájshich od toga po dobrochiniteli Hauzhar Petri s Pertоче na potrebocho Jelenske

fare küpleni za osem ranishki vu leti 1695 1. martiusha.

Shkolniki se pa priporócha dobra skrb na ete Gradual. – Ta rokopisna knjiga ima obliko meshnih bukev in jih debelosti; zadrzhava pesmi o raznih svetkih in meshah v slovenskem, pa tudi v hrvashkem narechji; lezhi navadno na vzhodeh sluzhecha g. uchitelju za crkveno petje.

Blagi spomin in lehka zemljica pisateljem pokojnikom; marljivost, iskrena ljubezen do slovenskega naroda in kreпка volja za delo zhivochim knjizhnikom!

// ... //

Prva prekmurska pisatelja [tj. oba Küzmicha] sta sprejela v slovenske knjige nekoliko rodih in nepotrebnih madjarskih besed, in te so se ohranile do deneshnjega dne kamor v pismu, tamo v govoru, menda najvech iz sposhtovanja do prapiscev, nekaj pa najbrzhe zato, ker knjizhniki niso opazili, ka so tujke arpadke; tem treba odsle slobo [slovó] dati, povrnoti je, od koder so povzete, ter se lotiti svojih domachih. Ako so Slovenci se mogli privaditi tujkam, toliko lozhe se priuche svojkam.

// ... //

Chudili se bodete, na ves glas hohotali in po bedrah pokali, kedar vam razsipljem jako breje vrece slovenskih zakladov, ktere Madjarji v svojem slokem [suhem, bednem] pismenem in govornem jeziku rabijo krmechi [pitajoch] ga zh njimi ter zakrivajochi njegovo gnjusno goloto.

// ... //

Prekmurshchina stopljena z nashim razrechjem poda vilinske lepote jezik. Zhivela vzajemnost nasha in slovanska!

[v oglatih oklepajih vse op. ur. I. A.]

Povzeto po:

Letopis Matice Slovenske. Národní koledar 1870.

BOZHIDAR RAICH (izv. Mathias / Matija Reich; 1827, Zhvab pri Ormozhu – 1886, Ljubljana), narodni buditelj, jezikoslovec, politik in publicist, kat. duhovnik. Iz kmečke družine, gim. v Varazhdinu, kjer podomachil svoje ime; shtudiral filozofijo v Zagrebu, teologijo v Gradcu; od 1850 duhovnik v krajih vzhodne Shtajerske in prof. slovenshchine na gim. v Mariboru. Od 1884 poslanec za okolish Ptuj v dezhelnem (Shtajerska – Gradec) in drzhavnem (Dunaj) zboru; chlan in ust. narodnih drushtev (SM itd.), pristash programa *Zedinjene Slovenije* in liberalnih mladoslovencev, popularen kot gromovit govornik, organizator ljudskih shol, chitalnic in taborov; zaradi radikalnosti glede pravic slov. naroda in jezika (zlasti v sholstvu) mu odvzeta profesura. Ko je s knjigo ormoshkega rojaka Antona Vramca (*Kronika vezda znovich spravljena kratka szlouenzkim iezikom*, Lj. 1578) utemeljeval avtohtonost Slovencev, mu je predsednik drzh. zbora Franz Schmolke (nem.; izv. Franciszek Jan Smolka, poljski poslanec iz Galicije) sredi govora odvzel besedo; Raichu je zhivchni zlom, kljub silashki postavi, pospeshil smrt. Pokopan je v grobnici Pisateljskega drushtva na Navju (Lj.)

Raichevi spisi so razsuti po periodiki, ima le par knjizhnih publ. (slovnica ruskega jezika, v knjigi *Slovanstvo* prispeval poglavje o Bolgarih). Med sholanjem v Zagrebu ogret za ilirstvo; vseslovanstvo mu je bilo, očitno mimo katolishko-pravoslavne razpoke, nekaj daljni ideal (objavil je nachrt skupnega slovanskega jezika na osnovi starocerkvene slovanshchine, katere najblizhji nasledek je videl, sledech Mikloshichevi »panonski teoriji«, v prekmurshchini), praktichno pa je vse svoje delovanje posvetil boju zoper germanizacijo na Shtajerskem in hungarizacijo v Prekmurju ter izobrazhevanju in etnichnemu osveshchanju tamkajshnjih Slovencev. Zahteval je jasno mejo z nemshtvom in prikljuchitev Sp. Shtajerske h Kranjski ter odpravo Mure kot medslopevske razmejivte. Osrednji Sloveniji je pionirsko predstavil Prekmurje v luchi svoje goreche vere v slovenstvo v skrajnih razmerah druge pol. XIX. st.; pripravil je tla za inkorporacijo Prekmurja (uresnicheno po prvi sv. v. z nastankom SHS). »Pozabljeno« Prekmurje je predstavil zlasti v dveh spisih: *Chrtice o Prekmurcib in o njihovem govoru*, *Prekmurski knjizhniki pa knjige*; slednji je neobhoden temelj vednosti o starejsi prekmurski literaturi (tukaj objavljen s krajshavami jezikoslovnih podrobnosti). Njegov jezik je dokaj arhaichen, a blizhji knjizhni slovenshchini, kakor pa jezik prekmurskih piscev, ki jih obravnava; mestoma je v izrazu grob (»ksenofobichen« z vidika danashnje »varne distance«) po nuji tedaj aktualne prakse aktivizma, v katerem tudi t. i. vseslovanstvo ni le »romantichna iluzija« (kot se to danes zvishka »vechvedno« oznachuje), temvech je bilo takrat logichna naslonitev slovenske peshchice na evrazijsko plemensko zaledje, kmalu zatem konkretno zgodovinsko potrjena (avstro-ogrski imperij se je zlomil v spopadu z ruskim).

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik

PRVA ILUSTRIRANA IZDAJA PRESHERNOVIH POEZIJ

Razlogi, da nobene objave Preshernovih pesmi za chasa pesnikovega zhivljenja ni spremljala sodobna ilustracija,¹ tichijo najbrzh v pesnikovi skromnosti in razmerah, v katerih je zhivel, ter v nezmoznosti slovenske likovne umetnosti, da bi se v drugi chetrtni 19. stoletja enakovredno uvrstila ob bok Preshernovim pesniskim dosezhkom.

Tudi v drugi polovici 19. stoletja so bile ilustracije Preshernovih pesmi redke. Okrog leta 1874 je ilustracije Preshernovih pesmi snoval Jurij Shubic (1855–1890), ki se je sprva uchil slikarstva pri ochetu, od leta 1872 pa prav tako kot starejsi brat Janez pri Janezu Wolfu. Wolfov učenec je bil tudi Simon Ogrin (1851–1930), ki je poudaril, »da zna malokateri oche tako dobro vzgajati svoje otroke, kot je znal mojster Wolf svoje uchence«. V sklop sholanja pri Wolfu je sodilo spoznavanje s slovensko (Preshernove in Gregorchicheve pesmi) in tujo literaturo, zato je moral ob večerih Ogrin brati nemshke klasike in Shakespearove drame.² Jurij Shubic je po predlogah nemshkih sodobnih ilustratorjev risal svetopisemske in baladne ilustracije. Uchil se je nemshchine in se poglobljal zlasti v zgodovinske spise in pisal pesmi.³ Tudi med shtudijem na Dunaju je prebiral Preshera in Jenka. V tem chasu je zachel pripravljati osnutke za ilustracije Preshernovih pesmi in njegovega zhivljenja, pishe France Mesesnel v monografiji o slikarjih Janezu in Juriju Shubicu,⁴ v kateri je objavljena Jurijeva risba s prizorom Preshera, ki ugleda Julijo v cerkvi v Trnovem. Ohranili so se njegovi osnutki za ilustracije *Svetega Senana*, za *Sonetni venec* in *Strune*.

Zaradi prezasedenosti in odhoda Jurija Shubica k vojakom in kasneje njegove udeležbe v vojashki ekspediciji v Bosno in Hercegovino sta kot ilustratorja pri Stritarjevem *Zvonu* vskochila Janez Shubic (1850–1889) in Simon Ogrin.⁵ Janez Shubic je za *Zvon* leta 1878 prispeval vech ilustracij, ki so bile izdelane po literarnih predlogah. Med njimi je bila tudi ilustracija Preshernovega *Krsta pri Savici* (sht. 23). V letu 1879 je ilustracije za *Zvon* risal Simon Ogrin, ki velja za predstavnika poznonazarenskega cerkvenega slikarstva. Med njimi je bila tudi ilustracija *Chertomir in Bogomila*.

Preshernov pesniski svet za slovensko upodabljaajocho umetnost vse do konca 19. stoletja ni pomenil veliko. Priprave za ilustrirano izdajo *Poezij*, ki je izshla za bozhichne praznike 1899 (z letnico 1900), so se zachele skorajda sočasno z izdelavo Preshernovega spomenika v Ljubljani. Prvo ilustrirano izdajo *Poezij* je

zalozhba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg izdala ob stoletnici pesnikovega rojstva in petdesetletnici smrti. Njen urednik je bil jezikoslovec in literarni zgodovinar Luka Pintar (1857–1915).

Za novo izdajo Preshernovih *Poezij* se je tedaj chutilo poklicanih kar nekaj literarnih zgodovinarjev. Vendar zamisli ni bilo mogoče uresniti, dokler je bila zapushchina v Bleiweisovih rokah. Od Bleiweisa jo je izterjala Ernestina Jelovshek in jo izročila Franu Levstiku, ki jo je prav tako hranil pri sebi. Nato jo je prevzel Fran Levec, ki je dosegel, da je Ernestina očetovo literarno zapushchino leta 1888 za 200 goldinarjev prodala ljubljanskemu tiskarju in knjigarnarju Ottomarju Bambergu (1848–1934). Levec je Bambergu obljubil, da bo uredil novo izdajo Preshernovih *Poezij* s pesnikovim zhivljenjepisom in komentarji. Toda Bamberg je pravljičnih sedem let zaman prichakoval rokopis. Ko je Levec ob zadnjem terminu za oddajo rokopisa leta 1895 izjavil, da zaradi preobremenjenosti ne more opraviti naročenega dela, je Bambergu hkrati priporočil Luko Pintarja, profesorja na gimnaziji v Novem mestu in Ljubljani ter skriptorja v Dezhelni shtudijski knjižnici v Ljubljani. Pintar je uredništvo *Poezij* prevzel na zacetku leta 1896 in svoje delo zakljuchil konec leta 1897.⁶

Pri natehaju za Preshernov spomenik so lahko sodelovali samo slovenski umetniki. Razlog je bil nacionalni ponos, ki pa se je sredi Zajchevih priprav na izdelavo kipa pesnika in muze za spomenik precej okrhaj, saj so natehaj zheleli ponoviti, nanj pa povabiti tudi hrvashke avtorje. Pri izbiri likovnika, ki bo opremil prvo ilustrirano (*»krasotno«*) izdajo Preshernovih *Poezij*, kriterija narodnostne pripadnosti niso uposhtevali. Bamberg se je za avstrijskega slikarja Adolfa Karpellusa (1869–1919) najbrzh odlochil she preden je Luka Pintar prevzel uredništvo nove izdaje *Poezij*.⁷ Izbiri ilustratorja Karpellusa je botrovalo vech razlogov: osebna naklonjenost umetnostnega ljubitelja, korektorja drzhavne tiskarne na Dunaju in kasnejshega profesorja francoshchine na ljubljanski realki Ivana Beleta (1853–1937) do avstrijskega umetnika, domnevno pomanjkanje domasih ilustratorjev in temeljne tezhnje zalozhnika.

Zalozhba Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg je bila v nemshkem lastnistvu. Kleinmayrjeva tiskarna, ki jo je leta 1782 v Ljubljani odprl Ignac Alojz Kleinmayr, je bila sprva izrazito nemshko usmerjena. Poleg nemshkih knjižnih izdaj se je v njej od leta 1784 tiskal chasnik *Laibacher Zeitung* s prilogo *Laibacher Wochenblatt*, ki jo je kasneje nadomestil *Illyrisches Blatt*, v katerem je bila leta 1827 objavljena prva Preshernova pesem *Dekelcam*. Tiskarju in zalozhniku Ignaciju Kleinmayru se je leta 1852 pridruzil Fedor Bamberg. Leta 1866 je tiskarna obeh druzhabnikov natisnila Preshernove *Pesmi* (prva posmrtna izdaja *Poezij*), leta 1869 pa je npr. odklonila, da bi tiskala slovenski satirichni list *Brenclj*.⁸ V Taaffejevi dobi oziroma za chasa Slovencem naklonjenega kranjskega dezhelnega predsednika Andreja Winklerja se je nemshka tiskarna morala zacheti obnashati bolj pragmatichno. Leta 1880 je Kleinmayr-Bambergova tiskarna prenehala tiskati nemshki dnevnik, zachela je

sprejemati slovenske publikacije in glede slavnostne ilustrirane izdaje Preshernovih *Poezij* celo sama prevzela iniciativo.

V osemdesetih letih je v vedno vechjem obsegu tiskala slovenske knjige, poleg uchbenikov za osrednje in srednje shole tudi Levstikova, Stritarjeva in Tavcharjeva dela, drugo izdajo Gregorchichevih *Poezij* (1885) in prvo izdajo Cankarjeve *Erotike* (1899). Vzorne izdaje Kleinmayr-Bambergove tiskarne so imele velik vpliv na razvoj slovenske lepe knjige. Ottomar Bamberg je imel stike s predstavniki slovenske moderne, zlasti z Ivanom Cankarjem, in s slovenskimi likovnimi umetniki, v odnosu do katerih se je pogosto izkazal kot kulturni mecen.⁹ Tiskarna je pod imenom obeh družhabnikov delovala do leta 1919.

Med do tedaj izdanimi slovenskimi knjigami je Bamberg-Pintarjeva izdaja *Poezij doktorja Franceta Presberna* predstavljala eno najbolj skrbno pripravljenih. Bodoči naročniki so prejeli poseben »prospekt«. Tiskarska tvrdka Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg je nabavila nove chrke in »storila vse, da dobi nash Presberen kar najelegantnejšo obleko, tako, da se bo smel pokazati v vsakem salonu«.¹⁰ Pripravljeni sta bili dve izdaji: »krasotna« v 500 izvodih, ki je bila numerirana (10 kron), in cenejša izdaja v vechji nakladi (4 krone). Dvesto luksuznih, v usnje vezanih izvodov na izbranem umetnishkem papirju je bilo namenjenih prednaročnikom. Ime vsakega subskribenta je bilo posebej natisnjeno na predlistu. Platnice iz svinjskega usnja za »krasotno« izdajo je zasnoval dunajski arhitekt Hammel, ki je za ornamentalni okras uporabil slovanske motive.¹¹ 1200 izvodov je bilo navadnih. Slednja verzija Pintarjeve izdaje *Poezij* je doživela vech ponatisov.

Recenzent v reviji *Slovenka* (morda Ivan Tavchar) je obzhaloval, da je »salonska« izdaja Presberna samo za vrhnji sloj Slovencev: »Razposlalo se je 500 krasnih knjig po slovenskem ozemlju, na petsto salonskih miz se je vendar enkrat položila tudi dostojno opravljena slovenska knjiga, za pet do devet kron si lahko zdaj omisli vsak izdajo Presberna, domala isto kakor onih 500 – ali ... ali premnogo jih je, ki tudi za Presberna ne morejo ali ne marajo zhrtvovati 5-9 kron!« Jubilejna izdaja je torej samo za zgornjih tisoč Slovencev, medtem ko se je spodnjih 100.000 moralo zadovoljiti samo z neizpolnjeno obljubo o ceneni, ljudski izdaji Presberna (ta je izshla 1901 v prirochnem, zhepnem formatu, cena v usnje vezane izdaje je bila krona in 40 vinarjev, broshirana izdaja pa je bila po eno krono). »Dajte torej Slovencem Presberna priprosto ali popolnoma oblechenega, ne podajajte nam ali le njegovo paradno obleko ali pa le njegovo srce, njegov um ...! Celega Presberna nam dajte, kakor je zhibel, ter opozarjajte nas pri tem na to, chesar ne vidimo sami ... in razkazhite nam, chesar ne razumemo!«¹²

Cheprav je bila skladnost med vsebino in Karpellusovo likovno opremo vprashljiva, naj bi reprezentativna oziroma »jubilejska« izdaja Presberna ustrezala pogojem, ki jih v chlanku »Lepa knjiga« nashteva Jozha Glonar: knjiga mora biti »vsebinsko dobra« in hkrati »po svoji zunanosti prikupna, lepa«, lepota knjige pa naj temelji na skladnosti vseh njenih sestavin (papirja, tiska, vsebine, posebnega namena, ki mu sluzhi).¹³

Novo, »salonsko« izdajo *Poezij* je v članku »Ilustrovan slovenska poezija« podrobno opisal urednik *Ljubljanskega zvana* Anton Ashker: »Ako knjigo prelistamo in pregledamo od prve strani do zadnje, se prepričamo, da se je znana, z vsemi potrebnimi tiskarskimi stroji dobro preskrbljena tvrdka Ig. pl. Kleinmayrjeva & Fed. Bambergova res potrudila, da izide Preshernova knjiga v kar najdostojnejši moderni obliki. Moramo reči, da tako elegantne zunanje oblike še ni imela dozdej nobena leposlovna slovenska knjiga. Papir, najfinejši, chrke nalashch za to knjigo (cheprav se nekaterim dozdevajo nekoliko 'premastne', 'prekrepke', premarkantne). – Ako nam pa navzlic vsej tej, v tipografskem oziru brezhibni in res krasni opravi Presheren v novi izdaji ne ugaja popolnoma, tega ni kriv tiskar, ne založnik, nego g. urednik in pach tudi ilustrator...«¹⁴

Dunajski ilustrator poljskega rodu Adolf Karpellus je bil rojen 8. januarja 1869 v kraju Nowy Sącz (Novi Sonch) v Galiciji.¹⁵ Izhajal je iz oficirske družine. Trije njegovi bratje so postali chastniki. Umetniško nadarjenost je podedoval po materi, ki je bila italijanskega rodu. Ker pa je imel »jedno oko slabše od drugega, ni bil za vojashki stan, za katerega je bil odmerjen, temveč se je posvetil slikarstvu in je z jekleno pridnostjo ... premagal svojo naravno hibo«.¹⁶ Obiskoval je vishjo realko na Dunaju. S šestnajstim leti se je preizkusil v slikanju gledalishkih dekoracij. Na dunajski akademiji je shtudiral pri Christianu Griepenkerlu in Josefu Trenkwaldu (oba sta uchila zhe Jurija Shubica), nato se je podal na enoletno shtudijsko potovanje v Pariz in Bretanjo. V Parizu je obiskoval Académie Julian, na kateri sta ga slikarstvo pouchevala Tony Robert-Fluery in Jules Lefebvre. V Bretanji se je izpopolnjeval na specialni sholi za pokrajinsko slikanje v Concarneauju. Leta 1897 je bilo eno njegovih najboljših del (portret matere) nagrajeno z drzhavno medaljo.

Adolf Karpellus je slikal portrete, krajinske in zhanrske motive ter tihozhitja. Sodeloval je z dunajskim satirichnim listom *Figaro*. Občasno je risal tudi predloge za razglednice. Uveljavil se je kot avtor plakatov. Njegovi najboljši plakati so bili leta 1905 razstavljeni v dunajskem Künstlerhausu. Od leta 1905 je bil chlan Wiener Künstlergenossenschaft. Umrl je 18. decembra 1919 na Dunaju.

Karpellus se je slovenskim bralcem predstavil leta 1894 z objavami v reviji *Dom in svet*. Edina naročnika njegovih del v Sloveniji sta bila Ivan Belè in Ottomar Bamberg. Karpellus se je z Beletom seznanil na zchetku devetdesetih let 19. stoletja, kar potrjuje risba za *Turjashko Rozamundo* iz leta 1894, ki je nastala v Parizu šest let pred izidom *Poezij*. »Duhoviti« *Ribich* (slika v olju po Preshernovi pesmi) naj bi bil povod, da je Bamberg zaupal ilustriranje *Poezij* Karpellusu,¹⁷ ki je ilustracije izdelal med letoma 1894 in 1898, ko je zhivel v Parizu, v Concarneauju in na Dunaju. Datirane so ilustracije: *Ribich* – 1894, *Pri Blejskem jezeru*, *Begun in Krst* – 1895, naslovni list, *Nezakonska mati*, *Nuna in kanarcbek*, vinjete *Pesmi*, *V spomin Valentina Vodnika*, *V spomin Matija Chopa* in *Gazele*, vse 1896, vinjete *Strunam*, *Razlichne pesmi* in *Sonetje* – 1897, vinjeta *Krst pri Savici* – 1898).

Za Beleta je Karpellus izdelal tudi portrete Frana Erjavca in gospe Juliette Belè, sliko, ki prikazuje Kolumbovo odkritje Amerike (*Terra, terra!*), slike *Mea Kulpa!* I. in II. (oziroma *V shotoru Hasanage* in *Po bitki pri Sisku*) po Ashkerchevi pesnitvi, ki je bila objavljena leta 1896 pri Bambergovi založbi, *Ujetega pticha tožba* po Gregorchichevi pesmi, *Pramlocha* po Ashkerchevi indijski legendi iz leta 1893, prizore iz slovenskih narodnih pesmi *Pegam in Lambergar*, *Kralj Matjazh*, *Ravbar* in *Lepa Vida*.

»Galerije slik domaćih umetnikov mi Slovenci šbe nimamo,« je leta 1898 (pred izidom ilustriranih Preshernovih *Poezij*) zapisal Anton Ashkerc. »Pri nekem uglednem ljubljanskem meshchanu, ki ve ceniti umetnost, pa sem videl pred kratkem nekaj takega, kar bi se smelo imenovati nekeak narodni slikohram v miniaturi. Dotichni izobrazženi meshchan je znan s slikarjem Karpellusom, ki je ilustriral Preshernove poezije, pa je pri njem naročil celo vrsto žanimivih slik in risb. Nisem se mogel nagledati lepih podob, visečih po stenah. Shtiri podobe predstavljajo prizore iz slovenskih narodnih pesmi; to so: 'Pegam in Lamberg', 'Kralj Matjazh', 'Ravbar' in 'Lepa Vida'. Karpellus je motive doticnih epskih pesmi tako klasichno upodobil, da jim niti ne bil mogel menda noben drug slikar boljše! Ko gledash te slike drugo za drugo, se zhiivo spominjash nashih lepih narodnih pesmi in tu sbele spoznash, kak dragocen zaklad lezhi v teh na videz preprostih spevih za upodablajajočega umetnika!«¹⁸

Leta 1900 je Ottomar Bamberg Karpellusove ilustracije, med katerimi sta bili dve novi (*Nezakonska mati* in *Ribich*), podaril odboru za postavitev Preshernovega spomenika. Ilustraciji sta bili skupaj z modeli za Preshernov spomenik razstavljeni v veliki dvorani Mestnega doma. »Moramo rechi, da sta obe ti dve ilustraciji dosti boljshi nego onidve, ki sta reproducirani v 'Poezijah'. Zlasti nam je ugajala 'Nezakonska mati', ker je veliko bolj karakteristichna in izvirna nego ona, ki je natisnjena v knjigi. Karpellusove ilustracije so bile zato razstavljene, da bi nashle – kupcev. Zheleti je, da bi se prodale za prav – visoko ceno.«¹⁹

Karpellus je v tehniki lavirane risbe izdelal enajst celostranskih ilustracij in vinjete. Uvodnih vinjet k posameznim vsebinskim sklopom je sedem (Pesmi, Balade in romance, Razlichne pesmi, Gazele, Sonetje, Krst pri Savici, Dostavek; gre za isto ureditev kot v *Poezijah* iz 1847, v Dostavku so objavljene pesmi, ki jih Presheren ni uvrstil v *Poezije*). Uvodne vinjete bi lahko imeli za samostojne ilustracije. Na vinjeti za *Dostavek* je Karpellus na primer upodobil *Nebeshko procesijo*. Zaključni vinjeti sta dve (na koncu pesmi *Orglar*, *Matiji Chopu*). Vsaka stran velikega kvarta je nad besedilom okrashena s chelnim pasom, ki ga je Karpellus izdelal v tehniki perorisbe.

Ilustracija na notranji naslovnici iz leta 1896 prikazuje muzo s palmovo vejico, ki se tesno privija ob heroichno Preshernovo doprsje, kronano z lovorovim vencem. V ozadju se odpira pogled v krajino s cipresami. Ilustracija je objavljena dvakrat: v celoti in izrez, ki je dopolnjen z dvema dekorativnima poljema, ki nekoliko spominjata na vzorce ljudske krasilne umetnosti. Muza je dokaj sorodna usodnim, demonskim zhenskimi figuram, npr. Juditi, Medeji, Sfingi, kakrshne so radi upodabljali

simbolistični umetniki, ki so prevzeli romantično témo »femme fatale«. Mlademu, nadarjenemu ilustratorju Franchishku Dobnikarju pa se je Karpellusova muza, ki se oklepa Preshernovega kipa, zdela še najbolj podobna mumiji.²⁰

Slovenski list je zapisal: »Preshirnov kip objema pristna blaziranost v nebedni ženski podobi, ubogega Chopa pa davi za vratom in drži med neokusnimi koleni posavska nimfa. Ako so te podobe najboljše, tedaj se smemo nadejati 'grozno' lepih slik, če ne celo karikatur na vzvishene Preshernove poezije. Ali ni mogel slikanja prevzeti kak domaćin, ko imamo toliko kruba potrebnih umetnikov? Zadel bi bil gotovo bolje narodnega duha, kakor tujec, ki vkljub informacijam ne more poznati misljenja Preshernovega in našega naroda.«²¹

Prva uvodna vinjeta je sestavljena iz dveh motivov: arkadijski prizor (morda satir in nimfa) in Preshernov portret, ki ga je Karpellus povzel po Goldensteinovem posthumnem portretu pesnika iz leta 1850. Goldensteinov portret je bil šele leta 1900 prvich objavljen v *Preshernovem albumu* (t. j. posebna tematska, 12. shtevilka *Ljubljanskega zvonu*).

Naslon na romantično in simbolno likovno interpretacijo je narekovala Preshernova poezija, vendar so romantično občuteni prizori redki, npr. kasneje ena največkrat reproduciranih Karpellusovih ilustracij, ki prikazuje pesnika, naslonjenega na porušeno obzidje pod oknom ljubljene. Gre za ilustracijo podoknice *Pod oknom*, za katero je bil Anton Ashkerc leta 1898 prepričan, da je neupodobljiva. »Čitajte Preshernovo serenado 'Pod oknom'. Ali more slikar vse to povedati z barvami? Ali more s svojim kistom spraviti na platno vse misli, vsa čuvstva, ki jih je izrazil lirik? Nemogoče!«²²

Pri mnogih Karpellusovih ilustracijah so poleg novoromantičnih opazni tudi simbolistični in historicistični vplivi. Npr. pri ilustraciji pesmi o zvesti ljubezni *Mornar*: junak z roko, položeno na prsi, koprneče zre v daljavo, odhaja namreč od nezvestega dekleta in svojo usodo izroča vihnemu morju. Ashkerc, ki je menil, da so Karpellusu najbolj uspele ilustracije za zaglavji *Baladam in romancam* (str. 39) in *Gazelam* (str. 113), *Zadnji boj* (str. 171) in *Begun* (str. 181) iz *Krsta pri Savici* ter *Nuna s kanarkom* (str. 203), je o tej ilustraciji menil: »Mornar na str. 19. je res izvrstno karakteriziran, samo da njegova ladja, žal, ne stoji na vodi, ampak na snegu ali ledu (!).«²³ Presheren se je v pesmi predstavil kot mornar, »ki jadra od enega ljubezenskega razočaranja do drugega, a vendar ne izgubi upanja, odpuščajoč kljub hudemu trpljenju tisti, ki ga je izdala.«²⁴ V pesniškem junaku bi zato lahko videli avtobiografske poteze (Anastazij Grün je Preshera leta 1849 označil kot mozha »z odisejskim dubom«)²⁵ oziroma metaforo za grenko, nesrečno ljubezen. Ker se Karpellus v pesem ni mogel poglobiti na ta način, za figuro mornarja ni izbral pesnikove portretne upodobitve.

Med umetniki, ki so vplivali na Karpellusove ilustracije, je bil najbrž tudi Arnold Böcklin s simbolichnimi morskimi motivi (npr. slika *Triton in Nereida*). Prisotni so tudi starejši vplivi, ki jih srečamo zhe pri Janezu in Juriju Shubicu. Različni vplivi, ki se odražajo v Karpellusovih ilustracijah, marsikdaj uchinkujejo protislovno.

Ilustracije *Poeziji* so nastale na zachetku Karpellusove umetniskhe poti, zato so včasih okorne, neurejene in »mestoma primitivno neveshebe«, poudarja Fran Shijanec.²⁶

Uvodna vinjeta k *Razlicnim pesmim*, ki je tudi ilustracija *Nove pisarije*, je ena najbolj zanimivih Karpellusovih ilustracij. »Filister, ki pouhuje Preshera, kako in kaj naj pesni, je imenitno karikiran!«, ugotavlja Ashker.²⁷ Pisar (Karpellus si ga je napachno zamislil kot Preshera; predstavljal naj bi namrech »mishljenje, metodo in dub« Preshernovih nasprotnikov) zamishljen sedi za mizo, Uchenec (tudi ta ni Presheren, temvech »predstavnike novega mishljenja o slovenskih literarnih recheb«)²⁸ razburjeno poslusha njegove besede, prostor krasi portret Andreja Smoleta. Ilustracija je zgovoren in nikakor ne edini primer, kako se ilustracija Preshernove pesmi spreminja v pripovedni prizor iz pesnikovega zhivljenja: »Vinjeta k 'Razlicnim pesmim' na str. 89 predstavlja Preshera, ki podaje pesmi neumornemu filistru, ki naj predstavlja ne vem ali kakega obchudovanca, ali kritika ali celo – slovenski narod.«²⁹

Karpellusove ilustracije dajejo vtis, kot da ne bi shlo za knjizhne ilustracije, temvech za ilustracije v kakshni od sochasnih revij. Najbrzh so nastale v skladu s tokovi sodobne, popularne revijalne ilustracije, vendar ne tudi tedaj najbolj aktualne secesijske ilustracije, kakrshno v chasu objave Karpellusovih ilustracij lahko zasledimo v priljubljenih revijah, npr. v berlinskem *Panu* (1895–1900), münchenskem *Jugendu* (1896–1940), glasilu dunajske secesije (Wiener Secession) *Ver sacrum* (1898–1903) idr., pa tudi na primer v njihovi predhodnici – francoski *Revue Blanche*. V sozhitju in skupnem uchinkovanju literarnih, likovnih in celo glasbenih prispevkov, v graficnem oblikovanju in okrasju, vinjetah in inicialkah se je v teh revijah uveljavila secesijska zamisel o celostni umetnini. Odmeve secesijske ilustracije lahko zasledimo samo pri Karpellusovih risbah za podolzhe vinjete na vrhu strani in pri dekorativnem okrasu in ptichu feniksu v ilustraciji pesmi *V spomin Valentina Vodnika* (str. 25). Ilustracija prikazuje Vodnika, ki je v viziji ugledal Napoleona na konju in pishe odo *Ilirija ozhivljena*.

Tudi sestavljene oziroma vechdelne ilustracije naj bi se Karpellusu ne bile najbolj posrechile. Pri teh ilustracijah tiskana reprodukcija ni mogla predstaviti vseh detajlov, saj je bilo potrebno izvirne risbe za *Turjashko Rozamundo*, *Pri blejskem jezernu* in *Krst pri Savici* pri pripravi klisheja zmanjšati.³⁰ Ilustracijo *Pri blejskem jezernu* je Karpellus sestavil iz zgodovinskega in sodobnega motiva.

V nasprotju z ilustratorji *Poeziji*, ki so sledili v teku 20. stoletja, Karpellus oziroma narochnik njegovih ilustracij skorajda ni namenil pozornosti Primichevi Juliji. Julija je morda upodobljena na uvodni vinjeti za *Gazete* (str. 113) in na horizontalni vinjeti za *Sonetni venec* (str. 131).

Na uvodni vinjeti *Sonetje* (str. 123) rojenice (sojenice) ob Preshernovi zibelki napovedujejo otrokovo prihodnost. Rojenice so upodobljene tudi na eni od horizontalnih vinjet (str. 1, 129). Zanimiva je tudi horizontalna vinjeta z upodobitvijo vasi Vrba (*Sonetje ljubezni*, str. 125, *Sonetje nesreche*, str. 159).

Kljub dejstvu, da je bil to prvi (in do danes dokaj osamljen) velikopotezno zastavljen projekt ilustriranja Preslernovih pesmi, so ilustracije *Poeziji doktorja Franceta Preslerja* naletele na odklonilna mnenja. Negodovanja nad izbiro »tujerodnega ter slovenshchine neveshchega«³¹ ilustratorja izdaje *Poeziji* so se pojavila takoj ob izidu. »Karpellus je v svoji stroki znamenit mojster in odličen umetnik,« je ugotavljal Ashkerč, ki je imel vrsto pripomb tudi glede ureditve *Poeziji*. »Ako se mu pa vse ilustracije niso popolnoma posrečile, prihaja odtod, ker Preslerja ni čital v izvorniku in ker pogostokrat morda ni razumel pesnika nashchega.« Karpellus je tujec, zato mu ne velja zameriti, »che s svojim risalnim peresom ni vselej prave pogodik«. Bolje in bolj naravno bi bilo ilustriranje Preslernovih pesmi zaupati kakšnemu slovanskemu slikarju, Hrvat, Čehu, Poljaku, Rusu. »Toda – kar je, to je! Na novo ali boljše ilustrovanega Preslerja menda ne doživimo tako kmalu ...«, saj je bilo na to prvo treba čakati tako dolgo, kot je Penelopa čakala na svojega Odiseja.

»Shkoda, da je ilustracij tako malo! Koliko je she Preslernovih epskih pesmi, ki bi bile ponujale prebvalčevih motivov za ilustracije. Seveda bi se bila s tem knjiga znatno podrazhila in nemara je bash to vžroke, da ima knjiga razmeroma malo podob. –«³²

Ashkerčevi oceni je dodal kratko pojasnilo Ivan Bele, ki je Karpellusu omogočil nadaljevanje študija v Parizu in posredoval pri naročilu za ilustriranje *Poeziji* pri znancu, založniku Bambergu: »Ker slikar slovenshchine ne ume, dobival je prevode pesmi, sposobnih za slikarsko tolmačenje, potrebne fotografije, figurine itd. iz Ljubljane. Vechino podob je izvršil za chasa svojega bivanja na Francoskem l. 1894./5., tedaj ob chasu, ko sta bila brata Shubica zhe mrtva, umetnishki narashchaj nash se pa she ni pojavil. /.../ Vpregel se je potem v sladki jarem sv. zakona, in to je brzhehone krivo, da se danes bavi najvch s praktichno stroko svoje umetnosti ter slika reklamne podobe in risbe ilustracije za dunajske in monakovske liste, dokler mu milejsba usoda ne razvezhe kril za svoboden umetnishki vzlet ...«³³

Ivan Bele ni imel povsem prav glede tega, da ne bi bilo mogoče najti domachega ilustratorja. Do neke mere bi njegova trditev lahko veljala za zachetek Karpellusovega ilustriranja Preslernovih pesmi. Ob izidu *Poeziji* so se z objavami v revijah, zlasti v *Domu in svetu*, uveljavili mladi umetniki Matija Jama, Ivan Vavpotich (»risar, ki je po vsem svojem idealistichnem pojmovanju in slogovni zaostalosti kar najbolj soroden Karpellusovemu meshchanskemu akademizmu in psevdorealizmu«)³⁴ in Miljutin Zarnik (1873–1940), ki je z ilustracijami za povest J. Janezhicha *Gospa s pristave* prav tako kot Karpellus z dvanajstimi akvarelnimi risbami na temo narodne pesmi *Ravbar* prvich sodeloval leta 1894 v *Domu in svetu*. Leta 1896 je Zarnik izdelal ilustracije za Finzhgarjevo pesnitev *Triglav*, ki nekoliko spominjajo na poznejshe ilustracije Vesnanov.

Ivana Kobilca, avtorica ilustracij za Jenkove *Poezije* (prvo ilustirano slovensko pesnishko zbirko), ki so izshle leta 1896, pa je bila celo svakinja Luke Pintarja.³⁵

Z Ashkercem se je strinjal filozof, katolishki teolog, pisatelj in urednik dr. Franchishek Lampe (1859–1900), ki je izrazil bojazen, da bo nova izdaja Preslerja

»modernizirala«, cheprav je bil založnikov namen lep: »... hotel je podati Presberna z vsemi pripomočki sedanje tehnike v taki obliki, da bi se merila z najboljšimi izdajami drugih vseh pesnikov«. »Zhal, kakor neradi, a vendar odločno izjavljamo, da se je umetniski del te izjave – ponesrečil. Chemu bi si to zakrivali? Treba je pomisliti, da stoji nash pesnik z vso svojo osebnostjo in s svojim delom trdno v svojem narodu, da je 'kost iz kosti in meso iz mesa' nashnega naroda. Kako se je Presheren odločno boril za nachelo, da obrani narodu to, kar je njegovo pravo svojstvo! In ta izdaja? Poglejmo nje slike: ali kazhejo te kaj onega chutenja in mishljenja, ki izvira iz srca nashnega naroda in ki je izviralo iz srca Preshernovega? / .../ Ne rechemo, da so vse slike neprimerne, nekaj jih je tudi lepih, in tiskane so vse krasno, kakor je vse tiskarsko delo vzorno: a slovenskega duha, duha Preshernovega pogreshamo, in zato nam je zelo zhal, da se ni tako imenitno, tako drago delo postavilo na drugo podlago in dovrshilo z domachimi umetniki.«³⁶

V Lampetov chlanek je bilo vključeno mnenje nadarjenega mladega ilustratorja, bogoslovca Franchishka Dobnikarja (1878–1901), ki se je slovenski javnosti she pred Vesnani predstavil s secesijsko obchutenimi ilustracijami (*»ornamentalno dekoracijo v pol narodnem, pol secesijskem slogu«*)³⁷ in z ilustracijami profanih tém, kar je dokaj presenetljivo glede na to, da je izhajal iz katolishkih krogov. »Splošno bi se moglo rechi, da so slike srednje vrednosti,« je menil Dobnikar. »Take ni nobene, v kateri bi bil slikar v resnici genijalno izrazil s chopichem to, kar je povedal pesnik z besedo: vidi se na mnogih mestih, da slikar ni razumel pesnika. Sploh bi bilo zheleti vech slovenskega duha. Tudi z ozirom na tehniko so nekatere ilustracije jako slabe.«³⁸

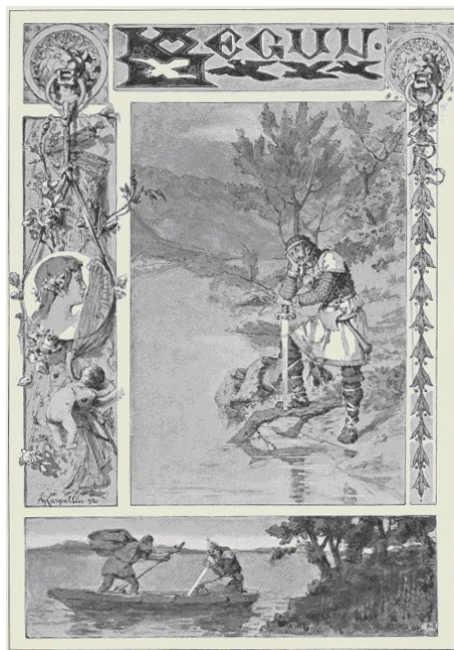
Dobnikar je bil sorodnik slikarja in duhovnika Franca Pustavrha (1827–1871), avtorja nekaj Preshernovih portretov, ki so nastali pred letom 1876. Pustavrh, ki se je slikarsko tehniko seznanil pri Langusu in Pavlu Künlu in jo izpopolnjeval pod vplivom Ivana Franketa,³⁹ je pisal pesmi, pripravljaj tudi ilustracijo Bürgerjeve Leonore⁴⁰ in celo ciklus slik na temo Krsta pri Savici. »Pustavrh je mislil ilustrovati Preshernov: Krst pri Savici; jedno sliko za 'Krst' je zhe dovrshil, toda zhal, ne vem, keje se sedaj nabaja; napravil je tudi zhe pet, shest daljnih nachrtov. Obzhalujemo, da ni možh dovrshil te svoje namere: imeli bi to znamenito delo okrasbno s podobami domachege umetnika,« pishe narodopisni in glasbeni zgodovinar in etnobotanik, kanonik Janko Barle.⁴¹

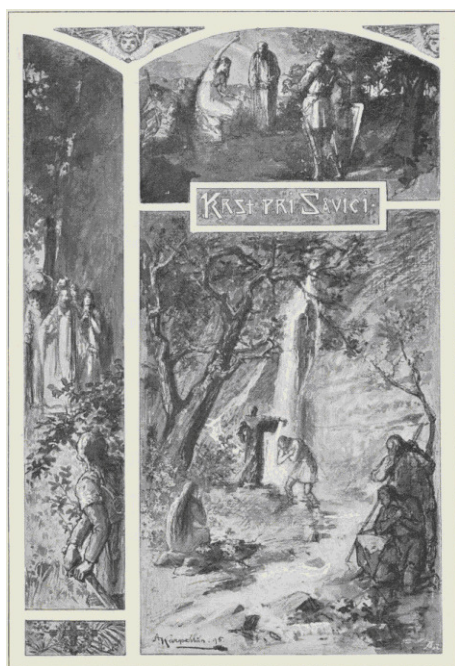
Jurij Shubic, *Kerst pri Savici* (v: *Zvon*, 1878, sht. 23)

Adolf Karpellus, *Pri Blejskem jezeru*, 1895

Adolf Karpellus, *Begun*, 1895

Adolf Karpellus, *Krst pri Savici*, 1895

¹ Preshernu pripisana moralizirajoča in pobožna pesem je natisnjena na romarski podobici bozhje poti sv. Joshta nad Kranjem iz okrog 1830 (Presheren je sestavil tudi verze za veliki shentjoshki zvon, ki so ga ulili 1834), na kateri poleg kratke svetnikove legende in molitve k svetniku srečamo tudi podobo sv. Joshta, posneto po kipu v velikem oltarju (po: Emilijan Cevc, »Preshernova pesem na podobici sv. Joshta«, *Glasnik Slovenske matice*, 2000, sht. 1–2, str. 57).

² Po: Rafael Ogrin, »Simon Ogrin – cerkveni slikar«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, XVIII, Ljubljana 1970, str. 34.

³ Po: Viktor Steska, *Slovenska umetnost*, I. del, Slikarstvo, Prevalje 1927, str. 328.

⁴ France Mesesnel, »Dunajska shola«, *Janez in Jurij Shubic*, Ljubljana 1939, str. 167.

⁵ Po: Josip Stritar, »Nekaj besed o Zvonovih podobah«, *Zvon*, 1878, str. 142, in Simon Ogrin, »Spomini slovenskega slikarja«, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 1922, str. 138.

⁶ Po: Janko Shlebinger, »Pintar Luka«, *Slovenski biografski leksikon*, Druga knjiga, Ljubljana 1933–1952, str. 345–347.

Luka Pirnat je raziskoval Preshernovo pesniško zapuščino (prispevki v *Ljubljanskem zvonu* od 1889). V slovenshchino je prevedel nekaj Preshernovih nemških pesmi. Kot slavnostni govornik je nastopil na Preshernovi slavnosti v Gradcu, ki jo je 9. decembra 1879 priredilo akademsko drustvo Triglav s sodelovanjem Slovanskega pevskega drustva. Leta 1911 pa je javnost opozoril na prvo obvestilo o Goldensteinovem portretu Presherna, ki ga je februarja 1850 objavil *Laibacher Zeitung*. Na Pintarjevo prošnjo je Bamberg 1905 podaril licejski knjižnici Preshernovo rokopisno zapuščino.

⁷ Bambergov dopis Luki Pintarju z dne 6. december 1895 (po: Janko Shlebinger, »Pintar Luka«, *Slovenski biografski leksikon*, Druga knjiga, Ljubljana 1933–1952, str. 346).

⁸ Po: »Uradni del«, *Brencelj*, 1869, sht. 2.

⁹ Po: *Tiskarstvo na Slovenskem. Zgodovinski oris* (po literaturi in gradivu Ivana Matichicha sestavil Branko Berchich), Ljubljana 1968, str. 121.

¹⁰ Po: »Presheren v novi izdaji«, *Ljubljanski zvon*, 1899, sht. 12, str. 762.

¹¹ Po: »Platnice za krasotno izdajo Preshernovih poezij«, *Slovenski narod*, 1900, sht. 60.

¹² »Dr. J. T.«, »Presherna narodu!«, *Slovenka*, 1900, str. 283.

¹³ Po: Jozha Glonar, »Lepa knjiga«, *Ljubljanski zvon*, 1923, sht. 1, str. 3.

¹⁴ Anton Ashkerc, »Poezije drja. Franceta Presherna«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 116.

¹⁵ Biografski podatki po: Ivan Bele, opomba v članku Anton Ashkerc, »Poezije drja. Franceta Presherna«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 120; Franchishek Lampe, »Nashe slike«, *Dom in svet*, 1894, sht. 2, str. 64; Fran Shijanec, »Ilustrator Preshernovih Poezij Adolf Karpellus«, *Umetnishka priloga Umetnosti*, 1943/1944, sht. 10–12, str. 158.

¹⁶ Franchishek Lampe, »Nashe slike«, *Dom in svet*, 1894, sht. 2, str. 64.

¹⁷ Po: Anton Ashkerc, »Poezije drja. Franceta Presherna«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 120.

¹⁸ Anton Ashkerc, »Ilustrovana slovenska poezija«, *Ljubljanski zvon*, 1898, sht. 12, str. 757.

¹⁹ Anton Ashkerc, »Razstava Karpellusovih ilustracij«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 4, str. 262.

²⁰ Po: Franchishek Lampe, »Poezije dr. Franceta Presherna«, *Dom in svet*, 1900, sht. 3, str. 92.

²¹ »Novo, ilustrovano izdajo Preshernovih poezij ...«, *Slovenski list*, 1899, sht. 49.

²² Anton Ashkerc, »Med slikami in kipi«, *Slovenski narod*, 1898, sht. 130.

²³ Po: Anton Ashkerc, »Poezije drja. Franceta Presherna«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 120.

²⁴ *Poezije doktorja Franceta Presherna*, Uredil, uvod in razlago napisal Anton Slodnjak, Ljubljana 2003, str. 361.

²⁵ Po: *Poezije doktorja Franceta Presherna*, Uredil, uvod in razlago napisal Anton Slodnjak, Ljubljana 2003, str. 361.

²⁶ Po: Fran Shijanec, »Ilustrator Preshernovih Poezij Adolf Karpellus«, *Umetnishka priloga Umetnosti*, 1943/1944, sht. 10–12, str. 162.

- ²⁷ Anton Ashker, »Poezije drja. Franceta Preshera«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 121.
- ²⁸ Boris Paternu, »Nova pisarija«, *France Presheren in njegovo pesniško delo*, Ljubljana 1976, str. 153.
- ²⁹ Po: Franchishek Dobnikar, »Poezije dr. Franceta Preshera«, *Dom in svet*, 1900, sht. 3, str. 92.
- ³⁰ Po: Anton Ashker, »Poezije drja. Franceta Preshera«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 120.
- ³¹ France Kidrich, »Preshernova podoba in nashi umetniki«, *Ljubljanski zvon*, 1935, sht. 9, str. 555.
- ³² Po: Anton Ashker, »Poezije drja. Franceta Preshera«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 116 in 120.
- ³³ Po: Anton Ashker, »Poezije drja. Franceta Preshera«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 2, str. 120.
- ³⁴ Fran Shijanec, »Ilustrator Preshernovih Poezij Adolf Karpellus«, *Umetnisha priloga Umetnosti*, 1943/1944, sht. 10–12, str. 157.
- ³⁵ Po: Silva Trdina, »Ivana Kobilca«, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 1952, str. 93.
- ³⁶ Franchishek Lampe, »Poezije dr. Franceta Preshera«, *Dom in svet*, 1900, sht. 3, str. 92.
- ³⁷ Evgen Lampe, »Franchishek Dobnikar / Spominski list na grob mlademu umetniku«, *Dom in svet*, 1903, sht. 1, str. 26.
- ³⁸ Po: Franchishek Lampe, »Poezije dr. Franceta Preshera«, *Dom in svet*, 1900, sht. 3, str. 92.
- ³⁹ Po: Janko Polec, »Pisma Franca Pustavrha in Ivana Franketa Edvardu Strahlu«, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 1931, str. 51.
- ⁴⁰ Po: Evgen Lampe, »Franchishek Dobnikar / Spominski list na grob mlademu umetniku«, *Dom in svet*, 1903, sht. 1, str. 33.
- ⁴¹ Janko Barle, »Franchishek Pustavrh«, *Dom in svet*, 1892, sht. 7, str. 292.

SPOMENIK JURIJU VEGI

Zamisel za spomenik matematiku in vojashkemu strokovnjaku Juriju Vegi (1754–1802) se je pojavila sredi 19. stoletja. Duhovnik Kajetan Huber je leta 1846 ali 1847 v Muzejskem drushtvu (Drushtvo kranjskega dezhelnega muzeja) predlagal, naj postavijo Vego spomenik. »*Prechastiti gosp. kanonik Novak je blagovolil moje pismo o ti zadevi zboru brati in neki list omenjenega druzhtva je naznanil, da je ono ta moj predlog radostno zaslislhalo,*« je zapisal Kajetan Huber. Vendar Huberjev predlog ni naletel na pravi odziv. Leta 1848 se je Huber povezal z nadporočnikom pl. Sühnelom. Obrnila sta se na feldmarshal-lajtnanta grofa Lichtenbeerga v Lvovu in na generalmajorja barona Novaka v Vojni krajini, ki pa zaradi oddaljenosti nista zhelela prevzeti vodstva v nachrtovanem spomenishkem odboru, vendar sta obljubila sodelovanje in »*zagotovila, da preslavni nashi austrianski topniharji in vitezi Maria-Terezijinega reda bodo gotovo vsi pripomogli k dovershbi blagega namena.*«¹

Prof. Mihael Peternel (1808–1884) je ob stoletnici Vegovega rojstva v letopisu vishje realke v Ljubljani (*Jahresbericht der k.-k. Unterrealschule in Laibach*, 1854) objavil Vegovo biografijo. Predlagal je, naj postavijo Vego spomenik ob zheleznishki postaji na Lazah pri Dolskem, ki je nedalech od Vegovega rojstnega kraja.²

Novice so podprle Peternelev predlog. »S takim rojakom se smé domovina nasha pach ponashati, in ker je svetu premalo znano, da je Vega bil Krajnec, in ker v resnici zaslužbi, da se mu postavi v domovini njegovi spominek, je po nasvetu chastitega pisatelja tega zbirljenjopisa, vodja realnih shol gospoda Peternela, zares zadnji chas, da ne odlashamo dalje te dolžnosti do sebe in do rajncega; ampak da mu – ker je ravno letos sto let po njegovem rojstvu preteklo – napravimo spodoben spominek, ki bi naj bolje stal poleg zheleznice pri kolodvoru na Lazah – blizu njegove domachije in na mestu, kjer je zachel svoj vishji poklic. Tu se bojo spomnili njega domachi in ptujci, ki se bojo memo vozili. Naj bi gosp. vodja, ki je to blago misel iznova sprozhl, se lotil tega pochetja, b kteremu bo gotovo vsak domorodec z veseljem pripomogel!«

Prva slovesnost v Vegovo chast

*Novice so porochale, da bo Vegov rojstni kraj Zagorico pri Dolskem 26. septembra 1865 obiskala skupina Dunajchanov, ki namerava postaviti »spominek na rojstni bishbi« (spominsko ploschco) in opraviti zadushnico v cerkvi Sv. Krizha v Krizhevski vasi.*⁴ Dunajchana Wagner in Bergmann sta namrech naznanila, da bosta 26. septembra ob sedmi uri zjutraj prispeli Vegovi spominski ploschchi z vlakom na Laze. *Zgodnja Danica* navaja, da je bil eden izmed gospodov nemshkega, drugi pa slovenskega rodu.⁵

Novice so pozvale Slovence, naj se udeležijo slovesnosti. »Dosti žalostno je, – pricha pa je žopet nova: ako se tako imenovani 'Slovenci' ne lotijo kake domovinske stvari, da je specifični 'Kranjci' ne spravijo na noge, cberavno se vsaki hip ustijo 'patriote'. Dajmo, da se 26. t. m. saj spodobno vdeležimo slovesnosti, ki jo napravijo – neznane roke! Zagorichanje želijo she posebno, da pridejo tudi 'Sokolci' slavit Vegatovo spominovanje 26. dne t. m.«

Slovesnost se je zachela z veliko sveto masho, ki jo je pel moravshki dekan Janez Toman. »Po sv. evangeliu so gosp. dekán s prelepim ogovorom razložili zbrani množici namen danashnjega shoda in čakaj po lepi slovenski navadi se s svetno slovesnostjo strinja cerkevno obhajilo, popisovaje na kratko zhivljenje imenitnega farana Vega-ta, chegar imé v krstnih bukvalih zapisano stoji 'Juri Veba'.« Po veliki masi sta bili opravljeni she dve masi, ki sta jih brala vojashki duhovnik Henrik Palka in Mihael Peternel, nakar je Vegov sorodnik Peterka vzel spominsko tablo in se napotil do Vegove rojstne hishe v okrog deset minut oddaljeni Zagorici.⁷ Ob njem sta hodila vashchana z vencema, za njim pa procesija na chelu z godbo. Vegova rojstna hisha je bila okrashena z dvema mlajema, med katerima se je vil venec. V sprevodu je bilo pet dezhelnih poslancev (dekan Toman, dr. Lovro Toman, ljubljanski zhupan dr. Etbin Henrik Costa, Luka Svetec, dr. Janez Bleiweis), vech duhovnikov in uglednih meshchanov in meshchank iz Ljubljane, Brda, Tushtanja, Kamnika in drugih krajev, avtor Vegovega zhivljenjepisa prof. Mihael Peternel in »prozhitelj Vodnikovega spominka« zhupnik Kajetan Huber. Na trati pred hisho so na improviziranem odru, tj. na mizi, govorili dr. Bleiweis, dr. Lovro Toman in chemshenishki zhupnik Kajetan Huber.

»Dr. Janez Bleiweis v govoru svojem radost naznanuje, da je prishlo toliko naroda slavit neumrlega Vegata; opisuje slavno zhivljenje mozha, ki v tej borni bajtici med hribovci rojen je nesel slavo svojo in domovine nashe po vsej Evropi; Vebevchev Jurček je iz te hishice, ki nam zdaj stoji pred oblicjem, shel z malo sbkerinjico, ki mu jo je mati dala, v ljubljanske shole, bistra glavica pa je revnemu sinku prostih kmetishkih starshv pot odprla po vsem svetu; stopivshi v vojashki stan se je obnashal tako junashko, da je prejel najslavnishi red Marije Terezije in je bil v visoki zhlahtni stan – baronovski – povzdignjen; al ne le junashtvo samo in njegovo bojevanje za Avstrijo nekday dela nam Vegata neumrlega, temuch tudi njegova uchenost zlasti v rachunskih vedah, da she danes zhivi v knjigah svojih in bode zhivel na véke. In ako se vprashamo: kdo je mar – ta junak, ta uchenjak? zagromi nam od vseh krajev svetá odgovor: 'taka glava korenine je slovenski oratar!' Tako je slava njegova slava kmetishkega stanú, slava Vasha, Zagorichani, slava Krajne, slava slovenske nashe domovine! Hvala gospodom, ki so nam se tem spominkom, ki se stavi na rojstno bisbo in v cerkev, dali danes ob enem opomin, da se stavi she na družem mestu slavi Vegatovi vreden spomin. In s slavoklicem na neumrlega Vegata, ki je donel chez bribe in doline tisochkrat ponavljan, je konchal govornik svoj govor.«

Tudi dr. Lovro Toman in Kajetan Huber sta slavila Vegove dosezhke. Huber je obljubil, da bo kranjskemu zgodovinskemu drushtvu izročil skrinjico, s katero se je mladi Vega podal v ljubljanske shole. Odborniku zgodovinskega drushtva dr. Costi je predal ključ skrinjice. Po konchanih govorih je dekan Toman pozval ljudi, naj zapojejo *Cesarsko pesem*. Petje je spremljala godba. »Po odpeti cesarski pesmi pa se hipoma zbere krdelce rodoljubnih pesnikov in popevaje nashe domache 'Hej Slovani',

'Naprej zastava Slave' in drugih vech, in vsem prichujochim so srca igrala o pravi tej narodni veselici.« Bleiweis se zahvalil Wagnerju, ki je z zhelezno tablico za cerkev dal nov zagon akciji za spomenik, ki ga je leta 1854 predlagal prof. Mihael Peternel. Nemca Bergmanna na slovesnosti ni bilo, ker je zbolel. Ugledni gostje so bili povabljeni k obedu v zhupnishchu. »... tu je bilo navdusbenih napitnic brez konca in kraja; družbica je bila vesela, da je imela med seboj tudi vojashkega dushnega pastirja c. kr. polka, kteremu je nekdaj Vega bil slaven ud.« Dopisnik Novic je sklenil poročilo o slovesnosti z besedami: »Da bi Lazem nasproti kmali stal Vegatu spominek!«⁸

Velika narodna slavnost v resnici ni najbolj uspela. Spominski ploschi, ki sta ju prinesla Dunajchana, sta bili skromni. Dom in svet navaja prichevanje enega izmed ochividcev: »Mislil sem, da se norčujejo iz nas. Z rajnim ochetom sva jo bila udarila chez Javorschico; ves sem bil premochen. V Moravchah je bilo oznanjeno, kakshne rechi se bodo godile pri Sv. Krizhu; ljudi je prishlo vse chрно. Pa kaj mislite, da smo videli? Dolgo ni bilo nich; naposled priigra od Lazov sem proti cerkvi muzika, ljudje so se prerivali po rebri in vpili 'zhivio', spredaj pred godci je shel Bleiweis in druga gospoda, za njimi pa je nekdo na chrni blazinici nesel neko belo stvar. Shment, sem dejal ochetu, sam presvetli cesar gre k Sv. Krizhu! Pa kaj je bilo? Chisto navadno 'dilco' so prenashali semintja! O, gospoda, sem si mislil, ti si pa she bolj neumna kakor je nas eden!«⁹

Na Vegovo rojstno hisho so obesili desko z napisom in na cerkev Sv. Krizha v Krizhevski vasi vzdali zhelezno ploscho (30 x 15 cm). Na hishi pri Vehovcu je she leta 1903 visela lesena deshchica z napisom *Juri Vega, Baron, roj. 1764 + 1802*. Na mali zhelezni ploschi nad vrati cerkve Sv. Krizha je bil latinski napis: *GEORGIUS VEGA, L. B. / DIE 24. MARTII 1764. SAGORICAE / IN VICINITATE STATE CRUCIS HIC / NATUS, OBIIT VIENAE / DIE 26. SEPT. 1802. R. I. P. / AGNATI ET AMICI POSUERE / DIE 26. SEPT. 1865*.¹⁰

Prizadevanja za Vegov figuralni spomenik

Dr. Franchishek Lampe je leta 1891 zapisal v *Domu in svetu*: »Vega je zaslužbil, da bi mu vsaj Kranjci, ako ne vsi Slovenci postavili dostojen spomenik.«¹¹ Zamisel za Vegov spomenik so obudili ob stoletnici Vegove smrti. Slovenski chastnik in knjizhevnik Fridolin Kauchich (1859–1922), ki je o Vegi pisal in si prizadeval za njegov spomenik od leta 1886, se je zhe pred tem vechkrat obrnil na nekatere vplivne posameznike. Vechina izmed njih mu ni niti odgovorila. Leta 1898 je objavil odprto pismo, v katerem je nagovoril slovensko izobrazhenstvo. »... nashel se je celo chuden mozhak, ki je v nekem na mojo adresu naslovljenem v ljubljanskem dnevniku objavljenem pismu norce bril in se konchno izrazil, 'da Vega chaka lahko she par sto let na spomenik!'«¹²

Fridolin Kauchich je v vojashkem listu *Rechtswehr* (29. 9. 1902) objavil kratek Vegov zhivljenjepis, ki ga je sklenil z besedami: »Ali bi ne bil zhe chas, da spomin velikega avstrijskega uchenjaka proslavimo s tem, da mu postavimo dostojen spomenik.« Kauchich je v

chlankih in noticah v nemških listih pozival, naj postavijo Vegu spomenik. Znova je za to zadevo vechkrat zhelel spodbuditi slovenska drushtva in posameznike.¹³

V Moravchah so leta 1903 pripravili slavnost v Vegov spomin. Na predlog Fridolina Kauchicha so osnovali krajevni odbor, ki bo nabiral darove za skromen Vegov spomenik v domachem kraju. V odboru so bili dekan Janez Bizjan (predsednik), kaplan Martin Shkerjanec, naduchitelj Janez Toman, trgovec Anton Uchakar, ljubljanski zhupan Ivan Hribar, Fridolin Kauchich, profesorja Makso Pirnat in Franz Hauptmann ter major Fr. Bezeljak. Fridolin Kauchich se je obrnil na vojashke dostojanstvenike in Slovence v armadi, ki so zacheli poshiljati prispevke za Vegov spomenik v Moravche.¹⁴

Odbor je poleti 1904 poskrbel za obnovo Vegove rojstne hishe in dal na hisho vzdati spominsko ploshcho iz domachega chrnega kamna in s slovenskim napisom na belem marmorju: *Rojstni dom / JURIIJA barona VEGA / * 23. marca 1754 + 26. sept. 1802 / Ob 150 letnici rojstva*. Ploshcho je izdelal domachi kamnosek Ivan Vektorac iz Pech.¹⁵

Spominsko ploshcho so slovesno odkrili 25. septembra 1904. Slovesnost se je zachela z masho, ki jo daroval msgr. Tomo Zupan. V cerkvenem govoru je opozarjal na Vegovo hrabrost, uchenost, svetovno slavo, domoljubnost in hvalezhnost. Konchal je z verzi: *»kar nam mozg nebesa dala / da reshijo nas teme grobov, / vse kmechka mati je zibala, / vsi izshli iz kmetiskih so domov.«*

Zagorica je bila okrashena z zastavami in mlaji. Slavnosti govornik pred Vegovo rojstno hisho je bil moravshki kaplan Martin Shkerjanec, ki je v daljskem govoru predstavil Vegovo zhivljenje in delovanje. Ljudje so ga nagradili z navdushenimi klici »Zhivio«. Shtudent Egidij Rozhich iz Gradca je opozoril na slavne rojake, na jezikoslovca Marna, pesnika Koseskega, pesnika in pisatelja Jakoba Zupana, pisatelja Kersnika, pisatelja Andrejchkovega Jozheta in na slavljenca – barona Vego. Shkerjanec je nazdravil habsburshki dinastiji in cesarju. Prisotni so se odzvali s trikratnim »Zhivio«. Shkerjanec je oznanil, da bo odslej v hishi spominska knjiga, ki jo je podaril stotnik Fridolin Kauchich. Nastopili so domzhalska godba (*Cesarska himna, Naprej zastava slave!*), moravsko pevsko drushtvo (*Zastava zhe razvita, Molitev*) in slovensko katolishko akademsko drushtvo Zarja iz Gradca. Moravshke gospodichne so postregle gostom v svetokrishkem zhupnishchu. Pri Jozelnu v Dolskem so pripravili ljudsko veselico. *»Chast in hvala za pozhrtvovalni trud zlasti gospicam Ivanki Cegnarjevi ter Fanici in Ivanki Roglichevi, ki so ves chas z vzgledno pridnostjo prodajale Vegove razglednice.«*¹⁶

20. septembra 1903 je bil v Ljubljani – najbrzh na pobudo majorja Fr. Bezeljaka z Dunaja¹⁷ – oblikovan shirshi oziroma centralni odbor, ki si je prizadeval za Vegov spomenik v dezhelni prestolnici Ljubljani. Predsednik odbora je bil polkovnik Mihael Lukanc pl. Savenburg, prvi podpredsednik dezhelni glavlar vojvodine Kranjske Oton pl. Detela, drugi podpredsednik ljubljanski zhupan Ivan Hribar, tajnika Peter pl. Radics in dezhelni sholski nadzornik Fran Levec, blagajnika stotnik Janez Kramarshich in podpolkovnik Matej Prashnikar, revizorja trgovcev Franc Kollmann in kanonik Sushnik. V izvrshilnem odboru so bili dezhelni vladni

svetnik markiz Ludvik pl. Gozani, dezhelni odbornik in poslanec Franc Povshe, dvorni svetnik dr. Jozhef Rachich in ravnatelj Andrej Senekovich. Odbor je zaprosil nadvojvodo Leopolda Salvatorja, naj prevzeme pokroviteljstvo. V korist Vegovega spomenika je nachrtoval dva koncerta vojashke kapele (v Narodnem domu in Kazini) ter dobrodelno predstavo v gledalishchu.¹⁸

Na pobudo majorja Bezeljaka sta polkovnik Mihael Lukanc pl. Savenburg in podpolkovnik Prashnikar poslala odličnim mozhem dezhele Kranjske in sosednjih dezhel proshnjo za sodelovanje v odboru. V odbor so vstopili predstavniki slovenskih strank, slovenske in nemške narodnosti, visokega plemstva in chastniki: grof Jozhef Anton Barbo in major Fr. Bezeljak (Dunaj), dekan Janez Bizjan iz Moravch, stotnik Wendelin von Colerus, prosht dr. Sebastijan Elbert (Novo mesto), svetnik vishjega dezhelnega sodishcha dr. A. Ferjanchich, urednik *Laibacher Zeitung* prof. Anton Funtek, dezhelni poslanec Peter Grasselli, prof. Franz Hauptmann (Gradec), dezhelni sholski inshpektor Franc Hubad, sholski inshpektor dr. Rudolf Junowicz, stotnik Fridolin Kauchich (Dunaj), porochnik Oskar von Kuhnert, grof Karl Lanthieri (Vipava), predsednik dezhelnega sodishcha Albert Levichnik, baron Leopold von Liechtenberg, predsednik Kranjske hranilnice Josef Ludmann, direktor Kranjske industrijske družbe na Jesenicah Karl Ludmann, Arthur Mahr, polkovnik Rudolf Mahr, prof. Makso Pirnat (Idrija), dr. Adolf Schaffer, prof. dr. Ivan Svetina, kaplan Martin Shkerjanec (Moravche), polkovnik Franc Sheme (Trst), dr. Ivan Tavchar, naduchitelj Janez Toman (Moravche), topnicharski podpolkovnik Jozhef Tomshe (Dunaj), trgovec Anton Uchakar (Moravche), podpolkovnik Janez Velkavrh, dezhelni sanitarni referent dr. Franc Zupanc in poslanec dr. Ignac Zhitnik.¹⁹

Odbor je objavil poziv za zbiranje prispevkov in razposlal nabiralne pole. Prispevke je sprejemal blagajnik Ivan Kramarshich, stotnik domobranskega polka sht. 27 v Ljubljani.

»Podpisani odbor se usoja obrachati s tem pozivom na vse poznavatelje in prijatelje znanosti, pa tudi na vse cenitelje in chastitelje junashkih chinov s prijazno proshnjo, da bi mu dejansko pomagali zbirati doneske in tako izvrshiti patriotichno podjetje, chigar pomen ne sega samo chež meje nashe ozhje domovine, ampak tudi chež meje avstrijske drzhave.

Namen je podpisanemu odboru, poskerbeti za to, da po vsem svetu znani in slavni matematik baron Juri Vega, vitež Marije Terezije reda, prejme v dezhelnem stolnem mestu svoje ozhje kranjske domovine, v Ljubljani, dostojen spomenik in da tako domovina chastno povrne, kar je zhe dolgo dolzhna odličnemu uchenjaku, vrlemu branitelju in pospeshevatelju civilizacije.»²⁰

Odbor je prichakoval tudi podporo ministrstva za uk in bogochastje. Vojno ministrstvo je odobrilo zbiranje prispevkov med vojaki.²¹ V kratkem chasu so uspeli zbrati 5.000 kron.²²

Podporo naj bi zagotovilo tudi tajnishtvo Francoske akademije znanosti v Parizu. Na nachrtovani Vegov spomenik je francosko akademijo opozoril francoski pisatelj in slavist Louis Leger (1843–1923).²³

Leta 1903 so odkrili nad vhodom nove idrijske realke Vegov poprsni kip v dvakratni naravni velikosti. Kip je v kamnoseski delavnici Feliksa Tomana iz istrskega marmorja izklesal kipar Martin Bizjak (1874–1918). Bizjak se je zgledoval po Vegovem portretu, ki ga je leta 1885 naslikal Jurij Shubic (freska v Narodnem muzeju v Ljubljani).²⁴ *»Portret Vegov kaže duhovito in energično individualnost. Za tem visokim chelom so se bili porodili njegovi 'logaritmi' in druge matematične skrivnosti. Slovenski Arhimedes! Kolikor je nam znano, je to prvi kip učenega avstrijskega vojaka, nashlega rojaka, a idrijska realka se je sama pochastila s tem, da bo stal prvi ta Vegov spomenik nad vhodom njenega poslopja.«*²⁵

Kipar Ivan Zajec (1869–1952) je najbrž samoiniciativno (brez naročila ali razpisa) izdelal dva osnutka za Vegov monumentalni spomenik. Zajec, ki je do zacetka leta 1904 zaključil z izdelavo spomenika pesniku Francetu Preschernu, je računal, da bo prejel tudi to naročilo. Obakrat Vega sedi na okopih (prevrnjeni utrdbi, spleteni iz bichevja), zamisljen v svoje študije. Na sebi ima artilerijsko uniformo. Pred spomenikom ležita avstrijski top in avstrijska zastava. Pri enem osnutku je Vega dodal alegorični figuri Vedo in boga vojne Marsa.

Ivan Zajec je vsaj do konca leta 1904 izdelal tudi Vegov doprsni kip v nadnaravni velikosti (osnutek v mavcu) za spomenik v Moravchah. Ljubljanski spomenik pa je nameraval izdelati v Parizu. *»Tam izvršim tudi Vegov spomenik, ako se mi končno poveri njegova izvršitev; do jeseni pa še pochakam izreka dunajske umetniške komisije o mojih osnutkih.«*²⁶

Fran Govekar piše, da je Zajec na spomeniškem osnutku predstavil Vego v zgodovinskem trenutku, ko so ga kot stotnika 7. oktobra 1789 nashli v utrdbah pred Beogradom sredi najhujše kanonade, zaverovanega v matematične balistične izračune, na podlagi katerih je prisilil Turke, da so zhe naslednjega dne kapitulirali in izročili generalu Laudonu beograjsko trdnjavo. Zajec je uporabil zanesljive Vegove portrete in nadel Vega markantne portretne poteze, ki pa hkrati izpričujejo *»kranjskoslovenski tip visokega chela, obritega ozkega obraza in mehkih ust«*. *»Zajec je Vegovo delovanje ter Vegov znachaj naravnost izvrstno individualiziral. Vega ni bil strasten poveljnik in vojskovodja z mečem v desni in s pištolo v levi roki, nego v prvi vrsti miren učenjak, resnoben znanstvenik, ki je dosegal svoje sijajne uspehe v vojnah s Turki in Francozi le s praktično uporabo svojih teoretičnih iznajdb. Zaradi tega je upodobil kipar psihološko popolnoma pravilno Vego sedečega s papirji, računi in knjigami v naročju, razmišljajočega in globoko zatonjenega v znanstveno delo. /.../*

Mars, impozantna, silna, a vitka oseba s klasičnim, energičnim obrazom pod grško chelado, shchiti Vego z odločno iztegnjeno desnico pred granato, ki se je pravkar razpochila na tleh; Veda, nežna, charobnolepá zbenska, se dviga za Marsom iz dima, ki se kadi iz izstreljenega, od Vego konstruiranega možnarja. Nalabko se sklanja k učenjaku, kakor bi mu shepetala novo matematično idejo, v levici pa drži topov nastavek: merilo razdalje in elevacije. Te dve stranski figuri uchinkujeta jako harmonično, ter je kontrast med krepko muskulaturo Marsa ter med mehkiimi, okroglimi oblikami Vede izrazben mojstrski.«

Na zadnji strani spomenika je bil predviden relief, ki bi prikazoval slovenskega kmečkkega dečka Jurchka Veho, medtem ko se poslavlja od očetove hiše v Zagorici pri Moravchah in sprejema materin blagoslov preden ga je oče odpeljal v ljubljanske shole. *»Ta krasni relief, fino umetnishko delo, polno idilichne poezije, dokumentuje v marmorju, da je bil Vega sin slovenske kmetice ...«*

Fran Govekar omenja, da so dunajski umetnishki krogi spomenishki osnutek oznachili za *»eine im monumentalen Stile komponierte Arbeit«*. Osnutek naj bi bil *»krasen, realistischen modern umotvor, izpiren v ideji in brez sledu konvencionalne shablone«*.²⁷

Dr. Evgen Lampe je menil, da alegorichni figuri Zajcu nista posrechili in ne tvorita harmonichne celote z Vegovim kipom. Lampeta je motila golota Vede. *»Zbe to, da je 'Veda' popolnoma naga, ne odgovarja niti klasichnemu naziranjju, katero je svojo Minervo ali Palado slikalo v velichastni, resni, v dolge gube nabrani obleki, niti posebnemu znachaju tega spomenika. Ta zhenska podoba, ki naj predstavlja 'Vedo', se zhviya tako chudno, da ne bo nihche v njej slutil simbola znanosti, ker naredi vtisk naivne radovednosti ali dushne revshchine. Chitali smo nekje, da se 'nalabko klanja k uchenjaku, kakor bi mu shepetala novo matematicno idejo', a tega ne bo pach noben gledavec prisodil ubogi revici. Boljsbi je Mart, vendar se tudi ta v svoji popolni nagoti slabo prezentira poleg Vegove zhapete uniforme in visokih njegovih shkornjev. S simbolichnimi osebami pri spomenikih je tezjavna stvar, in mi bi posebno pri spomeniku junaka in uchenjaka zheleli, da se polozhi vech poudarka na njegovo osebo samo, kakor pa na nestalne stvore umetnishke fantazije.«*²⁸

Kipe, obdane z alegorijami, je uveljavil historizem. Alegorichne reshitve so bile na prelomu stoletja prezhivete, na kar je Zajca opozoril tudi pisec v *Domu in svetu*. *»G. Zajc je osnoval tudi Vegov spomenik, ki kazhe v svoji koncepciji she mnogo vech talenta, nego Preshernov spomenik. Z alegorichnimi podobami, zhlasti ako segajo prevech samostojno v ospredje, je pri takih spomenikih tezjava, in morda bi g. Zajc dobro storil, ako bi pri Vegovem spomeniku izpustil alegorichni podobi in bolj gledal na monumentalnost glavne podobe same.«*²⁹

Na podobne kritichne odzive je naletel tudi Zajchev kip pesnika Presherna in muze za Preshernov spomenik v Ljubljani. Kip Presherna, ki ga je izdelal leta 1901, je moral Zajec v letih 1902 in 1903 na zahtevo spomenishkega odbora popravljati. Tudi literarna in likovna moderna Zajchevi kiparski reshitvi ni bila naklonjena.

Zajec se je sholal na dunajski akademiji. Leta 1896 je zakljuchil kiparsko specialko pri prof. Carlu Kundmannu. Ustvarjal je v tradicionalni spomenishki liniji Rauch-Rietschel (od klasicizma Christiana Daniela Raucha do realisticnih prizadevanj njegovega uchenca Ernsta Rietschla). V tem sklopu je ustvarjal tudi njegov oče Franc Ksaver Zajec, ki je na zacetku sedemdesetih let 19. stoletja izdelal Vegov kipec iz patiniranega mavca.³⁰

Fridolin Kauchich je 6. marca 1904 predaval o Juriju Vgu v izobrazhevalnem, zabavnem in podpornem drushtvu Zvezda na Dunaju. Na predavanju so v korist Vegovega spomenika prodajali razglednico z motivi: Jurij Vega, njegova rojstna

hisha, cerkev v Moravchah in Vegov baronski grb. Predavanju je prisluhnil tudi kipar Ivan Zajec.³¹

Besedilo predavanja je v posebni knjižnici založila posojilnica in hranilnica v Moravchah (24 str., natisnila Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani, cena 20 vinarjev). Chisti dobichek od prodaje je bil namenjen za Vegov spomenik.

Odbor je na seji 19. septembra 1904 sklenil nacheloma sprejeti Zajchev osnutek za Vegov spomenik, ki naj bi stal 72.000 kron. *»Ti stroški utegnili bi se, ako se na postranskih sobah spomenika, ki predstavljata Marsa in Matematiko, izvrše neke spremembe v dimenzijonovanji znižati za 10.000 kron – 12.000 kron.«* Odbor je tedaj imel na voljo samo 12.000 kron. Mestna občina naj bi prispevala tisoč kron, vendar *»brez izdatnih prispevkov z najvišjih in visokih mest še dolgo ne bodo mogoče izpolniti postavljene si naloge«*.³²

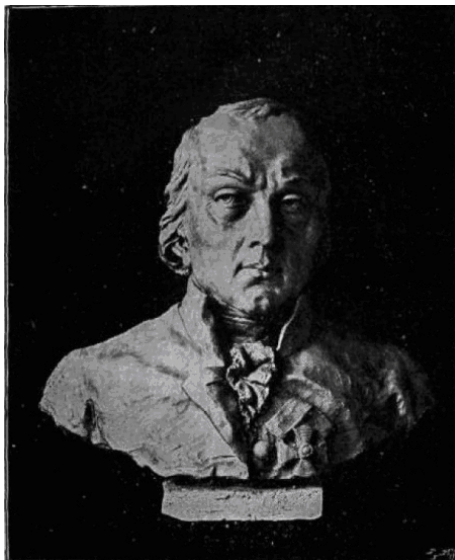
Spomenika baronu Vugu v Ljubljani niso postavili. Zajchev osnutek se je izgubil.

Spomenik v Moravchah

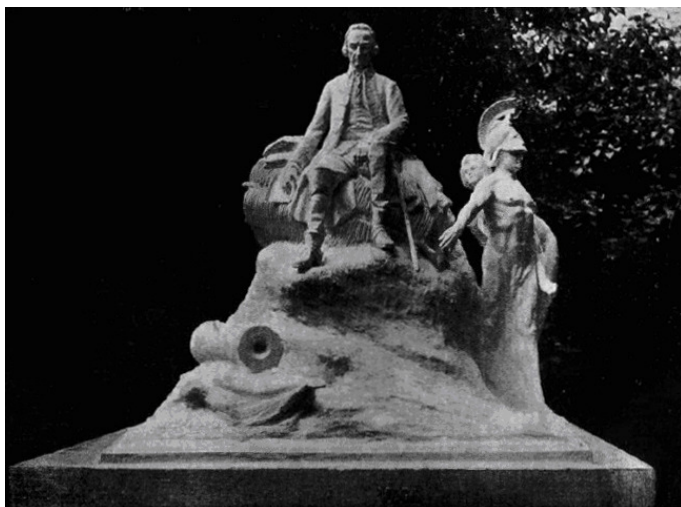
Vegov doprnski kip v nadnaravni velikosti, ki so ga leta 1906 odkrili pred cerkvijo v Moravchah, je izdelal Ivan Zajec. Kip so vlili v cesarski dvorni livarni na Dunaju. Nachrt za spomenik je prav tako pripravil Zajec. Spomenik v obliki herme je bil visok 4,44 metra (podstavek iz nabrezhinskega marmorja 3,24 m, kip 1,16 m). Podstavek so tvorili trije kvadri nabrezhinskega marmorja na stopnichastem podnozhju. Zidarska dela je opravil domachi arhitekt Fran Urbanija, kamnoseshka pa kamnosek Ivan Vektorac iz Pech. Najbolj zaslužni za Vegov spomenik naj bi bili stotnik Fridolin Kauchich in moravshka duhovshchina, predvsem dekan Janez Bizjan in kaplan Martin Shkerjanc.³³

Pred odkritjem sta podpredsednik Janko Toman in tajnik Anton Uchakar predsedniku odbora Bizjanu ochitala samovoljo.³⁴

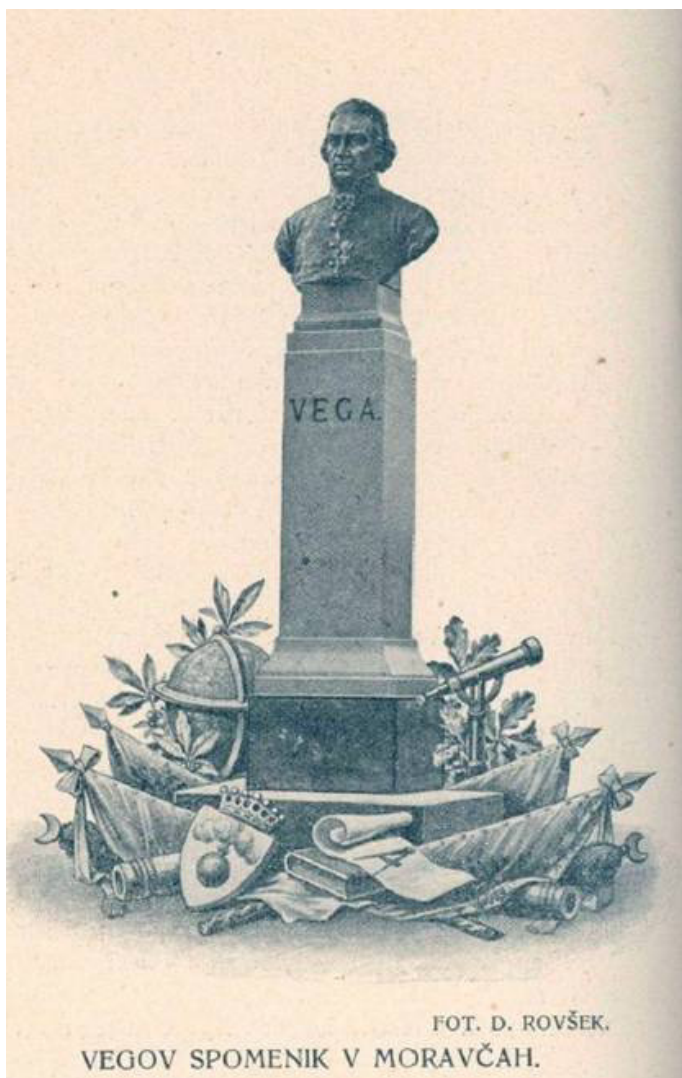
Spomenik so postavili v neposredno blizhino zhupne cerkve. Slavnostno odkritje je bilo v nedeljo, 16. septembra 1906. Prisotnih je bilo okrog tri tisoč ljudi. Ob deseti uri je bila sveta masha. Slovenski govor je imel profesor Makso Pirnat iz Kranja. V nemshkem jeziku je govoril artilerijski podpolkovnik Ruprecht, nakar je nadporochnik Rausch prebral njegov govor v slovenskem jeziku. Med govorniki je bil tudi predsednik osrednjega odbora polkovnik v pokoju Mihael Lukanc pl. Savenburg. Zhupnik Bizjan je nato povedal, da bodo objavili rachune za spomenik. Sledilo je polaganje vencev. Godba 27. peshpolka kralj Leopold II. je igrala tudi na popoldanskem koncertu.³⁵

Zajchev osnutek (v: Fridolin Kauchich, *Georg Freiherr von Vega*, Dunaj 1904, str. 38)

(v: *Dom in svet*, 1906, sht. 10)

Martin Bizjak, Vega, 1903
(v: Fridolin Kauchich, *Georg Freiherr von Vega*,
Dunaj 1904, str. 49 / *Zvonček*, 1903, sht. 12, str. 275)

- ¹ Po: Kajetan Huber, »O spominku Vega-tovem«, *Novice*, 1854, sht. 70.
- ² Po: Fridolin Kauchich, *Georg Freiherr von Vega*, Dunaj 1904, str. 56.
- ³ »Iz Ljubljane«, *Novice*, 1854, sht. 63.
- ⁴ Po: Zhelko Vilinski, »Baron Juri Vega in slovesnost njemu v spomin v Zagorici 30. dne t. m.«, *Novice*, 1865, sht. 36.
- ⁵ Po: »Iz Krashnje. – 26. sept.«, *Zgodnja Danica*, 1865, sht. 29.
- ⁶ »Iz Zagorice«, *Novice*, 1865, sht. 37.
- ⁷ Jurij Vega se je sicer rodil v leseni, s slamo kriti koči. Pozneje so na tem mestu postavili polzidano hisho, na katero so pritrdili prvo spominsko ploščo. Hisha je v drugi svetovni vojni zgorela (po: Sandi Sitar, *Jurij Vega*, Ljubljana 2002, str. 10).
- ⁸ Po: »Iz Zagorice v moravški fari 26. sept.«, *Novice*, 1865, sht. 40, in »Iz Krashnje. – 26. sept.«, *Zgodnja Danica*, 1865, sht. 29.
- ⁹ Po: Vl. K., »Spomin na barona Vega med ljudstvom«, *Dom in svet*, 1904, sht. 4, str. 247.
- ¹⁰ Po: M. Sh. (najbrž Martin Shkerjanec), »Baron Vega«, *Slovenec*, 1903, sht. 199.
- ¹¹ Franchishek Lampe, »Jurij baron Vega«, *Dom in svet*, 1891, sht. 8, str. 340.
- ¹² Po: Fridolin Kauchich, »Slovenski junak in učenjak«, *Slovenec*, 1904, sht. 70.
- ¹³ Po; Martin Shkerjanec, »Ob 150letnici Vegovega rojstva«, *Dom in svet*, 1904, sht. 3, str. 181.
- ¹⁴ Po: »Slovenski junak in učenjak«, *Slovenec*, 1904, sht. 70.
- ¹⁵ Po: »Eine Vega-Feier in Zagorica«, *Laibacher Zeitung*, 1904, sht. 214.
- ¹⁶ Po: »Obisk Vegovega doma«, *Slovenec*, 1904, sht. 221, in »Moravche. Vegova slavnost«, *Domoljub*, 1904, sht. 19.
- ¹⁷ Po: »Slovenski junak in učenjak«, *Slovenec*, 1904, sht. 70.
- ¹⁸ Po: »Vegov spomenik«, *Slovenec*, 1903, sht. 270, »Zur Aufstellung eines Vega-Denkmales in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 1903, sht. 267, in »Vega-Denkmal in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 1904, sht. 27.
- ¹⁹ Po: »Zur Aufstellung eines Vega-Denkmales in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 1903, sht. 267.
- ²⁰ »Poziv za sklad, da se iz njega postavi Juriju Vegi spomenik v dezhelnem stolnem mestu Ljubljani«, *Vestnik / Uchiteljski tovarish*, 1904, sht. 8.
- ²¹ Po: »Zur Aufstellung eines Vega-Denkmales in Laibach«, *Laibacher Zeitung*, 1903, sht. 267.
- ²² Po: »Slovenski junak in učenjak«, *Slovenec*, 1904, sht. 70.
- ²³ Po: »Vegov spomenik«, *Slovenec*, 1903, sht. 259.
- ²⁴ Na voljo pa je imel tudi starejshe Vegove portrete v graficni tehniki, ki so bili objavljeni v ponatisih Vegovih del v letih 1793–1797 in 1802 (po: Sandi Sitar, *Vegov spomenik*, Ljubljana, Dolsko, Senozheti 2004, str. 122).
- ²⁵ Anton Ashker, »Vegov kip«, *Ljubljanski zvon*, 1903, sht. 10, str. 637.
- ²⁶ Po: Ivan Zajec, »Iz svojega zhivljenja«, *Slovan*, 1904/1905, sht. 10, str. 310.
- ²⁷ c. r. (Fran Govekar), »Vegov spomenik«, *Slovan*, 1904, sht. 8, str. 256.
- ²⁸ Po: Evgen Lampe, »Zajchev nachrt za Vegov spomenik«, *Dom in svet*, 1904, sht. 9, str. 567.
- ²⁹ »Odkritje Preshernovega spomenika«, *Dom in svet*, 1905, sht. 10, str. 634.
- ³⁰ Franc Ksaver Zajec je Vegov kipec uvrstil v serijo upodobitev znamenitih rojakov (Baraga, Knoblehar, Presheren, Slomshek, Toman, Valvazor, Vodnik, Wolf). Kipci so bili iz patiniranega mavca (po: »iz Ljubljane«, *Zgodnja Danica*, 1871, sht. 10).
- ³¹ Po: »O Vegovi 150letnici«, *Domovina*, 1904, sht. 24.
- ³² ARSR, Konvolut dezhelnega predsedstva v Ljubljani 4, Vegov spomenik (1903–1905), po: Shpelca Chopich, *Jarni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*, Ljubljana 2000, str. 241.
- ³³ Po: »Vegov spomenik v Moravchah«, *Dom in svet*, 1906, sht. 9, str. 571.
- ³⁴ Po: »Vegov spomenik«, *Slovenski narod*, 1906, sht. 187.
- ³⁵ Po: »Slavnostno odkritje Vegovega spomenika v Moravchah«, *Slovenski narod*, 1906, sht. 212.

NAJSTAREJSHE SLOVENSKO SVETO PISMO

Pri nas še vedno velja prepričanje, da spada prvi prevod Svetega pisma v slovenski jezik v obdobje protestantizma in Primozha Trubarja. Vendar nekateri starejši zgodovinski viri kazhejo, da je bil prvi slovenski prevod Svetega pisma narejen že vsaj vech kot tisoč let prej. Zanimivo, da pri tem ne upoštevamo dejstva, da iz nashih krajev izvira sv. Hieronim, eden najbolj izobrazhenih mozh starega sveta in najpomembnejshi prevajalec svetih besedil vseh chasov.

To, kar danes povezujemo s prvim slovenskim prevodom Svetega pisma, zanesljivo velja za njegovo prvo tiskano besedilo, ko je Primozh Trubar v ta namen leta 1555 prichel s svojim prevajanjem ter leta 1577 izdal tiskani prevod Nove zaveze¹. Poleg Lutrovega nemshkega besedila naj bi to predstavljalo osnovo za Dalmatinov prevod Biblije. Leta 1578 je bilo delo konchano in z ljubljanskim tiskarjem Mandelcem je bil sklenjen dogovor o tiskanju. Ko pa je novica o prevodu prishla do Karla Avstrijskega, je slednji takoj posredoval. Mandelc je moral tiskarno zapreti, nato pa so ga še izgnali iz Ljubljane. Trubar se je nato za tiskanje dogovoril s Samuelom Selfischem iz Wittenberga, torej s tiskarjem iz obmochja, ki je bilo izven Karlovega dosega. Selfisch je z delom prichel 28. maja 1583 in ga zakljuchil 1584. Biblijo so natisnili v 1.500 izvodih in jo skrito v sodih in skrinjah prepeljali na Shtajersko, Koroshko in Kranjsko. Stroshke tiska Biblije so krile dezhele Shtajerska, Koroshka, Kranjska ter nekateri drugi donatorji².

Znano je torej marsikaj, kar se nanasha na prvo tiskano slovensko besedilo Svetega pisma. Vendar to še zdalech ne pomeni, da je bilo takrat Sveto pismo tudi prvich prevedeno v slovenski jezik. Med drugim danes vemo, da so bili Brizhinski spomeniki najdeni chisto sluchajno samo zato, ker so bili dolga stoletja varno skriti med sicer latinskimi teksti. V nasprotnem primeru bi lahko o njihovem »prezhivetju« samo sanjali. Poizkushajmo zato preveriti, ali je bilo v izjemnem prevajalskem delu sv. Hieronima morda tudi še kaj, kar je bilo doslej spregledano.

Sofronij Evzebij Hieronim (347 - 419), bolj znan kot sv. Hieronim, spada zanesljivo med najbolj znane svetovne zgodovinske osebnosti, rojene na obmochju Slovenije. O svojem rojstnem kraju je Hieronim pisal že sam, ko navaja, da se je rodil v Stridonu na stichishchu med Panonijo in Dalmacijo. Na starih zemljevidih lahko stichishche med Panonijo in Dalmacijo najdemo prav na obmochju danashnje osrednje Slovenije. Mladost je prezhivel na pristavi oziroma posestvu, kar pomeni izven utrjenega mestnega obzidja. Med drugim o tem pishe v svojih pismih, ko naroča, kako je treba urediti dedishchino za njegovo posestvo. Hieronim naj bi imel tudi domachega uchitelja in omogochen mu je bil shtudij, kar

kazhe, da je mladost prezhivel v premozhni družini. Po svojem krstu leta 366 je izbral asketsko in samostansko zhivljenje in si med bivanjem v Antiohiji in Carigradu pridobil dobro znanje grshchine in hebrejshchine³. Vendar je tudi ves chas svojega delovanja v tujini obdržal stike z Emono, kar dokazujejo shtevilna njegova pisma. Tako vemo za njegov spor z emonskimi »devicami«, ki naj bi jih proti njemu nashčuval nek domachi menih.

Shtudiral je v Milanu in Rimu ter deloval v Ogleju, Rimu, Egiptu, Carigradu, Antiohiji in Palestini. Široko jezikovno znanje in poznavanje bogoslovnih dokumentov, ki jih je lahko shtudiral v izvirniku, mu je zhe v chasu zhivljenja prineslo slavo enega najbolj izobrazhenih mozh tedanjega sveta, saj je lahko prevajal neposredno iz hebrejskega, aramejskega in grshkega jezika. Leta 382 se je vrnil v Rim, oblozhen s shtevilnimi svetimi spisi in njihovimi prevodi v svoj dezhelni »vulgo« jeziki. Med njimi je moral biti zhe takrat tudi prevod Svetega pisma v jezik njegove dezhele. Vse to je vzbudilo zanimanje papezha Damaza I., ki je Hieronima poklical k sebi, ga izbral za tajnika in svetovalca ter ga zadolzhil, da naredi prevod celotnega Svetega pisma tudi v latinski jezik.

Po smrti papezha Damaza I. naj bi bil Hieronim celo med najresnejšimi kandidati za njegovega naslednika. Vendar se je raje posvetil nadaljevanju svojega dela. Preselil se je v Betlehem, kjer je ostal do svoje smrti. Poleg njegovih monumentalnih prevodov besedil iz hebrejskega, aramejskega in grshkega jezika je najbolj poznan njegov prevod Svetega pisma v latinshchino, ki ga je cerkev kasneje razglasila za standard in neposredno uporabljala dolga stoletja. Ohranjene listine rimskega cesarja Karla IV. pa med drugim dokazujejo, da Hieronim Svetega pisma ni prevedel le v latinshchino, ampak je njegovo prevajalsko delo neposredno povezano tudi z nasho zgodovino.

Zaradi Hieronimovega izjemnega mesta v svetovni zgodovini se nenehno nachenja vprasanje o njegovem rojstnem kraju, saj sam omenja le Stridon na meji med Panonijo in Dalmacijo. Shtevilni so bili poizkusi, da bi njegov rojstni kraj umestili izven Slovenije, ne glede na to, da ga tudi angleshka Wikipedija umeshcha v blizhino danashnje Ljubljane⁴. Podrobno in poglobljeno je o sv. Hieronimu pri nas pisal Rafko Valenchich⁵ in utemeljeno zavrnil vse »dokaze«, da naj bi bil njegov rojstni kraj izven obmochja danashnje Slovenije. Umestil ga je med nekdanjo Emono in Oglej oziroma na obmochje slovenskega krasa. V blizhino Emone umeshcha njegov rojstni kraj tudi M. Premrou. Med drugimi mozhnimi kraji nekateri omenjajo she Shtrigovo, kjer je bila velika rimska naselbina in je preko nje vodila ena izmed pomembnih rimskih cest. Kasneje, ko je bilo to obmochje del celjske drzhavne knezhevine v okviru Svetega rimskega cesarstva, je drzhavni knez Friderik II. Celjski ob 1100. obletnici Hieronimovega rojstva leta 1447 v njegovo chast ustanovil samostan in dal zgraditi Marijino cerkev. Danes je obmochje poznano kot veliko nahajalishche rimskega orozhja, posode in nakita, pa tudi zaradi neslavnih pobojev iz leta 1947⁶. Slednji dogodek sluchajno (?) celo sovпада s 1600. obletnico rojstva sv. Hieronima.

Ker vemo, da je tudi na območju Panonije veljala izgovarjava pisanega »st« kot »sht«⁷, bi morali ime kraja verjetno iskati pod imenom Shtridon. Prav na južnem območju danasnje Ljubljane pa je še danes vsaj deset »shtradonov«⁸. Izraz pomeni utrjeno cesto na bolj močvirnatih območjih, ki jo na obeh straneh obdajata odtočna jarka in drevoreda, kar dodatno utrjuje cestishče. Lahko, da je območje shtradonov imelo nekdaj tudi svoje skupno lastno krajevno ime, čeprav kraja Stridon ali Shtridon ni vech na današnjih zemljevidih. Končno je dilemo glede Hieronimovega rojstnega kraja na podlagi preverjenih dokumentov razjasnil papež Benedikt XVI. v svojih avdiencah o sv. Hieronimu 7. in 14. novembra 2007 in potrdil: »Bil je rojen leta 347 v Stridonu, v današnji Ljubljani v Sloveniji, v krshchanski družini«⁹.

Kot je to v navadi, se delovanja posameznikov posebej spominjamo ob pomembnih obletnicah iz njihovega življenja. Podobno, kot je Friderik II. Celjski ob 1100. obletnici rojstva sv. Hieronima v Shtrigovi ustanovil samostan in dal zgraditi Marijino cerkev, je bila na območju Svetega rimskega cesarstva leta 1347 slovesno obeležena 1000. obletnica Hieronimovega rojstva. V tem času je cesarstvu vladal cesar Karl IV., ki je v Hieronimovo slavo 21. novembra 1347 v Pragi ustanovil benediktinski samostan in dal zgraditi Marijino cerkev. Istochasno je odredil, da naj se v novo ustanovljenem samostanu uporablja le slovenski jezik. Da bi lahko bolje razumeli navedeno odločitev, se moramo podrobneje seznaniti z življenjem cesarja Karla IV. ter njegovo povezanostjo z nashimi kraji.

Venceslav Luksemburški, bolj znan kot cheshki kralj in cesar Svetega rimskega cesarstva Karl IV., je bil rojen 14.5.1316 v Pragi. Zhe kot otrok se je moral za nekaj chasa umakniti s Cheshke v Francijo. V tem času je opravil tudi birmo, pri kateri je bil njegov boter francoski kralj Karl Lepi. Ime Venceslav francoskemu kralju menda ni bilo vsheh¹⁰, kar naj bi bil vzrok za to, da je ob birmi Venceslavu ime enostavno spremenil v svoje ime Karl. Pri tem se seveda ni zavedal, da se s takšno spremembo ni oddaljil od slovenskega izvora besede, saj tudi pogosto ime Karl za kralje izhaja iz slovenske besede kral(j) in gre torej za podoben pomen besede, kot Venceslav. Nekateri zgodovinarji cesarja Karla IV. zato še vedno imenujejo Karl Venceslav oziroma Karl Vencel. Umril je leta 1378 in je pokopan v cerkvi Svetega Vida na Hradchanih, kjer je pokopana tudi cheshka kraljica in cesarica Svetega rimskega cesarstva Barbara Celjska¹¹.

Eno izmed njegovih najbolj pomembnih del je Zlata bula iz leta 1356, s katero je za dolga stoletja predpisal temeljna pravila za delovanje Svetega rimskega cesarstva in volitve njegovih vladarjev, ki ga v današnjem pomenu lahko shtejemo za cesarsko ustavo. Za nas pa je še posebno pomembno, da je v Pragi ustanovil samostan v Hieronimovo chast. Navedena odločitev kazhe, da je dobro poznal izjemna dela svetega Hieronima, s katerimi se je seznanil zhe znatno pred tem. Ko bi moral namrech odpotovati na Tirolsko, ni bilo sporazuma z avstrijskim vojvodo, ki pa mu tudi sicer Karl ni posebno zaupal. Zato se je za pot iz Prage do Lombardije dogovoril z ogrskim kraljem in tako preko njegovega kraljestva in

Dalmacije prishel do Jadrana. Tu se je vkrcal na ladjo, vendar so ga zhe blizu mesta Gradexh obkolile beneshke ladje. Z nekaj spremljevalci mu je uspelo pobegniti v Oglej, medtem ko so del njegove posadke zajeli.

V Ogleju je Karl ostal shtiri tedne kot gost oglejskega patriarha, s katerim sta od tedaj navezala trajno prijateljstvo. Prijateljevanje z oglejskim patriarhom se je she poglobilo, ko so morali prav s patriarhovim posredovanjem Benechani izpustiti posadko, kar mu je omogočilo nadaljevati pot na Tirolsko. Med svojim bivanjem v Ogleju pa se je Karl dodobra seznanil tudi z izjemnimi dosezhki sv. Hieronima. Tudi to dejstvo je zanesljivo prispevalo k odločitvi, da ob tisočletnici Hieronimovega rojstva ustanovi samostan v njegovo chast in v njem odredi uporabo jezika Hieronimove dezhele.

Diploma cesarja Karla IV. iz leta 1347 o ustanovitvi samostana v chast sv. Hieronima;
Archiv prazhského arcibiskupství (1221-1525) 10¹²

Ko v svoji diplomii cesar Karl IV. ugotavlja, da mu je papezh Klemen VI. dovolil v Pragi ustanoviti samostan v chast sv. Hieronima, ob tem navaja tudi nekaj dejstev, ki so izjemno pomembna za nasho zgodovino. Tako med drugim ugotavlja, da je »... blazheni Hieronim, doktor iz Stridona, združil in prevedel celotno Sveto pismo iz hebrejskega v latinski in **slovenski jezik**¹³« (»... Beati Ieronymy Strydoniensis Doctoris egregii et translatoris eximii sacre scripture de Ebraica in latinam et Slaunicam linguas ...«¹⁴). V skladu z listino so morali menihi v

samostanu opravljati službo bozhjo samo v slovenskem jeziku, samostan so imenovali slovenski samostan, shirshe območje samostana pa je dobilo ime »Na Slovenskem«. Shele stoletja kasneje v chasu Habsburzhanov se je območje prichelo imenovati »slovansko«, samostan pa so preimenovali v Emauzejski samostan. Ne glede na navedeno ostaja nesporno dejstvo, da cesar Karl IV. izrecno poudarja Hieronimov prevod celotnega Svetega pisma v slovenski jezik zhe v 4. stoletju in vech kot tisoch let prej, preden je dobil svojo tiskano obliko. S tem je Hieronimov prevod sledil hebrejskemu in grshkemu ter nastajal pred ali ob njegovem najbolj slavnem prevodu v latinski jezik. S Karlovo listino je bil seveda v celoti seznanjen papezh Klemen VI., saj je bila slednja sestavljena na podlagi proshnje o ustanovitvi samostana. V primeru, da Karlove navedbe ne bi v celoti ustrezale resnici, bi bil papezh Klemen VI. zanesljivo prvi, ki bi se do njih opredelil, saj je moral biti o poteku prevodov svetega pisma gotovo dobro seznanjen.

Nekateri zgodovinarji takratni pojem »slovansko« naknadno spreminjajo v skupni pojem »slovansko«, kar je z znanstvenega vidika sporno. Samostan v Pragi je bil ustanovljen 21. novembra 1347, to je kar nekaj stoletij prej, preden je predvsem Cheh Dobrovsky prichel uvajati skupni pojem za slovanstvo. Cesar Karl IV. je v svojem, v latinskem jeziku napisanem dokumentu tudi izrecno določil, da se mora v samostanu uporabljati »lingua Slauonica«. To seveda ne more predstavljati nekega skupnega slovanskega jezika, ki ga ni bilo niti takrat, niti danes. Zato lahko govorimo le o slovanski, germanski ali romanski jezikovni skupini in ne o slovanskem, germanskem ali romanskem jeziku. Cesar Karl IV. v svoji diplomi tudi izrecno razlikuje med dvema jezikoma in sicer slovenskim jezikom (»lingua Slauonica«) in ljudskim jezikom svojega cheshkega kraljestva (»nostri regni Boemie idioma«), ko pravi, da je Hieronim razbistril ljudski jezik bohemskega kraljestva s slovenshchino kot njegovim izvorom.

Tudi ostalo besedilo v tem dokumentu dokazuje, da je Karl IV. zelo dobro vedel, iz katere dezhele izvira sv. Hieronim, ko pravi, da je slednji s svojim delom za vse chase proslavil svoj rod in domovino (»...speciem et decorem in lingua Slauonica duntaxat futuris et perpetuis temporibus ob memoriam et reuerentiam prefati beatissimi Ieronymi, ut ipse in dicto regno velut inter gentem suam et patriam reddatur perpetuo gloriosus...«¹⁵). Pri tem Karl IV. zagotovo ni mislil ne na Rimljane, ne na Slovane, ampak na konkretno Hieronimovo domovino, s katero se je dodobra seznanil zhe v chasu svojega bivanja v Ogleju.

Nekateri nashi zgodovinarji she vedno zagovarjajo tezo, da naj bi se Slovenci na svoje danashnje ozemlje in s tem tudi kraj Hieronimovega rojstva naselili shele ob koncu 6. stoletja. V takshnem primeru seveda ne bi bilo možno, da bi Hieronim zhe v 4. stoletju prevajal Sveto pismo v slovenski jezik. Vendar je domnevno priselitev v 6. stoletju v celoti zavrnil zhe prof. dr. Mario Alinei, eden svetovno najbolj znanih lingvistov, chlan Shvedske kraljeve akademije in chlan shtevilnih drugih pomembnih institucij. Na podlagi izsledkov o prostorski razporeditvi

genetskih markerjev, njihovi povezavi z razporeditvijo jezikov, ugotovitvami arheoloških raziskav z uporabo najsodobnejših radio-karbonskih in drugih inovativnih tehnik Mario Alinei ugotavlja: »**Popolnoma absurdno tezo**¹⁶ o tako imenovanem »poznem prihodu« Slovanov v Evropo mora nadomestiti scenarij slovanske kontinuitete od paleolitika dalje ...« (*The totally absurd thesis of the so called 'late arrival' of the Slavs in Europe must be replaced by the scenario of Slavic continuity from Paleolithic ...*).

Ugotovitev o tem, kdaj je bilo Sveto pismo prvih v zgodovini prevedeno v slovenski jezik, zanesljivo odpira še sštevilna druga vprašanja o širši slovenski zgodovini. Sicer pa imamo kasneje še vech primerov, iz katerih lahko sklepamo, kaj so v tistem času pomenili uporabljeni izrazi. Enako besedilo »in Slauoniam« ali »lingua Slauonica«, kot ga v svojem dokumentu uporablja Karl IV., so namreč uporabljeni tudi v sporazumu, ki je bil v latinskem jeziku kakšno stoletje kasneje sklenjen med kartuzijami Zhiche, Bistra, Jurkloshter in Pleterje. Tudi tu je izrecno navedeno, da so vsi navedeni samostani »in Slauoniam«, kar lahko pomeni le v Sloveniji, in ne v »Slovoniji«. Na sliki Zhichke kartuzije je izrecno navedeno, da je »in Slauonia«¹⁷, kar lahko pomeni le »v Sloveniji«. Eden od menihov iz teh samostanov v nemškem jeziku pishe, da ga hrani slovenski kruh in uporablja v ta namen izraz »windisch«, kar lahko prevedemo samo kot slovenski. Prav tako so ohranjeni zemljevidi, ki uporabljajo ime »Sclauonia **oder** Windisch Marck«, torej Slovenija **ali** Slovenska marka. Zato moramo pomen navedenih besedil razumeti tako, kot so bila zapisana, saj gre v nasprotnem primeru za naknadno spreminjanje zgodovine.

Od Trubarjevih 1.500 tiskanih izvodov Biblije se je po sštevilnih sezhiganjih ohranilo samo nekaj primerkov. Zato se moramo zavedati, da so se še toliko težje ohranile knjige iz časov, ko so obstajale samo v obliki rokopisov. Tudi ni sluchaj, da je Enea Silvio Piccolomini, kasnejši papezh Pij II., zhelel kupiti Sveto pismo **na Cheshkem** in je v ta namen posebej pisal svojemu prijatelju, da mu ga poishche. Slovenski samostan v Pragi, kjer bi lahko bil ohranjen kakshen slovenski prevod Svetega pisma, je v teku chasa dozhivel temeljite spremembe, dokonchno pa je bil razrushen v treh zaporednih napadih 8. zaveznishke letalske brigade 14.2.1945.

Sv. Hieronim je umrl 30. septembra 419 v Betlehemu in leta 2019 poteka 1.600 let od njegove smrti. Zaradi njegovega prevoda Svetega pisma v slovenski jezik, pa tudi zato, ker gre za enega najpomembnejših cerkvenih učiteljev in enega najbolj izobrazhenih svetovnih mozh, chigar dela in pisma spadajo v pomembno zakladnico ne le krshchanske, temvech tudi vse svetovne kulturne dedishchine, bi bilo primerno to obletnico dostojno pochastiti tudi pri nas. Prej ali slej pa bo moralo tudi spoznanje iz 4. stoletja o prvem prevodu Svetega pisma v slovenski jezik postati del nashe zgodovine.

¹ *Slovenski prevodi Svetega pisma:*

https://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenski_prevodi_Svetega_pisma;
čas zadnje spremembe: 13:03, 17. marec 2016.

² *Dalmatinova biblija:* <http://www.dedi.si/dediscina/123-dalmatinova-biblija>

³ Papezh Benedikt XVI. o sv. Hieronimu v svoji avdienci 7.11.2007

⁴ *Jerom:* <https://en.wikipedia.org/wiki/Jerome>; Wikipedija: »He was the son of Eusebius, born at Stridon, a village near Emona on the border of Dalmatia and Pannonia, ...«. Bil je sin Evsebiusa, rojen v Stridonu, vasi blizu Emone, na meji med Dalmacijo in Panonijo... Last modified on 25 October 2016, at 06:48.

⁵ Valenchich, Rafko: *Sveti Hieronim - mož s Krasa*, Družina, Ljubljana, 2007

⁶ Klasinc, Peter Pavel: *Shtrigova*, Zavod 25. junij, Ljubljana, 2008/213 in Nekoch Stridona..., Delo 3.3.2007

⁷ Shanda, Dragan: *Slovenec*, Predgovor in komentar Andrej Shishko, Lipa, Maribor, 2016

⁸ She danes je v Ljubljani veliko Shtradonov: Mihov, Urshichev, Ilovshki, Knezov, Veliki, Jesihov, Brglezov, Rebekov, Volarjev, pa she kak bi se nashel.

⁹ Shtrukelj, dr. Anton: Papezh Benedikt XVI. »*Sveti Hieronim rojen v Ljubljani*«; Papezh Benedikt XVI. v svojem nemškem nagovoru: »Er wurde 347 in Stridon, dem heutigen Leibach in Slovenien, in einer christlichen Familie geboren«.

<http://katoliska-cerkev.si/papez-benedikt-xvi-sveti-hieronim-rojen-v-ljubljani>;

Avdienca papezha Benedikta:

http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20071107.html

¹⁰ Franz Martin Pelzel ime Venceslav povezuje z besedo venec, ki je pomenil podoben simbol, kot ga danes predstavlja kraljevska ali cesarska krona. F. M. Pelzel, *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen*, Prag, 1780. Lovorov venec je bil znachilni simbol rimskih cesarjev.

¹¹ Cesarica Barbara Celjska je po podatkih iz ohranjenih dokumentov poleg cheshke krone nosila she vsaj deset drugih evropskih kron.

¹² Regesta diplomatica nec nec epistolaria Bohemiae et Moraviae V. Nr. 257-258.

¹³ Izbor poshevnega krepkega tiska za besedi »slovenski jezik« je avtorjev.

¹⁴ »...gloriosissimi Confessoris Beati Ieronymi Strydoniensis Doctoris egregii et translatoris eximii sacre scripture de Ebraica in latinam et Slauonicam linguas, de qua siquidem Slauonica nostri regni Boemie idioma sumpsit...« Regesta diplomatica nec nec epistolaria Bohemiae et Moraviae V. Nr. 257-258.

¹⁵ Isto

¹⁶ Izbor poshevnega krepkega tiska je avtorjev.

¹⁷ Domus valis Scti Johannis bapte in Slauonia

Vprashalnica

Jolka Milich

JEZIKOVNI IN ... VSAKRSHNI DVOMI

(toliko chasa sprashuj, dokler ne zvesh)

Al prav' se pishe

postumno ali posthumno?

Lani sem napisala postumna izdaja, pa mi jo je lektor popravil v posthumno in zabical v glavo, da brez h ne bom shla nikamor skoz, in nimam, da mrdam, tako je. Opozorila sem ga na Toporishichev pravopis in tudi na onega prejšnjega iz leta 1962, ki ga je izdal SAZU, oba predpisujeta brez h, a vse zaman. Potem je isti lektor prevzel obliko brez h. Petru Kolshku pa je spet nekdo, da navedem en sam primer, v *Domu in rodu* Toneta Pavchka obliko s h velikodushno spet dovolil v spremni besedi. Morda pri nas velja nachelo, eni smejo, drugi pa ne. Ker so lepshi?

Al prav' se pishe

Ikarov sen,

kot je napisal Srechko Kosovel in kot she vedno predpisujeta Toporishichev pravopis in oni starejsi iz leta 1962 (SAZU), ali

Ikarjev sen,

kot je Srechka ne-umno, a vsemogočno popravil Alesh Berger, sicer jezikovno dokaj podkovan in literarno inventiven in za navrh letoshnji veliki Preshernov nagrajenec (chestitam!), a noben lingvist ni protestiral, noben lektor ni brnil iz imena odvečni j in tako se je grshki junak s pravopisno napako srečno izmuznil pregledu in se prebil v prvoligasha, Mladinska založba ni chrnila niti mu in vtihotapljenega Ikarja Kosovelu podtaknila, sama ga pa promptno posvojila. Spet po enostranskem nachelu eni smejo, kar je drugim prepovedano. Ker so grshi? Ali kar tako? Po razpolozhenju?

Jaz se chudim zhe kronichni ozkosti nashih jezikovnih zhandarjev. Zakaj ne dovoljujejo obe obliki, se sprashujem, in she kakshno tretjo in chetrto itd., che so ... spodobne pisave in zvena, namesto da se gredo kar nonstop in brez vsake potrebe le omejevanje izraznih možnosti in obvezno redukcijo.

Zakaj ne bi smela jaz in she kdo pisati postumno, Kolshek pa in kakshen njegov kolega posthumno, in vsi skupaj tudi obratno ali v istem spisu celo oboje, da bi bilo bolj pestro? Zakaj si sami strizhemo in krajshamo jezik, krila pa spodrecamo? Komu ali chemu v prid?

Pa she to:

Ker po naturi smo prej samomorilske sorte kot morilske – shushlja se sicer, da smo deloma spremenili svojo nprav, in da zhe kar dobro obvladamo obe »veshchini«, prvo she vedno malo bolje od druge – zakaj nashe blizhnje glagolsko lahko morimo, sami pa se ne moremo in ne smemo – slovnično pravilno – samomoriti, ne da bi delali silo slovenshchini? Jezikoslovci in lektorji nam dovolijo le, da naredimo samomor ali da si vzamemo zhivljenje, krajsho glagolsko obliko pa nam prepovedujejo. Nam na Primorskem, morda pod vplivom italijanshchine, ki ima samostalni *suicidio* in tudi glagol *suicidare*, zveni chisto v redu stavek, da se je ta pa ta samomril. Zhal nam je seveda, da si je vzel zhivljenje ali naredil samomor de facto, jezikovno pa se nam zdi *super*, povedano po moderno. Kdaj nam bodo dali jezikoslovci zeleno luch, da se bomo lahko tudi tako izrazhali? Na spletu sem sicer naletela na stavek: »Po logiki Dushana Pirjevca samomoriti se more le chlovek, ki ne veruje v onostranstvo.« Gre pach za ... eno lastovko, ki ne prinese she pomladi? Kaj pa po logiki slovenistov, se chlovek lahko zhe samomori, ali je she na chakalni listi, ker she vedno velja prepoved?

Hvala za potrpljenje in za odgovor.

jolka milich

ki je zadnje chase prevajala Toneta Pavchka v italijanshchino in je posledichno tako rekoeh v ... »samomrilshchini« (neologizem) doma oziroma do vratu zasuta z njo.

Na to pismo mi je konec februarja letos odgovoril prevajalski kolega in antologist Drago Bajt, tako nekako:

Draga Jolka,

ni mi jasno, zakaj se pritozhujesh. Za oba tvoja sporna primera imamo dovoljeno dvojnico. Po SSKJ lahko uporabljamo tako posthumen kot postumen, Ikarju pa lahko pripisujemo tako Ikarovo kot Ikarjevo perje. Edini problem je v tem, da je Kosovel napisal Ikarovo perje, Berger pa ga je posodobil v Ikarjevo.

Lep pozdrav v Sezhanu.

Drago Bajt

Bajtu sem takoj odgovorila, a ker ni razumel in se ni odzval niti z mu, mu bom zdaj vso zadevo povedala she enkrat, kot v mlinu, s kakšnim nujnim bolj nazornim dodatkom.

Predragi Drago,

srechne oči, ki te berejo po dolgem chasu!

Naj ti pojasnim: ker ti ni jasno – kot pravish – zakaj se pritozhujem, kar pomeni, da si me bral zelo površno, saj je iz uvodnih stavkov razvidno, da sem se jezila na lektorja, ki je meni samovoljno popravil postumno v posthumno in druge krati tu pa tam she kaj pravopisno dovoljenega in priporočenega. Potem pa se je tudi on ogrel za obliko postumno brez *h*, ni nam povedal, zakaj, in ona s *h* in she marsikaj drugega je tudi pri njem padlo v nemilost, v svoji novi gorečnosti pa jih je zachel prav preganjati, kar vechkrat radi pochenjajo spreobrnjenci. Kolshku pa je kakshen lektorjev kolega, ne da bi trenil z ochesom, dovolil nedavno *posthumna*, dodani *h* ga ni sploh motil, cheprav ga ni v SSKJ v vech zvezkih v moji lasti, prav tako, kot ga ni v zhe omenjenih Pravopisih. Zdi se, da so te knjige bolj kot she vedno uporabne vodichke in merilodajalke na polici le ... za lepshi videt, kot bi rekli Krashevci, drugache pa chisto nezan esljive in odsluzhene svetovalke. Rajshi se jih izogibati, kot iskati reshitve v njih. Saj mi implicitno ravno to sugerirash, oчитno si tam v Ljubljani, kjer se vse najpomembnejshe dogaja, imel najbolj ugodne možnosti, da se jezikovno sproti posodabljash, ker – v tem je vic, iti s chasi vshtric.

Torej, zhe spet, da ti bo jasno kot zharko sonce in beli dan: pritozhujem se zlasti chez lektorje – ne vsevprek chez vse, jasno, le chez tega in onega, ki so ti daljshali ali krajshali peruti – ki bi jih kazalo potegniti za ushesa, ker povsem neupravicheno sharijo po nashih besedilih, ki so, che sem te dobro razumela, neoporechna, le kakshna besedica – ona s *h* ali ona brez? – je zhe michkeno zaprashena, drugo pa mirne dushe lahko prishtejemo med posodobljene, kaj pravim, med najsodobnejshe, in najbrzh je to odvisno od rabe. Kar pogosteje uporabljamo, postane samogibno bolj sodobno. Mar ni tako? A tudi pri tej delikatni operaciji posodobitve imajo prste vmes lektorji, nad katerimi se hudujem in ponovno jih pozivam: prste (beri kremplje) stran, vsaj dokler se tudi vi ne nauchite pravilne in najbolj posodobljene slovenshchine!

Tudi pri Bergerju me je precej motilo, zhe ob izidu Kosovelove monografije, da je chisto brez potrebe ... tudi on posiljeval Srechka in mu Ikara suvereno popravil v Ikarja. Kot da krashki poet ni imel zhe chisto dovolj in she prevech posiljevalcev, da je Alesh prav zaradi tega skoraj bolestno zahrepenel, da se jim postavi ob bok in ga lastnorочно in dokaj samovoljno ... po-so-do-bi (po domache in malce vulgarno: nateguje). In kako vesh, Drago, da ga je Berger zares moderniziral, kdo ti je povedal, kje pishe chrno na belem, kdo trdi, da ni drugache, ali tudi ti govoriš na pamet, ko pa gre za zelo uveljavljeno metodo na Slovenskem, da se kdo okliche

za arbiterja elegance, pa che se spozna na stvar kot zajec na boben. No, vseeno mi razodeni skrivnost, kako je moč prepoznati, na golo oko ali z ochali in s povechevalno lecho za navrh, kaj je posodobljeno in kaj zhe vsaj z rahlo patino starinskosti. Anti ni tisti ... (ne)bodigatreba vrinjeni *j* izključni garant, da slavni Ikar marshira s chasi naprej; ko chrke *j* ne bi bilo, se zdi, bi kot kakshen nebogljenchek grdo zaostajal in neizbezhno (za)dishal po naftalinu.

Pa she to, Drago, pozabil si me spraviti iz zadrege v zvezi s samomorom, do chesar mi je she najbolj, ker se me je nekdo jedko in prav sarkastichno privoshchil, ker sem nedavno prostodushno bleknila, da se je nekdo samomoril. Po njegovem neizpodbitnem mnenju je to nemogoche in naj si ga torej izbijem iz glave. V vseh mojih slovarjih in pravopisih res ne najdem te ... glagolske možnosti. Vse tako kazhe, da si smem vzeti zhivljenje ali narediti samomor in fertik. (Alt! Vzeti zhivljenje ali odvzeti? To je zdaj vprashanje! Saj kdor si vzame zheno ali mozha, ni vech sam, nekaj zelo otipljivega in konkretnega, in vchasih celo malce nadlezhnega pridobi. Che si vzame kos potice ali pechenico z zeljem, ne bo lachen, che si bo pa oboje kratil ali odvzel, bo, sirota, stiskal pas. Pri vzetju zhivljenja se je po mojem nestrokovnem mnenju slovenshchina po nareku ali diktatu ne ve se koga, odrekla logiki in ustrelila debelega kozla. No, hvala bogu, da jih ne streljamo samo mi, da nam jih pomagajo streljati ta *narvishji* v materinshchini, ki nam jezik normirajo in preobilno opremljajo z dovoljenji, omejitvami in prepovedmi: to smesh, tega ne, ac, budno pazite, da ne cepnete pri izpitu.)

No, vrnimo se k samomoru, tja, kjer mi je bilo kategorichno zapovedano, naj kar odmislim, da bi se lahko samomorila. Ne bo kruha iz te moke in niti vina iz tega grozdja. Torej? A kdove, me je preshinilo, zhe ob branju tvojega pisemca, kjer omenjash Ikarja kot Bergerjevo umno posodobitev, ki deluje name kot petje siren, bogve, da tam v Ljubljani, kjer so vsivprek strashno kunshtni in napredni, niso tudi te nemogochosti zhe omogochili, jo tako rekoch uskladili s chasi in dali konchno tudi samomoricem možnost, ki jo zhe od nekdej imajo morilci, s katerimi so navsezadnje v zhlahti, da se kot oni bolj ekspeditivno spravijo na oni svet, in sicer le s prepovedanim glagolim samomoriti se, ki ga Primorci uporabljamo na chrno, pa bi ga radi legalizirali in njegovo uporabnost razshirili po vsej Sloveniji in onkraj meja, kjerkoli vedrijo nashi sorojaki.

Apel: samomoriclci, ne jemljite si vech zhivljenj in niti ne delajte samomorov, marvech se kratko in gladko sa-mo-mo-ri-te, da bo vash glagol prishel v azhurirane, pardon, v posodobljene slovarje in mu ne bo treba, jezikovnemu lepotcu, nemarno zhiveti v ilegali.

Drago, kaj porechesh na to?

Prejmi prisrchne pozdrave in zdravje naj se te tishchi kot klop.

Jolka

Jolka Milich

DVA ODGOVORA

(ob knjigi: Martin Breclj, Anatomija političnega zločina : trojni umor
v Rossettijski ulici med ugibanji in dejstvi; Trst, Mladika, 2016)

(uvodna opomba)

Zelo chudno je, da pri nas ishchejo resnico o tem davnem (Trst, 1944) trojnem umoru razprsheno po vech chasopisih, namesto da bi se nadaljevalo in konchalo, kjer se je zachelo; mnenja in pomisleki pa drugachna tolmachenja vechkrat izidejo z zamudo tam, kjer bi chlovek-bralec to najmanj prichakoval, kakor da ni najbolj pomembno iskanje resnice, one prave, ne moje ali tvoje, ne glede na vse, marvech le take, ki se »ne tiche nas, pach pa vas in drugih«. Ker eni so nonstop angelchki, drugi pa hudichki, in tudi brez zmanjshevalnice. Kar v glavo mi ne gre taka pristranskost, she vedno, po toliko letih, ko so praktichno vsi protagonisti zhe pomrli. In tudi znamenite nekdanje vrednote so shle v franzhe, z danashnjim svetom vred, o katerem bolj malo vemo, kam gre, che sploh gre.

Odgovor Alenki Puhar

Ni shlo toliko za pohvalo – kot pishete v svojem zapisu v NG z dne 12. 1. 2017 – pach pa za konstatacijo, in nato she manj za ostro grajo, kvechjemu za chudenje in rahlo razocharanje.

Na kratko le o graji-chudenju: Nekdo napishe, da gre za zgodovinski dan – brez »skoraj« (!), ki ga v chlanku ro(bija) sha(bca) v PD z dne 11. nov. 2016 namrech ni – »ko se je prvich v Sloveniji javno spregovorilo o tem, da so te tri zhrtve, Danico Tomazhich, Stanka Vuka in Draga Zajca ubili partizani« ... »Nikoli do sedaj in to vkljuchno z obdobjem samostojne Slovenije se o tem she ni spregovorilo.« ... To sploh ni res, prej obratno, potemtakem ste bili ob tej prenagljeni izjavi le premalo informirani. Nich hudega. Medtem ste očitno she kaj prebrali, ker ste zhe v zadnji *Mladiki* (45) med drugim bolj previdno napisali, »da ne kazhe dvomiti, da je shlo za politichno motiviran zlochin ... , cheprav je avtor obstal korak pred tistim kljuchnim dokazom, ki bi preprichal najbolj neverne Tomazhe.« Pa da ne zvemo s stoodstotno gotovostjo, kdo so bili morilci. Le zelo verjetni ... Pa she res je. Treba bo pach shele ugotoviti. Prechesati she manj znana ali neznana podrochja. Se bolj poglobiti v gradivo in mu she marsikaj dodati. Saj ne moremo vedeti chisto vsega o vsem. Svetujem, da si vzamete nekaj popoldnevov in preberete vse pomembno, kar je bilo doslej napisanega na rachun te tragedije. Boste zvedeli veliko zanimivega, ne zadostujeta Shnuderl in Cesar, ki ju navajate kot poznano chtivo, in

verjetno she kaj vmes, pa niz zadnjih chlankov (s kakshnim shkratom in netochnostmi vred) v zvezi s predstavitvijo *Anatomije*, za podozhivetje in vzhivetje v to she nerazresheno zelo bolecho zgodbo. Dejansko se je zhe od vsega zachetka ugibalo in se navsezadnje ugiba she vedno, kdo si je naprtil na vest ta strashni zlochín: rdechí, belí, plaví? Jaz ne izkljuchujem niti chrnih in rjavih in celo niti ropa, cheprav mu nekako odrekam glavno vlogo in ga prej odrivam na zadnje mesto. Svetujem vam tudi, da zelo pozorno preberete bodisi v *Anatomiji* ali v romanu Fulvija Tomizze ali kje drugje o tem, kako naravnost blazno povrshno je potekala raziskava tega umora in kako se je mudilo italijanskim raziskovalcem spraviti vso zadevo ad acta. Ne pozabite, da je bila vsa družhina Tomazhich, tudi starshi, ne samo Stanko in Danica, pod stalnim policijskim nadzorom, kot veliko drugih Primorcev navsezadnje, zdalech manj inkriminiranih in potemtakem manj »nevarnih«. A to nadzorovanje se je izkazalo kot grozovito pomanjkljivo, in noben krst se temu ni chudil in niti dandanes se ne, saj ga nihche ne postavlja pod vprashanje. Ali policija in takratne oblasti zares niso nich vedele ali le niso hotele vedeti? In zakaj? Anti ne, da bi zavarovale partizane oziroma komuniste pred krivdo? Bilo bi naravnost paradoksalno. A to vprashanje bi si le moral kdo postaviti. Kakshen zelo resen in brezkompromisen iskatelj resnice. Zgodovinarji in ljubitelji, na delo, zavihajte si rokave! Poziv velja tudi za vse spodaj nashtete Brecljeve doktorske in navadne »somishljenike«, ki se z mano baje ne strinjajo.

Odgovor Martinu Breclju

Le nekaj nujnih besed, cheprav se je o meni razpisal, prvich domala neuchakano, kar v dveh nadaljevanjih in mi nanizal, kdo vse se z mano ne strinja, z njim pa ... Naj povem najpoprej, da meni sploh ni do zaveznikov in somishljenikov, **le do resnice** in neovrgljivih dokazov, ne glede kakshne barve so ali bodo. Zdaj pa bom nashtela po abecednem redu, kdo vse navija zanj, mene pa, po njegovem mnenju konsekvéntno spodbija, cheprav nisem she nichesar rekla, le negujem svojo pravico do dvoma ob raznih preuranjenih trditvah in insinucijah:

1. dr. Miroslava Cenchich, 2. Poljanka Dolhar, 3. Robi Shabac, 4. dr. Tomazh Erzar, 5. dr. Bojan Godesha, 6. Zhenja Leiler, 7. Bernard Nezhmah, 8. dr. Egon Pelikan, 9. dr. Jozhe Pirjevec, 10. dr. Renato Podbersich, 11. Alenka Puhar, 12. Primozh Sturman, 13. Darka Zvonar Predan, 14. Ivo Zhajdela.

Po mojem je pozabil uvrstiti v svoj seznam vsaj nekaj zelo znanih in cenjenih imen, in sicer: 15. Tina Mamicha, med drugim tudi sodnega izvedenca za rodoslovje, ki mu je celo – najbrzh iz obchudovanja do knjige – naredil in podaril rodoslovni list Brecljev. On pa ga je nehvalezhno pozabil celo omeniti. Nato 16. Marica Urshich Zupan, prav tako zelo prizadevna chasnikarka (in urednica za srednjo Primorsko) pri *Primorskih novicah*, ki je dve celi strani posvetila osvezhitvi te krvave vojne drame. Pa she koga bi lahko poiskala in uvrstila na ta seznam, a se mi

zdi, da je zhe omenjenih dovolj, she zlasti, che dodam she sebe in se ne grem lazhne skromnosti: 17. Jolka Milich, saj se v tretjem delu svojega pisma Jozhetu Pirjevcu izrazim kar se da laskavo o publikaciji, pa she sebi neskromno chestitam, namrech svojemu dolgemu jeziku, beri »gobcu«, ker brez njega, vsaj sodech po zgodovinarju Pirjevcu, te raziskave o umoru sploh ne bi bilo. In cheprav je bilo v prvem zakljuchenem delu v *Prim. dnevniku* vechkrat **res** recheno, da je bilo morilcev troje – in jaz sem izzivalno sprashevala po imenih nepoznanih ali zamolchanih dveh – dlje od Bliska nismo prishli. Ne zakrinkana gospa in niti nezakrinkana Pirjevec in Breclj, ki pa sta bila strashno malobesedna, nam niso postregli z njuno prav tako anonimno identiteto, ki smo jo zvedeli shele iz *Anatomije*. Nekdo bo pach moral vprashati to trojico za vzrok njihove zadrzhanosti in trdovratnega molka, drugache bom spet prisiljena (!), da vprasham na svoj impertinentni nachin jaz, in spet bom Breclja spravila v slabo voljo s svojim bojda nemogochim nachinom pisanja. Bog pomagaj, che pach drugache pri meni ne gre. In to je vse.

Bogdan Novak

MED SHPORTNIMI KOLICHKI

Pozimi ljudje največ chasa prebijemo pred televizorjem, kadar so na vrsti prenosi smucharskih tekmovanj. Komentatorjem teh prenosov prisluhnejo množice tudi v Sloveniji. Zhal pa nam poleg shportnega užitka nudijo tudi jezikovni gnus, kajti prav shportni novinarji imajo tudi najbolj revno jezikovno znanje, zaradi katerega bi dobili oceno nezadostno tudi v osnovni sholi.

Pustimo napachno naglashevanje, ki smo mu pricha prav na vseh televizijskih kanalih, kjer so se odločili za prenos naglasa z drugega zloga na tretjega. Tako namesto pochákajmo slishimo pochakájmo, namesto pomáhajmo nas klofnejo s pomahájmo in podobno. Pustimo jezikovno revshchino komercialnih kanalov, kjer slishimo okoli novega leta, da so si trgovci manili roke, namesto meli. Shportne prenose smucharskih tekem namrech predvaja TV Slovenija na svojem drugem programu. Nacionalna televizija pa bi si zhe lahko privoshchila lektorja, ki bi poslushal oddaje in komentatorje sproti opozarjal na jezikovne shlamparije.

Zachnimo kar pri prvaku slabega jezika v shportni redakciji Andreju Staretu, ki zaradi slabega jezika ne bi smel dokonchati niti osnovne shole, pa se ponasha z diplomo medicinske fakultete. Pri njem nenehno slishimo, da chakamo na skok Domena ali Klemena, Domenov skok je bil krajshi, Klemenu tokrat ni uspelo itd. Dragi Andrej, pravilno je chakati na Domna in Klemna, Domnov skok je bil krajshi in Klemnu ni uspelo. A reche Stare tudi, da je poslushal peveca zabavnih melodij?

Pustimo to, da je Stare porabil kar nekaj prenosov, da je spremenil izgovorjavo finskega skakalca iz Méte v Mête, kar je she kar dober priblizhek za priimek Määttä. Ne prichakujem, da se bo gospod Stare spoznal na vse jezike in njih izgovorjavo, ampak ko je izustil med prenosom, da je francoski skakalec doma iz Shamoniksa, me je v trebuhu zbodlo kot z nozhem. Kolikor toliko razgledan Slovenec pa bi zhe moral vedeti, da se Chamonix prebere Shamoni, Shamonija. Za tiste, ki niso veshchi francoshchine, sta kraj in njegova izgovorjava navedeni tudi v Slovenskem pravopisu. Pod chrko C, ne Sh, da ne bo pomote ...

Kometator zhenskega smuchanja gospod Hudomalj she kar lepo govori, je pa iznashel skupaj s strokovnim komentatorjem, ki ga ima, zelo grd izraz, da smucharke napredujejo iz kolichka v kolichek, iz tekmovalke v tekmovalko. Zhe che bi fanta razmislila, je noro pomisliti na to, da bi smucharka zapeljala v kolichek, potem prilezla iz njega in nadaljevala v naslednji kolichek. Da o lezenju v tekmovalko in iz nje ne govorimo. V našem jeziku je torej pravilno, da tekmovalka napreduje od kolichka do kolichka, saj se tudi vozi od kolichka do

kolichka. Kadar pa je tekmovalka peljala tako hitro, da je marsikatera od naslednjih tekmovalk ne more prehiteti, pa ne rechemo, da napreduje od tekmovalke do tekmovalke, ampak napreduje po vozhnji vsake tekmovalke, po vsaki tekmovalki napreduje za mesto.

Ana Kobal, nekdanja uspešna smucharka in zdajšnja športna novinarka ter strokovna komentatorka na TVS, pa je iz domače Zhirovnice prinesla izraz *posebaj*. Edino pravilno je seveda *posebej*. Drobná shlamparija, ki pa se je v mesecu dni od začetka smučarske sezone kot požar razširila po televizijskih kanalih in tako so tudi mnogi novinarji na POP TV in A kanalu takoj povzeli ta *posebaj* in ga zdaj lahko slišite kjerkoli in kadarkoli tudi v osrednjem dnevniku teh televizijskih hish.

Naj sklenem v stilu športnih novinarjev: Še *posebaj* sem jezen na gospoda Stareja, ne morem verjet, kaj vse govori in razsrjen bom odšel na počitnice v Shamoniks, kjer se bom vozil iz kolichka v kolichek in napredoval iz smucharke v smucharko. Ops!

Dokumenti

Dokument 1

Rajko Shushtarshich

NAGRADA ZA USTVARJALNO DELO

(Zadeva: uveljavljanje sodnega varstva pravic)

DELOVNO IN SOCIALNO SODISHCHE V LJUBLJANI

Komenskega ulica 7, Ljubljana

Zadeva: uveljavljanje sodnega varstva pravic z vložitvijo tožbe pri Delovnem in socialnem sodishču v Ljubljani, Komenskega 7, Ljubljana

Tožecha stranka: **RAJKO SHUSHTARSHICH**, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Tožehena stranka: **ZPIZ** - Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije – Centrala na sedežu v Ljubljani, Kolodvorska ul. 15, 1000 Ljubljana

Odlochba ZPIZ-a: številka zadeve: 10321-8408/2016; številka dosjeja: 4066112; datum: 20. 12. 2016

temelji na zmotnem dejstvu, da sem R. Sh. bil zaposlen (!) – in to samo na osnovi tega, ker je to tako razvidno iz izpisa Poslovnega registra Slovenije(!).

– Dejansko pa – od upokojitve z dne 1. 1. 1998 (Odlochba ZPIZ, 14 4066112, z dne 17. 3. 1998) do danes – nisem bil nikjer zaposlen, tudi na Zavodu Revija SRP ne, in nikoli nisem prejemal nobene plache ali kake druge oblike denarnega nadomestila – prejemka. (Ga tudi ne bi mogel, ker je bil račun Zavoda pri Banki Koper, sht. b. r. 10100-0038333910, ID DDV komitenta: SI 71461965, zaprt zhe od 15. 1. 2010.

– Prav tako ne, ker sem bil 50% deležnik v Zavodu Revija SRP, katerega vrednost je bila 0,00 € (torej deležnik polovice vrednosti od nich).

Ta dejstva sem navedel v pritožbi ZPIZ-u, dne, 06. 06. 2016.* Naj jih she enkrat povzamem:

»Nisem opravljal dela poslovođenja zasebne družbe, oz. sem jo opravljal 0 ur na teden.

Natančneje rečeno, nisem niti mogel zacet i ponovno delati oziroma opravljati dejavnosti, in ne ponovno vstopiti v zavarovanje niti za 2 uri dnevno oziroma 10 ur tedensko, ker:

– Pri REVII SRP nisem zaposlen, niti nisem njen deležnik. Revija SRP nima nobenih sredstev. Rachun ima zaprt zhe od 15. 1. 2010 (pri Banki Koper, p. e. Ljubljana, ID DDV komitenta: SI 71461965). Njeno premoženje je od tega dne 0,00 €. Od tega dne Zavod Revija SRP dejansko ne obstaja več! Tudi nihče v njem ne opravlja “registrirane dejavnosti v imenu, na račun, v korist oziroma s sredstvi REVIE SRP”.

5. oktobra 2015 je bil tudi pravno formalno sprejet Sklep o prenehanju (ugasnitvi zavoda) Revije SRP v letu 2015.

Okrožno sodišče v Ljubljani s svojimi sklepi, razsodbami pa ne želi sprejeti sklepa o ukinitvi – prenehanju dejavnosti Zavoda in izbrisati Zavod iz sodnega registra. Dejanskega statusa torej ne morem uveljaviti oz. urediti.

Z Odločbo odmerjeni sorazmerni del pokojnine po 37. členu ZPIZ-2B je torej sprejet še en neupravičen – drastičen ukrep v nizu nalogov, odredb, odločb, sklepov ...»

Poglavitni razlog pritožbe pa je nelegitimnost oz. neustrezna uporaba prava – navedenih členov v navedeni in priloženi Odločbi. Kakor in kolikor razumem namen teh uporabljenih zakonov (po duhu zakonov), ni njihov namen to, da bi drastično sankcionirali tiste upokojene, ki delajo brezplačno tudi še po upokojitvi, in tudi ne tistih, ki so deležniki v zavodih brez premoženja, ter tudi ne, da bi se status zaposlitve ugotavljal zgolj na osnovi neazhurne evidence – v tem primeru: Poslovnega registra Slovenije.

* Pritožba na odločbo ZPIZ. 6.junij, 2016_vr.19-8-2016.doc

[http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc)

[3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc)

Glej tudi priloge iz dokumenta:

– **Ugasnitev – Izbris – Likvidacija Zavoda Revija SRP**; (na priloženem USB ključu in na internetu):

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm

Posebej dokumenta:

⁴ samoukinitiv: **Sklep o prenehanju (ugasnitev zavoda) Revije SRP v letu 2015** (v prilogi in na internetu): http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/ugasnitev_Zavoda5okt2015.doc

^{17a} **Sklep Visjega sodišča v Lj. 27. jan. 2016** (v prilogi in na internetu):

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Vishje%20sodishche_vLj27januar2016.doc

Vročeno naslovníku – v dveh izvodih, dne 27. 12. 2016

Prilozhen tudi original odločbe ZPIZ, z dne 20. 12. 2016

Rajko Shushtarshich

V Ljubljani, 26. decembra 2016

Dokument 2

Rajko Shushtarshich

ADMINISTRATIVNA STVARNOST

(Ob njej pa še paralelna stvarnost)

DELOVNO IN SOCIALNO SODISHCHE V LJUBLJANI

Komenskega 7, Ljubljana

Zadeva: Odgovor na Odgovor ZPIZ na uveljavljanje sodnega varstva pravic z vložitvijo tozhbe pri Delovnem in socialnem sodishchu v Ljubljani, Komenskega 7, Ljubljana

Tozhecha stranka: **RAJKO SHUSHTARSHICH**, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Tozhena stranka: **ZPIZ** – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije – Centrala na sedezhu v Ljubljani, Kolodvorska ul. 15, 1000 Ljubljana

Na moje navedbe: Glej navedbe v predhodnem dokumentu – Dokument 1 v Tozhbi z dne 26. 12. 2016. (Op. R.Sh.)

ZPIZ odgovarja na tozhbo: zaradi pravice do pokojnine – sorazmerni del:*

Shtevilka dosjeja: 4066112

Shtevilka zadeve: 10321-8408/2016

Datum: 3. 2. 2017

Opro sht.: V Ps 2177/2016

»Tozhena stranka nazadnje še pripominja, da je **za odlochitev relevanten le vpis v Poslovni register in ne morebitno (ne)prejemanje kakršnihkoli dohodkov iz tega naslova.**«

Ostalih pomembnejših navedb ne navaja, npr.:

Ni pomembno, da Zavoda ni vech – da je ukinjen, relevantno je le, da je še vedno vpisan v Poslovodni register. Enako velja za preds. sveta, direktorja, vse chlane sveta, itn, itn.

Nadalje: Sistem ima Zakon za ustanavljanje Zavodov, nima pa Zakona o ukinjanju zavodov; dve brezupni vlogi na Okrožno sodishche v Ljubljani za izpis iz registra sta bili gladko zavrneni z utemeljitvijo, da je izpis mogoch le po ZGD1 – Zakonu o gospodarskih družbah, cheprav ravno pri zadevnem Zavodu Revija SRP ... ni

nikakršne analogije z gospodarsko družbo. (A nekatere Zavode je bilo mogoče izpisati iz registra tudi kot zgolj Zavode brez te analogije z ZGD1. Ob tem se seveda zastavlja vprašanje o enakosti subjektov pred zakonom.)

ZPIZ prilaga tudi:

Redni izpis iz sodnega/poslovnega registra AJPES PORTAL-a o subjektu ZAVOD ZA ZALOŽNIŠTVO NA PODROČJU KULTURE IN UMETNOSTI, Revija SRP (Svoboda, Resnica, Pogum), matična številka: 1339427000, vpisani v poslovni in sodni register in objavljeni po 1. točki drugega odstavka 7. člena ZSReg na dan 01. 03. 2016 ob uri 08:06, datum izpisa: 01. 03. 2016 ob uri 08:09. [Op. R.Sh.: glej tudi aktualni poslovni register na internetu bolha.com]

Za administrativno stvarnost je relevanten le neazhurirani vpis gornjega subjekta v Poslovni register, ne pa resnično oz. dejansko stanje. Administrativna formalnost je pomembnejša od resničnosti. Administrativna stvarnost nas obvladuje. To je torej temeljna vrednotna – ontološka opredelitev sistema!

* Navajam samo bistveni – vsebinski del odgovora ZPIZ.

Vročeno naslovníku – v dveh izvodih, dne 20. 2. 2017

Rajko Shushtarshich

V Ljubljani, 20. februarja 2017

Dokument 3

Rajko Shushtarshich

BIROKRATSKO SHIKANIRANJE ZA PRIMER ...

DELOVNO IN SOCIALNO SODISHCHE V LJUBLJANI

Komenskega 7, Ljubljana

Zadeva: uveljavljanje sodnega varstva pravic z vložitvijo tožbe pri Delovnem in socialnem sodishču v Ljubljani, Komenskega 7, Ljubljana

Tožecha stranka: **RAJKO SHUSHTARSHICH**, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Tožehena stranka: **ZPIZ** – Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije – Centrala na sedežu v Ljubljani, Kolodvorska ul. 15, 1000 Ljubljana

»Odlochba ZPIZ-a: številka: 14 4066112, datum: 14. 3. 2017 temelji na istih zmotnih dejstvih kot: »Odlochba ZPIZ-a: številka zadeve: 10321-8408/2016, številka dosjeja: 4066112, datum: 20. 12. 2016. Poglavitno zmotno dejstvo je, da sem R. Sh. bil zaposlen (!) – in to samo na osnovi tega, ker je to tako razvidno iz izpisa Poslovnega registra Slovenije(!).

Delovnemu in socialnemu sodishču v Ljubljani predlagam, da uposhteva dokaze in dejstva, ki sem jih navedel v tožbi, poslani temu sodishču 26. decembra 2016, in v Odgovoru na Odgovor ZPIZ z dne 20. februarja 2017.

Posebej bi izpostavil kot zavajajočo navedbo ZPIZ-a v Odlochbi 14.3.2017 (str. 2, 3 odst.). Vsebinsko sicer ni nova, zaradi forme izražanja pa je očitno, da gre za birokratsko shikaniranje brez primere:

»Nadalje se ugotavlja, da je po podatkih AJPES zavarovanec še vedno od 10.11.1998 dalje družbenik in direktor Zavoda za založništvo na področju kulture in umetnosti.«

Tu se moram zopet ponoviti: Tako je le navedeno v Poslovnem registru AJPES, direktor pa nisem vech zhe od leta 2000. Kot direktor sem odstopil zhe meseca maja leta 2000, kar je bilo sporočeno Ministrstvu za kulturo RS in tudi javno objavljeno. (Glej: Dokument 3, Rajko Shushtarshich, *Odprto zaprto pismo II; Še o vrednotah in vrednotenju*, Revija SRP 39/40 str. 162. Kot dokaz prilagam tudi zadevno sht. revije.

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp39/dokum39/3dok39.htm>

Iz pisma Majdi Shirca, *Revija SRP* 39/40, Dokument 3, citiram:

»Ker sem z MK sklenil za zavod škodljivo pogodbo, sem kot direktor sam odgovoren – tako pravite, in s tem se v celoti strinjam – zato sem odstopil. Svet zavoda me je razreshil, do imenovanja novega direktorja opravljam vlogo pooblaščenega osebe za zastopanje zavoda. Tudi zadnje možnosti za pritožbo do 20. septembra letos po 5.chl. pogodbe sam ne bom izkoristil, "ker ni prishlo do nobenih nepredvidenih sprememb okolishchin, zaradi katerih zavod ne bi mogel izpolniti svojih pogodbenih obveznosti". Nasprotno, vse so bile predvidljive zhe z "vishino" odobrene subvencije. Che se ne bom brezupno pritozheval, in tako she sam pospesheval birokratizacijo zavoda, bom morda kdaj she kaj napisal. Che ne bo izshlo v knjizhni obliki, bo vsaj na internetu (elektronskem viru).

Rajko Shushtarshich
za zavod: Revija SRP
poobl. oseba za zastop.
Ljubljana, 31. maja 2000«

Pa tudi papirnati direktor nisem bil vech, in nikoli nisem bil zaposlen kot direktor, ampak sem bil samo: pooblaščenega oseba za zastopanje z omejeno odgovornostjo, tj. zgolj za podpisovanje nepotrebnih poročil AJPEsu in DURSsu (kot recheno, zgolj zaradi ljubega miru). To bi lahko bil kdorkoli, ki bi ga pooblastili sodelavci revije; tudi odvetnik npr., che bi imeli sredstva za ta namen. Tak je podpis (pooblaščenega osebe) tudi v vseh dokumentih, poslanih MK RS, in tudi v pritožbi na Vrhovno sodishche RS.

Zavod je bil ustanovljen v letu 1998 z Aktom o ustanovitvi zavoda z dne 10. novembra 1998. Ime zavoda je bilo: Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/, Zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti. Dejansko je obstajal le nekaj let, ko je *Revija SRP* dobivala simbolichna javna sredstva na razpisih MK RS (1999, 2000, 2001, 2002, zhe v letu 2003 pa ne vech!

Revija SRP redno izhaja zhe od leta 1993 do danes! Vsa ustvarjalnost v neodvisni *Reviji SRP* je v celoti neposredno dostopna – brez kakršnihkoli omejitev – v *Knjižnici Revije SRP*. <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/knjizh.htm>]

Teh 25 let izhajanja revije je hkrati 25 let ukinjanja *Revije SRP* s strani institucij sistema. Kdor bi hotel to argumentirano zanikati, bi moral vsaj pregledati, che ne preuchiti vsaj objavljene dokumente, ki 25 let prichajo o tem. (gej *Dokumenti Urednistva v Revijah SRP* :

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/avtkaz/z_dokumenti.htm

Ves ta pregon, ki je dokumentiran v epizodi ZAVOD – Dokumenti likvidacije Zavoda (v letu 2015, 2016): Ukinitev – Ugasnitev – Izbris – Likvidacija Zavoda Revija SRP, je primer administrativno-birokratskega obravnavanja neodvisne revije in onemogochanja izražanja svobode misli njenih sodelavcev.

Vročno naslovníku – v dveh izvodih, dne 20.3.2017

Prilozheno:

– original odlochbe ZPIZ, z dne 14. 3. 2017

– *Revija SRP 39 – 40 / 2000*

V Ljubljani, 17. marca 2017

P. S.

Dodatna opomba k Dokumentu 3;

Zadeva ZAVOD se bo še nadaljevala, kdo ve do kdaj. Za obe reviji in za mene osebno bo to pomembno, lahko zaključno. Ne bo pa več relevantno za nadaljevanje raziskave *Zbigosana ustvarjalnost*.

Epizoda ZAVOD je s tem sklenjena ne glede na nadaljevanje zadeve.

Rajko Shushtarshich

V Ljubljani, spomladi 2017

* (Dokumente bomo sicer še vedno arhivirali v arhivu **Ukinitev – Ugasnitev – Izbris – Likvidacija Zavoda Revija SRP** na:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm.

Morda bo tam (nekoch) tudi kratek *Epilog zadeve*.

Dokument 4

Rajko Shushtarshich

KRATKA ZGODOVINA ZAVODA REVIIJA SRP (1998-2015)

Najbrž ne bomo nikoli nashli zadovoljivega odgovora, vsaj takega ne, ki bi kazal na minimalno soglasje med protagonisti, upravljavci kulture na eni, in avtorji ustvarjalci na drugi strani, ker prvi kulturo, umetnost in kulturnike, umetnike omogočajo oz. onemogočajo, slednji pa kulturo-umetnost zgolj udeležujejo. Pa vseeno občasno poskušamo.

Rajko Shushtarshich

ZAVOD REVIIJA SRP (1998-2015)

1 – **Ustanovljen v letu 1998** z Aktom o ustanovitvi zavoda, 10. novembra 1998.

Ime zavoda je: Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/, Zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti

Sedež zavoda je: Ljubljana, Prazhakova 13.

m.sh.1339427, d.sh.71461965

Zadnji račun pri Banki Koper, sht. b. r. 10100-0038333910

Kratek komentar:

Revija SRP pa redno izhaja zhe od leta 1993. Vsa ustvarjalnost v neodvisni *Reviji SRP* in v slov.-angl. vzporednici *Lives Journal* pa je v celoti – neposredno dostopna – brez kakršnihkoli omejitev v e-*Knjižnici Revije SRP*:

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/knjizh.htm>

2 – **Revijo sofinancira:**

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije: v letu 1999, 2000, 2001, 2002, ne pa v letu 2003!¹

Zavod za odprto družbo Slovenija: v letu 1999:

Popravek: »v *Reviji SRP*, letnik 11, 2003 (sštevilke 53/54; 55/56; 57/58) je bilo v kolofonu natisnjeno, da revijo sofinancira Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. Ta podatek je postal s sodbo VS RS netočen – neresnichen! Revijo so zhe leta 2003 financirali izključno sodelavci!«

[Dotedanje sofinanciranje je bilo zgolj simbolichno, pretezhni delež financiranja ves čas izhajanja obeh revij in knjig nosijo sodelavci. Vsi sodelavci v reviji omočajo izhajanje *Revije SRP* In *Lives Journala* predvsem tako, da se odrečejo honorarjem.]

3 – Odstop direktorja Zavoda: Iz dokumentov v Reviji SRP 39/40:

Dokument 2: MK RS, Majda Shirca – Bozhidar Premrl, *Odgovor na odprto zaprto pismo Revije SRP*: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp39/dokum39/2dok39.htm>

Dokument 3: Rajko Shushtarshich, *Odprto zaprto pismo MK RS, II – Majdi Shirca, She o vrednotah in vrednotenju*: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp39/dokum39/3dok39.htm> :

»Program zavoda Revija SRP v letu 2000 torej udejanjamo po načrtu in v skladu z nasho obvezo oz. zavezo (dne 7. dec. 99. poslano MK), t.j., da bomo program zavoda dejansko uresnili v letu 2000, v skladu z vasho prijazno prošnjo – dejansko pa dodatnim pogojem za podpis pogodbe, "najkasneje v 14 dneh". V skladu s prošnjo (ali zahtevo) MK, sem zavod zavezal tako glede "točnih terminov realizacije" kot tudi glede uresnitve celotnega programa, t.j. vsaj še treh publikacij edicije Pogum Revije SRP. Vendar bodo te zaenkrat lahko "izšle" le na internetu. Vishino subvencije 1.050.000,00 SIT za program zavoda v letu 2000 in prvo vprašanje, "ali bomo z odobrenimi sredstvi programe dejansko realizirali v letu 2000", sem razumel kot shalo. Tudi nisem izkoristil dobrohotne ponudbe za pritožbo, ki naj bi bila obravnavna "z vidika novih navedb in argumentov", ker le-teh ni. Očitna dejstva, npr. osemletno redno izhajanje revije, pa itak ne shtejejo. Ker sem z MK sklenil za zavod škodljivo pogodbo, sem kot direktor sam odgovoren – tako pravite, in s tem se v celoti strinjam – zato sem odstopil. Svet zavoda me je razreshil, do imenovanja novega direktorja opravljam vlogo pooblaščen osebe za zastopanje zavoda. Tudi zadnje možnosti za pritožbo do 20. septembra letos po 5. čl. pogodbe sam ne bom izkoristil, "ker ni prišlo do nobenih nepredvidenih sprememb okolishin, zaradi katerih zavod ne bi mogel izpolniti svojih pogodbenih obveznosti". Nasprotno, vse so bile predvidljive z "vishino" odobrene subvencije. Če se ne bom brezupno pritoževal, in tako še sam pospeševal birokratizacijo zavoda, bom morda kdaj še kaj napisal. Če ne bo izšlo v knjižni obliki, bo vsaj na internetu (elektronskem viru).«

4 – Revija SRP neupravičeno zavržena na razpisu MZK RS leta 2003:

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp55/dokum55/2dok55.htm>

S tako neresnično utemeljitvijo, da je bila vloga Zavoda nepopolna – manjkalo naj bi ji en sam dokument v vlogi, ki pa ni bil sestavni del razpisa! – je bil s sklepom MK RS št. 403-50/2003-26 dr. UG, z dne 18. 3. 2003 zavržen tudi Zavod. Ostal je brez javnih sredstev sofinanciranja.

Morda pa bi bilo treba poiskati razloge za onemogochanje Zavoda še malo nazaj – zhe v dogajanju, opisanem v Odprtih zaprtih pismih MK RS, I-VIII; naj jih navedem samo nekaj:

Rajko Shushtarshich : Odprto zaprto pismo MK RS, VI /Merila in kriteriji MK RS – konkretno/
Rajko Shushtarshich : Odprto zaprto pismo MK RS, VII – Andreji Richter, Diferenciacija slovenskih revij in program neodvisne Revije SRP 2003 do 2012/

Andreja Rihter : Odgovor ministrice MK RS na odprto pismo

Rajko Shushtarshich : Obeti slovenski kulturi /Javni interes v kulturi/

Rajko Shushtarshich : Odprto zaprto pismo MK RS, VIII – Andreji Richter /Zavržene slovenske revije/

Kdo bi to vedel? Morda vedo naslovniki pisem, morda she ti ne, mogoče le udeleženi izvajalci v igri »Meril in kriterijev MK RS – konkretno«? Morda celo sami pobudniki diferenciacije v slovenski kulturi?

5 – **S pravnomočno sodbo Vrhovnega sodishcha RS** je bilo potrjeno zavrženje Revije SRP, z dne 13. septembra 2009.

[glej sodba: Martina Lippai, Sodba v imenu ljudstva – predsednica senata VS RS

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/VSRsSodba.htm> ;

Glej tudi: Opombe urednika Revije SRP k Sodbi v imenu ljudstva VS RS

– Opomba urednika k Sodbi VS RS:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/VSRs_op_ur.htm]

6 – **Zaprtje rachuna:** 15. januarja 2009 – to je bil edini možni ukrep Zavoda.

Od takrat Zavoda dejansko ni vech! (Tudi pravno-formalno brez svojega rachuna ne more poslovati.) Zaradi »ljubega miru« smo na zahtevo AJPEsa in DURSa she naprej oddajali letna poročila, ki pa so zgolj računovodski konstrukt.

Dejanska vrednost zavoda je bila 0,00 €. Zhe o leta 2003 so bili vsi prihodki in odhodki Zavoda zanemarljivi – zgolj stroški in obresti LB in Banke Koper.

7 – **Ukinitiv / ugasnitev / izbris / likvidacija Zavoda Revija SRP**

Od leta 2015 naprej je sledil niz absurdnih ukrepov institucij: odločb, sklepov, nalogov, odredb itd. s strani AJPEsa, DURSa in ZPIZa.

[A tega ni mogoče pojasniti na kratko; che pa bi koga le zanimalo, si mora ogledati kopico dokumentov:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm]

8 – **Samoukinitiv:**

Pravno formalno, tj. administrativno logično smo Zavod izbrisali oz. smo ga skusali izbrisati iz Registra zavodov s samoukinitvijo.

Revija SRP in *Lives Journal* delujeta brez birokratskih dolochil. Edini pomembni organ revije je Uredništvo, ki praviloma deluje po nachelu soglasja. Dana beseda sodelavcev in urednikov velja vech kot pisana pogodba npr. v gosp. družbah. Tako Revija SRP deluje zhe 24 let in bo delovala, vse dokler se sistemu le ne bo posrečilo ukiniti jo – prepovedati, ali kako drugache onemogochiti.

– Zato je bila (samo)ukinitiv edini logični izhod, kajti obravnavanje Zavoda Revija SRP ter delovanja njegovih ustanoviteljev in sodelavcev kot »obichajne« pridobitno-poslovne organizacije je dejansko le nepotrebno, nesmiselno in nevzdržno pravno-formalistično onemogochanje (»obdavchevanje«, »kaznovanje«) specifichnega, popolnoma neprofitnega delovanja v splošnem nacionalnem kulturnem interesu.

(glej: samoukinitiv: Sklep o prenehanju (ugasnitev zavoda) Revije SRP v letu 2015):

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/ugasnitev_Zavoda5okt2015.doc

9 – **Dejansko je Zavod obstajal** (Revija SRP /Svoboda, Resnica, Pogum/, Zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti, Ljubljana) samo od 10. novembra 1998 do zavrženja revije v letu 2003. Z dne 18. 3. 2003 je bil namreč zavržen tudi Zavod. Ostal je brez javnih sredstev sofinanciranja.

10 – **Bistveni razlog** vse te absurdne administrativne pisarije in tudi drastičnega sankcioniranja udeleženca Rajka Shushtarshicha – mene kot domnevnega in domnevno zaposlenega direktorja ZAVODA, ki zhe davno ni vech direktor v zavodu, ki ga tudi ni vech, vsaj zhe od leta 2009:

»Institucionalna oblika Zavoda Revija SRP – kot pravna oseba zasebnega prava – dejansko ni primerna in ni potrebna za opravljanje nase neodvisne dejavnosti na področju kulture in umetnosti – svobodne ustvarjalnosti Revije SRP – njenih sodelavcev.

V Ljubljani, spomladi 2017 (12. april, 2017)

Rajko Shushtarshich

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.
Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnično rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srečnejsi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srečno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdržhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ožhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno užhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie